

T.C.
DİCLE ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TÜRK DİLİ EDEBİYATI ANABİLİM DALI
HALK EDEBİYATI
YÜKSEK LİSANS TEZİ

MİDYAT HALK KÜLTÜRÜ MONOGRAFİSİ

HAZIRLAYAN
Hatice Kübra UYGUR

DANIŞMAN
Prof. Dr. Ensar ASLAN

DİYARBAKIR
2008

ÖZET

Bu çalışmada, Mardin'in Midyat ilçesi'ni monografik açıdan incelemeye çalıştık. Halk kültürü ile ilgili olan birinci bölümde incelenen konularda yazılı ve sözlü kaynaklardan elde edilen tanımlamalar ve bilgiler aktarılmıştır. Sözlü kaynaklara sorulan sorular, üç dinin mensuplarına yöneltilmiş ve böylece farklılar tespit edilmeye çalışılmıştır.

Anonim Halk Edebiyatı ile ilgili olan ikinci bölümde ise; nazım, nazım- nesir anonim halk edebiyatı ürünlerine yer verilmiştir. Bu bölümde ayrıca yazılı kaynaklardan elde edilen tanımların ardından, sözlü kaynaklardan elde edilen ürünler, Arapça'dan, Kürtçe'den ve Süryanice'den çevrilmiştir. Değerlendirmeler bölümünde ise çevirilerden kaynaklanan sorunlardan dolayı metinler, biçim ve içerik yönünden incelenememiştir.

Bu araştırmanın sonucunda, Midyat Halk Kültüründe üç dinin inanç ve kültür yapısının izlerinin bulunduğu gözlenmiştir. Bütün bu izler, üç dinin de renklerini alarak kültürel etkileşim sonucunda Midyat Halk Kültürünü oluşturmuştur.

Anahtar Sözcükler: Midyat, Halk Kültürü, Monografi, Din, Dil, İnanışlar, Anonim Halk Edebiyatı.

ABSTRACT

In this study, Midyat, province of Mardin, has been monographically examined. Under the first part, which is about folk culture, definitions and information derived from written and oral sources have been quoted. Questions for oral sources have been directed to followers of the three major religions and thus it has been attempted to spot the differences between them.

The second part on the anonymous popular literature includes works of the folk literature in verse or in verse and prose. In addition, following definitions obtained from written sources, products taken from oral sources have been translated from Arabic, Kurdish and Syriadic. In the evaluations section, translated texts could not be examined regarding structure and semantics.

As a result of this study it has been observed that traces of the structure of belief and culture belonging to all three religions are resident in the Midyat folk culture. All these traces have taken the different colors of the three religions and thus have formed the Midyat folk culture.

Keywords: Midyat, Folk culture, Monography, Religion, Language, Belief, Anonymous Folk Literature.

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

Bu çalışma, jürimiz tarafından Ortaöğretim Sosyal Alanlar Eğitimi Türk Edebiyatı Eğitimi Anabilim Dalında Yüksek Lisans Tezi olarak kabul edilmiştir.

Başkan: Prof. Dr. Ensar Aslan

Üye: Yrd. Doç. Dr. Halil Çeçen

Üye: Yrd. Doç. Dr. Kamuran Eronat

Yukarıdaki imzaların adı geçen öğretim üyelerine ait olduğunu onaylarım.

18.09.2008
Enstitü Müdürü
Doç. Dr. Sabri EYİGÜN

ÖNSÖZ

UNESCO'nun diller yılı ilan ettiği 2008'de ben de 'dinler ve diller' kenti Midyat'ı dinleri ve dilleriyle var olan zengin kültürü ile anlatmaya çalıştım. Dar alanda kısa paslaşabildiğim Midyat'ta, adımımı attığım her yer renkliydi. Duyduğum her ses birbirinden farklı ve birbirinin aynıydı. Farklı dillerde ve farklı yapılan ibadetlerle, kültürel yaşamının kalbi birlikte atıyordu.

Gelenek ve göreneklerin diller ve dinlerle çeşitlendiği yörede ortak inanmaları, âdetleri, lezzetleri bulmak; birbirinden ayrı inanmaları, âdetleri, lezzetleri, yaşamları bulmak heyecan vericiydi. Böylesine küçük bir coğrafyadan böylesine büyük bir tat alabilmek önemliydi.

Midyat, ibadet edenlerin yani bir başka deyişle abidlerin yöresi Turabdin'den küçük bir parçadır. Çok zengin bir kültür mozağine sahip olan Midyat'ı tam anlamıyla çalışmak çok zor belki ama küçük de olsa, amacım 'dinlerin ve dillerin' kentinden bir kesit sunmak, içinden olup hep dışında kalan biri olarak biraz da bizi tanımak ve tanıtmaktır. Sosyal yaşam içindeki Midyat'ı anlamak; doğum, evlenme ve ölüm karşısındaki heyecanını ve korkusunu anlatmaktır. Sözlü edebiyatında var olan sesleri, farklı dillerden bile olsa seslendirmektir. Çeviriler sırasında kaybettiğimiz seslerdi belki de bunlar; ama hiç olmamasından, hiç çevrilmemesinden yeğ tuttuğum seslerdi. Kimi zaman türkülerde kimi zaman bir manide veya tekerlemeye ya da bir fıkrada karşıma çıktı kayıp anlamlar ve sesler. Bu yaşantıların ve seslerin hepsi halk kültürünü oluşturmaktadır. Halk kültürü ve öğelerinin derlenmeye çalışılması ve gelecek nesillere aktarılması bu çalışmanın amacını oluşturmaktadır.

Konunun tespitinden çalışmanın tamamlanmasına kadar olan süreçte değerli bilgileri ve tecrübeleri ile beni yönlendiren ve yardımlarını esirgemeyen danışman hocam, Prof. Dr. Ensar Aslan'a, değerleri vakitlerini ve bilgi birikimlerini hiçbir zaman esirgemeyen Yrd. Doç. Dr. Abdülbasit Sezer'e ve yörede bulunduğum sırada bilgilerine başvurduğum kaynak kişilere, çevirilerde yardımlarını esirgemeyen babam Abdülkerim Uygur'a ve annem Ferah Uygur'a teşekkür ederim.

H.KÜBRA UYGUR

İÇİNDEKİLER

ÖZET	i
ABSTRACT	ii
ONAY SAYFASI	iii
ÖNSÖZ	iv
İÇİNDEKİLER	v
KISALTMALAR	x
0. GİRİŞ	1
0.1. Çalışma ile ilgili Genel Bilgiler	1
0.1.1. Konu	1
0.1.2. Amaç	1
0.1.3. Kapsam ve Sınırlar	1
0.1.4. Yöntem	1
0.2. Araştırma Alanı ile İlgili Genel Bilgiler	2
0.2.1. Araştırma Alanının Tarihi	2
0.2.2. Araştırma Alanının Coğrafi Özellikleri	4
0.2.3. Araştırma Alanının Ekonomik Yapısı	5
0.2.3.1. Araştırma Alanında Tarım ve Hayvancılık	5
0.2.4. Araştırma Alanının Nüfusu	6
0.2.5. Araştırma Alanının Sosyo- Kültürel Yapısı	7
0.3. Araştırma Alanının Etnik Yapısı	11
0.3.1. Becirmaniler	12
0.3.2. Kürtler	13
0.3.3. Mhallemiler	13
0.3.4. Süryaniler	16
0.3.5. Türkler	18
0.3.6. Yezidiler	18

BİRİNCİ BÖLÜM

1. MİDYAT HALK KÜLTÜRÜ MONOGRAFİSİ	23
1.1. Geçiş Dönemleri	23
1.1.1. Doğum	23
1.1.1.1. Doğum Öncesi	24
1.1.1.1.1. Kısırlığı Giderme	24
1.1.1.1.2. Gebelikten Korunma	26
1.1.1.1.3. Çocuğun Sağlıklı Doğması ve Yaşaması	26
1.1.1.1.4. Aşerme	28
1.1.1.1.5. Doğacak Çocuğun Cinsiyetini Belirleme	29
1.1.1.1.6. Gebe Kadının Kaçınmaları/Uygulamaları	30
1.1.1.2. Doğum Sırası.....	31
1.1.1.2.1. Doğum Hazırlığı/Doğum Olayı.....	31
1.1.1.2.2. Göbek Kesme /Tuzlama /Yıkama.....	32
1.1.1.2.3. Çocuğun Eşi /Göbeği.....	33
1.1.1.3. Doğum Sonrası.....	33
1.1.1.3.1. Loğusa Bakımı/Loğusa Ziyareti/Loğusa Şerbeti..	33
1.1.1.3.2. Loğusa Sütü/İlk Meme/İlk Giydirme.....	34
1.1.1.3.3. Al Basması.....	35
1.1.1.3.4. Kırk Basması.....	37
1.1.1.3.5. Kırklama ve Kırk Gün İçinde Yapılan Diğer işlemler	38
1.1.1.3.6. Ad Koyma.....	38
1.1.1.3.7. İlk Gezme.....	40
1.1.1.3.8. Aydaş Çocuk.....	40
1.1.1.3.9. Yürüyemeyen Çocuk.....	41
1.1.1.3.10. Konuşamayan Çocuk.....	41
1.1.1.3.11. Sütten Kesme.....	42
1.1.1.3.12. İlk Diş.....	43
1.1.1.3.13. Saç Kesme.....	43

1.1.1.3.14. Kulak Delme.....	44
1.1.2. Evlenme	45
1.1.2.1. Evlendirme Biçimleri.....	45
1.1.2.2. Evlilik Çağı	47
1.1.2.3. Evlenme İsteğini Belli Etme	48
1.1.2.4. Evlilik Öncesi	49
1.1.2.4.1. Gelin-Güvey Seçimi	49
1.1.2.4.2. Kısmet Açma	51
1.1.2.4.3. Görücülük/Kız İsteme	51
1.1.2.4.4. Söz Kesme/Tatlı Yeme/Başlık	53
1.1.2.4.5. Nişan	54
1.1.2.4.6. Nişanlılık	56
1.1.2.5. Düğün	57
1.1.2.5.1. Çeyiz	59
1.1.2.5.2. Kına	61
1.1.2.5.3. Gelin Alma	62
1.1.2.5.4. Gelin İndirme	63
1.1.2.5.5. Nikâh/Gerdeğ	64
1.1.2.6. Düğün Sonrası	67
1.1.2.6.1. Duvak	68
1.1.3. Ölüm	68
1.1.3.1. Ölüm Öncesi	70
1.1.3.1.1. Ölümü Düşündüren Ön Belirtiler	70
1.1.3.2. Ölüm Sırası	71
1.1.3.2.1. Ölüm Sırasında Yapılan İşlemler	72
1.1.3.2.2. Ölüm Olayından Sonra Yapılan İşlemler	74
1.1.3.2.3. Ölünün Bekletilmesi	77
1.1.3.2.4. Yıkama ve Kefenleme	78
1.1.3.2.5. Cenazenin Taşınması	80
1.1.3.2.6. Gömme ve Mezarlıkta Yapılan İşlemler	81
1.1.3.3. Ölüm Sonrası	84

1.1.3.3.1. Cenaze Evi	84
1.1.3.3.2. Belirli Günler/Ölü Yemeği	86
1.1.3.3.3. Ölen Kişinin Eşyaları	87
1.1.3.3.4. Devir-İskat	88
1.1.3.3.5. Yas Tutma	89
1.1.3.3.6. Mezar Ziyaretleri	91
1.2. Bayram, Tören ve Kutlamalar	92
1.2.1. Sünnet	93
1.2.2. Vaftiz	95
1.2.3. Askerlik ile ilgili Âdet ve İnanmalar	97
1.2.4. Dini Bayramlar	98
1.2.4.1. Müslümanlar	98
1.2.4.2. Süryaniler	100
1.2.4.3. Yezidiler	103
1.2.5. Kandiller	104
1.3. Halk İnanışları	104
1.3.1. Yatırlarla, Ziyaret Yerleri ile İlgili İnanışlar	104
1.3.2. Kurban/Adak	108
1.3.3. Nazar-Nazarlık	108
1.3.4. Büyü	111
1.3.5. Uğur-Bereket	112
1.3.6. Tabiat Olayları ile İlgili İnanışlar	114
1.3.7. Hayvanlarla İlgili İnanışlar	117
1.3.8. Günlerle İlgili İnanışlar	120
1.3.9. Rüya ile İlgili İnanışlar	123
1.4. Halk Mutfağı	124
1.4.1. Yiyecek Türleri ve Yapılışları	124
1.4.2. İçecek Türleri ve Yapılışlar	129
1.4.3. Yiyecek ve İçeceklerin Korunması	131
1.4.4. Kışlık Hazırlanan Yiyecekler	132
1.4.5. Mutfak Araç ve Gereçlerinin Kullanışları	133

1.4.6. Sofra Gelenek ve Görenekleri	135
1.5. Halk Hekimliği	136
1.6. Halk Sanatları	139
1.6.1. Taş İşlemeciliği	139
1.6.2. Telkari	140
1.6.3. Basmacılık (Hetmo)	141
1.7. Oyunları	141
1.8. Halk Oyunlar	143

İKİNCİ BÖLÜM

2. MİDYAT ANONİM HALK EDEBİYATI	145
2.1. Nazım Anonim Halk Edebiyatı Ürünleri	145
2.1.1. Türkü	145
2.1.2. Mani	163
2.1.3. Ninni	185
2.1.4. Ağıt	190
2.1.5. Tekerleme	193
2.2. Nazım -Nesir Anonim Halk Edebiyatı Ürünleri	198
2.2.1. Bilmece	198
2.2.2. Atasözü ve Deyim	201
2.2.3. Alkış-Kargış	231
2.3. Nesir Anonim Halk Edebiyatı Ürünleri	238
2.3.1. Masal	238
2.3.2. Fıkra	245
2.3.3. Efsane	261
2.3.4. Halk Hikâyesi	263
SONUÇ	269
KAYNAKÇA.....	278
EKLER.....	282
KAYNAK KİŞİLER.....	287

KISALTMALAR

1.Genel Kısaltmalar

DÜ	: Dicle Üniversitesi
DTCF	: Dil-Tarih ve Coğrafya Fakültesi
K	: Kaynak Kişiler
MÖ	: Milattan Önce
MS	: Milattan Sonra
TDK	: Türk Dil Kurumu
YÖK	: Yüksek Öğretim Kurulu

2.Metin Kısaltmaları

MA	: Midyat Ağıt
MAL	: Midyat Alkış
MAD	: Midyat Atasözü ve Deyim
MB	: Midyat Bilmece
ME	: Midyat Efsane
MF	: Midyat Fıkra
MH	: Midyat Halk Hikâyesi
MKA	: Midyat Kargış
MM	: Midyat Mani
MMA	: Midyat Masal
MN	: Midyat Ninni
MT	: Midyat Türkü
MTE	: Midyat Tekerleme

0. GİRİŞ

0. 1. Çalışma Alanı İle İlgili Genel Bilgileri

0.1.1. Konu

Midyat yöresi halk kültürü araştırması, tezimizin konusunu oluşturmaktadır. İlçedeki, örf, âdet ve gelenekleri çeşitli yönleriyle inceleyip ele aldık. Buna ek olarak tezimizde yöredeki nazım, nesir ve nazım- nesir halk edebiyatı ürünlerine de yer verdik.

İnsanın doğumundan ölümüne kadar geçen sürede, hayatını etkileyen gelenekler ve pratikler, çeşitlilik gösterir. Araştırma alanımız olan Midyat'ta, coğrafi, ekonomik farklılıklar dışında dinsel farklılık, çeşitliliğin en önemli sebeplerindendir. Dinsel farklılık ve geleneklerin getirdiği benzerlikleri, yaşayan ve değişen yanları ile tespit etmeye çalıştık.

0. 1. 2. Amaç

Çalışmamızla zengin bir halk kültürüne sahip olan 'diller ve dinler kenti' Midyat yöresinin âdet, inanış ve anonim halk edebiyatı ürünlerini incelemeyi amaçladık. Bu zengin kültürün gelecek kuşaklara aktarılmasını ve unutulmamasını istiyoruz.

0. 1. 3. Kapsam ve Sınırlar

Tezimizin inceleme alanı Midyat ilçesinin merkez mahalleleri ve Güven (Bacin) köyüdür. Mahalleler: Estel kesiminde; Yeni, Ortaçarşı, Ulu Camii, Bağlar, Bahçelievler, Midyat kesiminde; Cumhuriyet, Gölcük, Akçakaya, Işıklar. Köy ise Güven (Bacin)'dir.

0. 1. 4. Yöntem

Çalışmamızda, halk kültürü ile ilgili alan araştırması ve yazılı kaynaklardan yararlanma yöntemini kullandık. Gözlem, görüşme, kılavuz ve kaynak kişilerden yararlanma yöntemleriyle inceleme alanındaki kişilere ulaşmaya çalıştık. Gözlem tekniklerinden 'katılımlı gözlem' yoluyla araştırılan topluluğun içerisinde kısa bir süre de olsa yaşayarak sağlıklı ve ayrıntılı bilgiler edinmeyi amaçladık.

Diğer bir araştırma tekniği olan görüşmeden de faydalandık. Görüşme öncesinde kişilere sorulacak soruları önceden hazırlayıp sohbet havasında sorup cevap almaya çalıştık.

Kılavuzlardan; kaynak kişilerin belirlenmesinde ve onlara ulaşılmada yararlandık. Yöre halkından sağlıklı bilgi alabilmek için ise yörenin yaşlıları ile görüşmeye çalıştık.

Derlemeler sırasında ses kayıt cihazı ile fotoğraf makinesini teknik malzeme olarak kullandık. Kaynak kişilerle görüşmelerde ise ses kayıt cihazı ile fotoğraf makinesini izinleri doğrultusunda kullandık. Ses kaydı ve görüntü alınmasını istemeyenlerin fikrine önem verdik. Araçları, en doğru şekilde kullanmaya çalıştık.

Saha araştırmasına çıkmadan önce inceleme alanı ile ilgili belgelerden bilgi edindik. Bunlardan yararlanma yönteminde konuyla ilgili süreli süresiz yayınlardan, YÖK Dokümantasyon Merkezinden, Mardin İhtisas Kütüphanesi'nden, Dicle Üniversitesi Kütüphanesi'nden, Sami Mhallemi Dinler Diller ve Medeniyetler Arası Diyalog Derneğinden yararlandık.

0. 2. Araştırma Alanı ile İlgili Genel Bilgiler

‘Tarihler boyunca farklı etnik grupları bir arada bulunduran bir merkez olması nedeniyle ‘dinler ve diller kenti’ ve ‘Kudüs’ün maketi; Midyat’ şeklinde tanımlanan ilçenin kültürel bir zenginlik örneği olarak nitelendirmesi yanlış olmasa gerek’ (Çetin; 2007: 98).

Yöre, aralarında 3 km’lik mesafe olan Estel ve Midyat’tan oluşmaktadır. Midyat kesiminde: Becirman, Kürt, Süryani, Yezidi halkları özellikle yaşar. Estel’de ise Mhalmiler ile 90’lı yıllarda göç eden Kürtler yaşamaktadır. İki kesim arasındaki belirgin fark: Estel modern kent nitelikleri taşıırken, ilk yerleşim yeri olan Midyat, tarihi dokusunu korumuştur. Hem tarihi dokusu hem de gümüşçülüğün merkezi olması sebebiyle Midyat turistlerin ziyaret ettiği bir bölgedir (Çetin, 2007: 101).

Midyat sahip olduğu zenginliğin farkındalığı ile farklılık yaratmıştır. Farklı olanı eritmek yerine onunla bir arada olabilmeyi bilmiştir. ‘dinler ve diller kenti’ beşiklik ettiği medeniyetlerle var olmuştur.

0. 2. 1. Araştırma Alanının Tarihi

Midyat, ‘Turabdin’ diye adlandırılan bölgenin merkezi konumundadır. Turabdin; batıda Mardin, kuzeyde Hasankeyf, doğuda Cizre ve güneyde Nusaybin sınırları içinde kalan bölgenin adıdır. Bu ad, ibadet edenlerin dağı, diyarı anlamında kullanılır. Bu bölgenin yüzölçümü 10. 000 km² den fazladır.

Yörenin adı ve ilk kuruluşu konusunda, değişik görüşler bulunmaktadır. Kaynaklara göre, ilçenin adı bir çok değişimlerden sonra Arapça, Farsça ve Süryanice karışımından meydana gelmiş 'ayna' anlamına gelmektedir. Başka bir rivayete göre de mağaralar kenti anlamına gelen 'Matiate' kelimesinden ismini almıştır. Matiate ismi; Asur yazıtlarında MÖ 9. yy'da geçmektedir. Midyat'ta ilk yerleşim yerinin mağaralar olduğunu gösteren 'Eleth' mevkiinin (Midyat'a 3. km uzaklıkta bulunan ve Acırlı Beldesi yakınındaki ziyaret ve mesire yeri) Romalılar döneminden günümüze kadar geldiği söylenmektedir.

1973 Mardin İl Yıllığında ilçenin tarihçesi hakkında şu bilgiler yer almaktadır: Orta Asya'dan göçüp Anadolu'ya gelen Eti Türkleri, Dicle ve Fırat nehirleri arasında yer alan ve verimli topraklara MÖ 2000 yıllarında yerleşmişlerdir. Yöreden geçişleri sırasında Midyat'ı büyük bir mağara şehri halinde kurup hayvanlarını da burada barındırmışlardır. ilçenin altındaki mağaralar, o devirde kalkerden açılmış birbirleri ile bağlantılı barınaklardır. Daha sonraları ise bölgeye Komuk Türkleri yerleşir. Komuklar, asırlarca Asurilerle savaşmışlardır. Asur hükümdarı Tıglatninip zamanında Komuklar, bölgeye tamamen hakim olmuşlardır. MÖ 500-100 yılları arasında bölge Makedonyalıların, Perslerin, Romalıların istilasına uğramış ve bu bölgede hüküm sürmüşlerdir. Bölgenin kuruluşu özellikle Selefkuşlar devrine MÖ 180 yılları arasına rastlar.

MS 5. yy'a kadar, Hıristiyanlık bölgeye hakim olmuş. 6. asırdan sonra İslamiyet'in yayılışı ile birlikte Arap akınları başlamış ve 7. yy'da Halit Bin Velit orduları bölgeyi fethetmişlerdir. Abbasiler döneminde bölgede imar ve kalkınma hareketleri görülür. Yörenin köyleri Harun El Reşit zamanında kurulur. Harun El Reşit'in oğlu Memnun'un Türk-Arap karışımı olarak kurduğu ordu Cizre-Mardin patika yolu boyunca yüz karakola yerleştirilir. Midyat ve çevresindeki köylere verilen Mhalmi adı buradan gelmektedir. Mhalmi; yüz yer, yüz ordugah, yüz mahalle anlamına gelir. Cizre'den Mardin'e kadar eski patika yolu üzerinde özellikle eski Bağdat yolu üzerindeki köyler Türkçe, Süryanice, Arapça karışımı Mhalmice denilen dili konuşmaktadırlar. Bu köyler: Söğütlü, Acırlı, Çavuşlu, Sarıkaya, Gelinkaya, Düzgeçit, Ovabaşı, Ziyaret, Yolbaşı, Estel kesimi, Sarıköy, Düzova, Yayvantepe, Eğlence, Pelitli... bunlardan bazılarıdır.

Mhalmiler hakkındaki bir başka görüş ise Necet çölünde yaşayan Ben-i Hilal kabilelerinin büyük bir kısmının Orta Asyalı Türkler olduğu söylenir. Cizre ile Mardin arasında Midyat'a yerleşmekle hem savunma hem de fetih politikası izlemiş olan Memnun, Estel Camii'ni ve Derizbin (Acırlı) Camii'ni yaptırır. Prof. H. Hollerweger'e göre

Mhalmiler, 1209'da Selçukluların baskısından çekindikleri için toplu olarak İslamiyet'e geçmişlerdir. Yusuf Begtaş'ın 'Mholmeye' adlı makalesine göre ise halk ile Süryani Ortodoks Patriği arasında çıkan anlaşmazlıktan dolayı 16. yy'da din değiştirdikleri iddia edilmektedir.

11. yy'da Artuklular devrinde Midyat; Mardin, Hasankeyf ve Musul eyaletleri arasında irtibat vazifesini göreyek en parlak devrini yaşar. Bu dönemde bölgenin merkezi Derizbin köyleridir. Artukoğulları'na bağlı yarı bağımsız bir beylik olarak Derizbinliler hüküm sürmekteydiler. Mervaniler ve Eyyübilerden sonra Midyat, 1535'te Bıyıklı Mehmet Paşa komutasındaki Osmanlı orduları tarafından ele geçirilir.

1810 yılında Midyat ilçe olmuştur. 1915'te Cevat Paşa tarafından imar görmüştür. Askeri kışla, Cevat Paşa Camii ve Ulu Camii bu dönemde yaptırılır (İşler, Çetin, 2000: 14 -15).

Farklı din, dil ve kültür zenginliği ile var olan mağaralar kenti Matiate, tarih içinde de konumu itibariyle savunma ve fetih politikalarının yürütüldüğü bir bölge olmuştur. Pek çok kavmin istilasına maruz kalan yöre, bölgeden geçenlerin bıraktıkları izler ile 'dinler ve diller kenti' unvanını almıştır.

0. 2. 2. Araştırma Alanının Coğrafi Özellikleri

'Turabdin' olarak bilinen bölgenin merkezi Midyat'tır. Turabdin; batıda Mardin, kuzeyde Hasankeyf, doğuda Cizre ve güneyde Nusaybin sınırları içinde kalan bölgenin adıdır. Turabdin; ibâdet edenlerin diyarı, dağı anlamında kullanılmaktadır. Bölgenin yüzölçümü 10.000 km² den fazladır. Midyat'ın yüzölçümü ise 1083 km² dir.

Yörede çok yüksek dağ olmamasına rağmen arazileri engebelidir. İlçe, ortalama 800 ile 1100 m olan bir yaylada kurulmuştur. Sulak yerlerde; çeltik, sebze, meyve yetiştirilmektedir. Susuz olan eteklerde ise üzüm bağları bulunmaktadır. Midyat'ın elverişli düzlüklerinde arpa, mercimek, buğday ekilir. Küçük düzlükler olan ovalarda ise tahıl ekimi yapılır. Güneyindeki Sivrice (Dallin) yaylasında ise hayvanlar otlatılır.

Bölgede belli bir akarsu yoktur. Sivrice'den doğarak, Nusaybin ovasını sulayan ve Çağ-çağ hidroelektrik santrallerini çalıştıran Aksu ve Karasu çayları burada bulunmaktadır. İlçe, bu santralin devreye girmesiyle birlikte elektriğe kavuştu. 1959 yılında dizel motorla çalışan elektrik şebekesi vardı. 1968 yılında açılan hidroelektrik santralin önemi büyüktür; ayrıca ilçenin içme suyunun bir kısmı bu kaynaklardan karşılanmaktadır.

Mardin eşiğinin de yer aldığı Midyat'ta karasal iklim hakimdir. Kışları soğuk ve yağışlı, yazları ise kurak ve sıcaktır (İşler, Çetin, 2000: 14).

İlçenin dağ ve araziler ormansız ve çoraktır. Eskiden bu dağlarda palamut ve meşe ağaçlarının olduğu köklerinden anlaşılmaktadır. Son yıllarda ağaçlandırmaya önem verilmiştir. Bu nedenle de Antep fıstığı dikim ve aşılması yapılmaktadır (İşler, Çetin, 2000: 15).

0. 2. 3. Araştırma Alanının Ekonomik Yapısı

Midyat'ta halkın geçim kaynaklarından bazıları şunlardır: tarım, ticaret, el sanatları... vd. Ayrıca sınır kapılarına yakınlığından dolayı da taşımacılık da yapılmaktadır. Son dönemde unutulmaya yüz tutan el sanatlarının unutulmaması için de pek çok atölye açılmıştır. Yörenin son yıllarda ticaret hacmi artmıştır. Köylü, her gün ürettiği ürünlerini ilçede kurulan pazarlara getirip satmaktadır. Civar ilçelerden bile Midyat'a alışverişe gelmektedir. Bu da ilçede sürekli bir hareketliliğin olmasını sağlamıştır. Nakliyecilik ve müteahhitlik sektöründe de önemli gelişmeler olmuştur (İş, 2006: 47- 48).

İlçe hızlı değişim ve gelişimle birlikte modern bir görünüm kazanmaya başlamıştır; ancak tarihi dokunun da korunması gerekmektedir. Estel kesiminde modern bir kent dokusu oluşmaya başlarken Midyat'ta, tarihi doku varlığını sürdürmektedir. Bu da turistlerin ilgisini çekmekte ve bölgeye ziyaretleri arttırmaktadır.

0. 2. 3. 1. Araştırma Alanında Tarım - Hayvancılık

Yörede tarım, insanların yaşamında hala büyük öneme sahiptir; ancak tarıma elverişsiz alanların fazlalığı yüzünden bölge halkı farklı geçim kaynaklarına yönelmiştir. Nakliyecilik, ticaret ve hizmet sektörlerine kaymalar olmuştur. Bu durum sonucunda ilçenin demografik yapısında da değişimler olmuştur. Köylerden şehirlere ve yurtdışına göç ile birlikte pek çok tarım alanı süresiz bir şekilde nadasa bırakılmıştır.

Bölge de tarımın bir diğer problemi ise kuru tarım alanına karşılık sulu tarım alanının azlığıdır. Bundan dolayı elde edilen ürünün masrafları karşılamaması diğer çalışma alanlarının cazip hale gelmesin de önemli rol oynamıştır.

Midyat'ta en çok üretilen ürünler; buğday, arpa, nohut, mercimek, kavun, karpuz, acur ... vb. Eskiden Musul'a kadar kanallarla üzüm şırası akıtan Midyat'ın bağları da

eskisi gibi verimli değildir. İlçede üzüm, pekmez, sucuk, pestil elde edilmekte şarap yapılmaktadır.

Tarım alanında makineleşme bir gelişme olarak karşımıza çıkmaktadır.

1999 verilerine göre Midyat'ın arazi varlığı (Dekar)

Kuru tarım alanı : 216. 740

Bağ- Bahçe : 28. 224

Çayır- mera : 186. 025

Sulu tarım alanı : 528. 335

Tarıma elverişsiz alan : 61. 983

Yörede hayvancılığın gelişimi son yıllarda olumsuz yönde etkilenmiştir. 1973'lerde ilçedeki toplam hayvan sayısı İdil'den sonra ikinci sırada yer almaktaydı. Yine o dönemlerde buradaki tiftik keçisi sayısı 100.000 civarında idi. Tiftikten dokunan battaniyeler o dönemde çok önemliydi. Eskiden hayvancılıkla uğraşanların, köy ve evlerin de bir çift öküz bulunurken; traktörün kullanılmaya başlanmasıyla bunların nesilleri tükenmeye başlamıştır. Bunun yöredeki hayvancılığın gerilemesine neden olduğu söylenebilir (İşler, Çetin, 2000: 27).

0. 2. 4. Araştırma Alanının Nüfusu

Midyat, çok eski tarihlerden beri nüfusu kalabalık bir yerleşim yeri olmuştur. Zaman içinde ekonomik, siyasi vb. nedenlerden dolayı nüfusunda dalgalanmalar yaşanmıştır. 'O dönem Mardin sancağına bağlı en büyük kaza olan Midyat'ın nüfusu hakkında en eski tarihli 1871 yılı kayıtlarına göre Midyat'ta 13,997 hane ve 210 köy bulunmaktaydı. Nüfusu ise 30.920'si Müslüman, 5.572'si ise Gayri Müslim olmak üzere toplam 36.492 kişiden oluşmaktaydı.' '1891 tarihli bir başka kaynakta ise Mardin sancağına bağlı Midyat'ın 21 nahiye ve 410 köyden oluşan bir kaza olduğu kaydedilmektedir. 3194 km² lik alana sahip olduğu gösterilen Midyat'ın o dönemki nüfusu 45. 874 olarak gösterilmektedir (Çetin, 2006:102).

Cumhuriyet'in ilanı ile birlikte düzenli nüfus sayımları başlamıştır. Ülkemizde 1927 yılından itibaren, her beş yılda bir nüfus sayımları yapılmıştır. Toplam nüfusun 31. 945 olduğu Midyat'ta nüfus gelişimi belli dönemler hariç genelde yukarıya doğru kent nüfusunun lehine doğru bir artış göstermiştir. 1927 yılında kır nüfusunun kent nüfusuna

göre yedi kat fazla olduğu ilçede 2000 yılı nüfus sayımlarında bu oranlar oldukça yakın duruma gelmiştir (Çetin, 2007: 105).

0. 2. 5. Araştırma Alanının Sosyo- Kültürel Yapısı

Pek çok medeniyete ev sahipliği yapan geçmişten geleceğe bir köprü durumunda olan yapısıyla farklı kültürlere, örf ve âdetlere farklı dinlere ve dillere sahip olup bir arada yaşayabilmeyi becerebilen kentlerimizdendir Midyat.

Midyat ilçesi, kültürel anlamda gelenek ve göreneklerini halâ barındırmaktadır. İnsanlar arasındaki ilişkilerde, özel günlerde gerekse de doğum, evlenme ve ölüm âdetlerinin uygulanmasında kendini göstermektedir. Farklı etnik grupların bir arada bulunmasıyla da farklılıklar ve ortaklıklar kültürün bir parçası olarak karşımıza çıkmaktadır.

En belirgin özelliği ‘dinler ve diller kenti’ olan Midyat, tarihler boyunca bünyesinde farklı dinden insanları bir arada barındırmıştır. Dinler kentidir; çünkü tarih boyunca Müslümanlar, Süryaniler ve Yezidiler birlikte yaşamışlardır. Diller kentidir; çünkü Türkçe, Arapça, Kürtçe, Süryanice, yörede konuşulmaktadır.

Midyat yöresindeki etnik köken; kültür, din, dil çeşitliliklerine karşın kökenleri ayrı olan kültür toplulukları arasında sürekli olarak bir gelenek alışverişi olmuştur.

Midyat’ta farklı dinden bile olsa eller hep aynı dua için açılır: ‘Bağışlanma ve Esenlik’

Hıristiyanların en çok yaptıkları dua

‘Göklerdeki Babamız, adın kutsal kılınsın. Egemenliğin gelsin. Gökte olduğu gibi, yeryüzünde de senin istediğin olsun. Bugün bize gündelik ekmeğimizi ver. Bize karşı suç işleyenleri bağışladığımız gibi, sen de bizim suçlarımızı bağışla. Ayartılmamıza izin verme. Kötü olandan bizi kurtar. Çünkü egemenlik, güç ve yücelik sonsuzlara dek senindir.’ (Matta Bölüm 6 Dua 9-13).

Müslümanların en çok yaptıkları dua

‘Hamd ve Alemlerin Rabbi; Rahman ve Rahim ve din gününün (ahret’in) sahibi olan Allah’adır. Biz yalnızca sana ibâdet eder ve yalnızca senden yardım dileriz. Bizi doğruya ilet. Kendilerine nimet verdiklerinin yoluna. Gazaba uğrayanların ve sapmışlarınkine değil.’ (Kur’an-ı Kerim Fatiha Suresi 1-7).

Yezidilerin en çok yaptıkları dua

‘Ya Rabbi, sen Hüdâsın. Sen Ezdasın. Sen övgüye layıksın. Bin bir isim sahibisin. Ya Rabbi, Şeyh Şems Güneş’in melek Şeyh Hasan ve Adan’ın, Ebu Bekir ve Kata’nın hatırı için bizi bağışla. Ya Rabbi, bizi Melek Tavus hatırı için bağışla. Ya Rabbi, bizi Adem ve Havva’nın sırrı için bağışla.’ (Bu dua Yezidilerin kutsal saydıkları kitaplarında yer almıyor) (İşler, Çetin, 2000:1).

Abidlerin diyarında yaşayan üç farklı dinin inanç kaynaklarında yer alan yasaklar da hemen hemen aynı sayılır; kumar, zina, adam öldürme, hırsızlık, yalan yere şahâdet, iftira, gıybet, adaletsizlik...vb. konular bulunlardan bazılarıdır. Tarihler boyunca dinler arası hoşgörünün hüküm sürdüğünü söylemek mümkün olsa da geçmişte cehaletten, hırstan, menfaat oyunlarından kaynaklı problemler yaşanmıştır (İşler, Çetin, 2000: 69).

Midyat, Mardin’in diğer ilçelerine göre eğitim ve öğretim alanında sahip olduğu okul sayısı ile daha şanslı sayılabilir. 1923- 1933 yılları arasında sadece bir ilköğretim okulu vardı. 1963-1973 arasında beş okul merkezde ve 59 okul da köylerde bulunmaktaydı. Yöredeki liseler ve ilköğretim okulları şunlardır:

Liseler

- Çavuşlu Çok Programlı Lisesi
- Endüstri Meslek Lisesi
- İmam Hatip Lisesi
- Kız Meslek Lisesi
- Midyat Aziz Önen Lisesi
- Söğütlü Çok Programlı Lisesi
- Şenköy Çok Programlı Lisesi
- Ticaret Lisesi

Merkez İlköğretim Okulları

- Ali İhsan Kalmaz
- Atatürk
- Cumhuriyet
- Esentepe

- Fahrettin Önen
- Fatih
- Gazi Paşa
- İMKB 75.Yıl
- İstiklal
- Kocatepe
- Mehmetçik

Belde İlköğretim Okulları

- Acırlı
- Çavuşlu
- Gelinkaya
- Söğütlü
- Şenköy 75.Yıl
- Şenköy Aydın Acun
- Yolbaşı

Bölgedeki okul sayısı yöre halkının okumaya olan ilgisinin de yüksekliğini göstermektedir.

Midyat Halk Eğitim Merkezi de yaygın eğitim kapsamında hizmet vermektedir. Merkezdeki çalışmalar; kurslar ve sosyal etkinliklerdir.

Kurslar

- Genel Meslek Kursları
- Sanayi Eğitim Kursları
- Sosyal ve Kültürel Kurslar

Sosyal ve Kültürel Etkinlikler

- Anma (Gün ve Geceler)
- Folklorik çalışmalar
- Kermes

- Konferans
- Müzik çalışmaları
- Panel
- Sergi
- Tiyatro
- Toplantılar

Midyat Halk Eğitim Merkezi özellikle okuma- yazma kursları açmıştır. Diploma sahibi olmayanlar için de kurslar açılmıştır. Mesleki alanda da ilçeye büyük katkısı olmuştur.

Mesleki Alanda Açılan Kurslar

- Bıçkı-dikiş
- El sanatları
- Elektrikçilik
- Elektronik
- Halıcılık
- Kalorifer ateşçiliği
- Kilimcilik
- Midyat taşı kesimi ve işleme
- Makine nakışları
- Trikotaj
- Yorgancılık

Halk Eğitim Merkezi çalışmalarını kırsal alana yayarak eğitim hizmetlerini geliştirmektedir (İşler, Çetin, 2000: 25-27).

Midyat Yöresinde Bulunan Kilise ve Camiler:

Mor Gabriel Manastırı (Deyr-ul Umur): 397 yılında Mor Samuel tarafından kurulan kilise Midyat'a 22 km uzaklıkta bulunmaktadır. Turabdin bölgesi metropolitliğinin merkezi olan kilise en eski ve en faal Hıristiyan manastırlarından biri olma özelliğini göstermektedir. Burada; Meryem Ana Kilisesi, Resuller Kilisesi, Kırk Şehitler Kilisesi,

Kartminli Şmuel Kilisesi, Sekiz Kemerli Theodora Kubbesi ve Mısırlılar Kubbesi bulunmaktadır.

Mort Şmuni Kilisesi: 10. asırda yapılmış olan tarihi kilise Metropolit merkezi olarak da kullanılır. Bayramlaşma bu kilisede yapılmaktadır.

Mor Barsovmo Kilisesi: Temeli 4. asırda atılmıştır.

Mor Aksnoya Kilisesi: 4. asırda putperestlerin tapınağı üzerine inşa edilen ilçenin en eski kilisesidir.

Mor Şarbel Kilisesi: İlçe merkezinde bulunan kilisedir.

Protestan Kilisesi: 1900'lü yıllarda inşa edilmiştir.

Meryem Ana Kilisesi: Katolik cemaatine ait bir kilisedir.

Mor Abraham Manastırı: Meryem Ana kubbesinin olduğu manastırda Midyat Hıristiyanlarının merkez mezarlığı yer alır.

Hah Katedrali (Mor Sobo Kilisesi): Mor Sobo'ya adanmış katedralin kalıntıları tarih eseridir.

Hah Harabeleri: Harabelerle ilgili yazılı bir kaynak yoktur.

Ulu Camii: 1800 yılında yapılan camiinin minaresi tek şerefelidir.

Cevat Paşa Camii: 1915 yılında yapılan camii kalın duvarlı avlu tipindedir. Minaresi Midyat taşından silindir şeklinde yapılmıştır. İki şerefeli olup bitkisel ve geometrik şekillerle süslenmiştir.

H. Abdurahman Camii: 1915'te yapılan caminin bir minaresi ve minaresinde yalnız bir şerefesi vardır (İşer, Çetin, 2000: 37).

0. 3. Araştırma Alanının Etnik Yapısı

Midyat'ın en dikkat çekici özelliği sahip olduğu kültürel zenginliktir. Bu durumun bir zenginlik olarak yorumlanmasının sebebi barındırdığı hakları ortak bir potada eritebilmesi ve halklar arasında tarihsellik içinde ciddi ve uzun süren herhangi bir çatışma meydana gelmemiş olmasıdır. Bu yargı, halklar arasında hiçbir zaman çatışma olmamıştır şeklinde anlaşılmalıdır. (Çetin, 2006: 57).

Günümüzde Midyat'ta 6 etnik grup bulunmaktadır. Bunlar: Becirman, Kürt, Mhalmi, Süryani, Türk ve Yezidilerdir.

0. 3. 1. Becirmaniler (Seyyidler)

Halk içinde, kimi zaman ‘Seyyidler’ kimi zaman da ‘Becirmaniler’ olarak bilinen bu topluluk, sadece Midyat’ta değil çevre il ve ilçelerde bulunan büyük bir etnik gruptan oluşmaktadır. ‘Kendilerini Hz. Muhammet’in soyundan gelen Seyyid Bilal’in torunları olarak tanımlayan Seyyidlere ayrıca Becirman denilmesinin nedeni; ataları Seyyid Bilal’in bir dönem yaşadığı ve halen mezarının bulunduğu köyün eski isminin ‘Becirman’ olmasıdır.’ Osmanlı döneminde Peygamberin soyundan gelenlere gösterilen saygının bir göstergesi olarak köyün sakinleri vergiden muaf tutulmuşlardır. Bu nedenle de Kürtçe’de vergisiz anlamına gelen ‘Becirman’ olarak adlandırılan köy, Tahrir Defterinde ‘Baba Cir’ olarak geçmektedir. Cumhuriyet’in kurulmasıyla birlikte değiştirilen köy adlarında Becirman köyüne ya art niyetle ya da yanlış anlama sonucu eski ismiyle zıt bir anlam taşıyan ‘Vergili’ adı verilmiştir.

Becirmanilerin geneli İslam-Şafii mezhebine tabidirler. Hz. Muhammet’in soyundan olmalarından ve Seyyidliğin yükümlülüklerinden dolayı dinlerine bağlı kendi içlerine kapalı bir cemaat olarak bilinirler. Midyat’ın dışında sadece kendilerinin yerleştiği Gercüş ilçesine bağlı Vergili (Becirman) köyü ile Dolunay (Kefsenke), Merce gibi diğer köylerde de yaşamaktadırlar. Sayılarının fazla olmasının bir nedeni de Osmanlı dönemindeki vergi muafiyetinden dolayıdır. Bundan yararlanmak isteyenler de kendilerini Seyyid olarak tanıtmışlardır. Soy, baba tarafından devam etmesine rağmen anne tarafından bu sıfatı alanlar kendilerini Seyyid olarak görürler. Bundan dolayı bu sayı artmıştır.

Becirmanilerin ‘Zevi Seyyid Bilal’ dedikleri ziyaret ve şenlik günlerini hem Becirmaniler hem de Müslümanlar her yıl 13 Eylül günü kutlamaktadır. Kürtçe’de ‘tören, kutlama ve şenlik’ anlamına gelen Zev, inanç önderleri için yapılmaktadır. Bu törenler adına zev düzenlenen inanç önderinin kabrinin olduğu yerde yapılmaktadır.’ (Taşgın, 2003: 190).

Seyyid Bilal’in türbesi bu törenlerle ziyaret edilmiş olur. Bunların sosyal yaşama katkılarından bazılarını şöyle sıralayabiliriz: Ziyaret günlerinde halk bir araya gelerek eğlenir. Bekar erkekler ve aileleri gelin adayı bakabilirler. Ayrıca genç çiftler de bu gibi şenliklerde evlenmek amacıyla kaçabilmektedirler. Başka bir zaman olsa aileler arasında problem yaratacak olan kaçarak evlenme olayı ‘Şeyh’in hürmetine aileler tarafından fazla büyütülmeden anlaşmayla sonuçlanır (Çetin, 2006: 81-83).

Her sene bu ziyarete gelenler hastalıklarına şifa bulmaya, çocukları olmayanlar çocuk sahibi olmaya, yıllık düzenlenen eğlencelere de gelmektedirler (Taşgım, 2003: 189 - 192).

0. 3. 2. Kürtler

Kürtler, ‘Şammikan Aşireti’ne bağlı ‘Nehrozoğlu ve Mehmedo Aileleri’nin Budaklı (Kerşef) ve Sivrice (Dallin) köylerinden 1800’lü yıllarda Süryanilerin yardımıyla göçerek yöreye yerleşmişlerdir. Bu tarihten önce Midyat’ta kesiminde Süryaniler, Estel’de ise Mhalmiler yaşamaktaydı. Kürtler, Midyat’ın her mahallesinde yaşarken Estel’de sadece Ortaçarşı Mahallesi dışında taraflarına yerleşmişlerdir. Kürtlerin Estel’e yerleşimi ise çeşitli sebeplerle göçen Kürt ailelerin göçü ile olmuştur (Çetin, 2006: 58).

0. 3. 3. Mhalmiler

Midyat çevresinde bulunan yöre diliyle ‘İzyağ–ıl Mihallemiyeye’ (Mhalmilerin köyleri) olarak isimlendirilen Acırlı (Derizbina), Gelinkaya (Kefer Huvar), Söğütlü (Kınderip), Şenköy (Apşe), Yolbaşı (Kefer illep) gibi köyler ile Mardin merkez, Ömerli, Savur ve Midyat’ın bir semti olan Estel’de özellikle yaşayan halka verilen addır. Mhalmiler, Arapça ve Süryanice ile karışık ‘Mhallemice’ olarak isimlendirilen bir dili konuşmaktadırlar. İran lehçesine benzeyen Mhallemi dili Türkçe ve Arapça karışımı melez bir lisandır.

Mhalmiler ile ilgili akademik anlamda geniş bir araştırma yapılmamıştır. Yazılı kaynak bir yana, sözlü kaynakları bile yok denecek kadar azdır.

Mhalmiler’in kökenleri hakkında dört görüş vardır:

1. 300 yıldan fazla bir zaman önce Hristiyanlıktan ayrılan Mhalmiler, Arap ve Kürtlerden oluşmuş melez bir topluluktur. Bu görüş, İslam Ansiklopedisi içinde Tur Abdin maddesi içinde yer almaktadır.

2. Mhalimi kökenli M. Ali Arıkan ve Cemil İşler’in yazı ve eserlerindeki görüşe göre ise; Türk ve Arapların karışımı sonucu ortaya çıkmış bir topluluktur. Buna göre; ‘Harun-ül Reşid devrinde Midyat köylerinin birçoğu kurulur. Harun-ül Reşid’in oğlu Memnun tarafından Türk Arap karışımı bir ordu kurulur. Cizre- Mardin yolu boyunca yüz karakola yerleştirilirler. Mhalimi böylece doğar. Mhalimi; yüz mahalle, yüz ordugah anlamına gelir. Bunların bir kısmı Neced çölünde yaşayan savaşçı ve cesur Ben-i Hilal kabilesinden

oluşmaktadır. Diğer bir kısmı ise Orta Asya'dan dönemin büyük şehri olan Bağdat'a iş aramaya gelen Orta Asyalı Türklerden oluşur.

3. Yazılı ve sözlü Süryani kaynaklarına göre ise, Hıristiyan Süryani bir topluluk iken 1600'lü yıllarda meydana gelen Patrik İsmail, büyük oruç, salgın hastalık, baskılar ve metropolit seçimleri olayları sonucunda İslam dinine geçtikleri savunulan topluluktur. Süryani Kadim Patriği I. Afrem Barsavmo tarafından kaleme alınan ve bölge tarihi hakkında ve Süryaniler açısından temel kaynaklardan birisi olan 'Tur Abdin Tarihi' eserinin Arapça çevirisinde; Estel, Kefir Havra (Kefir Huvar- Gelinkaya), Deyr İzbino (Derizbina- Acırlı), Kınderip (Söğütlü), Apşe (Şenköy), Kefir Şemgo (Kerşef- Budaklı) gibi köylerde yaşayan halkın büyük çoğunluğunun bir zamanlar Süryani olduğu ve bu köylerde bir çok kilise ve manastırların bulunduğu yazılıdır. Patrik eserinde Mahalmilerin, Müslüman olmalarındaki en önemli sebebin, o dönemde Gayri Müslimler üzerinde artan baskı olduğunu söyler. Halk arasındaki yaygın görüşe göre ise Patrik İsmail'in bunları aforoz ettiği iddiasının ise onu sevmeyenler tarafından uydurulduğunu ileri sürmektedir. Buna göre Mardinli Patrik İsmail, onunla görüşmek isteyen Tur- Abdinli ruhanilere Zahfaran Manastır'ının kapılarını açtırmayarak 300 yıl sürecek bir ayrılığı başlatmış oldu. Patrik İsmail, Mhalmiler'in Hıristiyanlığı terk edip İslam'a geçmesinin baş sorumlusu olarak tarihe geçmiştir. Olayın iç yüzü ise hem Mhalmiler hem de günümüzdeki Süryaniler tarafından şöyle anlatılmaktadır. Tur Abdin'de salgın bir hastalıktan dolayı hergün yüzlerce hayvan ölüyormuş. Ancak bu dönem, Süryanilerin Paskalya Bayramı öncesinde 50 günlük Büyük Perhiz'ine (Şawmo Rabo) rastladığından Hıristiyanlar, perhizde yağlı yemek ve hayvansal gıda yemediği için hayvanlar insanlar tarafından tüketilemiyordu. 'Atılacaklarına yenilsinler' anlayışıyla Mhalmi köylerinin ileri gelenleri Mardin'e, Patrik'e gidip durumu anlatmalarına rağmen Patrik her seferinde 'Perhizde yağlı yenilmez' diyerek izin vermemiş. Mhalmiler de kuralı bozmak için toplu olarak İslamiyet'e geçmişler. Köylerindeki kilise ve manastırlardan bazılarını yıkıp, bazılarını da cami ve mescide çevirmişlerdir. Mhallemilerin hepsi Süryani Ortodoks Kilisesi'ne bağlıydılar. Dilleri geçmişte Süryanice ve Arapça idi. Dillerini okumaları ve konuşulması Mhalmiler tarafından yasaklanır. Süryaniceleri zayıflayıp gerileyince ilişkileri de doğal olarak kesilmeye başlamış (Çetin, 2006: 59-63).

4. 2004 yılında Midyat'ta etnik gruplar üzerine yapılan saha araştırmasından elde edilen görüşe göre ise Mhalmiler; Hıristiyan iken Patrik İsmail olayı ve İslam fetihleri

sonrasında bölgeye yerleşen Ben-i Hilal kabilesinin etkisi ile Müslüman olmuş çoğunlukla Süryani kökenli bir topluluktur. Dikkat çekici olan ise tümünün değil, çoğunluğunun Süryani kökenli olduğunun ifade edilmesidir. Mhallemilerin adlandırılması konusunda ise sözcüğün hem Arapça hem de Süryanice kökenli olması topluluğun oluşumunda her iki milletin de pay sahibi olduğu fikrini desteklemektedir.

Müslümanlık sonrası özellikle dil, din gibi kültürel değişmeye maruz kalmalarına rağmen Mhalmilerin her yönüyle değiştiklerini söylemek oldukça güçtür. Müslümanlık öncesinde sürdürebildikleri geleneklerden bazıları şunlardır: Mhalmi köylerinin resmi olmayan yerel isimlerinin Süryanice olması; Süryanice ‘çiftlik’ anlamına gelen kefir sözcüğü günümüze kadar yerel dilde bazı köylerin isimlerini oluşturmaktadır. Kefir Huvar (Gelinkaya), Kefir Illep (Yolbaşı), Kefer Şemıc (Budaklı) vb. köyler bunlardan bazılarıdır.

Siboro- Basımbar geleneği, 15- 20 yıl öncesine kadar Mhalmi halkı arasında ‘Basımbar’ adı altında yaygın bir şekilde sürdürülmekteydi.

Yumurta Boyama: Süryanilerin Paskalya bayramlarında ‘yeniden dirilişin simgesi olan yumurtayı çeşitli renklere boyama geleneği Mhalmiler arasında ‘Cumğut- ıl Meryem’ (Meryem’in Cuması) ismi altında kutlanmıştır. Meryem, anlamını Hz. İsa’nın çarmıha gerildiği günden alır. Eskiden pek çok Mhalmi köyünde Paskalya bayramının kutlandığını, yumurtaların boyandığını, çörekler yapıldığını İşler ve Çetin çalışmalarında vurgulamışlardır. Ancak Mhalmiler bunu Paskalya Bayramı nedeniyle değil, Cumğut- ıl Meryem günü nedeniyle yaptıklarını belirtmişlerdir.

Yörede tek eşliliğin yaygınlığı dikkat çekicidir. Hıristiyanlıkta çok eşliliğin haram sayılmasından dolayı Süryanilerde çok eşlilik bulunmamaktadır. İslam’da haram olmamasına rağmen Müslüman Mhalmiler arasında da çok eşlilik yaygın değildir.

Verilen bu örneklerden sonra ‘tüm bu örneklerin kültürel etkileşim sonucu meydana gelmiş olabileceği’ düşüncesi oluşabilir. Ancak geleneklerin Hıristiyanlık kaynaklı oldukları göz önüne alındığında bunların Mhalmiler’in, Hıristiyanlık öncesi gelenekleri olduğu sonucuna varılabilir. Müslümanların, Gayri Müslim’e ait bir geleneği uygulaması sürdürmesi, taklit etmesi dinen caiz değildir (Çetin, 2006: 59- 68).

Estellilik ve Estel Mhalmileri

Estel Mhalmiler’i bu kitlenin aslını oluşturmaktadır. Estellilik, Mhalmi halkının ‘şehirli olma’ durumudur. Şehirli olmak aynı zamanda medeni olmak anlamına

gelmektedir. Bu kimliğin bir diğer özelliği bu olgunun etnik kimlik üzerine inşa edilen bir bilinç olmaktan ziyade, yerel bir kimlik bilinci olmasıdır. İşler ve Çetin Midyat hakkında yaptıkları çalışmalarda ilçenin sosyal yaşantısı hakkında bilgi verirken, burada Arapça (Mhalmi) konuşan çevre köylerden farklı bir alanda ele almışlardır. Estel’de uygulanan farklı âdetleri de çalışmalarında anlatmışlardır. Bunlardan bazıları şunlardır: Evlilik konusunda, erkek tarafı kız tarafına zarfın içinde bir miktar para verir, gerdek gecesinde yakın akrabaların verdiği hediyeler anons edilir. Evliliğin birinci gününde ‘sabahhiye’ kız tarafı tebrik etmeye gider ve yanlarında yemek götürür. Estel’de cenaze mezara konulduktan sonra vefat eden kişinin yakınlık derecesine göre akrabaları yan yana gelerek taziyeleri kabul eder. Taziye evinde yemek pişirilmez. Taziyenin üçüncü gününde mevlit okutulur ve çörek (iklice) dağıtılır. Bu ve buna benzer davranışlarla Estel Mhalmiler’i kendilerine özgü davranışlar sergilemektedirler (Çetin, 2006: 68-72).

0. 3. 4. Süryaniler

Midyat ile Orta Doğu ve Mezopotamya’nın en eski sakinlerinden olan Süryaniler, Kudüslülere sonra Hıristiyanlığı ilk kabul eden, inanç ve geleneklerini yüzyıllarca canlı tutabilmiş topluluklardan biridir.

Süryani (Suryoyo) sözcüğü hakkındaki varsayımlardan bazıları şunlardır:

- Süryani adı, Yahudileri serbest bırakan Pers (İran) kralı Sırrus’un (Keyhüsrev’in) adından gelmektedir. Babil tutsaklığından sonra Kudüs’e geri dönen Yahudiler, Sırrus’un kendilerine gösterdiği yakınlıktan övgüyle söz ederken konuştukları Arami lehçesine Seyrusça ya da Süryanca demeye başladılar.
- ‘Mor Dionyesius Yakup bin Suleybi, Mor Mihayel Rabo ve Mechul Urfalı Tarihinin yazarına göre ise Suriye adı, bölgeyi ele geçiren Kilokos’un kardeşi Suros’tan gelmektedir. Süryani adı da bu sözcükten türemiştir.’
- Lübnan’ın Sur şehrinden Suriye adı türemiştir. Yunanlılar daha sonra tüm sahil bölgesi ve halkı için bu adı kullanmışlardır.
- Hz. İbrahim’in sülalesinden gelen Dadanoğlu Asur ya da Asuri’nden Suriye adı gelmiştir.
- Yunanlılar, Asurluların ülkesine sonuna bir ‘y’ harfi ekleyerek Asurya diyorlardı. Zamanla sözcüğün başındaki ‘a’ sesi düşerek ‘Surya’ biçimini aldı. Süryani adı da coğrafi bir terim olarak buradan gelmektedir.

Süryanice dili hakkındaki en yaygın görüş ise bu dilin Sami dil grubunun Doğu Aramca'nın bir diyalektiği sonucu ortaya çıkmış olduğudur. Milattan önce Aramilerce konuşulan Süryanice, zamanla Suriye cemaatinin konuştuğu resmi dili olmuştur.

Hıristiyanlık öncesi, Süryaniler hakkındaki görüşlerden biri, Arami oldukları varsayımdır. Bu halkın konuştuğu dilin Arami kökenli olması ise en büyük dayanak noktalarıdır. Süryanilerin, Hıristiyan olmadan önce bir kavim olduğunu, Hıristiyanlıkla birlikte mezhep haline geldiklerini söylerler. Bunlar, Aramilerden gelmişlerdir ve kavimlerinin Hz. Nuh'un Sam, Ham ve Yafes olan üç oğlundan biri olan Sam'ın oğlu Aram'dan geldiğini iddia ederler.

Bir diğer görüş ise Süryanilerin Asurlu olduğunu tarihi belgelerle kanıtlayan görüştür. 'Asurlular bugünkü Irak'ın kuzeyi ile Doğu Toroslar'ın güneyini kapsayan bölge merkez olmak üzere, MÖ 2000- 620 yılları arasında hüküm süren Sami soyundan bir halktır.'

Son görüş ise çoğulcu sentezci düşünceye göre bu halkın kökenini eski Mezopotamya halklarının bütününe dayandırır. Hanna Dolapönü de, topluluğun kökeninin tek bir ırka dayandırılmayacağını belirtir. Bu nedenle Süryanilerin 'Arami, Asurlu, Keldani, Fenikeli, Kenani ve Hintler'den' oluştuğunu belirtir. Dolapönü'ye göre Süryaniler tüm bu halkların kaynaşmasından oluşmaktadırlar. Buna rağmen 'Süryani Kiliselerinin kucakladığı halkın genel adının 'Asurlu' olduğunu belirtir. Süryani sözcüğünün Hıristiyanlıktan sonra yaygınlık kazanması bunun bir göstergesidir. Oysa 'Asurlu' sözcüğü Hıristiyanlıktan önce de vardı. Tüm Yukarı Mezopotamya'daki halkları kucaklıyordu. Süryaniler de Yukarı Mezopotamya halklarının devamı olduklarına göre, bu halkı 'Asurlu' olarak adlandırmak yanlış olmayacaktır.

Özetle Asuri- Süryaniler yer değiştiren bir topluluk iken Hıristiyanlığın kabulünden sonra Irak ve Suriye'den Mardin, Midyat ve çevresine gelmişler ve yerleşik düzene geçmişlerdir. Bölgede yaşayan Şemsiler ve Yezidilerin bir kısmını cebren Hıristiyanlaştırmışlardır. Ermeniler hariç Hıristiyanlığın bütün mezheplerinde kiliselerin yönü Kudüs'e dönük iken, Tur Abdin bölgesindeki Süryani kiliselerinin doğuya dönük olması, Süryanilerin, Ermeni ve Şemsi kültürünü devam ettirdiklerinin bir kanıtı olarak gösterilmektedir. Ayrıca Süryaniler ve yöre halkı tarafından bugün bile yaşatılan 'Basımbar' geleneği güneş kültüne sahip Şemsiler ve Yezidilerin bir kültürüdür. İki renkten değil güneşin renklerini sembolize eden yedi farklı renkten oluşmaktadır.

Gelenekselliği, toplumsal yaşamda yaşatan Süryaniler bölgede yaşayan diğer kültürlerle etkileşim sonucunda, diğer halklarla kültürel alışverişlerde bulunmuştur. İbadetlerin uygulanış biçiminde bunun en somut örneğini görebiliriz. Hıristiyanlık dininde ‘secde’nin sadece Süryani Kadim ve Ermeni Gregoryen kiliselerinde uygulandığını ibadetlerin uygulanış şeklinde de kültürel alışverişin olduğunu söyleyebiliriz. İbadet sırasında ellerin göğüs hizasında bağlanması, kadınların başörtülü olması ve erkeklerin arkasında saf tutmaları bu görüşü destekleyen örneklerden bazılarıdır. Süryani Kadim ve Müslümanlar arasındaki kültürel etkileşimlere mezarlarında ortak motif ve oyukların bulunması, ölünün arkasından yemek dağıtılması, Süryanilerin ayin ve törenlerinde; Müslümanların ise ziyaret, kabir ve yatırlarda sandukaların başında pencere diplerinde veya oyuklarında mum yakmaları, her iki toplumun sevinç ifadesi olarak zılgıt çekmesi örneklerini verilebiliriz. (Çetin, 2006: 74- 78).

Midyat’ta 1800’lü yıllarda Beyt Zatto (Zatto ailesi), Beyt Şağbo (Şağbo Ailesi) isimlerinde iki büyük Süryani ailesi bulunmaktaydı (Çetin, 2006: 74).

0. 3. 5. Türkler

Mecburi hizmet nedeniyle Güney Doğu Anadolu Bölgesi dışından yöreye gelen polis, memur, asker, doktor, öğretmen ve ailelerinden oluşan Türklerin, Midyat’taki nüfusu yaklaşık olarak 1000- 1500 arasındadır. Mecburi hizmetleri biten aileler buradan ayrılmaktadır (Çetin, 2006: 81).

0. 3. 6. Yezidiler

‘Kitap el- Cilve (Tanrısal açıklama kitabı) ve Kitap el- Asvad / Meshaf-ı Reş (Kara Kitap) adlı iki kutsal kitaba, Melek-i Tavus ile güneş kültü inancına ve çok katı bir kast sistemine sahip olan ‘sır din’ Yezidilik inancının kurucusu, 1075 Lübnan’da doğup 1162’de Laliş’te vefat eden Şeyh Adi Bin Musafir olarak kabul edilir.’ (Çetin, 2006: 78).

Şeyh Adi Bin Musafir’in adına daha çok tasavvuf kaynaklarında rastlanmaktadır. Özellikle Ebu’l Vefa Hulvani, Ahmet Rufai ve Abdulkadir Geylani gibi dönemin büyük mutasavvıflarının menakıbnamelerinde adına rastlamak mümkündür (Taşğın, 2005: 17).

Şeyh Adi Bin Musafir hakkındaki bilgiler kesin olmaktan çok, rivayetlere dayanmaktadır. İslami kaynaklarda çok iyi bir sofi olarak anlatılan Şeyh Adi, İslam bilgini Şeyh Abdulkadir Geylani’nin hakkında söylediği ‘eğer peygamberlik çalışmakla elde

edilseydi onu mutlaka Sultan- ul Evliya Şeyh Adi Bin Musafir elde ederdi' sözleriyle Şeyh Adi'nin de önemli bir İslam büyüğü olduğunu ve Yezidilerin de İslamiyet'ten ayrılan bir inanç grubu olduğu belirtilmeye çalışılmaktadır. Şeyh'in mucizeleri arasında Kur-an'ı her gece iki kez hatmetmesi bir diğeri ise Trablus'taki Haçlı kalesinde esir olan kırk Müslüman'ı kurtararak onları bir gece içerisinde Nusaybin'e getirmesidir. Şeyh Adi'nin sofi öğretisi dört risalede ve bazı ilahilerde toplanmıştır.

Kur-an'da ve İslamiyet'te yerden yere çalınan Şeytan'a bir melek olarak itibarını tekrar kazandırma girişimleri olmuştur. Bu düşünceyi ortaya ilk atan Hallac-el Mansur'dur. Hallac, dünyada yalnız iki gerçek Tanrı inancı vardır. 'Hz. Muhammed ile Şeytan' 'Hz. Muhammed, tanrısal lütuf haznedarıyken, Şeytan tanrısal öfkenin haznedarıdır. Biri iyiliği temsil eder ve lütuf dağıtır, diğeri ise kötülüğün temsilcisi olarak tanrının öfkesini dağıtır.' Adavi cemaati, 1162'te Şeyh Adi'nin Laliş'te ölümünün ardından bir liderden yoksun kalmışlardır. Adavi tarikatı üyeleri, Yezidilik adını verdikleri bir din kurmuşlardır. Yezidilik; Ortadoğu, Güneydoğu Anadolu ve Suriye'deki dinlerden ve tarikatlardan çeşitli inançların alınarak, 'bir potada eritildiği sentez bir dindir.' 13. yüzyılın ikinci yarısından 15. yüzyılın başlarına kadar Adavi cemaati, yeni bir din oluşturmuşlardır (Çetin, 2006: 78).

Yezidilerin kökeni hakkındaki görüşler şunlardır:

- Haricilerin Yezid Bin Enise tarafından kurulan bir topluluktur.
- Yezid Bin Muaviye'nin kutsal bir kişi olduğuna inanan bir halktır.
- Ezid ve Yezdan kelimelerinden türetilmiş ve 'Tanrıya tapanlar' anlamına gelen topluluğa verilen bir isimdir.

Yezidi isminin kökeni ile ilgili görüşlerden bazıları ise; Yezd şehrine nispetle, İzed ve Yezdan kelimelerinden ve Ezidi, İzidi ve İzdi ifadelerinden türetilmiştir. Yezidi bin Muaviye'ye nispetle verilmiştir (Çetin, 2006: 78).

Yezidi adı hiçbir şekilde, ne Yezid Bin Muaviye, ne Yezid Bin Unaysa ne de İran'daki Yezd şehri ile ilgilidir. Farsça'daki İzed (melek, tanrı), Avesta dilinde yazata (saygıya tapınmaya layık olmak), Pehlevi dilinde Yezdan, modern Farsça'da Yazdan (Tanrı), Avesta'da Yazatanam, Pehlevi'de Yaztan, Yazdan, İzed'den gelmektedir. Avesta'da geçen Yazdan ayin ve merasim ile ilgili olarak Farsça'ya girmiştir (İş, 2006: 149).

Yezidilerin Kitab-ı Cilve (Vahiy kitabı) ve Mishaf –ı Reş (Kara Kitap) olmak üzere iki kutsal kitapları vardır. Bu din temel ilkelerini bu kitaplardan almaktadır. İlk kitap Melek Tavus tarafından vahyedildiğine göre Kitab- ı Cilve bilinen 8 sayfa ve 109 satırdır (İş, 2006: 150). Kimin tarafından yazıldığı belli olmayan Melek Tavus’un ağzından yazıldığı açıkça belli olan kitapta İslam ve Hıristiyanlık ile benzeşen bir yaratılış süreci anlatılmaktadır. Mushaf-ı Reş kitabında ise emir ve yasaklar bildirilmiştir (Çetin, 2006: 80).

Mushaf-ı Reş’e göre de hiçbir şey yokken yüce bir varlık olan ‘Tanrı’ vardı. Tanrı:

- Göğü ve buna olarak Güneşi, Ay’ı, Yıldızları ...
- Yeri ve buna bağlı olarak dağları, ovaları, suyu, bitkileri ...
- İnsanlığı, Adem ve Havva’yı ve bundan zuhur eden Yezidi soyunu ve 7 kutsal şeyh’i ki bu şeyhler melek olarak yüceltilmişlerdir.
- Yezidi soyu için Şeyh Adiy’i yarattı ve onu Laleş’e gönderdi.

Yezidiliğin inanç esasları: Tanrı inancı, Melek inancı, Kitap inancı, peygamber inancı ve Tenasüh inancıdır (Taşğın, 2005: 20).

Tanrı İnancı: Bütün her şeyi yaratan ve idaresi altında tutan tek bir tanrı vardır.

Melek İnancı: Bu inancın en önemli kısmını Yezidilikte Melek Tavus oluşturur. Melek Tavus hiçbir şey yokken vardı. Tanrı onu Yezidilerin sıkıntılarını gidermek ve Yezidilere yardım etmek için gönderdi. Tanrı otuz bin melek yarattı. Melekler kırk bin sene ibadet ettiler. Daha sonra Tanrı onları Melek Tavus’a emanet etti ve göklere çıkardı. Tanrı haftanın her bir gününde ayrı bir melek yaratmıştır.

Kitap İnancı: Yezidiliğin, vahiy kitabı olan Kitabı Cilve ile emir ve yasakların anlatıldığı Mushaf-ı Reş adlı iki kitapları vardır. Bu kitapların nerede, ne zaman, kim tarafından, hangi dilde yazıldığı tartışma konusudur.

Peygamber İnancı: Tanrı insanlara elçi göndermeksizin de doğru yolu gösterebilir. Tanrının izniyle Melek Tavus insanlara ve özellikle Yezidilere yol göstermek için Tanrı’nın katından insan şekline bürünmüş olarak iner. Ayrıca peygamberler de gönderilmektedir. Kutsal kitaplarda adı geçen peygamberler vardır. Bunlar; Adem, Şit, Nuh, Yunus, İsa ve Hasiye’dir.

Tenasüh İnancı: Kitabı Cilve’de bu inanç çok açık bir şekilde ifade edilmiştir. ‘Eğer istersem öldürdüğüm kimseyi, ruhların tenasühü yoluyla bu dünyaya bir, iki veya üç defa gönderirim.’ (Taşğın, 2005: 20-22).

Yezidilerin ‘Kavl’ adını verdikleri sabah güneş doğarken ve batarken iki kez ettikleri duaları vardır. Sır dinin mensubu Yezidiler’in bütün kutsal metinlerine ‘Kavl’denir. Okunan bu dualarla, ibadet tamamlanmış olur. Seccade üzerinde temiz bir şekilde yüzleri güneşe dönük olarak dualar okunur. Secdeye gidilir. Aralık ayının ilk Salı, Çarşamba ve Perşembe günü oruç tutulur. Oruç, sabahtan akşama kadar hiçbir şey yiyip içmemek, cinsel ilişkide bulunmamaktan ibarettir. Din adamları yazın ve kışın toplam seksen gün oruç tutarlar. Hac için Şeyh Adi Bin Müsafir’in kabrine Ekim ayında Laliş’e gidilir.

Yezidilikte sosyal tabakalaşma din adamları ve müritler şeklinde vardır. Tabakalaşma ve onun beraberinde getirdiği sorumluluklar farklıdır. Yezidilerde sosyal tabakalar şu şekilde sıralanmaktadır. Şeyh, bunlarda kendi aralarında Adani, Şemsani, Katani olmak üzere üçe ayrılırlar; Pirlar; tarikat şeyhi veya dini mürşittirler. Müritler; dini emirleri yerine getiren Yezidi halktır.

Yezidilerde kurumları arasında din adamları, vaftiz, ahiret kardeşliği ve kirvelik bulunmaktadır. Din adamlığı; soya dayalı olarak belirli aşiretler arasında ve aralarındaki evlenmelerle sürer. Bu inançta din adamları olmadan uygulanması mümkün olmayan ibadetler vardır. Din adamları; Emir, Baba Şeyh, Fakir, Koçek, Kavval, Peşimam, Baba Gevan ve Baba Çavuş’tan oluşmaktadır. Vaftiz; Yezidilerde çocuğun doğumundan sonra ‘Mor Kırın’ adı verilen vaftiz töreni yapılması gereken önemli uygulamalardan biridir. Kirvelik; Mor Kırından sonra önem verilen bir diğer önemli uygulama sünnet ve kirveliktir. Kirve, Yezidilerde din adamı sınıfından veya Müslüman halk arasından seçilir çünkü kirve olanların beş nesle kadar evlenmeleri yasaktır. Ahiret Kardeşliği; yerine getirilmesi gereken temel kurallardan biridir. Birbirlerinin her türlü halinden sorumlu olan Ahiret kardeşleri birbirleri ile evlenemezler, bu nedenle evlenme yasağı olan sınıflar arasından biri seçilir. Cenazelerinin başında bulunmak zorundadırlar (Taşgın, 2003: 186).

Yezidiler de tıpkı Yahudilerde olduğu gibi Tanrı tarafından seçilmiş bir topluluk olduklarına inanırlar. Kitab-ı Cilve’de ‘Melek Tavus, bütün yaratıklardan önce var oldu, seçilmiş halkını uyarmak ve yanlışlardan uzak tutmak üzere yardımcılarını bu dünyaya gönderdi; kullarını önce sözlü olarak uyardı. İkinci olarak ise bu kitapla ki yabancıların okuması ya da bakması yasak kılındı.’ cümlelerinden anlaşılmaktadır. Kitab- ı Cilve’de geçen bu ikinci söz ‘sır din’ olarak nitelendirilen Yezidiliğin kutsal kitaplarının başkalarına okutulması bir yana, gösterilmesinin bile yasak olduğu, bunun yanında yazılı olan başka kitapları okumanın haram sayıldığı bir dindir (Çetin, 2006: 80).

Midyat bölgesinin dini topluluklarından olan Yezidiler, Şeytana tapanlar olarak bilinmektedirler. Bu halkın inançları arasında ne şeytana tapmak ne de kötülüğün sembolü şeytan vardır. Onları rahatsız eden bu tanımlama yüzyıllardan beri kullanılmaktadır. Günümüzde Midyat bölgesinde Yezidilerin yerleşik olarak kaldıkları köylere Tur Nahiyesi içinde rastlanmaktadır. Bu topluluğun Midyat bölgesinde yerleşik oldukları köyler şunlardır: Mağara (Kivah), Çayırılı (Kefnaz), Güven (Bacin), Oyuklu (Take), Yenice (Harabya) ve Çoraklı, Koçan mezzaralarıdır. Ancak son yıllarda yörede Yezidilerin varlığından söz edilemez hale gelinmiştir.

1985 yılı nüfus sayımı bilgilerine göre:

Mardin ili: Midyat ilçesi: Çayırılı köyü, Güven köyü, Oyuklu köyü, Yenice köyü, Çörekli mezzarası, Koçan mezzarası toplamında 5600 kişi yaşamaktaydı.

2003 yılı nüfus sayımı bilgilerine göre:

Mardin ili: Midyat ilçesi: Güven köyü, 9 kişi, Yenice köyü, 6 kişi toplam 15 kişi yaşamaktadır (Taşgın, 2007: 178-190).

BİRİNCİ BÖLÜM

1. MİDYAT HALK KÜLTÜRÜ MONOGRAFİSİ

1.1. Geçiş Dönemleri

İnsan hayatının üç önemli geçiş dönemi; doğum, evlenme ve ölümdür. Bu üç önemli evrenin çevresinde birçok inanma, âdet, töre, tören, ayin, dinsel ve büyüsel özlü işlemler bulunmaktadır. Bu evreler, söz konusu geçişleri bağlı buldukları kültürlerin beklentilerine ve kalıplarına uygun bir şekilde yönetmektedir. Bunların hepsinin de amacı kişinin bu dönemdeki yeni durumunu belirlemek, kutsamak, aynı zamanda da kişiyi bu sırada yoğunlaştığına inanılan tehlikelerden ve zararlı etkilerden korumaktır. Geçiş dönemlerindeki âdetler, gelenekler, töreler ve törenlerle bunların çevresinde yer alan uygulamalar bir ülkenin ya da belirli bir yörenin geleneksel kültürünün ana bölümlerinden birini oluşturmaktadır. Toplumsal ve kültürel değişiklikler âdet ve inanmaların değişmesine neden olur. Eski kuşaklarla yeni kuşaklar arasında kurulan bir zincir olan âdetler çağın kuşaklarına göre kendilerini yenilerler (Artun, 2005: 125).

1.1.1. Doğum

Geçiş aşamasının ilk aşaması doğumdur. Bu durum, her zaman mutlu bir olay olarak kabul edilmiş ve ana babaya duyulan saygıyı artırmıştır. Her doğum ailenin, akrabaların sayısını artırmaktadır. Aileler nüfuslarının çokluğu ile kendilerini güçlü ve dayanıklı hissetmektedirler. ‘Çocuk ocağı tütürür.’ Sözü de toplumun bu konudaki değer yargısını göstermektedir. İnançlar ve gelenekler insanları gebelik öncesinden başlayarak birtakım âdetlere uymaya ve bunların gerektirdiği işlemleri yerine getirmeye zorlamaktadır. Geleneksel doğum çevresinde gelişen uygulamalar değişim aşamaları açısından üç evredir.

Bunlar:

1. Doğum Öncesi
2. Doğum Sırası
3. Doğum Sonrası (Artun, 2005: 126-127).

Midyat yöresinde doğum ile ilgili âdet ve inanmalar şunlardır:

- Mahalli ebeler ‘ciddeler’ doğuma yardımcı olurlar (K55).

- Doktora gidilir (K6, K18, K34, K37, 47).
- Eski evlerde tavana asılı demirler olurmuş. Hamile kadın doğum esnasında bu demirlere asılırmış (K2).
- Erkek çocuk isteği yörede fazlada olduğundan doğum oranı yüksektir (K22, K23, K27, K58).

Araştırma alanımız olan Midyat yöresinde, günümüzde de devam eden doğum ile ilgili dinsel büyüsel nitelikli sağaltma yöntemlerinden halâ yararlanılmaktadır. Eğitim seviyesinin artmasıyla birlikte modern tıbbın imkânlarından da faydalanılmaktadır.

1.1.1.1 Doğum Öncesi

Doğum öncesi dönem, çocuk sahibi olmaya karar vermeden başlayarak, doğum olayının başladığı döneme kadar olan süreçtir.

Yaşamın bu ilk evresi, bütün topluluklarda mutlu bir olay olarak kabul edilmiştir. Ailede ilgi ve heyecanla karşılanmaktadır. Doğum yapan kadın çevresindeki kadınlardan saygı görmüş, korunmuş ve kollanmıştır. Kadının hamile kalması ile başlayan ve doğuma kadar devam eden bu süreçte, âdetler, gelenek ve görenekler önemli yer tutar (Artun, 2005: 127).

Midyat yöresinde doğum öncesindeki âdetlerden biri de bebeğin güzel ve beyaz olması için hamile kadına fırında pişirilen ayva yedirilmesidir (K58).

1.1.1.1.1. Kısırlığı Giderme

Kırsal kesimlerde kadının saygınlık kazanabilmesi için mutlaka çocuk doğurması gerekmektedir. Çocuğu olmayan kadın kısır kabul edilmekte ve hor görülmektedir. Bu baskıdan kurtulmak için gebe kalmak ister. Gelin, damat evine geldiği ilk günden itibaren aile içinde çocuk isteğini belli eden bazı davranışlarla karşılaşır. Eve geldiği ilk gün kucağına özellikle erkek bir çocuk verilir. Yatağında çocuk yuvarlatılır. Bu ve buna benzer davranışlarla bu istek gösterilmiş olur. Bu nedenle çocuk sahibi olamayan kadınlar çeşitli yollara başvururlar. Bu çareler dinsel, büyüsel ve halk hekimliği kapsamındadır; ancak günümüzde tıbbın imkânlarında da yararlanılmaktadır. Ancak son çare olarak da bunlardan yararlananlar olmaktadır (Artun, 2005: 127).

Hamile kalmayan kadın bulunduğu durumdan kurtulmak için büyü ve benzeri bir amaçla hocaya giderek tılsım gücüne inanılan muska yazdırmaktadır. Muska Arapça'da

yazılı şey anlamına gelen nüsha kelimesinin halk ağzında bozulmuş biçimidir. Hastalıkları sağaltma veya düşmandan gelebilecek kötülüklerden, görünmez kazalar gibi herhangi bir zararı önleme amacı ile üstte taşınan yazılı kağıda denir (Karakaş 2005: 17).

Midyat yöresinde kısırlığı gidermek ve çocuk sahibi olmak isteyen kadınların uygulamaları şunlardır:

- Ziyaretlere gidilir. (Keşke, Kadişki, Şeyh Keferhuvar, Şeyh Arette, Germave, Sultan Şeyhmus... vb.) (K1, K22, K33, K58, K60).
- Saman otu ve ebegümece kaynatılır. Zembil üzerine konulur. Daha sonra üzerine çarşaf örtülerek oturulur, ardından bazı ritüeller eşliğinde yıkanılır (K17, K33, K58, K60).
- Bağlardan toplanan adaçayı ile de banyo yapılır (K22).
- Kısır olduğu düşünülen bir kadının üzerinde 'Kırk' olduğu inancı vardır. Kırkının çözülmesi için mum eritilir, kadının üzerine çarşaf örtülür. Eritilen mum, bir tas suyun üzerine boşaltılır. Daha sonra su ve balmumu bir ölünün mezarına dökülür. Balmumu da bırakılmış. Böylece kısırlık giderilmiş (K58).
- 7 yatırın üstünden geçerek ve yatırların toprağından da getirerek toprak ıslatılır. Bu su ile de banyo yapılırsa hamile kalacağına inanılır (K58).
- Ölü yılanın kısır kadının üzerine atılarak korkutulması ile çocuğunun olacağına inanılır (K47).
- Hocaya muska yazdırılır (K18, K22, K34, K37, K47).
- Şeyhlere gidilir, muska yazdırılır. Yöredeki şeyhlerden biri gelen kadınlara inançlarına göre muska yapıyormuş. İnanmayanlara ise birer bardak su içirip sırtlarına süpürge ile vurup gönderiyormuş (K34, K47).
- Türbeye gidilir, adak adanır (K18, K22, K35).
- Kırkı kesilen bir kadın, silahla vurulmuş birinin mezarının etrafında gezdirilir. Mezardan getirilen toprak ile de banyo yaptırılırsa bebek doğurabilirmiş (K34, K47).
- Kısırlığı gidermek için maydanoz ve soğan kabukları kaynatılır. Bu su ile banyo yapılmış (K34, K47).
- Doktora gidilir (K17, K18, K33, K60).
- Ebeye gidilir (K27, K34, K37, K47).

Midyat'ta çocuğu olmayıp hamile kalmak isteyen kişiler pek çok yöntemle başvururlar. Sağlık kuruluşlarına günümüzde gidiliyorsa da eski yöntemler de hala kullanılmaktadır. Tıbbi yöntemlerden sonuç alamayanlar, çaresiz kalanlar, doktora gitmek istemeyenler, tedavinin yanı sıra eski gelenekleri de sürdürmek isteyenler çok çeşitli yollara başvurumaktadırlar. Ebeye, hocaya, şeyhe, türbelere, kaplıcalara gitmek, halk hekimliğinden faydalanmak bu uygulamalardan bazılarıdır. Bu gelenekler; halk hekimliği alanlarına girenler, dinsel büyüsel nitelikte olanlar ve tıbbi sağaltma alanlarına girenler olarak değerlendirilebilir.

1.1.1.1.2. Gebelikten Korunma

Hamile kalmak için pek çok yöntemle başvuran kadın, hamilelikten kaçınmak veya bunu sonlandırmak için de pek çok yöntemle başvurumaktadır. Son yıllarda tıbbi yöntemlere başvurulsa da geleneksel yöntemler hala devam etmektedir.

Midyat yöresinde hamile kalmak istemeyen kadınların uygulamaları şunlardır:

- Emziren kadının hamile kalmayacağına inanıldığından gebelikten korunmak için anneler bebeklerine 2 yaşına kadar süt verirler. (K22).
- Doğum kontrol yöntemleri kullanılır (K18, K27, K34, K37, K47).
- Ebeye kasık çektirilir (K35, K58).

Yörede gebe kalmanın önlenmesi için günümüzde sağlık kuruluşlarına gidilmektedir. Ancak çeşitli sebeplerle doktora gitmek istemeyen geleneklerinde ısrarcı olanlar veya çekinenler, maddi durumu uygun olmayanlar ebeye kasık çektirirler veya bebeklerini emzirirler. Doğum kontrol yöntemlerini kullanmanın Allah'ın işine karışmak olduğuna düşünenler olmasına rağmen halkı bilinçlendirme çalışmaları ile son dönemlerde bu inanış da hızla değişmektedir.

1.1.1.1.3. Çocuğun Sağlıklı Doğması ve Yaşaması

Hamile kalan kadın hamileliğin devamı için, çeşitli önlemler alır. Bu dönemin ilk günlerinden itibaren anne kendini fazla yormamaya çalışır. Zaten bu durumda olanlara iş gördürülmez. Ona özen gösterilir. Hamile kadının daha önceki hamilelikleri düşükle sonuçlanmışsa veya doğan bebek yaşamamışsa, bu kez hamileliğin başlangıcından itibaren bir takım yollara başvurulur. Bu yollar tıbbi yollar olabildiği gibi geleneksel yollar da

olabilir. Doğacak çocuk yaşasın diye hocalara gidilir, muskalar yazdırılır, adaklar adanır, yatırlara gidilir (Karakaş, 2005: 19).

Midyat yöresinde çocuğun sağlıklı doğması ve yaşaması için yapılan uygulamalar şunlardır:

- Çocuğun sağlıklı ve uzun ömürlü olması için 'akikası' kesilir, bir yaşını bitirmiş koç bir çocuğun akikası olur (K58). 'Akika, lügat'ta, yeni doğan çocuğun başındaki tüydür. Şeriatta ise yeni doğan çocuğun kendisi için kesilen kurbanıdır. Akika sünnet-i müekkededir. Peygamberimiz şöyle buyuruyor: 'Çocuk, Akika kurbanı verinceye kadar tutukludur; yedinci günde Akika kurbanı kesilir, saç tıraş edilir ve kendisine isim verilir.' Çocuk doğduğu günde Akika kesilmezse, buluğ çağına erinceye kadar bu sünnet yerine getirilebilir. Akika kesilmeden önce çocuk vefat ederse yine akikanın kesilmesi sünnettir. Kurban pişirilmeden, Akika ise pişirildikten sonra dağıtılırsa daha afdaldır. Çocuğun sıhhat ve selameti için Akika kemiklerinin kırılmamasına dikkat etmek sünnettir. Doğum gününün yedinci gününde çocuğa güzel isim vermek ve aynı günde Akika kesildikten sonra saçını tıraş edip ağırlığı kadar altın veya gümüş tasadduk etmek, sağ kulağına ezan, solunda kamet getirmek sünnettir. Çocuğa Abdullah, Abdurrahman, Muhammed, Ahmet ...vb. gibi güzel isimler vermek sünnettir.' (Güneç, 1979: 386).
- Yöredeki Müslüman halk arasında akika eti kaynatılır, hiçbir kemiği atılmadan çuvala konur ve toprağa gömülür. Böylece öbür dünyada öldükten sonra kestikleri hayvanın tekrar koç olup dirileceğine ve onları sırtlarına alıp götüreceğine, akika edilmiş çocuk ölürse de öbür dünyada cehennem kapısını kapatıp koçun üstüne bineceğine inanılır. Bu uygulama, kıyamet gününde çocuk anne babasına faydalı olsun, dünyada uzun ömürlü olsun diye yapılır (K58).
- Akikanın kemikleri bir çuvala doldurularak boş bir kuyuya atılır ki hayvanlar o kemiklere zarar vermesin (K31).
- Çocuk bir yaşını doldurduktan sonra kesilen saç tartılır. Ömrü uzun olsun diye ya altın ya da para olarak sadakası verilir. (K3, K22, K24, K58).
- Bir tasa un doldurulur. Ömrü uzun, bahtı beyaz olsun ve Allah kaza bela vermesin diye üstüne tek sayılarla (3, 5, 7) yumurta bırakılarak dağıtılır (K3, K22, K24, K58).

- Bebeğin yaşaması için ‘Korku Muskası, Nazar Muskası’ yapılır. Muskanın içine de çörek otu bırakılır (K3, K14, K33).
- Gümüş veya akikten bir kolye yaptırılır, içine muskalar yerleştirilir. Böylece bebeğin rızkının bol, geleceğinin aydınlık olacağına inanılır (K22, K34, K58).
- Yeni doğmuş bebeğe, adak kesilir (K22, K23, K24, K27, K54).
- Bebeğin yüzüne sarılık olmasını önlemek için sarı tülbent örtülür. (K22, K27, K47, K58).

Midyat yöresinde çocuğun sağlıklı doğması ve yaşaması için yapılan uygulamalar çok çeşitlidir. Adak adamak bunlardan biridir. Çocuğu sağlıklı doğan aileler, bebek doğduktan sonra adaklarını keserler. Müslümanlarda çocuk doğduktan sonra akikası kesilir.

Hocaya gitmek, yatır ve ziyaretlere gitmek, muska yazdırmak, hocanın söylediği adı, rüyada görülen ismi, papazın vaftizde bıraktığı ismi çocuğa vermek, dinsel ve büyüsel işlemlerden de yararlanmak, formel sayılarla dağıtılan yumurtalar, kırk bir çörek otunun bebeğin muskasının içine konması gibi örnekler bunlardan bazılarıdır.

Çocuğun sağlıklı doğması ve yaşaması için doktora gitmek, aşılarını yaptırmak modern tıbbın imkânlarından yararlanmak son dönemdeki uygulamalardandır; ancak yine de geleneksel ve dinsel- büyüsel işlemlerden vazgeçilmemektedir.

1.1.1.1.4. Aşerme

Hamile kadınının canı vakitli vakitsiz bir şeyler ister. Bu duruma aşerme dönemi denilmektedir. Gebe kadının bu dönemde bazı yiyeceklere aşırı istek duyması, bazılarından kaçınması doğaldır. Ülkemizin çeşitli yerlerinde aşerme durumunu niteleyen ad, deyim ve yakıştırmalardan bazıları şunlardır: Aşeriyor, aşyeriyor, aşeren, aşveren, aş çalışıyor, yerikliyor, yerüklü, yergin, yerikleme, başı kel, başı döngün, başı bozuk, başı bulanık, göğnü kötü (Artun, 2005: 129).

Halk arasında aşerme adıyla biline sözcüğün aslı ‘aş yeme’ şeklindedir. Aslında aşerme hamileliğin belirli dönemlerinde kadınlarda görülen bir durumdur. Beğenmemek, kötülemek anlamlarındaki aş yemek giderek halk arasında anlam değiştirerek, hamile kadınının kimi yiyecekleri canının çekmesi, onları tatmaktan kendini alıkoyamaması anlamına gelmiştir. Bu durumda olan kadına canının istediği her şey verilmeye çalışılır (Boratav, 2003: 146).

Midyat yöresinde aşeren kadın ile ilgili âdet ve inanmalar şunlardır:

- Aşerilen şeyin mutlaka yenilmesi gerektiğine inanılır. Hamile kadının isteyip de yiyemediği şeyler; ekmek, çilek, turşu... vb. bebeğin vücudunda leke olarak çıkacağına inanılır (K3, K22, K35).
- Bir kadın gebeyken aşermişse, burnuna güzel yemek kokuları gelmişse ve yememişse doğum yaptıktan sonra çocuğun vücudunda şişlikler oluşurmuş. Anne de bir tabak alıp hiç konuşmadan yedi ev dolaşarak her evden iki üç kaşık yemek almış. Yedi ev tamamlanınca da hepsini yemiş. Ardından çocuğunu emzirince sütüne geçerek şişliğin gideceğine inanmış (K3, K22, K35).
- Bu dönemde aşerilen yiyeceklerle bebeğin cinsiyeti arasında ilişki olduğu düşünülür. Anne ekşi şeylere aşeriyorsa kızı, tatlı şeyleri istiyorsa oğlu olacağına inanılır (K3, K23, K47, K27).

Midyat yöresinde hamile kadına, bu süreçte dikkat edilir ve istekleri yerine getirilmeye çalışılır. Bu dönemde, anneye ve bebeğine önem verilir. Böylece hamile kadın bu zor dönemi atlatır. Aşerilen şeyin bebeğin cinsiyetle ilgisinin olduğunun düşünülmesi, yiyeceklerin yenilememesi durumunda ise bebeğe zarar geleceği düşüncesi, bu dönemdeki kadına verilen önemi artırmaktadır.

1.1.1.1.5. Doğacak Çocuğun Cinsiyetini Belirleme

Hamilelik sırasında, doğacak çocuğun cinsiyetinin belirlenmesi merak edilen önemli bir noktadır. Bu süreçte anne baba başta olmak üzere akrabalar, eş dost bebeğin cinsiyetini öğrenmek isterler. Geleneksel kültürümüzde erkek çocuk beklentisi daha fazladır. Doğacak çocuğun erkek olması için bir takım pratikler uygulanmaktadır. Kız çocuğunun daha hayırlı olduğu söylenmekte; ancak yine de erkek isteği daha ağır basmaktadır. Bu da 'Kız el aşdır, elin ocağını tüttürür.' biçiminde ifade edilir. Hamile kadının aşerdiği şeylerle bebeğin cinsiyeti arasında ilişki olduğu düşünülmektedir. Aşeren kadının genellikle acı, ekşi ve baharatlı şeyleri yemekten kaçınır ya da yakınları tarafından buna zorlanır. Bunun nedeni 'ye ekşiyi, doğur Ayşe'yi, ye tatlıyı doğur atlıyı' tekerlemesinde görülür (Artun, 2005: 129-132).

Midyat yöresinde doğacak çocuğun cinsiyetini belirlemede uygulanan âdet ve inanmalar şunlardır:

- Kadının fiziki görüntüsüne, aşermesine, hareketlerine ve çevrede yapılan hareketlerine bağlı olarak da kadının, kız veya oğlan çocuğu doğuracağına dair tahminlerde bulunulur (K32).
- Hamile kadın, bu süreçte tuzlu ve ekşi yerse kızı olacağına inanılır. Tatlı şeyleri aşerirse oğlu olacağına inanılır (K18, K27, K34, K35, K47).
- Annenin göbeği oval (dışa doğru çıkık) olursa erkek, yuvarlak olursa (yanlara doğru genişlemiş) kız olacağına inanılır (K27, K35, K47).
- Hamileliği süresince anne adayı, güzelliğini kaybetmişse kızı olacağına inanılır. Kız çocukları, hamilelik süresince annenin güzelliğini alırlar. Anne güzelleşmişse erkek olacağına inanılır (K18).
- Bu durumda olan kadının rüyası yorumlanarak bebeğin cinsiyeti hakkında tahmin yürütülür. Kızı olduğunu gören oğlu, oğlu olduğunu gören ise kızı olacağına inanır (K18, K22, K35).
- Doktora gidilir (K18, K22, K34, K37, K47).

Midyat yöresinde çocuğun cinsiyeti belirlemek için bu dönemlerde doktora gitmenin yanı sıra pek çok inanış uygulanmaktadır. Bunlar özellikle annenin dış görünüşü ve aşerdiği yiyeceklerin tatlı veya ekşi olmasına göre olan tahminlerdir.

1.1.1.1.6. Gebe Kadının Kaçınmaları / Uygulamaları

Gebe kadının hamileliği süresince kaçınması gereken bazı durumlar vardır. Bu durumlara her yerde rastlanmaktadır. Çünkü bu dönemde bebeğin birtakım olumlu olumsuz davranışlardan etkilenmesi söz konusudur. Bebeği olumsuzluklardan korumak için kimi davranışlardan kaçınır, olumlu etkileyecek kimi davranışlarda da bulunur. ‘Anadolu’nun pek çok yöresinde hamile kadınların uygulaması gereken pratikler olduğu bilinmektedir’ (Artun, 2005: 133).

Midyat yöresinde gebe kadının kaçınmaları ile ilgili pratiklerden bazıları şunlardır:

- Gebe kadın, ağır kaldırmamalıdır (K17, K18, K34).
- Gece tek başına yürümemelidir (K22, K23, K27, K58).
- Salı, çarşamba ve cumartesi gecelerinde eksik saatler olduğundan banyo yapılmamalıdır (K10, K22, K58).
- Cinlerin kötü etkilerinden korkulduğundan tek başına karanlık bir odaya girilmemelidir (K17, K27, K47).

- Hamileliği ve bebeği sağlıklı olsun diye muskasız dolaşılmamalıdır (K10, K22, K23, K27, K58).
- Dualar okuması gerektiğine inanılır (Ayet’el Kürsü, Felak, Nas ...) (K35).
- Düşük tehlikesi olabileceği için hamile kadının kolunu kaldırması iyi değildir (K3, K18, K22).
- Sigara ve ilaç kullanılmamalıdır (K6, K10, K27, K37).
- Doktora kontrole gidilir (K6, K10, K17, K27, K37).

1.1.1.2. Doğum Sırası

Gebe kadının doğum sırasındaki güçlüklerini gidermek, onların kolay doğum yapmasını sağlamak için birçok inanma ve pratik vardır. Bunlar doğumun kolay geçmesi amacına yöneliktir. Biyolojik bir olay olan doğum hayatın geçiş evrelerinden biridir. Hamile kadının sancısıyla birlikte hazırlıklara başlanır. Doğacak çocuğun ve annesinin tehlikelerden korunması ve kutsanması gerekmektedir (Artun, 2005: 133).

1.1.1.2.1. Doğum Hazırlığı / Doğum Olayı

Hamile kadının sancısının başlaması ile birlikte doğum olayı başlamaktadır. Doğum olayının gerçekleşmesi sırasında, doğum odasında ve doğum anında bir çok âdet ve inanma vardır.

Midyat yöresinde doğum hazırlığı ve doğum olayındaki inanma ve âdetler şunlardır:

- Doğacak bebek için mavi ve pembe renkli eşyalar hazırlanır. Annenin ilk doğumuysa kız tarafı bebek çeyizi hazırlarlar. Hediye olarak da altın alınır (K10, K35).
- Gebe kadın kazasız belasız bir doğum yapabilsin diye cami müezzinine haber verilirmiş ki sela okusun. (K52).
- Kız tarafı, ilk bebekte özellikle yöresel yemekler hazırlarlar (K18).
- Yezidilerde, yeni doğan kız ve erkek çocukları için farklı âdetler bulunmuş. Erkek çocuksa doğumunun 3. gecesinde ‘Şevşek’ denilen kutlama yapılır. Oğlak veya kuzu kesilirmiş. Geleneksel yemeklerden bulgur, türlü (tırşık) yapılmış. Kız çocuk ise yapılmazmış. Ancak günümüzde hiçbir ayırım yapılmaksızın kızlara da Şevşek adı verilen kutlamalar yapılmaktadır (K44).

Midyat'ta doğum olayı büyük bir heyecan içinde beklendiğinden bebek doğmadan önce hazırlıklara başlanır, çeyizi hazırlanır. Yezidi aileleri Şevşek adı verilen kutlamalar yaparlar.

1.1.1.2.2. Göbek Kesme / Tuzlama / Yıkama

Bebek, doğduktan sonra yapılan ilk işlem anne ile çocuk arasındaki göbek bağı kesmektir. Böylece anne ile çocuk arasındaki fizyolojik bağ kesilmiş olur. Göbek de kuruduktan sonra uygun bir yere gömülür ya da evde uygun bir yerde saklanır. Göbek bağının kesilmesinin ardından yıkama ve tuzlama işlemine geçilir. 'Çocuk canlandırıldıktan sonra göbeği kesilir. Kesilmeden önce göbek bağı anneden çocuğa doğru sıvanır. Üç parmak ölçüldükten sonra sıkıca bağlanıp, üç parmak yukarıdan makas veya bıçakla kesilir. Göbek kesildikten sonra kesilen yer mikrop kapmasını diye yakılır.' Göbek kordonu kesildikten sonra sonraki işlem çocuğu yıkama ve tuzlamadır. Çocukta pişiğin olmaması, ilerde terinin kokmaması amacıyla tuzlama işlemi yapılır (Artun, 2005: 13).

Çocuğun göbeği kesilip adı konduktan sonra tuzlanmasına sıra gelir. Tuzlanmayı, halk geleneği, çocuğun teri, nefesi kokmasını diye önceden alınmış bir 'sağlık' tedbiri diye niteleniyor, ama bunun büyümlü bir işlem olduğuna şüphe yok. Tuzun, nazar uğur, bereket inançlarındaki kutlu yeri bilinmektedir (Boratav, 2003: 194).

Midyat yöresinde göbek kesme, tuzlama ve yıkama ile ilgili âdet ve inanmalardan bazıları şunlardır:

- Bebeğin göbeği düştüğü zaman alınır ve kurutulur. İnanca göre okula, camiye...vb. yerlere gömülür, ya da anne, bebeğin göbeğini saklar (K22, K27).
- Bebeğin tuzlanması ise bebeğin teni güzel koksun, vücudu dayanıklı olsun diye yapılan bir işlemdir (K3, K27, K35, K47).
- Çocuk, genellikle evin içinde yıkanır. Yıkandığı kaba bıçak bırakılır. Odada Kur'an-ı Kerim bulundurulur. Ayetler okunur. Bu yıkama şekli, kırkıdan çıkıncaya kadar devam eder. Aile büyükleri yıkama sırasında anneye yardımcı olurlar (K47, K58).
- Bebeğin gözlerine sürme çekilir. Daha iyi görebilmesi ve güzel olması için uygulanan bir âdettir (K10, K27, K35, K47, K58).
- Mikropları öldürsün, gözleri parlansın diye, bebeğin gözüne limon sıkılır (K18).

Midyat yöresinde göbek kesme, tuzlama ve yıkama ile ilgili âdet ve inanmalarda dinsel ve büyüsel nitelikli âdet ve inanmalar hakimdir. Bebeğin bulunduğu odada Kur'an-ı Kerim bulundurulması, mensubu olduğu dine ait dualar okunması, dini yönü olan âdetlerdir. Yıkandığı kaba bıçak bırakılması ise kötü ruhları bebekten ve annesinden uzak tutmak için yapılan büyüsel işlemlerdir. Yörede ortak olan bebeğin kırkının çıkması inancıdır.

1.1.1.2.3. Çocuğun Eşi / Göbeği

Doğan çocuğun bir parçası kabul edilen eş (son) çeşitli uygulamalarla uygun yere gömülür. Göbek bağı, hem sondan, hem de çocuktan bir parça sayıldığına göre, aşağı yukarı son için gösterilen saygı ve dikkat ondan da esirgenmez; atılmaması, hayvanlara yedirilmemesi gerektir (Boratav, 2003: 193).

Midyat yöresinde doğumdan sonra çocuğun eşi ile ilgili uygulamalar şunlardır:

- Bebeğin eşi, toprağa gömülür (K58).
- Bebeğe eşi, gömüldükten sonra banyo yaptırılır (K10, K22, K30).
- İnançlı olsun veya okusun diye, eş camiye veya okula gömülür. (K24, K27, K45).
- Çocuk doğduktan sonra göbeğine bir ip, iki üç kat bükülerek bağlanır (K10).

Midyat yöresinde çocuğun eşinin toprağa gömülmesi ile ilgili olan âdet ve inanma Anadolu'da da karşımıza çıkan çok eski bir gelenektir. Çocuğun eşinin okula, camiye vb. bir yere gömülmesi veya göbeğinin saklanması ile çocukla ilgili niyetler de ortaya çıkmaktadır.

1.1.1.3. Doğum Sonrası

Doğum sonrasına toplumumuzda büyük önem verilmektedir. Bu dönemde olan yapmış kadına ve çocuğa bir takım önlemler alınır. Bu dönemde göbek kesme, yıkama, tuzlama, loğusalık, albasması, ad verme, kırklama gibi geçişler için bazı önlemler alınır (Artun, 2005: 134).

1.1.1.3.1. Loğusa Bakımı / Loğusa Ziyareti / Loğusa Şerbeti

Toplumumuzda yeni doğurmuş kadına loğusa adı verilir. Loğusalık dönemi, doğumdan sonraki 40 günü kapsar. Bu dönemde kadın her türlü dış etkiye açık olduğundan

bu dönem kaçınılması gereken pek çok inanma vardır. ‘Loğusanın mezarı kırk gün açıktır.’ İfadesiyle kadının bu dönemde her türlü hastalığa açık olduğu ifade edilmektedir (Artun, 2005: 136).

Doğumdan sonra loğusanın yatakta kalması, dinlenmesi istenir. Loğusaya yatakta kaldığı süre içinde özel bakım uygulanır. Yemesine içmesine, sağlığına, çevreden gelebilecek zararlardan korunmasına dikkat edilir. Sütünün gelmesi ve bol olması için özel şerbetler hazırlanır (Artun, 2005: 136).

Midyat yöresinde loğusa bakımı ile ilgili uygulamalar şunlardır:

- Anne loğusalığı süresince yere yalın ayak basmaz (K3, K18, K37).
- Aileden birileri mutlaka loğusa kadının yanında bulunur (K3, K18, K37, K47, K58).
- Vücut direnci ve sütü artsın diye, pekmez ve yumurta karıştırılarak kaynatılır. (K3, K17, K18, K22, K37, K47, K58).
- Süt yapan şeyler loğusa ziyaretinde hediye olarak götürülür. Kuru üzüm, Pekmez, Pestil... vb. günümüzde ise sütlü tatlılar yapılmaktadır (K3, K17, K18).
- Aileye yakınlığına göre misafirler anneye, altın da hediye ederler (K3, K10, K18, K37, K47, K58).
- Misafirlere, gül şerbeti ikram edilir (K10, K58).
- Mahalli baharatçılardan alınan pembe boya ile şeker karıştırılarak misafirlere şerbet hazırlanmış (K10).

Midyat yöresinde hamilelik boyunca olduğu gibi loğusalılık döneminde de kadına büyük önem verilir. Gerçekleştirilen bütün âdet ve inanmalar, kadının eski gücünü toplaması ve kötü ruhlardan etkilenmemesine yöneliktir. Bu nedenle tıbbi yöntemlerin yanı sıra dinsel büyüsel işlemler ağır basmaktadır. Kan yapması için pekmez yedirilmesi, üşütmemesi için yalın ayak basmaması, annenin ve bebeğin kötü ruhlardan korunması için muskasız dolaşmaması ...vb. gibi uygulamalar bunlardan bazılarıdır.

1.1.1.3.2.Loğusa Sütü / İlk Meme / İlk Giydirme

Loğusa sütü çok önemlidir ve bol olması istenir. Bunun için de loğusaya süt yapıcı şeyler yedirilir ve içirilir. Yeni doğan çocuğa verilen ilk meme önemlidir.

Loğusalık döneminde, özellikle doğumdan sonraki kırk gün içinde, ananın da çocuğun da zararlı etkilerden korunması gerekir. Bunlardan ilk hatıra gelen ise kötü göz

yani nazardır. Nazarlık, maşallah gibi takılar çocuğu da loğusayı da korumak için kullanılan yaygın gereçlerdir (Boratav, 2003: 195).

Midyat yöresinde loğusalık dönemindeki âdet ve inanmalardan bazıları şunlardır:

- Loğusa kadına pekmez ve yumurta tereyağı ile kaynatılarak verilir. Bunun loğusa kadına güç vereceğine ve sütünü artıracığına inanılır (K17, K18, K22, K27, K35, K51).
- Bebeğin ilk sütü çok önemlidir. Annenin ilk sütü ‘Ağız Sütü’ göğsünden gitmesin diye, anne yıkanmazmış. Ağız sütünün bebeğe güç vereceğine inanılır (K35).
- Loğusa kadına nazar değmemesine dikkat edilir. Nazardan kaçınılır. Sütün geldiği söylenmez (K3, K18).
- Bebek genellikle kundaklanır. Bebek, uzun boylu ve dik olabilsin diye kundak çok sıkı yapılılır (K35).
- Çocuk muşambaları sıcak sacın üzerine serilen bez ısıdıktan sonra üzerine bal mumu sürülerek yapılılır (K10).
- Çamaşırlar, odun külü elenerek sıcak suya konulup dibe çökünce yıkanırımış. Böylece odun külü deterjan olarak kullanılılır (K10).
- Yezidilerde erkek bebek elbiseleri ayırılır. 7 yaşına kadar fistan giyerler (K12).

Loğusanın ilk sütü çok önemlidir. Bilimsel olarak da kanıtlanmış olan ilk sütün vücut direncini artırdığı, bağışıklık sistemini güçlendirdiği bilinmektedir. Loğusa kadın ile ilgili bütün âdet ve inanmalarda dinsel büyüsel işlemlerin ve halk hekimliğinin izlerine rastlamak mümkündür. Özel otların kaynatılıp içirilmesi, pekmez kaynatmak, nazardan korunmak ...vb. bunlardan bazılarıdır.

1.1.1.3.3. Albasması

Halk kültüründe birtakım olağanüstü halleriyle insanların yaşamında etkileri olduğuna inanılan esrarengiz yaratıkların varlığına inanılmaktadır. Onları gördüklerini öne süren insanlar vardır. Ancak onlar hiçbir zaman iki kişi bir arada iken görünmemişlerdir. Cin, peri, mekir gibi adlarla anılan bu varlıkların işlerini gece yaptıklarına horoz sesi veya ezan sesi duyar duymaz, dağılıp konaklarına çekildiklerine; yaşadıkları yerlerin hamamlar, değirmenler, terk edilmiş tekin olmayan yerler, örenler, mezarlar, hanlar olduğuna inanılır.

İnanışlara göre ‘albastı’ tehlikeli bir varlıktır. O, bir atlara, bir de loğusa kadınlara musallat olur. Loğusa hummasının eski adı ile ‘humma-yi nifasi’nin ondan geldiğine

inanılır; bu hastalık da aynı adla, ‘albastı, albasması’ diye adlandırılır. Albastı’nın kadın olduğu sanılır; bir çok yerlerde adı Al Karısı olan bu varlık atları geceleri ahırdan alır, sırtlarına biner, sabaha kadar koştururmuş. Atların yelelerinin örülmüş ve vücutlarının tere batmış olmasından at sahipleri Al Karısı’nın ata musallat olduğunu anlarmış. At sahiplerinin ya da loğusanın yakınlarından erkeklerin Al Karı’sını yakaladıkları, onu evlerinde yıllarca köle gibi kullandıkları anlatılır. Al Karı’sının, loğusanın ciğerini söküp götürdüğü, kendini ve çocuklarını bununla beslediği sanılır. Çeşitli tedbirlerle loğusa ve yeni doğmuş çocuğun korunmasına dikkat edilir. Loğusaya kırmızı renkte şerbet içirme, odasında demir bulundurma ve onu yalnız bırakmama bu önlemler arasındadır (Boratav, 2003: 104).

Midyat yöresinde albasmasına karşı alınan tedbirler şunlardır:

- Albasması, anne ve bebeğine gece kötü ruhların musallat olması ve onları rahatsız etmesi, korkutması, onları sıkıntıya sokması olarak görülen bir kabus olarak bilinir (K35).
- Yörede Al Karısı’na Ümmü Sübyan veya Gule denilmektedir (K22, K31).
- Loğusa kadının bu dönemde sıcak su dökerken besmele çekmesi gerektiğine inanılır, çekmediği takdirde Al Karısı tarafından çarpılacağına inanılır (K13, K18).
- Sağlıklı bebeğin aniden ölümünde alkarısının çarptığına inanılır. Bebek kırkı bitinceye kadar yalnız bırakılmaz (K10, K35, K47, K60).
- Annenin ve bebeğin odasında sürekli olarak Kur’an-ı Kerim bulundurulur (K18, K22, K58).
- Albasması tüfek sesinden ve kırmızı renginden korkar. Bunun için de loğusa yatakta iken başına kırmızı kurdeleli altın takılır (K22, K35, K60).

Midyat yöresinde albasmasına karşı alınan önlemler dinsel ve büyüsel niteliktedir. Kötü ruhların anne ve bebeği etkilememesi için alınan tedbirlerde büyüsel önlemler olduğu gibi dinin etkisiyle alınan tedbirler de etkisini göstermektedir. Müslüman halk arasında, Kur’an-ı Kerim’in odada bulundurulması, duaların okunması gibi dini yönü olan âdetler vardır. Süryaniler arasında ise odada ve annenin üzerinde haç bulunması ile annenin ve bebeğinin kötü ruhlardan korunulacağına inanılır.

1.1.1.3.4. Kırk Basması

Loğusa kadımla, çocuğun kırk gün içinde hastalanmasına kırk basması denir. Kırk gün içerisinde anne ve bebeği hastalıklardan, nazardan, kötü etkilerden korumak için çeşitli önlemler alınır. Bunun için kırk gün boyunca anne de bebek de ziyarete gelenlerden korunur ve anne ve bebek dışarı çıkarılmaz. Kendileri gibi kırklı kadınlar ve kırklı bebeklerle karşılaşmaları önlenir (Artun, 2005: 137).

Loğusanın kırk gün içinde uğrayabileceği ve kırk basması diye adlandırılan bir hastalık daha vardır. Albasması ile aynı nitelikleri gösteriyor ve korunma yollarında da aynı tedbirlere başvurulur. Kırk gün dolduktan sonra kırklama töreni yapılır; çocuğun ve anasının, yerine göre değişen ayrıntılı bir takım kurallara uyularak yıkanılır (Boratav, 2003: 196).

Midyat yöresinde kırk basmasına karşı şu tedbirler alınmaktadır:

- Loğusa bir kadının hamile bir kadının yanına girmesi uygun görülmez. Üstüne kırk geçeceğine ve bebeğin gelişmeyeceğine inanılır (K58).
- Eğer aniden birinden korkulursa, Kırkının üzerine geçtiği düşünülür. O kişinin, giydiği güzel bir elbiseden makasla kesilir ve o parça suyla kaynatılır, banyo yapılır (K35).
- Loğusa kadınlar birbirlerini ziyaret edemezler (K3, K18, K37, K44, K47, K58).
- Âdetli olan bir kadın, henüz kırkı çıkmamış bir kadını ziyarete edemez (K3, K18, K37, K47, K58).
- Çocuğa, nazar boncuğu takılır (K3, K18, K37, K47, K58).
- Muska yazdırılır (K6, K22, K23, K27, K60).
- Loğusa kadın ve çocuk dışarı çıkarılmaz (K3, K10, K28, K48, K58, K59).
- Nefesi kuvvetli olan kişilere okutulur (K22, K23, K27, K47, K58, K60).

Midyat yöresinde kırk basmasına karşı alınan tedbirler büyüsel niteliktedir. Nazar boncuğu takılması, giydiği elbiseden makasla kesmek, muskalar yazdırmak kırk basmasına karşı alınan tedbirlerden bazılarıdır.

1.1.1.3.5. Kırklama ve Kırk Gün içinde Yapılan Diğer İşlemler

Bebeğin kırk gün dolduktan sonra yıkanmasına kırklama veya kırk hamamı denir. Kırklama, loğusa ile çocuğu, gebeliğin ve loğusalığın kirlerinden arıtma özelliğine sahip bir inanıştır (Artun, 2005: 138).

Midyat yöresinde kırklama ve kırk gün içinde yapılan âdet ve inanmalar şunlardır:

- Anne ve bebeği kırkıncıdan çıkarılır. Anne kırk tas su ile yıkanır, kırkıncıdan çıktığı herkese ilan edilir. Birlikte gezmeye giderler. Gittikleri ilk ev onlara mutlaka hediye verir. Genellikle şeker ve yumurta verilir. Bebek beyaz bahtlı olsun, bahtı açık olsun denir (K10, K22, K27, K47, K58).
- Yörede gece gezmelerine çıkarılan küçük çocuk çarpılmasın diye, anne bebeğinin üzerine bir dilim ekmek bırakır (K31).
- Yezidilerde doğum yapmış kadının kırkının çözülmesi için loğusa kırk ayrı kovadan suyla, yıkanır (K59).
- Yezidilerde kırkı çıkmamış iki kadının birbiri ile konuşmaması gerekir (K12).
- Süryanilerde de yeni doğum yapmış ve kırkı çıkmamış iki kadın birbiri ile konuşmaz (K54).

Midyat yöresinde kırk basması ve kırklama ile ilgili âdet ve inanmalarda üç dinin birbirleri ile etkileşimi dikkat çekicidir. Annenin ve bebeğin kırkıncı günü çeşitli uygulamaları da beraberinde getirmektedir. Bu süre içinde kötü ruhların anne ve bebeği etkilemesinden korkulduğu için alınan tedbirler sona ermiştir. Bunu için de kırk tas su ile yıkanmak, kırk ayrı kovadan yıkanmak gibi âdetler yörede devam etmektedir. Burada dikkat çekici olan kırk sayısı gibi formel bir sayının geçerli olmasıdır.

1.1.1.3.6. Ad Koyma

Bebeğe ad verme, köklü bir geleneğe dayanmaktadır. Ad koyma dinsel nitelikli bir törenle olur. Aile büyükleri tarafından kararlaştırılan isim, hoca tarafından bebeğin kulağına ezan okunduktan sonra üç defa söylenir. Günümüzde çocuklara konulan adlara bağlı buldukları kültür çevrelerinin beğenisinin hakim olduğu görülmektedir. Eski adlar konulmaktan kaçınılmaktadır (Artun, 2005: 139).

Çocuk doğar doğmaz ilk yapılması gereken işlerden biri de ona ad verilmesidir. Adın hangi düşüncelerle ve sebeplerle seçildiği, çocuğun yaşamasını sağlamada adın anlamı ve işlevi önemlidir (Boratav, 2003: 193).

Midyat yöresinde bebeğe ad bırakılırken yapılan bazı uygulamalar şunlardır:

- Bebek doğduktan sonra kararlaştırılan isim, aile büyüklerinden biri tarafından kulağına ezan okunarak verir. Bebeğin adı 3 defa tekrarlanır. Dini olmasına veya aile büyüklerinden birinin adı olmasına özen gösterilir (K28, K35, K48, K55).
- Yörede Müslüman halk arasında aynı aileden yedi kişiye Muhammed veya Mehmet adı bırakılırsa o eve Şeytanın giremeyeceğine inanılır (K13, K31).
- Genellikle ilk bebeğinin adı, aile büyükleri tarafından verilir (K18, K37, K47).
- Yezidilerde bebeğe adı Şevşek'te bırakılır (K12).
- Süryanilerde çocuğa ismi, normal şartlarda doğumunun sekizinci gününde verilir. Eğer gerekli ise kötülükleri kovma ayininden hemen önce yapılmalıdır (Tezokur, 2007: 256).
- Vaftiz edilen çocuğa, bir Aziz'in ismi verilir. Böylece o çocuk, adını aldığı azizin himayesine geçmiş olur, onun faziletlerinden hissedar olur (Tezokur, 2007: 252-253).
- Süryanilerde vaftiz sırasında konulan ad geçerli olan isimdir. Bir çocuğun vaftiz olmadan önce söyleneni geçerli değildir. Genellikle Azizlerin adları çocuklara verilir. Bunlardan bir kaç;

Gabriel, Gevriye; Mor Gabriel manastırından dolayı

Hana: Yuhanna; Hz. Yahya'dan dolayı

Şubo, Lahdo, Kıryakos, Favlos, Malke, Yawsef (Yusuf) Simon (Simhan), Makko, Matyus, Stayfo, Yakup, Habil, Babil, Maravge, Anto, Augin, Şemun, Samuel ...vb. erkek isimleri (K29).

Merame (Meryem), Maria, Şmuni, Macida, Rahıl, Ziyö, Peyruze, Lilyana, Nahrin, Ninve, Leyla, Sara, Şuşe, Mayo, Nisane ...vb. kız isimleridir (K29).

- Ad koyma, babadan oğla geçebildiği gibi rüyada görülen kimi kişilerin isimleri de çocuğa bırakılır (K54).
- Bebeğin doğumunu yedinci gününde Ruhban, bebek ve anne üzerine dua eder ve isim bırakır; ancak geçersizdir. Vaftiz edilinceye kadar bırakılan geçici bir isimdir. Vaftizde bırakılan geçerlidir (K5).

Midyat yöresinde ad koyma ile ilgili âdet ve inanmalarda dinin etkisi bulunmaktadır. Yörede bulunan Müslüman, Süryani ve Yezidiler mensubu oldukları dine göre bebeklerine ad vermektedirler. Ad koyma törenlerini farklılaştıran da dini faktörler olmaktadır.

1.1.1.3.7. İlk Gezme

Çocuk, kırkı çıktıktan sonra ilk gezmesine götürülür. Çocuğun ilk kez gittiği bu gezmede birtakım âdetler ve inanmalara uyulur.

Midyat yöresinde ilk gezmesine çıkarılan çocuk ile ilgili âdet ve inanmalar şunlardır:

- İlk gezmesine çıkarılan bebeğe ve annesine gittiği evde hediyeler verilir. Anne ve bebek ilk gezmelerine Kırkları bittikten sonra çıkarlar (K2, K22).

Midyat yöresinde ilk gezmesine çıkarılan bebek ile ilgili uygulamada önemli olan bebeğin kırkıncı gününde gezdirilmesidir. Kırk sayısı burada da dikkat çekicidir. Kırkıncıdan çıkan bebek ilk gezmesine gidebilmekte ve burada hediyelerle karşılanmaktadır.

1.1.1.3.8. Aydaş Çocuk

Yeni doğan bebeğin zaman içinde büyümesi gelişmesi beklenir. Bu süre içinde iyileşmeyen çocuğa aydaş çocuk denir.

Aydaş çocuğu iyileştirmek için Midyat kültüründe bazı inanmalar uygulanır. Bunlardan bazıları şunlardır:

- Yezidilerde hastalanan çocuklara iyileşmesi için kan ve küle benzer bir toz karıştırılır. Bu karışım, çocukların alınına haç işareti şeklinde sürülür (K44).
- Ay tutulması sırasında dışarıya ipek mendil bırakılır. O mendil hastalanan çocuklarda kullanılır. Aydaş çocuğun böylece iyileşeceğine inanılır (K44).
- Bebek hastalandığı zaman Yezidi şeyhine götürülür ve duası okunur (K12).
- Müslümanlarda da aydaş çocuğun alınına bir karışım haç şeklinde sürülür (K35).

Çocuk hastalandığı zaman gözleri şaşlaştığı zaman, rengi solduğu zaman (vık'a bil kamar) Ay'dan düştü denir. Bu durumda olan çocuk hocaya götürülür. Yasin süresinden ayet okunur. Sonra çocuk su serpilerek irkilttirilir ve soba isinden alınına (I) işaretin yapılır. Güneş doğuncaya kadar çocuk öpülmez. Böylece çocuğun iyileşeceğine inanılır (K58).

- Çocuk ateşlenir, nöbet geçirirse bu duruma 'aydan düşme' denir. Bu durumda olan çocuğun alınına tencerenin karası haç şeklinde sürülür (K10).
- Küçük çocuklar, akşam aynaya bakarsa kendini gördüğü vakit aydan düşermiş. Bu sebeple de çocuğa ayna gösterilmez (K58).

Büyüsel âdet ve inanmaların hakim olduğu aydaş çocuğu iyileştirme ile ilgili sağaltma yöntemlerinde büyüsel işlemler dikkat çekicidir. Müslüman Süryani ve

Yezidilerin kullandıkları karışımı haç şeklinde bebeğin alnına sürmeleri, ipek mendil bırakmaları işlemin büyüsel yönlerini bize göstermektedir.

1.1.1.3.9. Yürüyemeyen Çocuk

Anadolu'da vaktinde yürüyemeyen çocuğa çeşitli pratikler uygulanır. Bunlar; dinsel- büyüsel işlemlerdir. Yürüyemeyen çocuk türbelere götürülür, türbelerin etrafında dolaştırılır, adaklar adanır. Çeşitli yiyecekler yedirilir, içirilir ya da hazırlanmış kimi karışımlar çocuğun vücuduna sürülür (Karakaş, 2005: 33).

Midyat yöresinde yürüyemeyen çocukla ilgili âdet ve inanmalar şunlardır:

- Yürüyemeyen çocuk, türbeye götürülür (K3, K18, K24, K37, K47, K48).
- Muska yazdırılır (K24, K31, K45, K47, K48, K58).
- Hayvanın boyun kemiğinin içinden su geçirilir. Kemikleri güçlensin diye, geçirilen bu su çocuğun üzerine dökülür. Böylece bu durumda olan çocuğun yürüyeceğine inanılır (K35).
- Hayvanlar gelince korkudan kalkıp yürüyeceğine inanılan çocuk, büyükbaş hayvanların önüne konur (K3).
- Yürüyemeyen çocuğun dizlerine kırılan yumurtanın içinde kalan sıvı sürülür. Ayrıca boynu tutmayan çocuğu da hayvanların boyun kemiğinden geçirilen su dökülür (K10).
- Doktora götürülür (K45, K47, K48, K58).

Midyat yöresinde yürüyemeyen çocuklar için başvuru yolları arasında günümüzde tıbbi tedbirler olduğu gibi büyüsel nitelikte uygulamalar, halk hekimliği uygulamaları da vardır. Muska yazdırmak, türbeye kiliselere götürmek halk inanışları arasında başvuru yollarından iken hayvanın kemiğinden su geçirmek, yumurta akı sürmek halk hekimliği tedbirleri arasında yer almaktadır.

1.1.1.3.10. Konuşamayan Çocuk

Anadolu'da vaktinde konuşamayan çocuklar için çeşitli pratikler uygulanır. Bunlar dinsel- büyüsel işlemlerdir. Konuşamayan çocuk; türbelere götürülür, adaklar adanır, çeşitli yiyecekler yedirilir, karışımlar içirilir (Karakaş, 2005: 33).

Midyat yöresinde konuşamayan çocuk için yapılan âdet ve uygulamalar şunlardır:

- Türbeye götürülür (K45, K47, K48, K58).

- Adaklar adanır (K1, K2, K22, K27, K48).
- Okunmuş su içirilir (K1, K2, K9, K24).
- Muska yazdırılır (K3, K22, K27).
- Konuşamayan çocuğun ağzına, dayısının ayakkabısının tabanı ile vurulursa konuşacağına inanılır (K3, K10, K48).
- Zalim olan bir kişiden ekmek çalınıp yedirilirse çocuk konuşur (K3).
- Konuşamayan çocuk, caminin kapısının önünde, elinde kapı kilidi ile bekletilir. Camiden ilk çıkanın eline kilit verilir, o da kilidi açsın da çocuğun dili çözülsün diye beklenir (K3, K22, K23, K24, K52).
- Bildircin yumurtası konuşamayan çocuğun dilinin altına sürülür (K35).
- Yezidilerde konuşamayan çocuklar, yöredeki Meyraf ziyaretine götürülür. Türbenin kubbesine yarım metre uzunluğunda kumaş bağlanır ve burada kurban kesilir. (K12).
- Süryanilerde, çocuklara kilise anahtarı verilir. Midyat'ta özellikle Aynverd köyündeki Mor Hadbşabo kilisesinin anahtarı konuşamayan çocuğun ağzına konur. Mhallemilerde de kilisenin iyileştirici gücüne olan inanç vardır. Belli başlı kiliselerin belli hastalıklara iyi geldiğine inanılmaktadır (K5).
- Doktora götürülür (K9, K22, K24, K27).

Yöremizde çocuğun vaktinde konuşmasını sağlamak için başvuru çareleri büyüklük niteliktedir. Ancak bunların yanı sıra tıbbi yollara da başvurulmaktadır. Tıbbi desteklemenin yanı sıra kullanılan büyüsel işlemler tıbbi çarelere inanmayanların da başvurduğu yoldur. Konuşamayan çocuklar için uygulamalardaki farklılığı dini farklılık da etkilemektedir. Gidilen hoca, Şeyh, Papaz, yatırlar, ziyaretler dinlere göre farklılık göstermektedir. Ancak çaresizlikten dolayı çoğu zaman bir Müslüman, kiliseye; bir Süryani de cami'ye gidebilir. Hocaya veya Papaz'a başvurabilir. Bu da yöredeki etkileşimi örneklemektedir.

1.1.1.3.11. Sütten Kesme

Midyat yöresinde sütten kesme ile ilgili âdetlerden bazıları şunlardır:

- Yörede erkek çocuklar iki, kız çocukları ise bir buçuk yaşına kadar emzirilir (K22, K35).

- Çocukları süttten kesmek için göğsün üstüne siyah boya sürülür veya saç bırakılır (K3, K27, K35, K47).
 - Cumartesi günün yumurtasının yedirilmesi ile çocuğun süttten kesileceğine inanılır (K22, K35, K47, K60).
 - Bu dönemdeki çocuk, aile büyüklerinin yanına bir süreliğine gönderilir (K3, K27, K35, K47).
 - Çocuğu süttten kesmek için Mırru Sabur denilen bir ot, göğse sürülür (K3).
- Çocuğu süttten kesmede uygulanan pratikler yöre halkının genelinde görülmektedir.

1.1.1.3.12. İlk Diş

Çocuğun ilk dişinin çıkması ailesinde ve çevresinde büyük sevinç yaratır. Çıkan bu dişle birlikte çıkacak olan diğer dişlerin de sağlam olması için törenler uygulanır.

Midyat yöresinde ilk dişin çıkması ile ilgili âdet ve inanmalar şunlardır:

- Çocuğa ‘hedik’ yapılır. Akrabalar hediye getirirler. Bir tepsiye kalem, defter, makas, ayna, para...vb. eşyalar bırakılır. Çocuk tepsiye oturtulur. Çocuk bunlardan hangisini tutarsa o mesleğe sahip olacağına inanılır (K17, K18, K35, K51).
- İlk diş için nohut ve buğday önceden ıslatılır. Daha sonra pişirilir. Soğan, salça, kekik ve un kavruarak sos hazırlanır. Böylece hedik adı verilen yemek yapılır. (K2, K3).
- Yezidilerde de ilk diş için Nohut kavrulur. Buna ‘danok’ denir (K12).

Yörede çocuğun dişini çıkarması büyük bir heyecanla karşılanır. Bunun için o güne özel hedik yapılır. Misafirler hedik yemeğe hediyelerle gelirler.

1.1.1.3.13. Saç Kesme

Midyat yöresinde saç kesme ile ilgili âdet ve inanmalar şunlardır:

- Çocuğun kesilen ilk saçının karşılığında para veya altın dağıtılır (K15, K35).
- Ömürleri de saçları gibi uzun olsun diye eskiden erkek çocukların uzun süre saçları kesilmezmiş. Bunun bir başka sebebi de anne, bebek doğmadan önce adak adar ve oğlum olursa şu kadar yıl saçını kesmeyeceğim der ve kesmez (K10, K22, K36).

- Erkeklerin saçlarının kesilmemesinin bir sebebi de nazardan korkulmasıdır (K10, K22, K36).
- Doğum yapan bir kadının çocukları yaşansa daha sonra doğan erkek çocuğun saçları yedi yaşına kadar kız çocukları gibi örülerek uzatılır. Yedi yaşında saçları kesilerek saklanır (K22).
- Kesilen saç toplanır, karşılığında sadaka olarak para dağıtılır (K3).
- Rüyada çocuğun saçının kesilmemesine dair bir şeyler görülürse de saç kesilmez (K24).
- Saç Kesme, Süryaniler için de önemlidir. Aileler çocukları doğmadan önce çocuğum olursa Metropolite kestirtmek istiyorum diye adak adayabilirler. Adakları gerçekleşinceye kadar da çocuklarının saçlarını kesmeyebilirler (K54).
- Uzun bir bekleyişten sonra çocuğu olan aileler, bebekleri olmadan önce genellikle çocuğum olursa şu kilisede saçını keseceğim diye adak adarlar. Aile adağını yerine getirmek için söylediği kiliseye gidinceye kadar da çocuğunun saçını kesmez (K5).
- Yezidilerde saç kesme 'Bisk' önemlidir. Bisk, çocuğun saçının şeyh tarafından 1 veya 1.5 yaşında kesilmesine verilen addır. İlk saç kesme töreninde kutlamalar yapılır, yemek daveti verilir (K44, K12, K59).
- Şeyh bebek için Bisk'te dua eder (K12).
- Saç kesmenin daha sonra günah olduğuna inandıkları için Yezidi kızları saçlarını Bisk'ten sonra bir daha kesmezler (K44, K59).

Midyat yöresinde saç kesme ile ilgili âdetler dinsel niteliktedir. Bu nedenle yörede farklı uygulamalar görülmektedir. Bu çeşitliliği sağlayan ise farklı dinlerden insanların bir arada yaşamasıdır. Ancak Yezidiler için öneminin daha fazla olduğunu söylemek mümkündür. Bisk denilen törenin yapılması bunun bir göstergesidir. Adak adama âdeti burada üç dinin mensupları için de önemlidir.

1.1.1.3.14. Kulak Delme

Toplumumuzda özellikle kız çocukları doğduktan sonra kulaklarının delindiği bilinen bir gerçektir. İnsanlar eskiden beri süslenme ihtiyacı duymuşlar ve bu amaçla da takılar takılmaktadır. Kimi zaman süsü eşyası, kimi zaman da dışardan gelebilecek etkilere karşı takılan bu nesnelere günümüzde de görülmektedir (Karakaş, 2005:36).

Midyat yöresinde kulak delme ile ilgili âdet ve inanmalar şunlardır:

- Küçük yaşlarda, kız çocuklarının kulakları delinir. Kulak delmenin, sünnet olduğuna inanılır. Kadınlar ziynet eşyasına önem verdikleri için de küpe takılır (K22, K28, K58).
- Kulak delindikten sonra küpe takılmayacaksa ip takılır (K22, K35).
- Yezidilerde de kulak delme küçük yaşlarda olur. Özel bir töreni yoktur; ancak erkeklerin de tek kulakları delinir (K12).

1.1.2. Evlenme

Geçiş törenleri içinde, yapısının karmaşıklığı ve içeriğindeki ayrıntıların zengin çeşitlenmeleri bakımından, hem çok ilginç hem de incelenmesi gerekli bir gelenektir, evlenme, düğün. İki gencin yaşam kaderlerini birleştirmeleri açısından bireylik davranışları, yeni bir hısımlık bağlantısının kurulması yönüyle aileler arası ilişkileri, iki tarafın akraba, dost, komşu çevrelerinin katılmasını yasa kıldığına göre de toplumluluk gösterileri içine alır (Boratav, 2003: 211).

Evliliğin başlangıcından, meydana gelişine kadar olan safhalar incelenirse meydana geldiği sosyal grubun özelliklerini görmek mümkündür. Yörede kız istenirken onların Allah ve peygambere bağlılıklarını, nişan ve düğün törenlerinde sosyo ekonomik yardımlaşmalarını, davetlileri ağırlarken ki misafirperverliklerini, düğünlerde sergilenen oyunlarda, geleneklerini kısacası yörenin töresini, düğünlerde görmek mümkündür. Bu kurumun meydana gelişinden sona erişine kadar, sosyal yapının içinde oluşan, bulunduğu sosyal yapının biyolojik, psikolojik, sosyal ve kültürel ihtiyaçlarının çalışıldığı sosyal bir kurumdur (Aksoy, 2007: 74-75).

1.1.2.1. Evlendirme Biçimleri

Evlilik, insan hayatında iki gencin hayatını birleştirmesiyle oluşan önemli geçiş dönemlerinden biridir. Ailenin temeli evlilik ile atılmaktadır. Bu kurum daha önce gençlerin ailelerinin verdiği kararla kurulurdu ve bu karara karşı gelindiğinde gençler kaçarak evlenirlerdi. Günümüzde aileler, çiftlerin kararına saygı duymaktalar. Bundan dolayı kaçarak evlenme azalmıştır. Aileler, bu duruma saygı gösterecekler de evlilik kurumunu gereği olarak yaşadığı toplumun gelenek, görenek, töre ve yasalarına uymak zorundadırlar. Toplumumuzda farklı biçimlerde evlenmelerle karşılaşmaktayız. Kültürel

değişimlerin etkili olduğu büyük kentlerde doğrudan tanışıp evlenme artarken gelenekselliğin ağır bastığı yerlerde hala görücülük en etkili evlenme biçimi olarak karşımıza çıkmaktadır (Artun, 2005: 148).

Midyat yöresinde evlendirme biçimleri şunlardır:

- Yörede evlendirme biçimleri genellikle üç türdür: görücü usulü, severek evlenme ve kız kaçırmadır (K7, K22).
- Görücü Usulü evlenmede, genellikle damadın yakınları tarafından kız beğenilir. Erkeğe söylenir. Asalete önem verilir. Hangi aileye mensup olunduğu her iki taraf için de önemlidir. Erkeğin fikri alındıktan sonra kızın ailesine haber verilir. Damat tarafı kız evine gider. Gelin adayı kahve ikram eder. Bu arada iki taraf da birbirini beğenirse evlenmek için aralarında anlaşılır (K7, K22).
- Genelde görücü usulü evlenme biçimi yaygındır. Ev gezmelerinde, düğünlerde kız görülür, kimlerden olduğu sorulur. Beğenilirse aile büyükleri kızı evinde görmeye giderler. Oğlanın da kızı görmesi için müsaade istenir. Bu görüşmede aileden biri de yanlarında olur. İki tarafın da olumlu cevabı olursa isteme faslına geçilir (K35).
- Kişiler, birbirlerini severek evlenmeye karar vermişlerse ailelerine bildirirler. Her iki aile de uygun görülürse örf ve âdetler aynen uygulanır (K7, K22).
- Gençler birbirlerini sevmelerine rağmen aileleri uygun görmemişlerse kaçarak evlenmeye karar verirler. Ancak zorla kız kaçırma olayı yoktur. Düğün erkek tarafında yapılır. Aileler bir süre sonra sözü geçen aile büyükleri tarafından barıştırılırlar. Herhangi bir kan dökme olayı yoktur, özellikle Estel kesiminde, berdel olayı yoktur (K7).
- Başlık parası her yerde yaygın olmamakla birlikte K24 1951'de evlendiğinde 1000 lira başlık parası ödemiştir. Ya da 5 kis her birinin içinde 20 mecdiye bulunan keseler (kis) başlık olarak verilirmiş. Zamanında 7 kis isteyen birine kızı için darılıp gitmişler ve oğullarına başka bir kız istemişler. Damat, babasının istediği kızı değil de sevdiği kızı almak için arkadaşları ile birlikte silahlılarını da alıp sevdiği kızın kapısına dayanmış. Kızın babası, kızını bu kadar çok seven, başkası ile evlenmek istemeyen davet edildiği halde yemeklerine gitmeyen gence, davranışından hoşlandığı için kızını vermiş. Verirken de sakın

korkudan verdi deme demiş. Seni davet ettikleri halde gitmeğin için başlık parası almadan kızımı veriyorum demiş (K24).

- Başlık parası örf ve âdetlerimizde yoktur. Yalnız kız istemeye gidildiğinde kız verildikten sonra, damat tarafı bir zarf içine ailenin gücü oranında, para bırakır. Daha önceleri başlık parası alınan evlerde ise paranın miktarı pazarlık usulü belirlenirdi. Bu pazarlıkta kesilen paralar genellikle altın üzerine yapılır. Bu altınlar, geline düğünde takılırdı, böylece hediyesi geri verilirdi. (K7, K22).
- Yezidilerde de görücü usulü evlilik yaygındır. Başlık parası vardır; ancak günümüzde bu âdet de zamanla terk edilmektedir. Berdel olayı vardır. Kayın ile evlenmek çok günahdır. Bu durumda evlenenlerin yemeğini yemek bile haram sayılır. Kocasını ölen kadın genellikle babasının evine geri döner ve orada evlenir. Evlenmeyi düşünmüyorsa kalabilir (K12, K44).

Midyat yöresinde var olan evlenme biçimlerinden görücülük, yaşam şartları hızla değiştiğinden giderek zayıflamaktadır. Gençler birbirlerini severek evlenebilmektedirler. Eğitim seviyesinin artması, gençlerin sosyal hayat içinde daha fazla yer almaları, iletişim araçlarının kullanımının yaygınlığı ...vb. sayabiliriz. Ailelerin gönül rızasının alındığı her türlü evlilikte bütün gelenek ve göreneklere uyulur. Yezidilerde farklı olarak kayın ile evlenmek haram sayılmaktadır.

1.1.2.2. Evlilik Çağı

Toplumumuzda, kız ve erkeğin buluş çağına girmesiyle fizyolojik ve biyolojik olarak evlilik çağına girdiği kabul edilir. Kırsal alanda evlenme, kentlere göre daha erken yaşlarda olmaktadır. İster kırsalda ister kentte olsun evlenme yaşını ve zamanını ekonomik etkenleri, sosyal olayların, göçlerin, ölümlerin belirlediği söylemek gerekir. Bu girişimde kız tarafı pasif durumdayken erkeğin ailesi aktif durumdadır. Evlenme işlerinde aile içinde bir sıra gözetimi vardır. Ağabeylerin veya ablaların daha önce evlenmelerine önem verilir. Küçük kızın ablalarından önce evlenmesi durumunda son yıllarda izin istenmektedir. Çünkü ablanın evlenmemiş olması önemli bir engel olarak görülmektedir (Artun, 2005: 150).

Midyat yöresinde evlilik çağı ile ilgili âdet ve inanmalardan bazıları şunlardır:

- Evlilik çağına gelen genci evlendirmek için gencin ailesi veya kendisi uygun bir eş adayı arayışına girer. Bu arayışta gelin adayında belli özelliklerin olmasına, önem verilir. (K24, K27, K44, K48, K54).
- Erkekler için askerliğini yapmış olması, iş sahibi olması ve ev geçindirebilecek durumda olması önemlidir (K24).
- Eskiden evlilik yaşı kızlar için 13- 14, erkekler için 15- 17 kabul edilirdi. Günümüzde kızlar için 17- 18, erkekler için 20- 22 olmuştur (K3, K22, K58, K59).
- Erkeğin askerliğini yapmış olmasına önem verilir (K17).
- Damadın eli iş tutmalıdır (K22, K23, K35).
- Kızlar için de 17-18 yaşları normal olarak kabul edilmesine rağmen gençler okuyorlarsa okulların bitmesi beklenir, okumalarına engel olunmaz. (K7).
- Evlilik kutsal sayıldığından boşanma söz konusu değildi. Mezara kadar eşlerin birlikte sürdüreceği bir kurumdur. Bu anlayıştan dolayı boşanmak iyi karşılanmazdı (K24, K27, K44, K48, K54).

Midyat yöresinde evlilik yaşının son dönemlerde özellikle eğitim durumuna bağlı olarak arttığını söylemek mümkündür. Evlilik yaşının eskiden daha küçük olmasındaki sebeplerden en önemlileri; tarla işlerinin fazlalığı, eğitimsizlik, okuma imkânının olmayışı idi. Ancak günümüzde eğitim imkânının artması ile evlilik yaşı da artmıştır. Erkeğin askerliğini yapmış olması, çalışıyor olması, eğitimini tamamlamış olması önem verilen diğer özelliklerindedir.

1.1.2.3. Evlenme İsteğini Belli Etme

Evlenme yaşına gelen gençler bunu dile getiremezler. Bu durumda olanlar bu arzularını belli etmek için farklı yollara başvururlar.

Midyat yöresinde evlenme isteğini belli etme yolların bazıları şunlardır:

- Yörede evlenme isteği aileye farklı yollarla iletilir, ya da aile bunu, çocuğuna sorarak öğrenir (K9, K22, K24, K48).
- Evlenme çağına gelmiş gencin hal ve hareketlerine bakarak ailesi evlenmek isteyip istemediğini anlamaya çalışır (K9, K22, K24, K48).
- Kendisine münasip bir kız bulunmasını isteyen erkek, sofrada bulgur pilavının içine kaşığı dik bir şekilde saplar (K36).

- Kızlar ise bu isteklerini özellikle mutfakta iş yaparken çanak çömleği vurarak, gürültü çıkararak belli ederler (K22).
- Evlenmek isteyen genç, ailesine asi tavırlar sergiler (K24).
- Yezidilerde bir kız, kocasını kendi seçme hakkına sahiptir. Rızası alınmadan evlendirilemez. Kocasını seçen kız, babasına haber vermelidir. Evlenmede esas ve yaygın olan tek kadınla yapılandır. Birden çok kadınla her yezidi evlenebilir (K50).

Midyat yöresinde özellikle erkek çocukları, evlenme isteklerini dile getirebilmektedirler. Birkaç davranış dışında kızlar, bunu dile getiremezler. Kızlar daha çok evde kismetlerini beklerler. Askerden dönen ve işe girmiş gencin evlenme zamanının geldiğine inanılır. Ailesi, gence böyle bir niyetinin olup olmadığını sorar veya genç davranışlarıyla bu isteğini belli eder. Erkeklerin bu durumu dile getirmeleri doğal karşılanırken kızların bu isteklerini dile getirmeleri hoş karşılanmaz.

1.1.2.4. Evlilik Öncesi

Toplumumuzda geleneksel kültürde evlilikler görücü usulü ile yapılır. Görücü usulü evlilikte uygulanması gereken bir takım eylemler vardır. Bunlar; gelin ya da güvey seçimi, görücülük, kız isteme, söz kesimi ve nişandır (Artun, 2005: 151).

1.1.2.4.1. Gelin Güvey Seçimi

Geleneksel kesimde, evlenme işine girişim kız bakma, kız arama, kız soruşturma ile başlar. Oğullarını evlendirmek isteyen aileler önce akrabalarından, komşularından, yakın çevrelerinden başlayarak kız ararlar. Görücüye çıkma, kız bakma toplumumuzun değişik bölgelerinde farklılıklar gösterse de yine de ana çizgileri bakımından aynıdır (Artun, 2005: 151).

Görücülük görevini, bu geleneğin sürdüğü yerlerde kadınlar üzerlerine alırlar; bunlar oğlanın anası ile yakın akrabalarından yaşlıca kadınlardır. Görücülerin görevi oğlana uygun düşebilecek kızları ilk yoklama ve daha sonraki değerlendirmeler sonucunda cayma olanağını açık bırakma şartıyla, ilk bir seçmedir. Görücü kadınlar kızın güzelliği, törelere uygun davranışları üzerinde ilk yargıya varırlar (Boratav, 2003: 218).

Gelin adayının seçimi konusunda aileler, öncelikle kızını yöreden veya tanıdık ailelerden tercih ederler. Gelin güvey seçiminde, ailelere karşı sosyal çevrenin takındığı

tutum önemlidir. Burada ailelerin şecereleri önemli rol oynar. Halk arasında ‘her şey dengi dengine’, ‘her ot kökünde biter’ sözleri bu durumu anlatmak için kullanılan ifadelerdir (Aksoy, 2007: 89).

Midyat yöresinde gelin adayında aranan özelliklerden bazıları şunlardır:

- Gelin güzel olmalı (K3, K10, K18, K22, K27, K48).
- Boyu uzun olmalı (K3, K10, K18, K48).
- Huyu güzel olmalı (K22, K23, K27, K32, K44, K54, K59).
- İyi bir aileye sahip olmalı (K22, K24, K27, K32, K44, K59).
- Becerikli akıllı terbiyeli olmalı (K3, K10, K22, K23, K27, K58).
- Dürüst olmalı (K3, K10, K22, K23, K27, K58).

Midyat yöresinde güvey adayında aranan özelliklerden bazıları şunlardır:

- İçki kumar gibi kötü alışkanlıkları olmamalı (K17, K22, K48, K60).
- Bir işi olmalı, evini geçindirebilmelidir (K22, K24, K27, K32, K44, K59).
- Askerliğini tamamlamış olmalı (K22, K24, K27, K32, K44, K59).
- Abdestli, namazlı olmalı (K7, K24, K28, K36, K48).
- Ailesi iyi olmalı (K17, K22, K48, K60).
- Dinine bağlı olmalı (Müslüman, Süryani, Yezidi) (K22, K24, K27, K32).
- Bir işi olmalı ve evini geçindirebilecek durumda olmalı (K17, K22, K48).
- Gelin güvey seçildikten sonra damat tarafı kendi dost ve yakın akrabalarına haber vererek kız istemeye gidileceğini söylerler (K7, K24, K28, K32, K36, K48).
- Evlendirmede eskiden hakem heyeti kurulmuş. Hakem heyeti, herkes tarafından tanınan sözü geçen kimselerden oluşurdu. Kız ve erkek tarafının büyükleri hakem heyeti ile toplanırdı. Bu heyet her iki ailenin de maddi durumlarına göre istekleri onaylardı. İstekler yazılı olarak verilirdi. Her iki tarafın da kabul ettiği bir anlaşma hakem heyeti tarafından hazırlanırdı (K52).

Midyat yöresinde gelin ve güveyde aranan ortak özelliklerden bazıları; akıllı, dürüst, namuslu olma, eğitimlerini tamamlamış olmaları, mensubu oldukları dine bağlılıktır. Yörede ortak olan ise sözü geçen bir büyüğün aracı olmasıdır.

1.1.2.4.2. Kısmet Açma

Toplumumuzda evlenme yaşı geçip de evlenmeyen kızların kısmetlerinin kapalı olduğu kabul edilir. Evlenemeyen kızların kısmetlerinin açılması için çeşitli yollara başvurulur. Kısmetin kapalı olması durumunun sadece kızlarla ilgili bir durum olduğu düşünülür. Erkekler için kısmetin kapalı olası durumu söz konusu değildir.

Midyat yöresinde kısmet açmak için yapılan bazı uygulamalar şunlardır:

- Hocalara muska yazdırılır (K10, K22, K27, K35, K37, K58).
- Kurşun döktürülür (K17, K22 K23, K27, K28, K37).
- Uygun kısmet aranır (K10, K22, K27, K35, K37, K58).
- Nişan kurdelesinden bir parça alınarak saklanır (K3, K6, K18, K62).
- Tez zamanda kısmeti açılışın da evlensin diye gelinin ayakkabısının altına ad yazdırılır (K10, K14, K33, K47).
- Kilit açtırılır (K14, K22, K27).
- Belirli günlerde, belli sayılarda ziyaretlere gidilir (K10, K18, K22, K27).
- Arkadaşımız mutlu oldu darısı başımıza olsun diye genç kızlar arasında arkadaşlarından biri evlenirken gelinlik giydikten sonra ayakkabının içine bozuk paralar bırakılır. Gelin gittikten sonra isteyen uğur getireceğine inanılan parayı alır, yanında taşır (K7).

Midyat yöresinde kısmet açma ile ilgili yapılan uygulamalarda özellikle dinsel ve büyüsel özellikler görülmektedir. Muska yazdırma, hocaya gitme gibi dinsel yönü olan âdetlerin dışında kilit açtırma gibi büyüsel işlemlerde de yapılmaktadır. Kısmetin kapalılığı ile kilidin kapalılığı birbirine benzetildiğinden, kilidin açılması ile kısmetin de açılacağına inanılmaktadır.

1.1.2.4.3. Görücülük / Kız İsteme

Erkek tarafının, gelin adayını beğenmesinin hemen ardından damat adayı aile büyükleri ile birlikte kız istemeye giderler. Kız arama, bulma beğenmede kadınlar ön plandayken, dünür gitmede ise erkekler ön plandadır. Kız evindeyken oturulur oturulmaz istenmez. Dünürlerin en yaşlısı ve itibarlı olanı ‘Allah’ın emri, peygamberin kavliyle kızı aile büyüklerinden ister (Artun, 2005: 153).

Kız evinde erkekler, oğlanın mesleğini, iyi kötü alışkanlıklarını belli etmeden araştırırlar. İyi olduğu düşünülürse erkek tarafına bir gün verilir. Kız istemek için oğlanın

ailesinden, akrabalarından çevrede saygınlığı ile tanınan kişilerden oluşan bir grup kız evine gider.

Toplumumuzda evlenecek gence kız bakmak için başvuru olan bu âdete; ağız arama, dünür düşme, dünür gezme, dünür gitme, el basma, elçilik, görücülük, görücüye çıkma, kız arama, kız bakma, kız beğenme, kız sarraflama, kız isteme, söz taşıma gibi adlar verilir. Kız istemeye giden kişilere ise arabulucu, aracı, saye kılğan, büyük dünür, dilekçi, düğür, dünür, tüngür, dünürcübaşı, dünürbaşı, görücü, elçi, kılavuz gibi adlar verilir (Karakaş, 2005: 43).

Oğlan evi, kız evlerini ziyaret ederek uygun bir aday arar. Bu olaya ‘dünür gezme’ gidenlere de görücü denir. Kız arama işi eskiden özellikle bahar aylarında olurdu. Aileler mesire yerlerine giderek orada da uyun bir gelin adayını aramaya devam ederlerdi. Beğenilen kız ailesinden istenmeden önce, kız tarafının evliliğe bakışlarını öğrenmek, kızın sözlüsünün veya nişanlısının olup olmadığını öğrenmek üzere her iki aileyi tanıyan hatırı sayılır bir kadın, kız evine gönderilirdi. Bu kadın, oğlan tarafının isteğini iletirken üç gün sonra gelmek üzere kız evinden ayrılır. ‘Her şeyde bir hayır vardır, kıismetse olur, her iki tarafta mutlu olacaksa inşallah olur, mutlu olmayacaklarsa Allah esirgesin’ dilekleri sıralanır. Kız tarafı da damat tarafını bu arada araştırır ve şu sorulara özellikle cevap bulmaya çalışır: Ailemize layık mıdır? Geliri nasıldır? İçkiye, kumara düşkün müdür? Aşırı kıskanç mıdır? Cimri veya müsrif midir? (Boratav, 2003: 218).

Midyat yöresinde görücülük ve kız isteme âdetlerinden bazıları şunlardır:

- Eskiden gençler birbirlerini düğünlerde, bayramlarda, mahallelerde oynanan oyunlarda görürlermiş (K3).
- Mağaralarda ‘dulep’ denilen pamuktan iplik yapılırmış. Kadınlar, kızlar toplanır, imece usulü iplik yaparlarmış. Bu arada kızlar ve erkekler birbirlerini görürlermiş. Şeyh İhsan Mağarası dulep yapılan mağaralardan sadece bir tanesiymiş. Kızlar ve erkekler birbirlerine maniler ve türküler söyleyerek sevgilerini belli ederlermiş (K24).
- Gelinler hamamda da görülür, bir kusuru olmadığı düşünülen kız istenirmiş (K2).
- Bir kusuru olmadığı düşünülen kız istenir (K3, K58).
- Kız istemeye giderken tatlı götürülür (K24).

- Yezidilerde de görücü usulü evlenme yaygındır. Başka dine mensup biri ile evlenmek dinden çıkma sebebidir. Kız veya erkek aforoz edilir (K44).
- Yezidiler kız isterken Allah'ın emri ile derler; ancak Peygamber'in kavliyle denilmez (K12).
- Evlenmede başlık verme geleneği devam etmektedir (K50).
- Süryanilerde de görücü usulü evlenme yaygındır. Kız tarafına gönderilen aracından olumlu cevap gelirse, birkaç gün içinde damat tarafı, kız istemeye aile büyükleri ile birlikte giderler (K20).
- Hatırı kırılmayacak kişilerden aracı olması istenir. Böylece onlar sayesinde kızı verme kolaylaşır. Son söz yine de gençlerindir (K19).

Midyat yöresinde kız istemede dikkat edilen özellik farklı bir dinden olmamasıdır. Dinden çıkarılmaya sebep olan evlilik olayı ailelerin önem verdiği bir özelliktir. Bu nedenle kız istemeye giderken her iki aile de birbirlerini araştırırlar. Ortak olan bir özellik ise aile büyüklerinden sözü geçen biri veya din adamlarından birinin yanlarında gitmesidir. Görücü usulü evlilikler yaygın olmasına rağmen kızın ve erkeğin gönül rızaları önemlidir. Gelin adayı misafirlere kahve ikram eder ve düşünmek için süre istenir.

1.1.2.4.4. Söz Kesme / Tatlı Yeme/ Başlık

Söz kesme' yani dünürcülük kız isteme aşamasından sonra gelmektedir. Dünürcülük yoluyla anlaşılan ailelerin daha geniş davetliler huzurunda sözle iyice pekiştirmelerine 'Söz kesimi ya da söz kesme' denmektedir. Söz kesiminde başlık ve hediyeler konuşulur, söze bağlanır (Karakaş, 2005: 44).

Söz kesmede başlık, takı, eşya, çeyiz, nişan günü hakkında konuşulur. Bu konuşulan konular yöreden yöreye değişiklik gösterir; ancak evlenme aşamalarında erkek tarafı, kız tarafına göre âdetleri uygulamada daha etkin olmak zorundadır (Artun, 2005: 154).

Midyat yöresinde söz kesme ve tatlı yeme ve başlık ile ilgili çeşitli uygulamalar vardır Bunlardan bazıları şunlardır:

- Halk arasında söz kesmeye 'Fatıha okuma' denir. Kız evine imam ile birlikte gidilir. Erkek tarafı daha önceden kız evine tatlı ve meşrubat gönderir. İmam ile birlikte gidilen evde kız, dualar eşliğinde istenir ve fatıhası okunan kız verilmiş olunur. Fatıha okunduktan sonra, tatlı ve meşrubatlar dağıtılır. Erkek tarafı ise bu arada zarfın içine bıraktıkları belli miktar parayı hediye olarak geline verir.

Başlık parası olarak değil, varsa çeyizindeki eksiklikler tamamlansın ve aileye maddi bir destek olması amacıyla verilir (K7).

- Fatiha okunması ile söz kesilmiş olur. Söz kesildikten sonra damat, gelin evine damadın büyükleri ve akrabaları hep birlikte giderler. Damat tarafı eskiden kız evine leblebi, bisküvi, kuru üzüm, lokum gönderirlermiş. Gelin tarafı bu yiyecekleri misafirlere ikram ederlermiş. Günümüzde ise bu yiyeceklerin yerini baklava ve meşrubat aldı (K35, K60).
- Yezidilerde de söz kesildikten sonra tatlı yenilir. Bu tatlı eskiden kuru üzüm, pestil, sucuk gibi yörede yapılan üzüm tatlılarıymış (K12).
- Süryanilerde söz kesmeye Papaz da gider. Eskiden önemli olan başlık parası sembolik olarak devam etmektedir (K19).
- Eskiden söz kesildikten sonra damat, gelini görmeye geldiği zaman gelinin kendini göstermesi ayıp sayıldığından yüklükte saklanırmış. (K35, K60).

Midyat yöresinde söz kesme ile ilgili âdet ve inanmalarda ortak kültür uygulamaları dikkat çekicidir. Dini farklılıklardan kaynaklanan uygulamalar dinin mensuplarına göre uygulanmaktadır. Müslümanlarda Fatiha okunması, Süryanilerde Papaz ile gidilmesi gibi farklılıklar bulunmaktadır.

1.1.2.4.5. Nişan

Nişan, belirlemek, belirti, belli etmek anlamlarına gelir. Evlilik amacıyla anlaşılan çiftler bu sözleşmeyi başkalarına da duyurmak isterler. Dolayısıyla nişandan sonra kıza kimse talip olamazken, damada da kız aramaktan vazgeçilir. Nişan; gelin olacak kızın belirlenmesi ile düğüne hazırlık amacıyla, söz kesiminden bir müddet sonra yapılan törendir. Bunun amacı verilen sözü sosyal çevreye duyurmak, çiftlerin hazırlık yapmalarına imkân vermektir (Aksoy, 2007: 110-111).

Nişan töreni kızın evinde veya ailesinin uygun gördüğü bir yerde yapılır. Bu törenlere iki tarafın da onayladığı aile büyükleri tarafından yüzükler takılır. Nişanda kız ve erkek tarafı da geline takılar takarlar. Geleneksel kesimlerde kadın erkek ayrı eğlenirken, salonda yapılan törenlerde birlikte eğlenmektedirler. Nişanlar mevlitli ya da çalgılı olabilmektedir (Artun, 2005: 155).

Midyat yöresinde nişan sırasında uygulanan bazı pratikler şunlardır:

- Damat tarafı, gelin evine lokum ve bisküvi götürür. Bu yiyecekler büyük bir tepsiye bırakılarak ikram edilir. Nişanda bulunan kadınların ‘Maşallah’ nidaları ile iki genç alkışlanarak nişan yüzükleri takılır, daha sonra sesi güzel olanlar şarkılar türküler söyleyerek davetlileri eğlendirilmiş (K35).
- Nişandan sonra kız tarafı, damadın ailesini yemeğe davet eder. Erkek tarafı bu davete hediyelerle katılır. Gelin tarafı, damada takım elbise, iç çamaşırı bıraktıkları bir bohça hazırlar. Erkek misafirlere; gömlek, çorap; kadınlara ise elbiselik kumaşlar hediye ederler. Yaklaşık bir hafta sonra da damadın ailesi kız tarafını yemeğe davet eder. Bu davetlerde yörenin ağır yemekleri, verilen değeri göstermek için yapılır (K22, K35).
- Nişandan sonra eskiden gelin ve damat birbirlerini görmezlermiş. Gelin, damat eve gelince beyt ifreşeyt (yataklık) denilen yere saklanırmış. Damat gidinceye kadar da orada kalınmış (K3, K27).
- Nişanlılık döneminde, damat, kız tarafına tepsi ile tatlı gönderirmiş. Eskiden hazırlanan büyük tatlı sofralarına kuru üzüm etrafına sırayla kırılmamış ceviz, badem, pembe beyaz şekerler, fantazi şeker ortasına ayna bırakılarak hazırlanırmış. Hazırlanan tepsi merdiven üzerine bırakılırmış. 4 kişi sofrayı taşıyıp kızın evine götürürlermiş. Gelin, evlendikten sonra da aynasını kendi evine getirirmiş. Bu özellikle Estel kesimine ait olan bir âdetmiş (K3, K22, K24, K27, K48).
- Yezidilerde nişanın bütün masraflarını erkek tarafı karşılar (K12).
- Nişanda özel kıyafetler giyilir (K54).
- Süryanilerde de nişanlılığın belli bir süresi yoktur (K19).
- Süryanilerde, son dönemlerde Papaz tarafından nişanlılık döneminde takılacak altın sınırlandırılmıştır. Kilise damat tarafını zorlamamak için takıda sınırlamaya gitmiştir. Bazı ailelerin aşırı istekleri, evliliği zorlaştırdığı için nişanda sadece Haç, kolye, yüzük, küpe alınabilir. Nişanlılık döneminde bu takıların dışında başka takı alınmaz (K20).
- Daha fazla altın isteyen aileler olursa kilise onlara para veya oruç cezası verilebilir. Kilisedeki nişanda altınlar, elbiseler, şekerler masanın üzerine bırakılır. Ruhban, damat ve gelini bir köşeye çekerek görüşlerini alır. Birbirlerini

eş olarak kabul edip etmediklerini, davetlilerin gözü önünde damat ve geline tekrar sorar. Kilise inancına göre nişanda takılan yüzükler ile damat ve gelin Prens ve Prenses ilan edilir (K5).

1.1.2.4.6. Nişanlılık

Nişan töreninden düğüne kadar geçe süreye nişanlılık dönemi denir. Bu dönem çeşitli âdetlerin uygulandığı bir dönemdir. Nişanlılık, gençlerin birbirlerini tanıdıkları düğüne hazırlandıkları bir dönemdir. Bu dönemde gençler ya ailelerin yanında görüşürler ya da gizli saklı görüşmeye çalışırlar.

Midyat yöresinde nişanlılık döneminde çeşitli uygulamalar vardır. Bunlardan bazıları şunlardır:

- Bu dönemdeki gençler sadece aile ziyaretlerinde birbirlerini görürler (K22, K27, K48).
- Nişanlı çiftin görüşmesine izin verilir (K10, K35, K60).
- Gençler görüşürken yanlarında aileden birileri mutlaka olur (K10, K35).
- Bayramlarda erkek tarafı, kız evini hediyelerle ziyarete gider (K3, K17, K51, K60).
- Nişanlılık dönemine bayram denk gelmişse gelinin, bayram kıyafetleri alınır (K3, K17, K51, K60).
- Kız evine gidilirken tatlı götürülür (K24, K48).
- Bu dönemde nişan bozulursa, bunu bozan kız tarafı ise hediyeleri ve takıları geri verir. Erkek nişanı bozmuşsa hediyeler ve takılar geri verilmez (K3, K17, K22, K27, K51, K60).

Nişan töreni, gelin ve damadı evliliğe bir adım daha yaklaştırır. Bu dönem içerisinde de aileler birbirlerini daha iyi tanıma fırsatı bulurlar; ancak günümüzdeki kültürel değişimden bu törenler de etkilenmiştir. Kuru üzüm, sucuk, pestil gibi yöresel tatlıların yerlerini baklava ve şekerlemeler almıştır. Gelin ve damat bu dönemde birbirlerini görebilmektedir. Eskiden olduğu gibi gelinler saklanılmamaktadır. Bayramlarda damat tarafı, gelin evini ziyaret eder, hediyeler götürür. Gelinin bayramlık kıyafetleri, damat tarafından alınır.

1.1.2.5. Düğün

İnsanların sosyo- kültürel hayatında üç önemli safha vardır. Bunlar ‘doğum, düğün- evlilik ve ölüm’dür. Bireylerin yeni bir sosyal grup oluşturmalarını sağlayan düğün ve evlilik kurumunda, toplum yaşantısının çok önemli davranış kalıpları görülebilmektedir.

Bu kavramın özelliği, evliliğin oluşmasını, duyurulmasını, bir takım dost, akrabalarla paylaşılmasını sosyo- kültürel unsurlarla ifade etmektir. Bir toplumun düğün ve evlilik geleneğine bakarak, hangi ‘sosyo- kültürel kimlik’e sahip olduğu genellikle söylenebilir (Aksoy, 2007: 114).

Düğün, topluluk bir olaydır. Genç erkekle genç kızın ve dolayısıyla onların ailelerinin yeni bir bağla birbirlerine bağlanmalarının bütün toplulukça bilinmesi ve topluluğun da katıldığı törenlerle bu bağın pekiştirilmesi gerekir. Bu törenlere mümkün olduğunca çok insanın katılmasını gelenek ister. Katılışın masrafları, yolları, külfetleri yörelere göre çeşitli kurallara bağlıdır (Boratav, 2003: 222).

Düğün kadın ve erkeğin evliliğini toplum gözünde geçerli kılmak ve kutsamaktır. Düğün toplumsal bir olaydır. Bu törene katılım söz ve nişan törenlerinden daha fazla olur. Böylece ailelerin akrabalık bağları davetlilerin de katılımıyla onaylanmış olur. Düğünün ne zaman olacağı iki tarafın ailelerinin anlaşması ile kararlaştırılır. Bu süre çok kısa olabileceği gibi uzun yıllar da olabilir. Askerlik, iş durumu, çeyizi tamamlayamama, maddi durumlar gibi nedenlerle ertelenebilir. (Artun, 2005: 156).

Midyat yöresinde düğün ile ilgili çeşitli hazırlıklar yapılmaktadır. Bunlardan bazıları şunlardır:

- Gelinle birlikte çarşıya çıkan akrabasına da hediyeler alınır (K3, K17).
- Eskiler, buzlu naylon dedikleri bir kumaştan gelinliklerini dikerlermiş. Daha sonra gelinlik simlerle süslenirmiş (K35).
- Düğünlerde berber eve gelirmiş. Damat ve arkadaşları evde tıraş olurmuş (K36).
- Eskiden düğünler ya perşembeyi cumaya bağlayan akşam veya cumartesiye pazara bağlayan akşam yapılırmış (K24, K36, K48).
- Bu özel günün sabahında damat tıraşı yapılır. Müslümanlar mevlit yemeği verir. Eğlenceler yapılır. Misafirlerin en iyi şekilde vakit geçirmeleri sağlanır. Öğleden sonra ise gelin alınmaya gidilir. Gelin, damat evine getirildikten sonra kapıda eline bir testi verilir. içi şekerlemeler leblebiler, bozuk paralarla doldurulan testiyi kırar (K17).

- Gelinin, mutlu ve huzurlu olması için eve sağ ayağı ile girmesine önem verilir (K17, K35).
- Damat tıraşı yapılırken düğün yapılır (K9, K28, K55).
- Davul, Zurna, Nahora adı verilen bir tür kemençe düğünlerde kullanılan çalgılardır (K9, K28, K55).
- Düğünlerde damat tarafından, hayvanları çalınır. Bunun için de damat tarafından birileri hayvanları gözetlermiş; ancak hayvan alınırsa da bu hırsızlık sayılmazmış (K2).
- Damat, tıraş edilirken oturduğu sandalye üzerinde defalarca havaya kaldırılır, böylece Paşalığı ispat edilmiş olunur (K36).
- Bu törende damat, Paşa olarak çağırılır (K9, K28, K55).
- Düğünlerde dul bayanlara evlendikleri zaman siyah çarşaf giydirilir (K2).
- Düğünlerde gelin, kırmızı beyaz elbise giyermiş (K50).
- Gelinlik ise pamuklu kumaştan, kendilerinin dokuduğu ham kumaştan yapılırmış. Pamuk; söğütlü (Kınderip), Çavuşlu (Şorızbah) dokunur. Midyat'ta dokuma tezgahlarında hama dönüştürülürdü. Kenar, boyun kısımlarının yırtmacını ipekle süslerlermiş. Harput'tan getirilen saten kumaşlarla yanlarına fileler yapılırmış. Ham kumaşı beyazlatmak için ilkbaharda otlayan hayvanın cıvık pisliğinin içinde bir gece bırakıp daha sonra yıkarlarmış. Boyama, Midyat Süryanilerinde yaptırılırmış. İlk kat kırmızı ucuz olurmuş. İkinci kat boya da siyah olurmuş. Makbul olan siyah renkmiş. Maddi durumları iyi olmayanlar kırmızı renk kumaş alırlarmış. Bunun dışında baskı kalıpları olanlar desen yaptırılırmış. Bunun için, tahta kalıplar varmış. Kıyafette genellikle siyah renk olurdu. Sarıkaya (Haldeh)'te bütün gelinler çarşaf giyerlermiş (K1).
- Yezidilerde, düğün öncesinde damadın şapkası, gelinin de ayakkabıları karşı taraflara gönderilirmiş. Damat ve gelin böylece hediyeleşirlermiş. Damat, kız tarafına özellikle para verirmiş (K44).
- Süryanilerde düğüne bütün tanıdıklar çağırılır. Düğün, cumartesi kına ile başlar, Pazar günü düğün yapılır. Pazartesi ise Sabahhiye ile bitirmiş (K19).
- Düğünlerde Papaz, şahitler, damat otururlarmış. Davetliler gönüllerinden koptuğu kadarıyla para veya hediyeler verirlermiş. Daha sonra aralarında paylaşırlarmış. Gelinin anne babası ve kardeşleri düğüne gitmezlermiş. Kız tarafının yakın

akrabaları düğüne giderlermiş. Damat, düğün sırasında arkadaşları tarafından iğneyle dürtülürmüş. Bu da şakalaşma ve damada, dinç ve uyanık olmasını hatırlatmak için yapılmış. Eskiden Süryani düğünlerinde ateş yakılırmış. Yakılan ateş gözler yaşlansın diye yarı dumanlı bırakılmış. Bu ateş gelin, damadın evine getirilirken düğün sahasında yakılırmış. Gelin ile damat ateşin etrafında 3 kez dönerlermiş. Düğün meydanında gelin için herkes tarafından görünsün diye yüksek bir yerde koltuk hazırlanmış. Damat misafirler arasında oynamış. Damat ve gelin birlikte oturmazmış. Her iki tarafında yakın akrabaları altın veya para hediye ederlermiş. Geriye kalan misafirler ise maddi durumlarına göre düğünün ikinci gününde hediyeler getirirlermiş (K54).

- Düğünlerde bayanlar, şıklık yarışına girerler (K19, K35) .
- Eskiden düğünlerde yöresel kıyafetler giyilirmiş (K19).

Midyat'ta Müslüman ve Hıristiyan düğünlerinde pek çok ortak nokta vardır. Yörede bir arada yaşamanın sonunda oluşan etkilenmeler benzer gelenekleri ortaya çıkarmıştır. Midyat yöresindeki dinsel çeşitliliğe rağmen düğünlerdeki âdet ve uygulamalar da pek çok ortak nokta vardır. Bu da birlikteliğin ve etkileşimin bir sonucudur. Farklılıklar ise dinsel yönden olmaktadır. Düğün günü özellikle dinin etkilediği bir konudur. Dinlere göre günlerin kutsallığı farklıdır.

1.1.2.5.1. Çeyiz

Arapça 'cihaz'dan gelen çeyiz; gelin için hazırlanan sandık eşyası, kızın baba evinden götürdüğü mal ve mülktür. Toplumumuzda kız çocukları ergenlik çağına gelmeden bu hazırlıklara başlanır. Bunun için ilk önce yatak çarşafı, yastık kılıfı, yorgan yüzü, mendil, örtü vb. eşyalar hazırlanır. Hazırlanan eşyalarda el emeğine ve işlemele büyük önem verilir. Çevreler, yağlıklar, kenarları oyalanmış yazmalar, el örgüsü çoraplar, çeyizin tamamlayıcı öğeleridir. Ailenin ekonomik durumuna göre birkaç yatak yorgan, kilim, kap kacak verilen eşyalar arasındadır. Günümüzde ekonomik gücü oranında aileler, kızlarının çeyizlerine elektrikli ev aletlerini de almaktadırlar. Anadolu'da çeyiz götürme ve gösterme ile ilgili farklı uygulamalar yapılmaktadır. Çeyiz asma, sergileme pek çok bölgemizde uygulanan bir gelenektir. Komşular, genç kızlar serilenleri görmeye gelirler, işlenenlerden örnekler alırlar (Artun, 2005: 157-158).

Midyat yöresinde çeyizle ilgili âdetlerden bazıları şunlardır:

- Çeyizde yer alan eşyalardan bazılarını kız, bazılarını da erkek tarafı alır. El işlerini, mutfak eşyalarını gelin, elektronik eşyaları buzdolabı, çamaşır makinesi, televizyon ... vb. damat alır (K3, K17, K22).
- Çeyizin götürüleceği ev düzenlenir, eşyalar yerleştirilir. Akrabalar ve komşular çeyiz serildikten sonra görmeye gelirler (K3, K17, K22).
- Gelin çeyizi, düğünden birkaç gün önce kız evinde serilir. Evin içine bir boydan bir boya serilen ipler üzerine asılanlar sergilenir. Hazırlananları görmeye gelenler hediyeler getirirler. Çeyiz, birkaç gün asılı kalır. Düğünden bir gün önce damat tarafına gönderilir (K10).
- Eskiden kız çeyizine kanaviçelerden divanlık yapıldı. Hasankeyf yöresinde çeyiz için bu nakışlar özel olarak işletilmiş. Yorgan, döşeklikler yapılmış (K22, K23, K27, K58).
- El işinden bardak altlıkları, kahve ve limonata takımı altlıkları yapılmış (K35).
- 8 tane yastık yün ile doldurulmuş (maddi durumu iyi olan aileler daha fazla da yapabilir) (K35).
- El emeği göz nuru el işlerinden damadın babasına ve annesine bohça hazırlanır. Bohçada; seccade, misvak, tezbih, takke, iç çamaşır, çorap bulunur (K35).
- Çeyizlerde el işleri, etaminler, kanaviçeler, elbiselerin üzerine örtülen elbiselikler nakışlarla işlenerek hazırlanırdı. Döşek, kırlent, yastıklar (kepekle, yünle doldurulan yastıklar) yapıldı. Bunların üzerindeki desenler genellikle Tavus kuşu ve kuş motifleri olurdu (K3, K51, K60).
- Yezidilerde eskiden kızın gelinliği, kırmızı beyaz ipekten olurmuş (K44, K59).
- Damat tarafı, çeyiz olarak mutlaka güçleri oranında altın hazırlarlar. Gelin zorunlu olmamakla birlikte çeyiz olarak yatak, yorgan, yastık yapabilirler. Kızın ailesi genellikle çeyiz vermez (K12).

Midyat yöresinde de çeyiz ile ilgili hazırlıklar önemlidir. Ancak teknolojik gelişme çeyiz eşyalarını da etkilemiştir. İhtiyaçlar farklılaşmıştır. Maddi duruma göre televizyon, çamaşır makinesi, süpürge... vb. gibi elektronik aletler, el emeği göz nuru işlerin yerini almıştır. Eskisi kadar çok olmamakla birlikte kız tarafının çeyizinde yine de el emeği işler bulunmaktadır.

1.1.2.5.2. Kına

Toplumumuzda kına âdeti çok yaygındır. Kına yakılırken gelin ve güveyin avucuna konan para kısmet içindir. Onları ömür boyu kötülüklerden koruyacağına inanılır. Geline kına yakılırken başına al örtülmesi, al basmasından korunmak içindir. Kötülük ve nazardan korunmak için gelinin yüzü örtülür (Artun, 2005: 160).

Midyat yöresinde kına ile ilgili uygulamalardan bazıları şunlardır:

- Kına gecesinde, gelinin ağlaması gelenektir. Genellikle kadınlar arasında yapılan bu törene bazen damat da katılabilir (K10, K22).
- Düğünden bir gece önce kız tarafı ve gelinin yakın arkadaşlarıyla kutlanır. Damat tarafında hazırlanan kına, kız evine gönderilir. Damat ve gelinin eline yakılır. Genellikle gelin, eline kına yakıldığı zaman elini açmaz nazlanır. Kaynanasından hediye bekler. Bu da genellikle altındır. Daha sonra gelinin iki eline, damadın yüzük parmağına kına yakılır. Bu arada gelinin arkadaşları ellerinde kına tasları ve mumlarla türküler söyleyerek dönerler. Gelini ağlatırlar. Misafirlere de gelin kınasından küçük keseler halinde dağıtılır. Kınanın masrafları damat tarafından karşılanır (K10, K18, K22, K27, K35, K47, K60).
- Eskiden kına gecesinden birkaç gün öce damat tarafı, kız evine maddi durumlarına göre et, pirinç, bakliyat, mevsimine göre sebze gönderirdi. Kız tarafı da kına gecesini için gönderilenleri pişirirdi. Gecenin geç saatlerinde yemekler yenilirdi. Kına gecelerinin de vazgeçilmez çalgısı Nahora'dır (K10).
- Yezidilerde de kına gecesini düğünden 2 gün önce kız evinde yapılır (K12).
- Süryanilerde kına genellikle düğünden 3 gün önce yapılır. Bir gün ara verilir, daha sonra düğün yapılır (K54).
- Süryanilerde kına gecesini, nikâhın kıyılacağı Pazar gününden önceki cumartesi akşamı yapılır. Kına gecesini kız evinde düzenlenir. Burada kına yoğrulur. Ortasına mumlar konulur, daha sonra yakılır. Kız evinde damat ile gelin yan yana otururlar. Kına odaya getirilirken zılgıtlar çekilir. Gelinin üzerinde kırmızı tülbent örtülür. Tepsi gelin ile damadın etrafında gezdirilir. Kına türkülleri söylenir. Gelin ve damadın eline kına yakılır. Misafirlere kına dağıtılır. Gelin kına yakılmadan önce elini kapatır. Elini açması için altın veya para hediye olarak kayınvalide tarafından geline verilir. Gecenin geç saatlerine kadar eğlence düzenlenir (İris, 2002: 205).

Midyat yöresinde kına gecesinde de pek çok ortak özellik görülmesine rağmen kınanın yapıldığı günde farklılık olması dikkat çekicidir. Her dinin kutsal günün farklı olması bunun en önemli sebebidir. Günümüzde gençlerin eğlenmek için söyledikleri türkü ve maniler de azalmıştır.

1.1.2.5.3. Gelin Alma

Geleneksel kültürde kına gecesinin ertesi günü gelin alma günüdür. Bu gün, düğün başladıktan sonra geçen üçüncü veya dördüncü güne rastlar. Kız evi, gelini yeni evine uğurlayacağı için hüznü, erkek tarafı ise, aileye katılacak yeni birey için heyecanlı ve mutludur. Damadın ailesi halaylar çekip oynarken kız tarafı oyunlara katılmazlar. Gelin ana evinden uğurlanırken bahtının açık olması yeni evine bağlanması, uğur ve bereket getirmesi amacıyla annesi ve yakınları tarafından çeşitli pratikler uygulanır. Gelin alındıktan sonra konvoy halinde davul zurnalarla mahalleyi, köyü veya şehri dolaşırlar, gelini yeni evine türkülerle, oyunlarla, eğlencelerle getirirler (Artun, 2005: 163).

Midyat yöresinde kız almaya gidilirken uygulanan bazı pratikler şunlardır:

- Eskiden gelin almaya gidildiğinde kız evinde bulunan sandığın üzerine oturulur veya kapı kapatılmış. Damat para verinceye kadar da sandıktan kalkılmaz veya kapı açılmazmış. Günümüzde de bu âdet devam etmektedir; ancak kimi yerlerde ayıp olarak görülmektedir. Parayı isteyen özellikle gelinin küçük kardeşleri, yakın akraba veya kız arkadaşları olur (K3, K10, K47).
- Evinden alınan gelin, at ile çevredeki evliyaların ziyaretlerine götürülür. (Şeyh Ali, Şeyh İhsan ...) (K22, K27, K58).
- Sarıkaya (Haldeh)'te gelinler ata bindirilir, şeyh'e götürülmüş. Onun etrafında uğurlu olsun diye 7 kez dolaştırılmış (K1).
- Gelin hazırlandıktan sonra evinden çıkmadan önce, kız kardeşi veya yakın arkadaşlarından biri geline ayna tutarlarmış. Gelin kendisine ayna tutulu bir şekilde arkadaşlarıyla mahallede bir tur atarmış (K10).
- Güvey, gelin eve girerken itaatin bir işareti olarak ona bir elma vurmuş (K50).
- Yezidiler de eskiden gelini, atla getirirlermiş (K12, K44, K59).
- Süryanilerde de gelin, evden alınırken 'kapı kapama' âdeti vardır. Gelinin kardeşleri veya yakınları tarafından kapatılmış. Para alınmaya kadar da açılmazmış. Para alındıktan sonra gelinin yakını 'Kalk bacım dermiş.' Gelin

evden çıkarken aradaki dargınlıklar, kırgınlıklar giderilsin, uğur bereket getirsin diye yukarıdan testi atılır. Testi kırıldıktan sonra gelin, dış kapıdan çıkarılınca yakınları başından aşağı para veya buğday atarlar. Gelin alındıktan sonra damat evine gidilir. Kiliseye, damat evine gidildikten sonra gidilir. Gelin alınırken zılkaç (zılgıt) çekilirmiş (K54).

- Gelin evinden çıkmadan önce bereketi ile beraber gelsin diye bir şeyler çalınmış (K5).

Midyat yöresinde kız almaya giderken şaka ile karışık türlü zorluklar çıkarılır. Kapının kapatılması, sandık üzerine oturma, para isteme bunlardan bazılarıdır. Kız tarafının gelin almaya gelen alaya türlü zorluklar çıkarması Midyat yöresinde ortak kültür olarak karşımıza çıkmaktadır.

1.1.2.5.4. Gelin İndirme

Geleneksel kültürde, toplumumuzda gelin, oğlan evine getirilirken veya indirilirken bazı pratikler uygulanır. Bu uygulamaların amacı; yeni kurulan aileyi her türlü zararlı ve dış etkilerden korumak, gelinin huyunu, iş gücünü, dayanırlılığını etkileyerek onu istenilen şekle sokmaktır. Anadolu'da gelin indirme gününde uygulanan pratiklerde kullanılan büyüsel nesnelere bazıları şunlardır: Buğday, para, şeker, testi, ekmek, maya, Kuran, ayna, post, kazan, demir, yağ, oğlan çocuğu, su, kendir, kızgın saç, çivi, cami, türbe, mezar ...vb. bu nesnelere uygulanan büyüsel pratiklerle evlilik garanti altına alınmak istenmektedir (Artun, 2005: 165).

Midyat yöresinde gelin indirmede uygulanan pratiklerden bazıları şunlardır:

- Eskiden at üzerinde veya yürüyerek getirilen gelin, damat evinin eşliğinde içi şeker, leblebi, üzüm, bozuk para dolu olan testiye eline almış ve eve girmeden önce testiye kırarmış. Bunun uğur ve bereket getireceğine inanılır. Aynı zamanda bu gelinin gücü kuvveti yerinde, sağlıklı biri olduğunu da gösterir (K58).
- Gelin eve girerken başının üzerinde tandır ekmeği kırılır, Kur'an-ı Kerim 3 defa açılır kapatılır. Eve girmeden önce eline verilen içi şekerlemeler ve bozuk para dolu olan testiye kırar. Bunun nedeni kötülüklerin dağılması ve çocukları sevindirmektir. Bu arada damat, gelinin gelişini damdan izler, çocuklara bozuk para ve şeker atar (K10, K11, K36, K52).

- Yezidilerde gelin attan indirilirken damadın babasından bir şeyler istenir. Gelin istediği şeyleri almayınca kadar attan inmezmiş. Şu tarla da senin olsun falan yeri de al gibi sözlerle attan indirilirmiş (K44).
- Gelin eve girerken de zılkaç (zılgıt) çekilir (K54).
- Süryanilerde de gelin, kapının önüne getirildiğinde ateş yakılır. Şeytanları kovmak için, üç defa etrafında dönülür. Daha sonra testi kırılır, Kutsal Kitap etrafında üç defa dönülür (K5).

Midyat yöresinde gelin indirme ile ilgili âdetlerde bereket inancı hakimdir. Gelin bereketi ile gelsin diye testi kırılır. Testi kırma âdeti yörede ortak kültürdür. Süryanilerde kötü ruhlardan korumak için 3 kez kutsal kitap ve ateş etrafında dönülürken; Müslümanlarda 3 kez Kur'an-ı Kerim açılır. Üç sayısının önemli olması dikkat çekicidir.

1.1.2.5.5. Nikâh / Gerdek

Medeni veya dinsel nikâhtan sonra gelinle güveyin bir araya gelmelerine gerdek denir. Böylece gelinin ve güveyin evliliği yasa, din ve bağlı buldukları toplum üyelerinin onayı ile geçerli sayılmış olur. Nikâhtan sonra çiftin kalacağı yere 'gerdek evi, gerdek damı, gerdek odası' gibi adlar verilmektedir. Güvey gerdek odasına sağdıcı ve arkadaşları tarafından şamatayla yumruklanarak sokulur. Geleneğin ve dinseliliğin ağır bastığı yerlerde güvey, namaz kıldıktan sonra gerdek odasına girer. Gelinle güveyin karı koca oldukları geceye 'gerdek gecesi ya da zifaf gecesi denir. Kentlerde, maddi olanakları el veren çiftler, gerdek gecelerini bir otelde veya başka bir kentte geçirmektedirler ki buna balayına çıkma da denilmektedir (Artun, 2005: 168).

Yasalarımız resmi nikâhı, usulüne uygun olarak yapılanı geçerli saymaktadır. Yasalara göre geçersiz olmasına rağmen, imam nikâhı denilen dini nikâh, yaygınlığını sürdürmektedir. Kimi aileler medeni nikâhın yanı sıra dini nikâh yaptırarak evliliği kutsamış olurlar (Artun, 2005: 168).

Midyat yöresinde nikâh ile ilgili âdet ve inanmalardan bazıları şunlardır:

- Dini nikâh, hoca tarafından genellikle gelinin eve getirildiği gece yapılır. Resmi nikâh daha sonra yapılmış (K7).
- Evlilik olayı Süryani toplumunda önemli bir yer tutmaktadır. Yararlı nesiller yetiştirmek ortak hayatı paylaşmak bir aile kurmak için erkek ve kadın arasında kurulan dini ve hukuki bir olay olan evlilik Süryanilerde kutsaldır. Rahipler,

Rahibeler, Episkopos, Metropolit, Mafiryen ve patrikler kesinlikle evlenemezler (İris, 2002: 203).

- Kadın ve erkeğin birbirlerine karşı sorumlu olduğu evlilik, düzeni korumalıdır. Kadınlar kocalarına, kocaları da hanımlarına bağımlı olmak zorundadırlar (İris, 2002: 204).
- Süryaniler arasında da askerliğini yapmayan gence, kıza verilmez. Evlenecek olan erkeğin meslek sahibi olmasına önem verilir. Yakın akraba evliliği yasaktır. Birden fazla kadınla evlilik yapılmaz. Tek kadınla evlilik şarttır. Zina dışında boşanmalar kabul edilmez. Papazlar, papaz rütbesi almadan önce evlenebilirler. Papazın eşi öldüğünde ikinci evliliği yapması mümkün değildir. Ruhban sınıfında olmayanlar eşinin ölümü durumunda ikinci evliliği yapabilmektedir. Süt kardeşliği olanlar ve vaftiz kirveliği bulunanlar birbirleriyle evlenemezler. Nikâh sırasında sağdıçlık yapan kişiler arasında da evlilik yapılmamaktadır. Yakın akraba evliliklerine bölgede nüfus azlığından dolayı izin verilmektedir. Din dışı evliliklere izin verilmektedir. Çarşamba, cuma ve bayram akşamları nikâh merasimi yapılmaz. Pazar günü öğleden sonra dini nikâh kıyılır. Vaftiz babası ve annesi nikâhta hazır bulunur (İris, 2002: 204- 205).
- Süryanilerde iki kız kardeş ile iki erkek kardeş evlenmez; ancak kesin bir kural değildir. Metropolit izin verirse evlenilebilir (K49).
- Kilisede kıyılan dini nikâhta evlilik kirveliği vardır. Burada yapılan törende bayan, erkek iki tane kirve olur. Vaftizin getirdiği kirvelik şahitliktir (K29).
- Süryani düğünlerinde Pazar günü kilisede, Papaz tarafından dini nikâh kıyılır (K20).
- Nikâh şahitleri ve papaz tarafından kız ve oğlan tarafının şahitleri eşliğinde gelinle damat yörenin özel bir çöreği olan İklice'yi kırarlarmış. Kim daha fazla kırarsa o kazanırmış. Şakalaşmak için yapılan bir âdettir. Daha sonra davetlilere iklice dağıtılır. Geçmişte zorunlu olduğu durumlarda evde de nikâh kıyılmış. Nikâh kıyılırken damada taç giydirilmiş. Eskiden olmayan fakat günümüzde olan bir âdet ise nikâh sırasında mum yakılmasıdır. Haç ve mum Papaz'a saygı ve sevgiden, yeni evli çiftlerin aydınlık bir geleceklerinin olması gibi anlamlar katar. Ayrıca kilise nikâhı kıyılırken ilahiler söylenir. Nikâhtan sonra Damat ve arkadaşları arasında İğneleme ve Ceza (adam asma) oyunları oynanır. Şaka ile

karışık damada yardımcı olma amaçlı bu oyunlarla gençler aralarında eğlenirlermiş. Damat ve arkadaşlarının aralarından seçtikleri birine buna ne kadar ceza keselim diye sorarlar? Maddi durumlarına göre bir rakam söylerler. Vermek istemeyen olursa da atışmalarla, şakalaşarak bu adamı asalım derlermiş. Damat bana karşı gelinmez. Bana karşı gelenler asılır dermiş ve sonunda para verilirmiş. İğneleme oyunu ise damadın ara sıra arkadaşları tarafından uyanık ve dinç olması için dürtülmesiyle oynanırmış (K54).

- Nişanda, Prens ve Prensese ilan edilen gelin ve damat nikâhta taçlandırılarak kral ve kraliçe ilan edilirler. Kilisenin 7 gizinden biri olan itiraf gizine katılmak zorunluluğu vardır. Nikâhta da gelin ve damada evlenmek isteyip istemedikleri bir kez daha sorulur. Herhangi bir olumsuzlukta nikâh kesinlikle kıyılmaz. Ancak her iki tarafta isterse kral ve kraliçe ilan edilerek evlenirler (K5).
- Nikâh gizi, kilisenin 7 gizinden biridir. Bunun için de nikâhın kilisede yapılması çok önemlidir; ancak evde nikâh yapılacaksa Haç ve İncil bulundurmamak zorunludur. Şahitler olmak zorundadır. Sağdıçların elinde mum ve haç bulunur. Kilisede İncil okunduğu zaman iki mumu, şahit olsun diye yakmak gerekmektedir (K26).
- Süryanilerde tek eşli evlilik uygulaması kadının tüm hal ve şartta erkeğe itaat etmesini zorunlu kılmaktadır. Zina hali dışında boşanma kesinlikle reddedilmektedir. Bu durum şu ayette anlatılmaktadır: ‘Ben size şunu söyleyeyim: Karısını fuhuştan başka bir nedenle boşayıp başkasıyla evlenen, zina etmiş olur. Boşanan kadınla evlenen de zina etmiş olur.’ (İncil, Matta, 19 /9).
- Yezidilerde evlenme, şeyh veya Pir tarafından bir ekmeğin bölünüp yarısının geline, yarısının da damada verilmesi ile yerine getirilmiş olur (K50).
- Sır dinin mensuplarının dini nikâhını, imamlar kıyar. Şeyh ise saç keser (K12).
- Yezidilerde baldızla evlenme yoktur (K50).
- Gerdeğe girildiği zaman yatağın altına çengeli iğne açık bir şekilde cinlere karşı olsun diye bırakılmış (K3, K35, K37).
- Gelin ile damadın arası tatlı olsun diye, yatağın altına şeker atılır (K22, K62).
- Evleri bereketli olsun diye yatağın altına çörek otu bırakılmış (K3, K35).
- Gerdeğe sağ ayakla girilir (K3, K27, K62).

Midyat yöresinde resmi nikâh dışında dini nikâha da büyük önem verilir. Dini nikâh bağlı olunan dine göre çeşitlilik göstermektedir; ancak hakim olan ortak duygu evlilik kurumunun Tanrı katında da kutsanmasıdır. Eskiden öncelik dini nikâhtaymış. Resmi nikâh çok daha sonraları yapılmış. Günümüzde resmi nikâh ile evlilikler artmıştır.

1.1.2.6. Düğün Sonrası

Düğünün bitmesine rağmen düğünle bağlantılı düğün sonrasındaki geleneksel uygulamaların devam ettiği görülmektedir (Artun, 2005: 169).

Midyat yöresinde düğün sonrası âdet ve inanmalardan bazıları şunlardır:

- Yöredeki bütün kültürlerde eskiden gelin için ayrı bir ev açılmazdı. Gelin aile içine getirilirdi. Günümüz şartlarında maddi durumu iyi olan aileler, ayrı ev açmaktadır (K3, K22, K24, K27, K58).
- Süryaniler düğünün üç günün gecesinde dinlenmek için gelini, evine gönderirler. Buna, yörede ‘Radde’ denilir. Radde’den sonra kız tarafı gelini almaya gelen damada, tepsi üzerinde hediyeler hazırlarlar. Damada, sembolik olarak para bırakılmış o da bu paradan da az miktarda almış (K54).
- Düğün sonrası sabahına ise ‘Sabahhiye’ denir. Süryani ve Müslümanlarda devam eden bir gelenektir. Sabahhiyye’de kız tarafı hazırladıkları yöresel yemekler ve bohçalarla erkek tarafına giderler. Burada da hediyeleşilir, eğlenceler düzenlenir. Gençler için içkili de yapılabilir. Maddi duruma göre hayvan kesilir (K54).
- Düğünden sonra gelin, evini ziyarete geldiğinde buradan küçük bir eşya, çanak çömlek veya sevdiği bir kıyafetini çalarmış. Düğünden sonra her iki taraf da birbirlerini yemeklere davet ederler (K19).
- Eskiden gelinler özellikle Sabahhiye’de pembe elbiseler giyerlermiş. Sabahhiye’de kız evi yemek yapar, damat tarafı da bunları almaya çalgılarla eğlenceli bir şekilde giderlermiş. Özellikle Nahora denilen bir tür kemeçe bu eğlencelerin ayrılmaz parçasıymış (K10).
- Evli bir kadın olduğu anlaşılın diye Sabahhiye’de gelin, başını geleneksel olarak örtermiş (K6, K22, K62).
- Sabahhiye için kız tarafı yemekler yapar. Bu âdet, Midyat yöresinde Estel kesimine ait bir gelenektir. Yörenin geleneksel yemekleri kız tarafında yapılır, daha sonra damat tarafına Sabahhiye’de götürülür. Ayrıca her iki tarafın

hazırladıkları bohçalarla hediyeleşilir. Bohçada; seccadeler, tezbihler, bayan erkek çamaşırları, terlikler, mendiller, tülbentler, elbiselik kumaşlar... vb. eşyalar bulunmaktadır (K3, K4, K6, K22, K27, K62).

- Evlendikten bir hafta sonra gelin ve arkadaşları kuyudan su çekmeye giderlermiş. Orada testi içindeki leblebi, üzüm, şeker vb. şeyler dağıtırmış (K10).
- Zina dışında boşanma Süryanilerde yoktur. Zina yapan kişiye ikinci kez evlenme izni verilmez. Bunun dışındaki boşanma olayları zina sayılır. Evliliği ancak ölüm bitirdiğinden kişiler boşanmış olsalar bile evlenemezler (K26).
- Yezidilerde tarafların birbirlerini boşama hakları vardır. Karısından ayrılmak isteyen yezidi erkek, eşine 3 defa ‘sen benim şeyhim ve pirimsin’ demekle onu boşamış olur. Kadın da aynı şekilde kocasını boşama hakkına sahiptir. Yezidi olmayan biriyle evlenen kız veya erkek aforoz edilir (K50).

Midyat yöresinde düğün sonrasında en dikkat çekici olan ve yöreye has olan ‘Radde ve Sabahhiye’ adı verilen gelenektir. Düğünün ertesi gününün sabahında kız tarafının yemekler yapıp erkek tarafına götürülmesine verilen addır. Geleneksel uygulamaların düğün sonrasında da devam ettiği görülmektedir.

1.1.2.6.1. Duvak

Düğünün ertesi sabahına Duvak denilmektedir.

Midyat yöresinde duvak ile ilgili âdetlerden biri şudur:

- Damat gelinin duvağını açınca yüz görümlüğü olarak para ve altın takarmış. Damat zamanından önce duvağı açarsa uğursuzluk olacağına inanılır (K3, K62).

1.1.3. Ölüm

Ölüm, insan hayatının sonu ve doğal olarak da geçiş dönemlerinin son aşamasıdır. İnsanoğlunun çaresiz kaldığı sonun başlangıcı olan bir durumdur. Çocuk, genç, yaşlı herkesin başına gelir ve ertelenemez. Bu çaresiz yenilgi ağıtlarda bir isyan olarak ifade edilir (Artun, 2005: 157).

Âdet ve inanmalarda korku, büyük bir rol oynayan etken olarak karşımıza çıkmaktadır. Din ölüm korkusunu hafifleten telkinlerde bulursa bile tamamen ortadan kaldıramamaktadır. Ölümle ilgili uygulamalarda, ölen kişinin öte dünyaya gidişini kolaylaştırmak, onun orada rahat olmasını sağlamak amacıyla yönelik uygulamalar vardır.

Öte dünya tasarımı hemen hemen her toplumda olan bir olgudur. Bu olguya göre kişinin dünyadaki vakti dolduğunda ölecek ve orada yaşamaya devam edecektir. Bu tasarımı dinler beslemiş ve desteklemişlerdir. Ölenin yakınlarının ruhsal durumlarını düzeltmek, sarsılan toplum ilişkilerini düzenlemek ve yeniden topluma katılmalarını sağlamak amacıyla da bir dizi uygulama yapılır. Bunların toplum yaşantısına olumlu katkıları olmakta uygulanan bu âdet ve inanmalarla komşuluk ilişkileri tazelenmekte ve sağlamlaştırılmaktadır (Artun, 2005: 172).

Midyat yöresinde ölüm ile ilgili inanmalardan bazıları şunlardır:

- Yezidilerin cenaze törenleri konusunda farklı uygulamalar vardır. Özellikle cenazenin yıkanması, kefenlenmesi, gömülmesi ve üzerine okunan dualar ile yas törenleri içerisinde taziye önemli bir yer tutmaktadır (K44).
- Yezidi inançları arasında yer alan belli başlı konularının hemen tamamıyla ölüm inancında yeniden karşılaşılr. Özellikle melek, ahret, din adamı, kurum ve bireyin kişisel sorumlulukları vb. konularının tamamı ölümle yeniden gözden geçirilmektedir (Taşğın, 2007: 177-193).
- Kadere inanan Yezidiler ancak öte dünyaya, ölümden sonraki yaşama inanmazlar. Cezaların da ödüllerin de bu dünyada olduğuna inanırlar. Cennet veya cehennem hayatının olacağına dair bir inanç yoktur (K50).
- İrade ve aklımızla hareket edildiğine inanılan Süryanilerde kader inancı yoktur (K5).
- Dirilme, insanın öldükten sonra Allah'ın kudretiyle ruhani bir beden alması ve bir melek gibi, ebedi hayatta ruhi bir varlık olmasıdır. Süryaniler, ölümü; sonsuz yaşama uzanan bir köprünün başlangıcı olarak kabul ederler. Sonsuz yaşamın başlangıcı olduğu gibi, dünyevi acıların da bitiş noktasıdır. Geçici dünya yaşamı sırasında, İsa'ya iman edenler ve bunu sürdürenler, ölümden sonra esenlik ve güven içinde olacaklarına inanırlar. Dünya yaşamının, zorluklar, acılar, sıkıntı ve özlemlerle dolu olduğuna inanılır. İmanlı bir ölüm, yeryüzündeki yaşamın karanlık gecelerini bırakıp, sonsuz gündüzün egemen olduğu, göksel vatana girmek olarak kabul edilir. İmansız bir yaşamın sonundaki ölümün; “Tanrı'nın varlığından ve gücünün yüceliğinden uzak kalarak, sonsuza dek mahvolma cezasına çarptırılacağına inanılır. Tanrı gazabının kâsesinde saf olarak hazırlanmış, Tanrı öfkesinin şarabından içecektir. Öylelerine, kutsal meleklerin

ve kuzunun önünde ateş ve kükürtle işkence edilecektir şeklindeki cehennem azabı yanında, imanlı bir yaşamın sonunda ise cennete girileceğine inanılır. Cennette; “Tanrı'nın kendisini sevenler için hazırladıklarını, hiçbir göz görmemiş, hiçbir kulak işitmemiş, hiçbir insan yüreği kavramamıştır.” (www.süryaniler.com, süryanilerde ölüm, m.şimşek).

Midyat yöresinde ölümle ilgili inanış ve uygulamalarda da farklılıklar görülmektedir. Bu farklılıklar dinin etkisi ile olmaktadır. Ancak ortak kültürün etkisi ölüm olayında da görülmektedir.

1.1.3.1. Ölüm Öncesi

Hayatın son durağı, insanı çaresiz bırakan ve sırrına erişemediği bir geçiş dönemi olan ölüm, insanoğlunu o kadar çaresiz bırakır ki çevresinde olup biten olayları, eşyanın şu ya da bu şekilde duruşunu ölümün ön belirtisi saymıştır. Bunun için de kendine bu sonu sezdirenlere olaylar ve nesnelere uzak durmuştur (Artun, 2005: 171).

Midyat'ta ölüm öncesi inanmalardan bazıları şunlardır:

‘Yörede, Yezidiler’de kişinin ölümden önceki son nefesi vereceği ana "Sekran" denir. Sekran halindeyken, din adamı olan Şeyhin bulunması gerekir ve bu esnada "Qewl" denen dualar okunur. Bunları okumanın nedeni ise kişinin ruhunu kolay teslim etmesi ve eziyet çekmemesidir. Ayrıca "Ave İmane" denen iman suyundan sekran halindeki kişinin ağzına damlatılır. Bu su ise Laleş'e Şeyh Adi Bin Müsafir'in kabrini ziyarete "tavafa hac niyetiyle giden insanların beyaz kil topraktan yapılmış "Groşk" denilen bilye büyüklüğündeki toprağı küçük bir tasın içerisine konulup suyla ıslatılmasından elde edilir. İnsanın öleceği esnada ağzının kurduğuna ve susuzluk çektiğine bu nedenle tam bu esnada suya karşı büyük bir istek duyduğu için de imanının bir göstergesi olan Groşk'un ıslatılmasından elde edilen suyundan damlatılır. Bu zor anında kişiye imanına karşılık olarak imanını vermemesi, suyla değiştirmemesi için damlatılır ve bundan dolayı da bu suya iman suyu denilir. Zaten ele ayağı düşmeden birden ölen insanların iyi ruhlu olduğuna inanılır (Taşğın, 2007: 177-193).

1.1.3.1.1. Ölümü Düşündüren Ön Belirtiler

İnsanoğlunun yaşamının son dönemi ölümle son bulmaktadır. Bu önemli olayı önceden bilme çabasına içine giren kişi, vücuttaki fiziksel ve ruhsal değişimleri, tabiat

olayları, hayvanların davranışları, görülen rüyalar ölümün önceden tahmin edilebilmesi için ön belirti olarak kabul edilir. Ölümü düşündüren ön belirtiler önemli önemsiz olayların bir ölümü haber verdiği inancıdır (Boratav, 1999: 245).

Midyat yöresinde ölümü düşündüren ön belirtilerden bazıları şunlardır:

- Yörede, Müslümanlar arasında bir kişi ölmeden önce yaprağının toprağa kırk gün önceden düştüğüne inanılır. Ölecek kişinin üzerine ölüm kırk gün öncesinden gelmiş ve kişi hal ve hareketleri ile artık öteki tarafın olurmuş (K22, K48).
- Midyat'ta ölümü düşündüren ön belirtilerden bazıları şunlardır: Köpek veya kurt benzeri hayvanların gece vakti uzun uzun havlamaları veya ulumaları, baykuş sesi, çocukların ev içinde aşırı derecede yaramazlık yapmaları, evdeki aynanın kırılması, kırık ayna parçasının evde bulunması, cam türünden gereçlerin yere düştüğü halde kırılmamasının ölüme işaret edeceğine inanılır. Bununla birlikte, yıldız kayması, güneş tutulması gibi doğa olaylarının da toplumca sevilen birisinin öleceğine yorumlanır. Rüyada; diş çektirmek, oturlan evin yıkıldığını görmek, ölmüş bir yakının görülmesi ve ölmüş olan yakının kendisinden bir şeyler istemesi, seslenmesi veya konuşması, kömür veya kavrulmuş kahve görülmesi de, ölüm öncesi inanmalara örnektir (K48, K54).
- Öleceği tahmin edilen birisinin, ölmeden önce rahatlaması veya ani bir sağlık belirtisinin ortaya çıkması da, o şahsın öleceğine yorumlanır (K36, K48, K54).
- Ev yakınında bulunan bir bitkinin olağanüstü büyümesi de, ev halkından birisinin öleceğine yorumlanır (K36, K48, K54).

Midyat yöresinde ölümü düşündüren benzer inanışlar görülmektedir. Baykuş sesinin uğursuzluğu, cam kırılması, köpek havlaması, rüyada dişini çektirdiğini görmek, kişinin ölmeden önce iyileşme belirtisi göstermesi ... vb. benzeri inanışlar ölümü düşündüren ön belirtiler olarak karşımıza çıkmaktadır. Müslüman kesim arasındaki kırk gün önceden yaprağının toprağa düşme inancındaki kırk sayısı dikkat çekicidir.

1.1.3.2. Ölüm Sırası

Kişinin öleceği tam olarak anlaşıldıktan sonra bazı inanmalar yerine getirilir. Bu âdet ve inanmalar özellikle dinsel niteliklidir. Bu uygulamalarda, kişinin rahat ve huzurlu bir şekilde ölmesi ve öte dünyaya rahat ve huzurlu bir biçimde gitmesi amaçlanır.

Süryani Ortodoks inancına göre ölüm sonrasında insanın karşılaşacağı durumlar; ölüm, dirilme, duruşma ve sonsuz ceza olarak kategorize edilir.

1- Ölüm, canın bedenden ayrılması.

2- Dirilmek, Canın, tene geri dönmesi, ikisinin birlikte hayat bulması.

3- Duruşma, Mesih'in ikinci gelişinde insanları yaptıklarına göre yargılaması.

4- Sonsuz ceza, İyilerin mutluluğa kötülerin cehennemini sonsuz azabına mahkum edilmesi. Mutluluk, azizlerin göklerde sahip olacakları sonsuz yaşamdır. Cehennem ise, suçlular ile şeytanların üzülecekleri sonsuz azap yeridir (www.süryaniler.com, süryanilerde ölüm, m.şimşek).

1.1.3.2.1. Ölüm Sırasında Yapılan İşlemler

Bir hastanın yanına gelenleri tanımaması, dilinin ağırlaşması, gözlerini tavana dikmesi, ayaklarının şişmesi ... vb. can çekişmeleri ölüm anının yaklaştığını gösterir.

Midyat yöresinde ölüm yaklaştığında yapılan uygulamalardan bazıları şunlardır:

- Ölüm sırasında (Sekarat Anı) Yasin süresi okunur. Kur'an-ı Kerim'den ayetler okunur (K22, K35, K48).
- Hastanın ağızına Zemzem suyu damlatılır (K22, K35, K48).
- Hastanın başına hoca çağrılır, sürekli olarak dualar okunur (K24).
- Kişinin akrabaları başına çağrılır (K2, K3, K11, K12, K19, K20, K25).
- Müslümanlarda şahadet getirtilir (K24, K48, K58).
- Yezidi şeyhi çağrılır, iman suyundan kişinin ağızına damlatılır (K12, K44, K59).
- Yezidilerde, hasta başında dualar okunur (K12, K59).
- Süryani İnanç geleneğinde, inanlıyı ölüme hazırlama, ruhun bedene karşı direncinin muhafaza edebilmesi amacıyla, kilise surları arasında yer alan "Hasta Yağı" uygulaması yapılır (www.süryaniler.com, süryanilerde ölüm, m.şimşek).

Kandilo Hasta Yağı

Bu uygulama, hasta olan ve öleceği tahmin edilen ağır hastalar için uygulanır. Ruhun hastalık durumu olan günah, Tanrı ile ilişkiyi bozduğu gibi beden hastalığı da hayata son verebilecek bir bunalımdır. Hıristiyanlar İsa'nın Tanrı tarafından hastalara teselli ve şifa getirmek ve onları ölüme hazırlamak üzere gönderildiğine inanırlar. Bu gizem, Tanrının

sevgisiyle hastanın yanı başında olduğunu, onu terk etmediğinin işaretidir. Diğer bir deyimle, bu gizem, hastalıkta ve özellikle ölüm yaklaştıkça insanın benliğini saran yoğun yalnızlık duygusuna çare olmayı amaçlar. Bu yağ okunmuş ve takdis edilmiş yağıdır. Kilden yapılmış, kadehe benzeyen bir kâse içine konulan hamurun içi çukurlaştırılarak zeytinyağı ile doldurulur. Hamurun üzerine beş âdet mum yerleştirilir. Uygulamanın yapılacağı mekânda hazırlanan masa üzerine konulan kâsenin sağına ve soluna da birer mum ve haç bulundurulur. Hasta diz çökmüş vaziyette masanın önüne getirilir.

- Kâse üzerinde bulunan beş âdet mum duyu organlarını sembolize eder. Bunlar duası okunduktan sonra sıra ile yakılır. Önce doğu yönünde (baş) bulunan, sonra ortada (göğüs), daha sonrada sol ve sağdaki mumlar yakılır ve her yakılışında üç kez “Kadişat Alaho, kadişat hayelthonö, kadişat lomoyutho, destlebt hlotfayn...” (Kutsalsın ey Allah! Kutsalsın ey güçlü! Kutsalsın ey ölmeyen! Bizim için haça gerildin! Bize merhamet eyle...) duasını takiben, “Abun dbaşmayo nethkadaş şışmoh tethe malkutoh nehve sebyonoh...” (Ey göklerdeki babamız adın kutsal olsun...) duası okunur. Hazır bulunanlardan en üst ruhani duaya başlayıp, masanın üzerine haç sembolize eder.
- Mum yakılırken dualar okunur, sırasıyla her duada masaya haç çizilir. Hastanın alınına haç çizer ve sağ baş parmağını kâsenin ortasındaki yağa batırarak hastanın alınına haç çizerek sürer. Bu üç kez tekrarlanır.
- Mum yakılırken dualar terennüm edilir. Üç kez alna ve üç kez göğse yağ sürülür.
- Mum yakılarak dualar tekrar edilir. Kâseden alınan yağ, diz kapaklarına sürülür. Bu işleme sağ diz kapağından başlanır. Sağ dize iki, sol dize bir kez haç çizilerek uygulanır. Tekrar masa üzerine haç sembolize edilir.
- Mum yakıldıktan sonra, alna, göğse, sağ ve sol diz kapaklarına yağ sürülür.
- Mum yakılırken, tekrar ile dualar okunur. Alın, sağ ve sol diz kapaklarına yağ sürülür. Bu aşamada üç kez sağ elin, üç kez de sol elin dış yüzeyine haç çizilerek yağ sürülür. Akabinde üç kez sağ ve üç kez sol göz üzerine, tekrar ile buruna, ağza üçer defa, bir kez dil üzerine, iki kez sağ kulağa, bir kez de sol kulağa ve böbrekler hizasına haç çizilerek yağ sürülür. Tamamlanan bu uygulamalardan sonra, tüm vücudu ve bir kez yüz ve göğüs üzerine yağ sürülür. Ruhani (kâhin rütbesinde bulunanlar) sağ elini hastanın başına koyarak dua eder. Daha sonra

masada bulunan haç ve İncil yardımcıların yardımıyla hastanın başı hizasında tutularak dua edilir (www.süryaniler.com, süryanilerde ölüm, m.şimşek).

Midyat yöresinde ölüm sırasında yapılan işlemlerde dini farklılıklar görülmektedir. Kişinin mensubu olduğu dine göre din adamı; hoca, şeyh veya papaz genellikle başında bulunur. Öleni rahatlatmak, yardımcı olmak amacıyla din adamı, başucunda dualar okur. Müslüman, Süryani ve Yezidilerin ibadetlerindeki farklılık dışında geleneklerde etkileşimden kaynaklanan ortak özellikler görülmektedir.

1.1.3.2.2. Ölüm Olayından Sonra Yapılan İşlemler

Ölüm olayından sonra komşular ölü evine toplanır. Ölenin yakınlarının üzüntülerine ortak olurlar. Olayın çevreye duyurulması için belediye ya da muhtarlık hoparlörleriyle camilerde sala verdirilir. Gazete ilanlarıyla ya da radyo-telefon-telgraf aracılığıyla yapılmaktadır. Küçük yerlerde özellikle sala verdirilmektedir. Salayı duyanlar kimin öldüğünü araştırarak cenaze evine gelmeye başlarlar (Karakaş, 2005:64).

Midyat yöresinde ölüm olayından sonra yapılan işlemlerden bazıları şunlardır:

- Ölüm olayından sonra akrabalar, komşular cenaze evinde toplanır. Uzaktakilere haber verilir. Ölen kişinin yakınlarının üzüntüsüne ortak olunur. Çevreye haber verme işlemi yörede, Müslüman ise camide sala verdirilir, Hıristiyanlarda ise ölüm çanı çaldırılır (K54).
- Ölen kişiyi, hoca yıkar. Ölen kişi kadın ise bayan hoca veya bayan akrabalarından biri yıkar. Yardım etmek isteyenler de edebilirler (K27, K35, K48, K58).
- Yezidilerde kişinin ölümünden sonra üzerindeki elbiseler çıkarılır ve bunlar fakirlere dağıtılır (K27, K35, K48, K58).
- Kişi; başı batıya, ayakları doğuya gelmek üzere uzatılır. Eğer ölüm gündüz gerçekleşmiş ise cenaze için gerekli işlemler sırayla yapılır; ancak ölüm gece gerçekleşmişse ölen kişi uzatıldıktan sonra ölünün başında beklenilir ve sabaha kadar uyumaz (K27, K35, K48, K58).
- Çocukların görüp korkmalarını önlemek için cenazenin yıkanması için mekânın etrafı açık ise kapatılır. Cenazede Şeyh, Pir ve Merebbi bulunur. Şeyh, eline bir eldiven geçirerek, cenazeyi sabunla yıkar ve gerekirse etek tıraşını da yapar. Bu esnada Pir ve su dökmeye yardım eden yardımcısı Merebbi su dökerler. En sonunda lavanta dökülür. Ölen bayan ise aynı şekilde Şeyh, Pir hanımı bu

işlemlerin aynısını yapar. Eğer din adamları yoksa bütün bu işlemleri bilen birileri de yapabilir (Taşğın, 2007: 177 -193).

- Süryanilerde ölüm olayından sonra yapılan işlemlerden bazıları şunlardır: Kadişat Alaho ile başlayan duayı, ruhani haç çıkararak okumaya başlar. Mezmurlardan bir bölüm okunur. (... biz günahkarlara her iki alemde de rahmet gelsin. Ya rabbi bu vefat eden, bu dünyadan göç ederek kurtuldu. Senin kutsal meleklerince en güzel ve rahat yerlere kavuşsun. Ak bir yüzle seni karşılasın...) 51. Mezmur ve “İsa Mesih bize diriliş vaat etti” ilahisi koro tarafından okunur. 25. Mezmur 1-5; “Ya Rab, bütün varlığımla sana yaklaşıyorum. Ey Tanrım sana güveniyorum, utandırma beni, düşmanlarım zafer kahkahası atmasın! Sana umut bağlayan hiç kimse utanca düşmez. Nedensiz hainlik edenler utanır. Ya Rab, yollarını bana öğret, yönlerini bildir. Bana gerçek yolunda öncülük et, eğit beni. Çünkü beni kurtaran Tanrı sensin bütün gün umudum sende” duaları okunur. Bu esnada ölenin adı anılır. “Ölüleri dirilten İsa Mesih mübarektir. Onlar dirilişte en güzel bedenlerle güzel bir şekilde dirilecektir...” başlıklı makamlı dua okunarak sonrasında Mor Yakup'a atfedilen “Tanrının oğlu bu kuluna, salihler içinde güzel bir mekân ver” duası okunur. Bu esnada üç kez “Kadişat Alaho” duası ile bir kez “Abun dbaşmayo nethkadaş şışmoh tithe malkutoh nehve sebyonoh” (Ey göklerdeki babamız! Adın kutsal olsun) duası okunarak ikinci bölüme başlanır. Ruhani; “İyi olan ve ölmeyen, herkesin umut kaynağı olan...” dizeleriyle başlayan duası sırasında ölen kişinin adını zikreder. 84. Mezmur 1-5: Ey her şeye egemen Rab, ne kadar severim konutunu. Canım senin avlularını özleyiyor, içim çekiyor, yüreğim, bütün varlığım sana, yaşayan Tanrı'ya sevinçle haykırıyor. Kuşlar bile bir yuva, kırlangıç yavrularını koyacak bir yer buldu. Senin sunaklarının yanında. Ey her şeye egemen rab. Kralım ve Tanrım! Ne mutlu senin evinde oturanlara, seni sürekli överler! Ne mutlu gücünü senden alan insana! “Benim nefsim Allah'ı kutsal kıl. Bütün insanlara, Adem Allah'ın emirlerine karşı geldiği için ölüm hakimiyet kurdu. Ölüleri diriltene ve kabirlerinden onları diriltene izzet olsun” ilahisi okunur. Süryani cenaze törenlerinde en çok okunan “Diriltici kral, senin izzetin gökten doğar ve ölüleri diriltir. Bütün ölüler mezardan dirilip sana izzet verirler, ey ölüleri dirilten” duasıdır. Bu dua, kilisede bulunanlarca ve koro tarafından seslendirilir. Cenaze töreninin icrası sırasında ve

diğer ritüellerde, ayini yöneten ruhban duaları okurken, ilahiler, koro ve diğer görevlilerce terennüm edilir. Suruçlu Mor Yakup'un "Ey Tanrının oğlu, bu kuluna Salihler arasında rahatlık ver. Sonu olmayan krallığında azizlerle beraber kıl..." duasının okunması ile ikinci bölüm sona erer. Üç kez "Kadişat Alaho", bir kez "Abun dbaşmayo" okunarak, ruhani "Baba, oğul ve kutsal ruha izzet olsun. Sana sığınıyorum. Senden bu ölü için merhamet diliyorum. Onu şeytanın ve görünmeyen kötü güçlerden kurtar. Ebedi hayatta, Salihlerle beraber eyle" duasını okur. 84.Mezmur:1-4: "Ya Rab, beni kurtaran Tanrı, gece gündüz sana yakarıyorum. Duam sana erişsin, kulak ver yakarışıma. Çünkü sıkıntıya doydum. Canım ölüler diyarına yaklaştı. Ölüm çukuruna inenler arasında sayılıyorum. Tükenmiş gibiyim" ayetleri okunur. Takibinde dua ve yakarışlar dillerden yükselir. Burada dua sırasında ölenin adı anılır. Mor Afrem'den "Ya Rab bize merhamet eyle. Kulunun günahlarını bağışla onu sağına al " duası okunduktan sonra koro, Pavlos'tan alınan bir ilahiyi seslendirir. 1.Selanıkliler 4:13-18 ayetleri, Yuhanna İncili 5:24-29 ayetleri okunarak, dua ve ilahiler koro halinde seslendirilir. Bu esnada ruhani, sağ elinin baş parmağını zeytin yağına batırarak "Ya Rab, bu kulunu geçici hayattan yanına aldım. Yanındaki kurtarıcı ve yardımcı melekleri gönder. Bu vücuda sürdüğümüz bu yağ ile şeytani güçler onu tutmasın, şeytanın ellerinden kaysın. Kutsallarla beraber onu nurlu ve sevinçli kutsala kavuştur. Bu ruh, seni sevinçlerle yüceltti." ifadesiyle parmağındaki yağ ile cesedin alnına göğsüne ve diz kapaklarına birer defa haç çizer. Bu uygulama tabut içindeki kefen üzerine yapılır. Bu işlemler icra edilirken "baba oğul kutsal ruh adıyla ebedi hayata" ifadesini kullanır. 51.Mezmur, Ey Tanrı, lütfet bana, sevgin uğruna, sil isyanlarımı. Sınırsız merhametin uğruna. Tümüyle yıka beni suçumdan, arıt beni günahlarımdan. Çünkü biliyorum isyanlarım, günahlarım sürekli karşımda. Sana karşı, yalnız sana karşı günah işledim. Senin gözünde kötü olanı yaptım. Öyle ki konuşurken haklı, yargılarken adil olasın. Nitekim suç içinde doğdum ben, günah için de annem bana hamile kaldı..." Koronun, uzun süren dua ve ilahileri okumasıyla, kilisede icra edilen cenaze ayini bitirilmiş olur. Tüm bu uygulamalar yaklaşık olarak 1 saat 30 dakikayı geçen bir sürede tamamlanmış olur. Cenazenin mezarlığa götürülmek üzere kiliseden çıkarılması ve tabutun omuzlara alınmasıyla ilahiler okunmaya başlanır. Okunan ilahilerden

birkaçı: “İsa Mesih'te ölenler üzülmeyin. Diriliş günü yaklaştı. Cesetler bozulmadan sapsağlam mezardan kalkacaklar ve acele ile İsa Mesih'i karşılamaya çıkacaklar. Yeni ve ihtişamlı bir bedene bürüneceksiniz. Allah'ı yücelteceksiniz. Adem'in zürriyetini diriltecek olan bize merhamet eyle.” “Gerçekten ölüm çok acı ve korkutucudur. O heybetli melekler, cesedin yanına geldiklerinde, fikirler durur ve gözler yaşarır. Beden ruh için ağlar, çünkü ruh bedenden ayrılmak istemez. Merhametli olan, diriliş gününde ikisine de merhametli ol.” “İsa Mesih'e, ölümler için dua edelim. Onlar, kutsal teni ve kutsal kanı içtiler. Ölümler üzerinde, sonu olmayan alemde günahın ve karanlığın saltanatı sürmesin. Ya Rab, sen bunların ruhunu aldın, çektiğin acılarla seni kabul ettiler. Çağır onları, onları sağında dirilt.” Bu ilahilerle mezarlığa varılır. Daha önceden hazırlanmış olan mezara tabut indirilir. Ruhani bir avuç toprak alarak, “Ya Rab senin iraden yerine geldi. Dediğin gibi, topraktan geldik toprağa döneceğiz” diyerek avucundaki toprağı haç sembolize ederek tabutun üzerine serper (www.süryaniler.com, süryanilerde ölüm, m.şimşek).

Yörede ölüm olayından sonra yapılan işlemlerde dinlere göre farklılıklar bulunmakla beraber kültürel etkileşimin doğal bir sonucu olarak benzerlikler de karşımıza çıkmaktadır. Cenazenin yıkanmasının amacı öte tarafa temizlenmiş ve arınmış bir şekilde kişiyi göndermektir.

1.1.3.2.3. Ölünün Bekletilmesi

Geleneksel kültürde ölünün hemen gömülmesi ve bekletilmemesi gerekmektedir.

Midyat yöresinde ölünün bekletilmesi ile ilgili âdet ve inanmalardan bazıları şunlardır:

- Toplumumuzdaki yaygın inanişaya göre; ölüyü çabuk gömmekte, misafirlere yemek yetiştirmekte ve alınan borcu ödemekte acele etmekte hayır vardır. Cenazenin başında dualar okunur, uyunmaz (K17, K27, K35, K45, K48).
- Gece çok geç bir saat olmadığı sürece ölü fazla bekletilmez.. Sabaha kadar bekletildiği takdirde ölünün başında Yasin-i Şerif okunur (K17, K27, K35, K45).
- Toprağını bulması gerektiğine inanıldığından ölünün fazla bekletilmeden gömülmesi gerekmektedir (K3, K22, K24, K48).

- Süryanilerde cenaze günbatımına kadar bekletilir, Manastırda gereken işlemler yapılır. Eğer ölenin yakınları uzaktaysa gelmeleri beklenir. Bu arada ölü morgda bekletilir (K20).
- Cenaze sahibinin uzakta bulunan akrabaları, özellikle varsa erkek evlatları ve kardeşleri için iklimin müsait olması halinde, cenaze kendi evinde veya kilisede bekletilir (www.süryaniler.com, süryanilerde ölüm, m.şimşek).

Midyat yöresinde ölünün bekletilmesi ile ilgili ortak inanış, cenazenin fazla bekletilmemesidir. Aksi durumlarda ise mensubu olduğu dinin gerekleri yerine getirilmektedir.

1.1.3.2.4. Yıkama ve Kefenleme

Toplumumuzda ölünün defni mensubu olduğu dinin uygulamalarına göre yapılır.

İslami geleneklere göre ölünün gasli, kefenlenmesi, tabuta konması ve cenaze namazından sonra mezara konması şeklinde gerçekleştirilir. Buradaki uygulamalarda da yöresel farklılıklar görülmektedir. Öleni gömmek için dinsel ve geleneksel kurallar içerisinde yıkamak gerekir. Yıkama işini; ölü yıkayıcılar, hocalar, kişinin yakınları, bu işi bilen insanlar yapar. Cenazenin yıkandığı su temiz olduktan sonra her yerden alınabilir. Bu dünyadan göçerken götürülen kefen, her zaman önemli olmuştur. Kefeni ya da kefenin parasını hazırlamaya her zaman önem verilmiştir. Kefen dışarıdan bir iplikle dikilmez, kenarından çekilen kendi ipliği ile dikilir. Erkek kefeni, üç parça olarak; omuzdan ayağa kadar örtülen bez (gömlek), başta ayağa kadar örtülen bez (izar) ve yine baştan ayağa kadar örtülen bez (lilafe)den ibarettir. Kadının ise beş parça bezden yapılır. Bunlar, başa örtülen bez (himar), göğse konulan bez (dir), göğüsten göbeğe ya da diz kapağına kadar örtülen geniş bez (hırka), izar ve lilafeden oluşur. Halk arasındaki yaygın inanışa göre öldüğü zaman başkasına yük olmasın diye ya da kendi helal parasından olsun düşünceleriyle kişinin sağlığında kefenini alıp bir köşeye saklaması ya da bunun için para ayırması âdetine rastlanır. Hac ziyareti yapanlardan çoğu zaman zemzem suyu ile ıslatılmış ve kurutulmuş kefenlerini beraberlerinde getirdikleri görülür (Artun, 2005:175).

Midyat yöresinde yıkama ve kefenleme ile ilgili âdetlerden bazıları şunlardır:

- Ölen kişi dini usuller uygun şekilde yıkandıktan sonra beyaz kefene sarılır (K10, K11, K15, K27, K35, K48).

- Yezidilerde kefenlenme işlemleri: Kefenin altından "Kiras", "Derpi" ve "Göre" giydirilir. Kiras, yakası U şeklinde olan ki bu U şekline "Mikavl" denir, gömlek; Derpi, iki paçalı pijama; Göre, iki ayağına giydirilen çoraptır. Ölünün ya kendisi ya başkaları tarafından getirilmiş Groçk'u gözüne konur ve ince bir bez parçasıyla bağlanır. Bunun anlamı gözüyle gördü ve diliyle ikrarda bulundu ve bunun şahidi de bu küçük toprak parçasıdır, ölen kişi eğer sünnet edilmemişse mutlak sünnet edilir. Bu daha yeni doğmuş bir çocuk da olsa sünnet edilir. Bunlardan sonra kefen kesilip, giydirilir ve baş tarafı bağlanır. Bazı insanlar, Laleş'te bulunan "Kaniya Sippi" ve "Ave Zımsım" suyuna batırılmış kefenleri kullanmaktadırlar. Bu sulara batırılan kefene veya başka bir eşyaya "Mor"lanmış yani mühürlenmiş diyorlar. Vefat eden bayan ise saçları örgülü ya da örgüsüz boynuna dolanır. Eğer genç bir bayan ise saçları örüldükten sonra boynuna dolanır (Taşgın, 2005: 199).
- Yezidilerde cenaze en kısa sürede gece bile olsa bekletilmeden gömülür. Ölülere yeşil elbise giydirilmez (K12).
- Yezidilerde ölü, ahret kardeşinin huzurunda Yezidi Şeyhi veya fakir tarafından yıkanır; ancak abdest aldırma yoktur, kolları çapraz vaziyette ve baş kısmı doğuya yani güneşin doğduğu tarafa gelecek şekilde gömülür (K50).
- Süryanilerde ölenin ardından ılık su hazırlanır. Bayan ise erkekler, erkek ise bayanlar dışarı çıkar. Ölü yıkanır, temiz elbise giydirilir. Daha sonra kolsuz kefen giydirilir, tabuta bırakılır (K54).
- Süryani din adamları, kâhin rütbesini almış olanlar -papaz, rahip metropolit- ölünün yıkanması kefenlenmesi işine iştirak etmezler. Daha çok diyakoslar veya bu işte tecrübesi olan yaşlı cemaat üyeleri, cenaze yıkama işini yerine getirirler. Ölü erkek ise, kendi ailesinden kişilerce veya tecrübeli yaşlılarca yıkanır. Ölü bayan ise, yine ailesinden birileri veya yaşlı ve tecrübeli cemaat üyeleri tarafından yıkanır. Bu işlem sırasında; ılıtılmış su, sabun ve lif kullanılır. Daha öncesinde cesedin avret mahalli bir bez ile örtülür. Dinsel yıkama ritüeli mutlaka kilise veya bu amaçla hazırlanmış olan mekânda yapılır. Görüştüğümüz kişiler, yıkamanın normal bir vücut temizliği şeklinde icra edildiğini ifade ettiler. Yıkamaya başlama yönü konusunda ortak bir ifadeye ulaşamadık. Yıkanan ceset bayan ise saçları

“ölü örgüsü” denilen şekilde iki veya tek parça olarak örülerek, saçları desenli bir örtüsü ile örtülür (www.süryaniler.com, süryanilerde ölüm, m.şimşek).

- Süryaniler (ruhban olmayan) ölülerini, yıkadıktan sonra beyaz renk bezi ile kefenlemektedirler. Bunu da yıkayıcılar yerine getirir. Yıkama sonunda artan su dökülür. Bu işlem tamamlandıktan sonra, ceset tabuta konmadan önce iç çamaşırları giydirilir, cinsiyetine uygun temiz elbiseleri giydirilerek ayaklarına da çorap geçirilir. Ayak başparmakları ip ile birbirine bağlanır. Ölenin evlilik çağında veya nişanlı olması durumunda, cesedin üzerine gelinlik veya damatlık elbisesi giydirilir.
- Süryanilerde sağlığında kefen hazırlama veya bulundurma uygulamasına rastlanmaz. İnanişe göre, sağlığında kefen hazırlayanın kefeni, kendisine nasip olmaz. Hakim olan inanişe göre, bu ya ailesinden birisine veya akrabalarına nasip olur.
- Tek parça olarak hazırlanan beyaz renkteki kefen bezi, tabut içine yayılarak, ceset tabut içine yerleştirildikten sonra, alt tarafından ayakları, sağdan ve soldan vücudu örtecek şekilde ceset sarmalanır. Ceset kefenlendikten sonra, üzerine Kudüs'ten getirilen ve üzerinde İsa'nın resminin bulunduğu haçlarla bezeli bir metre uzunluğundaki örtü, kefenin üzerine, baştan ayaklara uzanacak şekilde yayılır (www.süryaniler.com, süryanilerde ölüm, m.şimşek).

Midyat yöresinde Müslüman ve Yezidilerde ortak olan kefeni hazırlama, Zemzem suyu ve Ave Zızmım ile ıslatma benzer inanışlardır. Süryanilerde kefen hazırlama görülmez çünkü hazırlanan kefenin kişinin kendisine nasip olmayacağı inancı vardır.

1.1.3.2.5. Cenazenin Taşınması

Ölünün, kefenlendikten sonra içine konulup taşındığı sandığa tabut denilir. Cenaze tabut ile taşınır. Tabut yapımında kullanılan malzeme tahtadır. İslam dinine göre Müslüman olan herkesin cenaze namazı kılınır. Bu ibadeti erkekler yapar. Kadınlar cenazeyi mezarlığa yakın bir yerden izlerler. Tabut evin önündeyken ve namazdan önce helalleşilir. Namazın kılınabilmesi için; cemaatin olması, cemaatin tabutun önünde olması, namaz kıldırarak imamın kibleye karşı yere yakın bir yere konmuş olan tabut içindeki ölünün göğsü hizasında durması gerekir. Bu ibadet ile namazı kılınan ölü hakkında bir çeşit aklama yapılır (Artun, 2005: 176).

Midyat yöresinde cenazenin taşınması ile ilgili uygulamalardan bazıları şunlardır:

- Cenaze, camiye omuzlar üzerinde taşınarak getirilir. Burada namazı kılındıktan sonra tabutsuz bir şekilde gömülür (K22, K35, K48).
- Yezidilerde, cenaze tabuta konup mezarlığa götürülmeden önce, ölünün üzerinde bulunan ağırlığın giderilmesi için cenazenin kefenlenip hazırlandığı yerde üç kere tabut yere indirilip kaldırılır. Ayrıca daha cenaze evden çıkmadan ve mezarlığa götürülmeden: Ber Gor"dan önce yani mezardan önce bir kurban kesilir, pişirilir ve cenaze için gelenlere "Hayr" olarak dağıtılır (Taşğın, 2005: 200).

1.1.3.2.6. Gömme ve Mezarlıkta Yapılan İşlemler

Cenaze namazından sonra ölü, halk arasındaki adıyla ‘edebi istirahatgahı’ olan mezarlığa götürülür (Artun, 2005: 176).

Midyat yöresinde gömme ve mezarlıkta yapılan işlemlerden bazıları şunlardır:

- Tabutun üstüne yeşil renkte üzerinde Kelime-i Tevhid yazılı örtü serilir. Şehit ise bayrak örtülür. Cenazeyi mezarlığa kadar herkes değişimli olarak taşır. Bu taşıma anında salavat getirilir. Tabutun önünden geçilmez. Cenaze geçerken ayağa kalkılır. Mezar yeri, küçük yerleşim yerlerinde yakınları tarafından kazılır. Tabutun üzerine toprağı erkekler atarlar. Bu işlem bittikten sonra yakınları mezarlığın bir kenarında yan yana dizilirler, gelenlerin başsağlığı dileklerini kabul ederler (K24, K27, K35, K48, K58).
- Omuzlar üzerinde taşınan cenaze mezarlığa getirildikten sonra baş tarafı batıya, yüzü hafif güneye, ayakları doğuya gelecek şekilde mezara bırakılır; ancak ölen bayan ise abdestini bozmayacak kişiler tarafından (amca, dayı, kardeş gibi) mezarlığa indirilir. Baş kible yönünde, sağ omzunun üzerine yatırılarak gömülür. Kefenin yüzü açılır. Üzerine küçük taşlar bırakılır. Daha sonra toprak atılır. Mezarlık oturduktan sonra (genellikle 6ay ile 1 yıl arasında) düzenlemeleri yapılır (K24, K27, K35, K48).
- Mezarlıkta, toprak atıldıktan sonra ölen kişinin yakınlarından biri başucunda bekler. Meleklerden birinin de ölenin yanına geleceğine inanılır. Cenazenin başucunda duran yakınları taziyeleri hemen orada kabul ederler. Orada daha fazla beklemeden eve geçerler (K24, K27, K35, K48, K58).

- Eskiden mezarı da içine alacak şekilde içinde soba olan çadırlar kurulmuş. Hocalar hiç durmadan Kur'an-ı Kerim okuyarak ölenin ruhuna teslim ederlermiş (K3, K24, K27, K48).
- Yezidilerde cenaze, mezara taşındıktan sonra kazılı kısma indirilir. Bu esnada şeyh bulunur ve "Braye Ahiret" denilen ahiret kardeşi çağrılır ve mezarın içinde kefenin baş kısmındaki "Griya Seri" baş düğümü denilen düğümü çözerken: "Bu ahiret kardeşinin elidir, dünyada ahirette hesabımız ortaktır" der. Bu düğümün mutlaka çözülmesi gerekmektedir. Eğer ahiret kardeşi yoksa onun adına bir başkası "bu el ahiret kardeşinin elidir" diyerek aynı şeyi yapabilir. Bundan sonra mezarın kapatılma işlemine geçilir (Taşgın, 2005: 199).
- Yezidiler ölülerini; elbise, kefen, tabut, taş, toprak bıraktıktan sonra gündeğümüne doğru gömerler, şeyhler ardından dualar ederler (K12).
- Yezidiler, mezarın içine bir parça ekmek veya soğan bırakırlar. Ölen Ruhban sınıfından ise sevdiği bir eşya ya da ağaç dalı konur. Telkin duası okunduktan sonra fakir elleriyle yeri ölçerek ona ölçtüğü yer kadar toprak parçası bağışladığını bildirir. Verilen toprak parçasının büyüklüğü bugüne kadar en fazla iki karış olmuştur (Konyar, 1934: 101).
- Süryanilerde kadın- erkek mezarlığı ayrıdır. Aile kabristanı vardır (K20).
- Tabuta kefenlenip bırakılan ölü yönü doğuya doğru olacak şekilde gömülür. Varlıklıysa yanı başına minder kapatılır. Papaza haber verilir. Cemaat toplanır, çan çalınır. Bu çan üzüntü çanıdır. Tek yanlı ölüm çanı çalar. Böylece cemaat cenaze olduğundan haberdar olur. Burada Papaz efendi duasını okur. Kilisede Papaz 'Şoho' mukaddes yağını alnına sürer. Mezarlığa konulduktan sonra dini liderler arkasından toprak atarlar. Sonra mezarlığın kapısı kapatılır. Küçük çocuklar tabutla gömülmez. Kaza geçirerek, silahla öldürülmüşse, intihar etmişse ölü yıkanmaz (K54).
- Mezarlıkları ayrı olan din adamları tabutsuz oturtularak, sandalye üzerinde dizleri paralel olacak şekilde gömülürler. (K54).
- Din adamı koltuğunda, vatandaşlar tabutlarında üç defa indirilip kaldırılırlar. Cenazenin ardından cemaat 'Bravo' diye, ölenin arkasından seslenilir. Kaldırma indirme duasından sonra cenazeyi taşımak isteyenler omuzlar üstünde ikinci bir tabutun içinde taşırlar. Katliamlar hariç, dini lidersiz cenaze kaldırılmaz. Papaz

yoksa Rahip cenazeyi kaldırabilir. Ölenin altın dişleri veya protezleri varsa sökülmez, gömülür (K54).

- Ölüm halinin vukua gelmesinden sonra, hazır bulunanlar, mevcut ulaşım araçlarını kullanarak, ölünün yakınlarına ve kiliseye haber verir. Bir başkası da, cenazenin kollarını çapraz olmak üzere göğüs üzerinde kavuşturur. Ölenin yüzü doğu yönüne gelecek şekilde bulunduğu yerde döndürülür. Başucuna İncil konup, mum yakılır. Cenaze sahiplerinin dışında ilk haber verilen kişi, kilise papazıdır. Ölüm haberini alan kilise hizmetlileri, kilise çanını üç kez kısa aralıklarla çalmaya başlar. Papaz veya rahip, cenazenin bulunduğu yere geldiğinde dua okur ve tütsü yakar. Bu arada ölünün yakınları kilise ve evde toplanmaya başlar. Mezarın toprakla doldurulması sırasında ilahiler okunur. Kadişat Alaho, Abun dbeşmayo duası ile iman yasası okunur. 94. mezmur 13-16 “Kötüler için çukur kazılıncaya dek, onu sıkıntılı günlerden kurtarıp rahatlat. Çünkü Rab halkını reddetmez, kendi halkını terk etmez. Adalet yine doğruluk üzerine kurulacak, yüreği temiz olan herkes ona uyacak. Kötülere karşı beni kim savunacak? Kim benim için suçlulara karşı duracak” ilahisi okunur. Mezar kapatıldıktan sonra, yerden hafifçe yükseltılarak etrafına küçük taşlar dizilir. Topluluk mezarlıktan ayrılmak üzere iken, din adamı başta olmak üzere, cenaze sahipleri yan yana dizilerek taziyeleri kabul eder (www.süryaniler.com, süryanilerde ölüm, m.şimşek).
- Süryaniler, din adamlarını-patrik, mafıryan, metropolit, kâhinrahip, horiepiskopos, papaz- sivillerden farklı bir şekilde gömerler. Yukarıda belirtilen ruhban sınıfına ait olan cesetler, özel şekilde hazırlanarak gömülür. Yıkanaan ve takdis edilen cesedin, hayatta iken bulunduğu ruhban sınıfının özelliklerini yansıtan giysileri, üzerine giydirilir. Ahşap ve arkadan destekli sandalye üzerine oturtulmuş vaziyette manastır veya kiliselerin duvar, yer veya özel mekânlarına gömülür. Bu gömülüşte, ruhbanı cesedi toprak ile teması bulunmaz. Bu kategorilerde yer alan din adamlarının cenaze ayinlerini, bir üst kategoride bulunan ruhban yerine getirebilir. Örneğin, papaz rütbesindeki bir din adamının cenaze ayinini ancak metropolit yerine getirebilir. Bir metropolitin cenaze ayinini patrik icra edebilir.

- Aradan geçen belli bir süreden sonra, zaruret halinde, gömülü bulunduğu yerden kemikleri alınarak kilise veya manastırda özel bir girintinin içine konulur. Ruhbanların cenaze törenleri sivillerden daha farklı ve görkemli bir şekilde yapılır. Cenaze kürsüde oturtulmuş bir vaziyette iken omuzlara alınarak kilisenin dört yönüne bakan duvarlarına değdirilecek şekilde dokundurulur. Bunun anlamı ölen ruhaninin kiliseye veda etmesidir. Bu esnada acıyı ve ayrılığı ifade eden ilahiler seslendirilir.
- Kâhin rütbesini almamış, rahip ve şammas sınıfına mensup olan, din adamlarının cesetleri, normal bir şekilde tabutla birlikte toprağa gömülür. Cenaze merasimleri, ruhanilerden farklı şekillerde icra edilir. Kâhinlik rütbesini almamış (ayın yönetme, nikâh kıyma gibi ritüelleri icra yetkisi olmayan din adamı) diyakosrahipler, manastırların özel yerlerinde bulunan mekânlara gömülür (www.süryaniler.com, süryanilerde ölüm, m.şimşek).

Midyat yöresinde gömme ve mezarlıkta yapılan işlemlerde dini yükümlülükler yerine getirilmektedir. Vefat edenin gömülmesi ve mezarlıkta yapılan diğer işlemleri bağlı bulunduğu dinin gereklerine göre uygulanmaktadır.

1.1.3.3. Ölüm Sonrası

Ölüm sırasında yapılan işlemler, cenaze gömüldükten sonra yakınlarının acılarını paylaşma, taziyelerini bildirme, öleni diğer dünyada rahat ettirme, borçlarını ödeme belirli günlerde yemek verme, eşyalarını en kısa zamanda ihtiyaç sahiplerine dağıtma, mezarlık ziyaretleri gibi âdetleri kapsamaktadır. Böylece ölümünden sonra yakınları ölen kişiye karşı son vazifelerini de yerine getirmiş olurlar (Karakaş, 2005: 69).

1.1.3.3.1. Cenaze Evi

Ölü gömüldükten sonra ölenin yakınları ve akrabaları evine gelirler. Arkasından cenaze evinde Kur'an-ı Kerim okutulur. Ölünün her cuma gelip kendisine Kur'an-ı Kerim okutulup okutulmadığına baktığına inanılır. Buna inanan ev sahipleri de onu memnun etmeye çalışırlar (Artun, 2005: 177).

Midyat yöresinde cenaze evindeki âdetlerden bazıları şunlardır:

- Ölü gömüldükten sonra, yakınları cenaze evine gelirler. Cenazenin arkasından bağlı olduğu dinin uygulamalarına göre dinsel işlemler devam eder.

Müslümanlarda cenaze evinde her cuma Kur'an-ı Kerim okutmak en yaygın gelenektir. Cenaze evini ziyaret edenler Allah sabır versin, Başınız sağ olsun, Allah rahmet eylesin gibi sözler söylerler (K22, K23, K35, K45, K58).

- Mezarlıktan sonra başsağlığı için insanlar gelmeye başlarlar; ancak kadınlar ve erkekler taziye boyunca ayrı yerlerde otururlar. Taziyeye gelenlere acı kahve (mırra), çay verilir. Misafirler de yas evine yardım amaçlı şeker, un, yağ getirirler (K22, K23, K35, K45, K58).
- Mezarlıkta ölünün akrabaları sıraya girerek taziyeleri kabul ederler. Bayanlar ölü defin edildiği zaman mezarlığa gitmezler. Ağıtlarını yakarlar. Vefat edenin ruhu için her perşembe yemek çıkarılır. Ölünün gözü bizde, bu onun payıdır denilir. Böylece aslında sosyal yardımlaşma gerçekleşmiş olur (K2).
- Süryanilerde ölümün vukua gelmesinden hemen sonra evde yapılan işlemler; cesedin kolları çapraz hale getirilerek göğüs üzerine yerleştirilir. Gözleri açık ise yumulur, çenesi kapatılır. Başucunda İncil okunur, baş ve ayak hizasında mum yakılır. Yüzü doğu yönüne gelecek şekilde çevrilir. Cesedin üzerine makas türü metal obje yerleştirilir. Kilise görevlileri ve yakınlarının gelmesiyle cenaze kiliseye götürülür. Cenazenin kiliseye girmesiyle, bir kez çan çalınır (www.süryaniler.com, süryanilerde ölüm, m.şimşek).
- Süryanilerde taziyeler genellikle kutsal mekanları olan kilisede kabul edilir. Burada gelenlere Mırra ikram edilir (K20).
- Mezarlıktan sonra eve gelinir. Üç veya beş gün taziye sürer. Cenaze sahipleri mırra ve sigara dağıtırlar. Üzüntülerini dile getirmek için yakınları siyah giyinirler; ancak bunun dini bir yönü yoktur. Din adamları (Rahip, Rahibe, Papaz) eşleri ölünce evlenemezler. Cenaze evine berber geldikten ve tıraş olunduktan sonra elbise değiştirilir. Taziye sahipleri siyah eşarp takarlar. Taziye olsun veya olmasın kiliseye girilince mutlaka başörtüsü takılır (K54).
- Ağıt yakma cenazelerde önemlidir. Eskiden taziyeler için özel olarak sesi güzel bayanlar getirtirmiş (K19).
- Yezidilerde, ölenin ardından ağlamak, yas tutmak, üst baş yolmak yasaktır. Kişi doğduğunda nasıl sevinç kaynağı oluyorsa ölürken de bir sevinç kaynağı olması gerekir. Cenaze mezara giderken silahlar sıkılmaktadır; ancak cenaze sahiplerinin bu telkinlere çok fazla uydukları söylenemez (Taşgın, 2005: 200).

Midyat yöresinde cenaze evindeki âdetlerde dini uygulamalar farklılık gösterse de kültürel etkileşim dikkat çekicidir. Cenaze evine yardım amaçlı çay, şeker getirilmesi, komşularının yemek yapması sosyal yardımlaşmanın örneklerindedir. Yine cenazelerde mırza dağıtılması ortak kültürün bir göstergesidir. Din farkı gözetilmeksizin yaşlara gidilmesi ise yöredeki birlik ve beraberliğin en güzel örneklerindedir.

1.1.3.3.2. Belirli Günler / Ölü Yemeği

Ölüyü anma ile ilgili inanç ve uygulamalar dinsel ve geleneksel çerçevede belirlenmiştir. Belirli sayılarla anılan bu günler, bu sayılara kazandırılmış olan dinsel, büyüsel ve geleneksel niteliklerinden dolayı önemsenmişlerdir. Birtakım âdetlerin bünyelerine ana öge olarak yerleşmişlerdir. Yaşamın çeşitli dönemlerinin çevresinde kümelenen inanmaların çoğunun biçimsel işlevselliğini oluşturan bu türden sayılar, başka toplumların halk kültüründe de önemli yer kapsamakta ve karşıladıkları günleri kutsal, törensel ve töresel alanının içine almaktadırlar. Bu günler özellikle; ölünün ilk gecesi, ilk cuması, haftası, kırkı, elli ikisi ve kara bayramı, yıl dönümüdür (Artun, 2005: 178).

Dede Korkut kitabı'nda bu gelenek, komşu kafir kavimlerin, ölmüşlerin mezarına sabah akşam yiyecek götürdükleri anlatılırken belirtilmiştir (Boratav, 1999: 253).

Midyat yöresinde belirli günler ve ölü yemeği ile ilgili âdetlerden bazıları şunlardır:

- Eskiden taziyelerde birkaç ev birleşip tandır ekmeği yaparlarmış. (K2).
- Ölenin arkasından bir hafta sonra 'Rohaniye' adlı yemek verilir. Rohaniye; havyan kesilir eti haşlanır. Tandırda 'İlveşe' (Tandır ekmeği) yapılır. Haşlanan etin suyu süzülür. Pişirilen ekmeğin üzerine bırakılarak dağıtılır (K10, K52).
- İklice; ölenin arkasından dağıtılan çörektir. Hamur yoğuran özel kadınlar iklice yaparlar. Hamur bakır leğende mayalanmaya bırakılır. İçine özel baharatlar (Süt, şeker, yağ, Tarçın, mahlep... vb.) bırakılır. Mayalanan hamur odun ateşinin içinde veya tandırlarda pişirilirdi. (K3, K45, K52, K58).
- Eskiden taziyelerde birkaç ev birleşip tandır ekmeği yaparlarmış (K2).
- Yezidiler de bayram günlerinde bütün ölülerin ruhuna yemek verirler (K44).
- Özellikle eskiden uzaktan gelen misafirler düşünüldüğünden Yezidilerde mezarlıktan sonra da yemek verilmektedir. Şeyhler bir yıl içinde iki kez mevlit verirler. Ölenin ardından hayvan kesilir (K12).

- Süryanilerde cenaze yemeği son dönemlerde papaz tarafından kaldırılmıştır (K20).
- Müslümanlarda, ölen kişinin ardından yemeği 1 yıl boyunca çıkartılır (K19).
- Kişinin vefatının üçüncü günü, dokuzuncu günü ve kırkıncı günlerinde ayrıca birinci yılın sonunda da ruhuna yöreye ait bir çörek olan ikliçe dağıtılır (K19, K20, K29).
- Eskiden cenaze evinin yemeklerini komşular, aileye yardım olsun diye yapardı. Şeker, kahve yardımı yapılır (K54).
- Süryanilerde cenazenin ikinci pazarında 10. gün yemeği verilir. Duası okunur. Aile reisi tıraş olarak taziyeyi bitirir (K5).
- Senede bir gün de Paskalya'nın ikinci günü ölümler günüdür. Mezarlıkların bulunduğu kiliselerde anılır. Buradaki Ruhban, mezarlıktaki kişilerin ruhuna dua eder (K5).

Midyat yöresinde ölenin ardından belirli günlerde yemek verilir. Formel olan; üçü, yedisi, kırkı, elli ikisi gibi sayılar dikkat çekicidir. Vefat edenin ardından verilen yemekte; mevlit ve dualar ortak âdetlerdendir. Ölen kişinin de yemeği çok uzun bir süre evden çıkarılır. Böylece ailesi, ruhu için bir şeyler yapmış olduğuna inanır. Ayrıca taziyeye sahiplerinin bu kötü günlerinde yemek yapmaması da yöredeki dayanışmanın örneklerinden biridir. Midyat yöresinde Müslüman aileler ikliçe adı verilen çöreği vefat edenin ardından yaptıkları mevlitten sonra dağıtırken Süryanilerde ise ikliçe düğünlerde gelin ve damadın ağzını tatlandırırsın araları iyi olsun diye yapılmaktadır.

1.1.3.3.3. Ölen Kişinin Eşyaları

Toplumumuzda, ölüm öncesinden başlayıp ölüm sonrasına kadar uzanan aşamalar içerisinde dinsel, büyüsel içerikli bir çok âdet ve inanma vardır. Vefat edenin eşyalarının yıkanıp temizlendikten sonra fakirlere dağıtılması bunlardan biridir. Pek çok yörede 'soyka' denilen ölünün giysileri, çamaşırları ve eşyaları bağışlanmadan önce arındırılma işleminden geçirilir. Bunların dağıtılmasının temelinde, ölünün geri geleceği korkusu ile anısını yaşatma isteği yatmaktadır. Ölünün giysileri arınma işleminden geçirildikten sonra başkalarına verilir (Karakaş, 2005: 71).

Midyat'ta ölen kişinin eşyaları ile ilgili uygulanan pratiklerden bazıları şunlardır:

- Vefat eden kişinin eşyaları elbiseleri evde çok fazla bekletilmeden dağıtılır, ihtiyaç sahiplerine verilir (K35, K48, K22, K3).
- Ölen kişinin evinden öncelikle ayakkabıları çıkarılır (K35, K48, K22, K3).
- Hatıra olarak saklanır, geriye kalanlar saklanır (K22).
- Ölenin eşyaları fakirlere dağıtılır (54).
- Cenazenin evden çıkarılmasından sonra, ölenin üzerinde yattığı yatak toplanır ve yerine avuç içine sığan büyüklükte bir taş bırakılır. Maddi durumu iyi olanlar yatağı fakirlere, üzerinde bulunan giysileri de fakirlere verilir. Verilecek kimseler bulunmaması halinde elbiseleri yakılır. Kırsalda yaşayan ve maddi durumu iyi olmayan aileler, ölü yatağını yıkadıktan sonra kullanabilmektedirler.
- Ölünün geride bıraktığı eşyaları (ayakkabı, giysi vs), fakirlere verilir. Değerli eşyaları (küpe, yüzük, saat vs) hatıra olarak saklanır. Bazı durumlarda cenaze yıkayıcılara da verilebilmektedir (www.süryaniler.com, süryanilerde ölüm, m.şimşek).

Midyat yöresinde ölenin eşyalarının dağıtılması yardım amaçlı görünse de aslında büyüsel bir işlemdir. Vefat edenin eşyalarının yıkanıp ihtiyaç sahiplerine verilmesi ile kişinin ruhunun oradan uzaklaşmasını sağlayacağı düşünülür.

1.1.3.3.4. Devir- Iskat

İslami inanışlara göre, ölen bir Müslüman'ın sağlığında çeşitli nedenlerle tutamadığı oruçları, kılamadığı namazları ve yerine getiremediği sözleri için fakire para vermesi gerekmektedir.

Bir Müslüman, ölümünden sonra kalan malının bir bölümünün 'ıskat-ı salat' için yoksullara dağıtılmasını vasiyet etmişse, bu vasiyetin yerine getirilmesi gerekir. Böyle bir vasiyet olmasa bile ıskat-ı salat yapılması caizdir. Kur'an'da ve hadislerde böyle bir emir bulunmamakla birlikte, fıkıhçıların böyle bir uygulama ile ölenin günahlarının bağışlanacağı görüşü, Müslümanlar arasında devir işlemini bir gelenek haline getirmiştir. Kişinin ergenlik çağından sonraki yaşamı süresince yükümlü bulunduğu bütün namazları toplanarak, her vakit namazının karşılığında bir ya da birkaç fakire fitre (bir günlük yiyecek tutarı) verilir. Mirasından ayrılan mal ya da para (mirasın en çok üçte biri), bütün namaz vakitlerinin çoğunu karşılamıyorsa, eldeki malın tutarı kadar para ya da altın, gümüş gibi akçeler (ıskat akçesi) en çok on fakirin katılacağı 'devir işlemi' ile elden ele

gezdirilir ve bu işlem bütün mallarının karşılığı ıskat tutarına ulaşıncaya kadar sürdürülür. Devir işlemi bittikten sonra ölünün günahlarının bağışlanması için dua edilir ve 'ıskat akçesi' devire katılan fakirler arasında paylaşılır (Artun, 2005: 178).

Midyat yöresinde Devir İskat ile ilgili inanmalardan bazıları şunlardır:

- Devir ve İskat buğday ve tuz olarak çıkarılır ve fakirlere, hocalara dul kadınlara dağıtılır (K27, K35, K45, K48).
- Ölenin arkasından ailesi, bir yıl süreyle yemeğini çıkarırlar. Daha sonraları ise perşembe akşamları yemek çıkarmaya devam ederler (K27, K35, K45, K48).
- Ölünün, tutamadığı oruçlara, günahlara karşı günahının affi için özellikle buğday kefareti olarak çıkarılır. Belli ölçekte buğday karşılıklı alınıp verilir. Ben bunu kabul ettim deyip bir daha geri alınıp verilir, böylece arada birkaç kez buğday gidip gelir (K2).
- Yezidilerde de ölen kişinin ardından borcu varsa hemen ödenir (K44).

Midyat yöresinde Devir İskat sadece Müslümanlar arasındaki dini bir inanmadır. Vefat eden kişinin yaşarken yerine getiremediği söz ve borçların yerine getirilmesiyle kişinin öteki dünyada rahat olması sağlanmaktadır. Ayrıca Yezidi ve Süryanilerde de ölenin borçları ödenir.

1.1.3.3.5. Yas Tutma

Ölenin ardından yas tutulduğu gibi ağıtlar da yakılır; ancak ne çok uzun süreli yas tutmak ne de ağıtlar yakmak dinsel ve geleneksel âdet ve inanmalarda doğru kabul edilmez. Daha büyük uğursuzluklara yol açılacağı düşünülür. Vefat edenin arkasından tutulan yasin süresini dinsel, geleneksel ve toplumsal etmenler belirler. Yas, ölenin yakınlığına, ölüm biçimine, yaşına, ölümün sıralı olup olmamasına ve baş sağlığına gelenlere göre belirlenir. Yas tutulduğu sürece bazı şeylerden kaçınılır. Bunlar; renkli ve süslü giyinilmez, eğlenceler yapılmaz, varsa düğün, sünnet ertelenir veya törensiz yapılır (Artun, 2005:177).

Midyat yöresinde yas tutulurken ile ilgili âdet ve inanmalardan bazıları şunlardır:

- Erkekler taziyede 3 gün otururlar ve bu süre boyunca sakal kesmezler. Daha sonra sakal keserler, temiz giyinirler. Kadınlar için ise bir sınır yoktur. Oyasız beyaz tülbent başlarına bağlarlar (K3, K17, K22, K24, K27, K35, K58).

- 3 günün sonunda mevlit okutulur. Mevlitte lokum bisküvi ve yöreye ait bir çörek olan ikliçe yapılır ve dağıtılır (K3, K17, K22, K24, K27, K35, K58).
- Kırkıncı gününde ve senesinde de mevlit okutulur (K3, K17, K22, K24).
- Taziye süresince akrabalar, kıyafetlerini değıştirmezler. Erkekler tıraş olmazlar. Bazıları tülbentlerine ömür boyu boncuk takmazlarmış. Yıkanmazlar, eğlenmezler, çamaşır yıkayıp asmazlarmış. Günümüzde temizlik konusu aşılmış durumdadır (K2).
- Çok uzun süreli yas tutmak her ne kadar iyi olmasa da kadının biri eşinin ölümünün ardından bütün kıyafetlerini siyaha boyamış ve bir yıl boyunca hiç yıkamadan giymiş (K3).
- Yezidilerde Maksoy Gözi adlı bir kadın, erkek kardeşinin ardından 7 yıl yas tutmuştur (K44).
- Ölen kişi yaşlı ise yas kısa sürer; ancak genç ise bir yıla kadar veya daha uzun süre yas tutulabilir. Taziye süresince sakal kesilmez. Genelde siyah giyilir (K12).
- Süryanilerde taziyelerde ağlamak, isyan etmek anlamına geldiğinden çok da iyi görülmez. Metanetli olmak gerekir. Genellikle yas süresince siyah giyilir (K20).
- Yas süresince yıkanılmaz, saç kesilmez, elbise değıştirilmezmiş. Cenaze sahipleri eve berber getirirlermiş. Akrabaları ve kendileri tıraş olurlarmış. Böylece taziye biter, normal yaşama dönölürmüş (K54).
- Taziye sahipleri ilk Paskalya bayramında yumurtayı beyaz bırakırlar. Böylece herkes o evde taziye olduğunu bilir. Bayramda kutlamanın yanı sıra başsağlığına da gelinir (K20).
- Dini olarak ağıt yakılmaması öğütlenir. ‘Ölümden ölümsüze geçiş inancı var.’ Taziye sabır vermektir (K5).
- Yas evinin temizliğini üç gün boyunca aynı kişi yerine getirir. Erkekler yas süresince tıraş olmaz, evde çamaşır yıkanmaz ve banyo yapılmaz. Çamaşır ve banyo gibi temizlik uygulamalarına, kırsal kesimde tüm köy halkı, yas gelenekleri adına ara verilebilmektedir. Yas sahiplerinin haber vermesiyle, normale dönölmektedir (K2, K11, K19).
- Yası olan ailenin bayanları, baş örtülerini ters çevirerek takarlar. Taziyelerini sunmak için gelenlere acı kahve ikram edilir. Cemaatin sorumluluğunu taşıyan din adamı, taziye süresince, cenaze evinde hazır bulunur, zorunlu olmadıkça yas

evini terk etmez. Taziyelerini sunmaya gelen ruhban olmayan cemaat üyeleri, sözlü selamlaşmanın ardından herhangi bir dua okuma yapmaz. Okunacak olan duayı din adamı yerine getirir (K5).

Midyat yöresindeki yas tutma geleneklerinde üç, yedi, kırk gibi formel sayılar dikkat çekicidir. Yas tutulurken ölüye duyulan saygıdan dolayı kıyafet değiştirilmez, erkekler sakal kesmez, eğlence yapılmaz, yüksek sesle müzik dinlenmez. Eskiden yas döneminde, banyo yapılmaması gibi çok daha ağır kurallar varmış ve çok daha uzun süre yas tutulmuş.

1.1.3.3.6. Mezar Ziyaretleri

Türk boyları arasında en eski ve köklü inançlardan biri atalar kültürüdür. Eski Türklerde atanın öldükten sonra ruhunun birtakım üstün güçlerle donanacağı ve bu sayede ailesine yardım edebileceği inancı vardır. Korku ve saygıyla karışık bir duyguyla ataların ruhlarına kurbanlar sunulur, mezarları kutsal kabul edilirdi (Karakaş, 2005: 74).

Toplumumuzda ölü gömüldükten sonra çeşitli zamanlarda mezar ziyaretleri vardır. Halk kültürümüzde, mezarlıklarla ilgili çeşitli inanmalar vardır. Bunlarda, dinsel ve geleneksel öğeler önemlidir.

Midyat yöresinde mezar ziyaretlerindeki uygulamalardan bazıları şunlardır:

- Midyat yöresinin Estel kesiminde taziyelerde üç gün ikindi namazında vefat eden kişinin yakınları ve dostları mezarlığa giderler. Burada dua ederler, baş sağlığı dilerler. Mezarlıkta taziyeler kabul edilirken saf durma kuralları vardır.
- Amcazadelik (7 dedeye kadar)
- Yakın akraba (hala, dayı, teyze amca ...vb. Birinci, ikinci dereceye kadar).
- Kadın akrabalığı (Eşten kaynaklı, birinci dereceye kadar).
- Taziyeye gelenler rahmet dileyerek sırayla geçerler; ancak tokalaşma yoktur (K4).
- Mezar ziyaretleri özellikle perşembe günleri yapılır. Ayrıca Arife günleri ve bayram sabahları da mezarlıklara gidilir, dualar okunur. Çocuklara şeker ve bisküvi dağıtılır (K10, K23, K35, K47).
- Bayramın coşkusu ve üzüntüsü bir arada yaşanır. Bayram akşamları çocuklar mezarlıkta toplanırlar. Mezarın başında hep beraber taş ve topraktan evler yaparlar. Bu evler içine mumlar yakılarak bırakılır. Bu gece mezarlıklar

aydınlansın denilir. Ayrıca çocuklar bu evleri yaparken büyük bir coşkuyla şu maniyi de söylerler.

Mehmet ambarın üstüne çıktı

Yeşil bir baston elinde

Gönlüm onu seviyor

Allah da buna şahit olsun

Sallallah Alle Muhammed

Kabri ceni nure Muhammed

Salavat diyerek mezarlıkta evleri yapıp mumları dikerlermiş (K3, K22, K27).

- Yezidilerde mezarlık ziyaretleri özellikle bayramlarda yapılır (K44).
- Süryanilerde de mezar ziyaretleri bayramlarda, tatil günlerinde, ölen başka birinin mezarlığına gidildiğinde yapılır. Mum yakılarak Papaz'a veya Rahip'e dua ettirilir. İstenirse, mecburi olmamak koşuluyla para verilir. Mezarın üstüne dini bir anlamı olmamasına rağmen, sevgiden saygıdan çiçekler ekilir (K54).
- Süryaniler özellikle Doğu Bayramının ikinci günü (pazartesi) mezarlığı ziyaret ederler. Mezarlık ziyaretlerinde genellikle koyu renkte elbiseler giyilir. Mezarın etrafı temizlenir, sulanır, çiçekler ekilir. Burada dönülerek ağıtlar yakılır ve dualar okunur. Kırsal kesimlerde özellikle 'mezarlık gününde' çeşitli yemekler pişirilerek mezarlığa götürülür. Yer sofraları kurulur. Her aile maddi imkânlarına göre yiyecek getirir. Yemeklerde et bulunmaması gerekmektedir. Çevrede bulunan bütün komşular ve çocuklar davet edilir. Bu günde ölüler saygıyla anılır (İris, 2002: 217).

Midyat yöresinde mezar ziyaretlerindeki farklılıklar mensubu olduğu dinlere göre değişiklikler göstermektedir; ancak ortak olan bayramlarda mezar ziyaretleri yapılmasıdır. Mum yakılması da dikkat çekici bir diğer gelenektir.

1.2. Bayram Tören ve Kutlamalar

Bayram kavramı Kaşgarlı Mahmud'un XI. yy'da yazdığı Divan'da görülür. Kaşgarlı kelimenin aslının 'bedhrem' olduğunu, Oğuzların kelimeyi 'beyrem' şekline çevirdiklerini belirtir. Kaşgarlı Mahmud'a göre, bayram 'eğlenme, gülme, sevinme günüdür.' Bayram, 'Milli ve dini bakımdan önemli olan ve kutlanan gün veya günler. 2. Sevinç .3. özel olarak kutlanan gün' anlamına gelmektedir. Tören ise, 'Bir toplulukta, üyelerin belli bir olayı,

kişiyi veya değeri ayırt edip sembolleştirmesi, bunların anlam ve önemini güçlendirmesi amaçlarıyla düzenlenen hareket dizisi, merasim' anlamına gelmektedir (Artun, 2005: 201-202).

Bayram bir sıra gösterilerden meydana gelir; biçimlerini, kurallarını gelenek belirlemiştir. Bayram topluluğun bütünü için ve bütüncü düzenlenen, uygulanan törenler bileşimidir (Boratav, 1999: 259).

1.2.1. Sünnet

Toplumumuzda, aileler çocuklarının sünnet olmasına önem verdikleri için, sünnet törenlerini bir bayram havasında kutlarlar. Dost, akraba, konu komşu törene katılarak hediyeler verirler. Tören sahipleri de misafirlere ikramlarda bulunurlar. Sünnetin yaşı ve zamanı konusunda kesin bir kural yoktur. Genellikle okul çağına yakın veya okula başlamadan önce çocuk sünnet edilmektedir. Çocuklarını sünnet ettirecek aile ekonomik durumlarına göre tören hazırlıklarına başlarlar. Sünnet giysisi hazırlıkların önemli bir parçasıdır. Ayrıca sünnet olacak çocuklar ata, arabaya bindirilerek dolaştırılmaktadır ki bu geziye mahalledeki diğer çocuklar da katılmaktadır. Bu gezintiyle sünnetin yapılacağı halka duyurulmuş da olur. Çocuğu sünnet esnasında tutan, onu yüreklendiren kişiye ise 'kirve' denilmektedir. Kirvelik, birbirine ekonomik ve sosyal olarak eş konumda olan ailelerden birinin sünnet töreninin ekonomik giderlerine kısmen de olsa katkıda bulunacak olan kişidir.

Kirve olan kimse ile çocuğun ailesi arasında çok yakın bir akrabalık gücünde bağ kurulur. Çocuğun akrabaları artık ona kirve diye seslenirler, çocuğun her önemli işinde tıpkı baba gibi ilgi gösterir. Kirve, Hıristiyan çocuklarının vaftiz törenlerindeki parrain (vaftiz babası) ile marrainne (vaftiz anası)'in yerini tutar. Önemli bir geçiş töreni olan sünnet vesilesiyle çocuğun ailesine dışarıdan katılan ve o günden sonra aileden sayılan bir erkektir kirve. Görevini belirten işlem ise kesilme sırasında çocuğu tutmaktır. Kirveliği çocuğun babası, yakın akraba veya dostlarından birine önerir; kabul etmek, hem bir onur hem de bir borç sayılır (Boratav, 2003: 198-206).

Midyat yöresinde sünnet ile ilgili âdetlerden bazıları şunlardır:

- Sünnetin özellikle bir yaşı yoktur. Sünnetlerde özellikle maddi duruma göre mevlit ve düğün yapılabilir. Akrabalar, konu komşu çağrılır. Mahalli yemekler yapılır. Sünnet çocuğuna hediyeler takılır. Çocuk o gün gezdirilir. Eskiden atın

üstünde gezdirilirmiş. Aile dostlarından biri çocuğa kirvelik yapar, sünnet olma esnasında çocuğu tutar, onu sakinleştirir, hediyeler verir, ailesi de kirveye hediyeler takar (K23, K24 K35, K45).

- Sünnetin yapıldığı özel bir dönem yoktur; ancak okullar açılmadan önce veya kapandıktan sonra yapılır (K45).
- Yezidilerde sünnet sofi doktorlar tarafından yapılır. Kirve kardeşten de yakın görüldüğü için çok önemlidir. Kirve çocukları arasında yedi nesle kadar evlilik yoktur. Bunun için de Yezidiler kirvelerini özellikle Müslümanlardan seçmektedirler (K44).
- Yezidilerde sünnet de vaftizden hemen sonra yapılmaktadır. Çocuk, ölü dahi doğsa sünnet edilir. Bu gelenek bu topluluk için çok önemlidir. Kirve kızı alınamadığı için, kendi sınıfları dışından başka bir deyişle şeyh, fakir, pir sınıfına mensup bir kirve temin edemedikleri takdirde Sünnilerden bir kirve seçerler. Kendi aralarından birini kirve yapmayı, nüfusları az olduğundan birbirlerinden kız alıp vermeyi engellemek için sakıncalı bulurlar (K50).
- Mor Kırın'dan sonra en çok önem verdikleri uygulama sünnettir. Sünnet, İbrahim peygamberin bir uygulaması olarak kabul edilir ve uygulanır. Sünnet olmayan bir Yezidi'nin kestiği kurban helal sayılmaz, Müslümanlar sünnet oldukları için kirve olabilirken ve kestikleri etler yenilirken Hıristiyanlar sünnet olmadıkları için kirve olamamaktadırlar ve etleri yenilmemektedir (Taşgın, 2003: 185).
- Süryani Ortodoks geleneğinde sünnet olma sıhhi bir durum olarak kabul edilmekle beraber Allah insanda ne eksik ne fazla herhangi bir organ yaratmadığı için gulfenin alınmasına gerek yoktur derler. Yani dince sünnetin bir fazileti yoktur (Tezokur, 2007: 244).

Midyat yöresinde sünnet sadece Müslüman ve Yezidiler arasında uygulanan dini bir uygulamadır; ancak Süryaniler tıbbi bir durum olmadığı sürece sünnet olmazlar. Kirvelik geleneği de yine Yezidilerden, Müslümanlara geçmiş bir gelenektir ve kirve çocukları arasında yedi nesle kadar evlilik olmamasından dolayı kirvelerini farklı bir sınıftan veya Müslümanlardan seçerler. Bu kurum ile sosyal yardımlaşma ve akrabalık ilişkileri ilerlemiş olur.

1.2.2.VAFTİZ

Hıristiyanlığa ait kiliseler ya da mezhepler suyun kullanımın gerektiren bir giriş ritüeline sahiptir. Vaftiz, Kızıl deniz sayesinde Mısır'da köleliğin dışına Musa'nın önderliği ile İsrailoğullarının çıkışının sembolik kaynağı bulunmaktadır ve İsa'nın Ürdün nehrinde Vaftizci Yahya tarafından vaftiz edilmesinin bir hatırlatması bulunmaktadır. İsa'nın yeniden dirilmesinden sonra, havarilerine Baba, oğul ve Kutsal Ruh'un adı ile vaftiz olmalarını emretti (Mat. 28 /19- 20). Vaftiz Tanrı'dan Hıristiyanlara ayrılmış olan günahın baskısından kurtulmanın bir sembolüdür.

Hıristiyanlara göre vaftiz aslında insanın içinde gerçekleşmiş olan bir şeyi dışarıdan bir işaretle göstermektir. Vaftizin kendisi, kişiyi Hıristiyan yapmaz. Hıristiyan olduğu için vaftiz olunur. Böylece Rab ve kurtarıcı olan İsa Mesih'in yaptıkları ilan edilmiş oluyor. Vaftiz olan bir kişi Mesih'in emrine uyarak O'nun tanıklığını yapıyor. Yeni bir Hıristiyan'ın Mesih için ilk tanıklığı vaftiz olmaktır. Bu ritüeli gerçekleştiren kişi topluma ve kiliseye artık kiliseye ait olduğunu, Mesih'e ait olduğunu beyan eder. Kutsal kitaba göre eski günah yaşamına ölüp İsa Mesih ile yepyeni bir yaşama başlanıldığını resmi bir şekilde gösteren sembolik harekettir. Hıristiyanlıkta bir antlaşmanın sembolüdür. Süryanilikte kutsal yedi gizden biri ve en önemlisi olan vaftiz bir kez yapılır ve asla tekrarlanmaz. 'Çağrımızdan doğan tek bir umuda çağrıldığımız gibi, beden bir, Ruh bir, Rab bir, iman bir, vaftiz bir, her şeyden üstün, her şeyle ve her şeyde olan herkesin Tanrısı ve babası birdir (ef.4/ 4-6).' Süryani Ortodoks Kilisesi'ne göre bu dini bir zorunluluktur. Çünkü tanrı Melekutuna götürecektir yegane yoldur. Bu nedenle de bunu uygulayacak ruhani kişi Papaz ya da Rahip olmalıdır; ancak zorunlu hallerde İncil'i Şemmas (Diyakos) lar da vaftiz yapabilir; fakat Mur'un kullanılmaz. Süryanilerde vaftizin evde uygulanmasına izin yoktur. Bu tören kilisede yapılmalıdır. Süryani kilise yönetimi vaftizin çocuk yaşta müminlere uygulanmasını daha uygun görmüştür. Bu uygulamayı yerine getirmekle mükellef bulunan kimse episkopos ya da papazdır. Vaftiz babası çocuğun kendi babası dışında kirveye benzer bir uygulamadır. Vaftiz babası (Karibo) olan kişi kucakladığı ve veliliğini üzerine aldığı çocuğa; gereken dini öğütleri vermek ve Hıristiyanlık yolunda yetiştirmekle görevlidir. Bunu üstlenen babanın kucakladığı çocukla üç göbeğe kadar akrabalık bağları kurmuş olur. Manevi akraba oldukları için birbirleriyle evlenemezler. Vaftiz edilen çocuğa bir Aziz'in adı da verilir. Böylece çocuk azizin himayesine girerek faziletinden faydalanmış olur.

Süryanilerde Vaftizin Uygulanışı: Çocuk soyulur ve ruhani tarafından üç kere suya daldırılır veya ona bedel olarak başına üç kez su serpilir. Bu arada ‘Mesih’in kulu Saliba baba, Oğul ve Kutsal Ruh adına vaftiz oluyor’ dua cümlesiyle, çocuğun alınına haç sembolize edilir. Çocuk gurnodan çıkarıldıktan sonra, havluyla kurulanır ve Mur’un ile tüm vücudu mesh edilir, takdis edilir. Daha sonra beyaz bir elbise giydirilir ve mukaddes kurban yedirilir. Böylelikle vaftiz olan bir defa da üç sırrı da almış olur: Vaftiz, Murun ve Kurban’dır. Çocuk böylece ‘Tensir’ (vaftiz olmuş Hıristiyan) sıfatıyla şereflenmiş ve kiliseye girdiği teyit edilmiş olur (Tezokur, 2007: 254).

Murun Nedir?: Murun (mirun, meyrun) Süryanilerde muro sözcüğünden türetilmiş zeytin yağı, pelesenk ve bir çok kokulu nebattan yapılan bir esanstır. Gerçekleştirme sırrı olarak isimlendirilen Murun vaftiz sırrını kabul edecek olan mümin kişiye Ruhani tarafından sürülürken Murun sözü denilen ‘Mesih’in hoş kokusu, gerçek mührü ve kutsal murun’ sözleri söylenir ve peşinden ‘Mesih’in kulu Saliba Ateş ebedi yaşam için, Baba, Oğul ve Kutsal Ruh adına, murunun kutsal ve ilahi mührüyle mesh olunuyor’ denir. Murun sırrında bulunması gereken husus, Kutsal Ruhu simgeleyen el konması işlemidir. Bu sebepten Murun sırrına el konması sırrı da (Syomido Sırrı) denir.

Kullanılış Amacı: Kilisenin kullanım biçiminde Murun vaftiz olan kişinin imanının pekişmesi, güçlenip gelişmesi için Kutsal Ruh’un gücünün ve lütuflarının kazanıldığı ve kabullenildiği bir sırdır ve vaftizin tamamlayıcısı olarak, vaftizden hemen sonra, bir sefer mahsusen, müminin vücuduna sürülür. Bu uygulamayla takdis olunacak kimsenin, ruh ve bedence temiz olması, ergenlik yaşına ulaşmışsa, Hıristiyanlık dininin önemli kurallarını bilmesi şarttır (Tezokur, 2007: 258).

Süryanilerde sünnet yapılmaz. Bunun yerine kız ve erkek çocukları vaftiz edilmektedir. Kiliseler heyeti toplanıp bir suyu kutsarlar. Kutsanan su belli miktarlarda çevre kiliselere dağıtılır. Vaftiz 40 günden sonra yapılır. Vaftiz yağı (Murun), su (kutsanmış) papaz tarafından çocuğu vaftiz etmek için hazırlanır. Kız çocuğunu bayan, erkek çocuğun ise erkek vaftiz anne ve babası olur. Hıristiyanlığa ilk adım böylece atılmış olunur. Bunun amacı bebeğin anne veya babası veya her ikisi birden ölürse vaftiz kirvesi

çocuğa bakmak zorundadır. Bebek sahihsiz kalmasın diye bu kirvelik önemlidir (K20, K29).

Vaftiz özellikle bebeğin birinci haftasında yapılır; ancak daha sonra da manastırda veya kilisede yapılabilir. Vaftiz suyu insan ve hayvan ayağının basmayacağı bir yere dökülür. Bu törende Süryani Yağı Meyrın kullanılır. Davetlilere şeker, bisküvi dağıtılır. Maddi duruma göre yemek daveti verenler de olabilir (K54).

Yezidilerde, ‘Mor Kırın’ adı verilen vaftiz, doğum sırasında yapılması önemli yer tutan uygulamalardan birisidir. Ailesiyle birlikte Laleş’e gelen çocuk burada Kaniya Sippi adı verilen suda Pir’in önderliğinde vaftiz edilir. Pir, Mor Kırın duasını okur. Bu dua Yezidiliğin farzlarından biridir. Dünyanın dört bir tarafına yayılmış Yezidiler için bu uygulamada şöyle bir kolaylık sağlanmaktadır. Laleş’e gelemeyenlere, Kaniya Sippi’den getirilen su ile Mor Kırın yapılabilmektedir (Taşgın, 2005: 27).

Yezidiler çocuklarını mümkünse bir hafta içinde değilse iki yaşına kadar mutlaka vaftiz ederler. Şeyh’in doğan çocuğu Şeyh Ady’nin türbesi civarında bulunan zezem suyuna sokup çıkarmasıyla yapılmış olur. Laleş dışında yaşayan Yezidiler, Kavalların getirdikleri zezem suyunu kullanırlar. Vaftizden sonra Şeyh, Melek Tavus’tan çocuğun imanı Salih, uğurlu, uzun ömürlü, mutlu bir çocuk olması için niyazda bulunur, dua eder (K50).

Midyat yöresinde yaşayan Süryani ve Yezidilerde Vaftiz etme geleneği vardır. Vaftiz ile çocuk kutsanmış ve günahlarından arınmış olur. Yezidilerde sünnet ve vaftiz etme geleneği vardır. Süryaniler vaftiz ile kız ve erkek arasındaki eşitsizliğin önlendiğine inanmaktadır. Ayrıca Tanrı kimsede fazladan bir şey yaratmaz. Bunu için de kesmeye ihtiyaç yoktur derler. Sünnet de olduğu gibi vaftizde de kirvelik gibi vaftiz anneliği ve babalığı vardır. Sosyal hayat içinde çocuğun ailesi dışında güvенеbileceği bir ailesinin olmasını sağlar. Kirvelik ve vaftiz anne ve babalığı ile birlikte kişilerin çocuklara karşı sorumlulukları da doğmaktadır.

1.2.3. Askerlik İle İlgili Âdet ve İnanmalar

- Midyat yöresinde askere gitme sırasında birtakım âdetler uygulanır. Askere gidecek genç, akrabalarını ziyarete gider, yakınları genci yemeğe davet ederler bu süre içinde gence iş gördürülmez (K20, K35, K45).

- Askere giden gençler büyük bir coşkuyla uğurlanır. Genç terhis edildiğinde bu mutlulukla ailesi, ziyarete gelenlere hediyeler verirler. Misafirler de bu sevince ortak olur ve gence hediye getirirler (K20, K35, K45).
- Askere gönderilecek olan gencin, dönüşü olsun diye bir gün önceden evi süpürülmez (K3, K14, K22, K23, K58).
- Yakın arkadaşları ve akrabaları toplanıp bineceği vasıtaya kadar eşlik ederler. Askere gidecek kişiye tatlılar yapılır, arkasından su dökülür ve tekbir getirilir (K23, K28, K58).
- Gittikleri yerler önceden belli olduğu için Süryaniler askerlikte daha önceleri pek çok zorlukla karşılaşmış. Özellikle Sarıkamış, Ağrı, Eleşkirt, Kağızman Süryanilerin gönderildikleri yerlermiş; ancak günümüzde Türkiye'nin her köşesine dağıtımlar yapılmaktadır (İris, 2002: 203).
- Gevriye Saylık'ın 1978'de dönemin başbakanı Bülent Ecevit'e yazdığı dilekçe ve Başbakanlığın cevabı Ek-1 ve Ek-2'dir.

1.2.4. Dini Bayramlar

1.2.4.1. Müslümanlarda Dini Bayramlar

Bayramlar bir dizi gösteriden oluşur. Biçimlenişini, kurallarını gelenek belirlemiştir. Dini bayramların günleri kameri takvime göre hesaplandığı için her yıl dönümünde güneş takviminin aynı gününe rastlamaz. Yılda on gün geriler. Bu değişim bayramların her mevsimde yapılmasını sağlamıştır. Müslümanların dini bayramları Ramazan ve Kurban bayramlarıdır. Bunların ortak özellikleri karşılıklı bayram ziyaretleri, toplu eğlencelerdir. Ramazan ve Kurban bayramı ile ilgili âdet ve inanmalar, İslami kültürden ayrılmaz. Bayram namazına gitme, namazdan çıkınca bayramlaşma, Kurban Bayramında kurban kesme, etlerin üç parçaya bölünüp dağıtılması, bayram ziyaretlerine gitme İslamiyet'in gereklerindedir (Artun, 2005: 204).

Ramazan ve Kurban bayramlarının başlıca özelliği dostların, akrabaların karşılıklı ziyaretleridir. Gençler, yaşlıların ellerini öperler, onların hayır dualarını alırlar. Çocuklara para ya da ufak hediyeler vermek âdettendir. Çok yaşlılar evlerinden çıkmazlar; onların ziyaretleri beklenmez, herkes onların ellerini öpmeye gider (Boratav, 2003: 262).

Ramazan Bayramı

Ramazan Bayramı, şevval ayının ilk üç gününde kutlanan dini bayramdır. Bayram ziyaretleri yapılır. El öpmeye gidilir. Büyüklerden hayır duaları ve küçük hediyeler alınır. Ziyarete gelenlere bu bayramda şeker verildiğinden bu bayrama 'Şeker Bayramı' da denir (Artun, 2005: 205).

Midyat yöresinde Ramazan bayramı ile ilgili âdetlerden bazıları şunlardır:

- Bir aylık orucun ardından kutlanır. Arife günü bayram hazırlıklarıyla geçer. Mezarlık ziyaretleri yapılır. Bayram gününde bayram namazının ardından bayramlaşma başlar. Eskiler bayram yemeklerini sabahları yerlermiş. Mahalli yemeklerin yapıldığı ağır sofralar, sabahın erken saatlerinde kurulmuş. Şimdilerde ise öğlen yemeği yenilmektedir. Yemek, özellikle Kaburga Dolmasıdır. Daha sonra aileler birbirlerinin bayramlarını kutlamak için bayramlaşmaya giderler (K18, K35, K60).
- Bayramların da kendine göre bir iç düzeni vardır. Bayramın ilk günü aile büyüklerinin evinde toplanılır, elleri öpülür, hatırları alınır. Yemek yendikten sonra diğer akrabalar ziyaret edilir. Yakın akrabalardan sonra komşu ziyaretleri başlar. Bu ziyaretlerde özellikle tatlı ve şerbet ikram edilir. Bayram sabahlarının vazgeçilmezi çocuklar, sabahın erken saatlerinden itibaren kapı kapı dolaşarak şeker toplamaya başlarlar. Gelen çocuklar, kapı açılır açılmaz büyük bir coşkuyla 'Bayramınız kutlu olsun' derler ev sahipleri de sizin ve sizin ailenizin de diye cevap verirler, şekerlerini alıp diğer evleri dolaşmaya devam ederler. Mahalleden başlayan bu gezmeye diğer mahallerde de devam ederler. Anne babalar, yakın akrabalar çocuklara bayramda cep harçlığı verirler. Toplanan bu harçlıklar çocuklar arasında büyük bir sevince sebep olur (K3, K27, K46, K48).
- Bu özel ve anlamlı günlerin bir diğer özelliği de küslerin barışmasıdır. Aile büyüklerinin de aracılığıyla küsler bir araya getirilerek barıştırılır. Bayramda küs kalınmayacağına olan inançla birlikte toplum içi düzen ve huzur da böylece sağlanmış olur (K22, K24, K48, K62).
- Dini anlamı çok özel olan bu günlerin bir diğer özelliği ise insanların o günlerde en temiz ve en yeni elbiselerini giymeleridir. Aileler maddi durumlarına göre çocuklarına ve kendilerine bayram için elbiseler alırlar ve buna da 'Bayramlık' denir. (K3, K27, K46, K48).

- Ayrıca Ramazan Bayramı bitmeden önce yapılması gereken ‘Fitre’ çıkarılır. Belli şartları olan fitre dini bir yükümlüktür (K3, K24, K45, K48, K58).

Kurban Bayramı

Kurban Bayramı; İbrahim Peygamber’in oğlunu Allah’a kurban etmek üzere keseceği sırada gökten inen bir koçun Allah’ın emriyle oğlunun yerine geçmesinin bir anısı olarak İslam dinine geçmiştir. Kurban, İslam dinine göre farz kadar kesin olmamakla birlikte, mali gücü olan her kul için ‘borç’tur. Kesilecek hayvanın erkek olması, sakatlığının bulunmaması şarttır. Kesilen kurbanın etinin üçte birini kurban kesenin evinde yemek, üçte birini komşulara ve hısım akrabaya, üçte birini de fakirlere dağıtmak gerekir.

Kurban Bayramı hazırlıkları da Ramazan Bayramı hazırlıkları gibi günler önce başlar. Arife günü yiyecekler hazırlanır, bayram sabahı erkekler camiye giderler, bayramlaşırlar (Artun, 2005: 81 -82).

Midyat yöresinde Ramazan Bayramında uygulanan âdetlerden bazıları şunlardır:

- Ramazan Bayramından sonra kutlanır. Kurban bayramının sabahında maddi imkânı olan aileler tarafında kurban kesilir. Kurbanlık hayvanın 1 yaşını bitirmiş olması ve özürsüz olmaması gerekmektedir. Kesilen kurban dini kurallar göre dağıtılır. Kurban bayramının birinci ve dördüncü günü arasında kesilebilir. Ancak genellikle bayramın ilk günü kesilmektedir. Ailenin erkekleri özellikle kurbanın başında bulunurlar ve keserler (K45, K46, K48).
- Eskiler, kesilen kurban etini sabahları kavurarak yerler ve misafirlere de ikram ederlermiş. Daha sonra tıpkı Ramazan bayramında olduğu gibi aile ve komşu ziyaretleri yapılır, bayramlaşırlar.
- Günümüzde pek rastlanmayan bir diğer gelenek ise bayramlarda sabah namazından sonra sofraya kurulurdu. Bayramlaşmaya gelenler de mutlaka sofraya oturur, yemek yerlerdi (K23, K22, K52).

1.2.4.2. Süryanilerde Bayramlar

Ocak Vaftiz Bayramı: Musa peygamberin kitabı Tevrat’a göre erkek çocuk sekizinci günde sünnet edilmeli idi. İsa Mesih, Musa yasasının etkisi altında doğduğu için yedinci gününde sünnet edildi. Bunun için de miladi yıl İsa’nın doğduğu gün değil, sünnet

olduğu günde başladı. İsa, otuz yaşında iken vaftiz oldu ve İsa vaftizle yeniden doğmuş oldu. 6 Ocak her sene vaftiz bayramı olarak kutlanılır.

15 Ocak Meryamana Ekinler Bayramı: Başakların bereketi için mayısta, ekinlerin bereketi için aralıkta ve bağlardaki asmaların bereketi için ağustosta olmak üzere 15 ocakta Ekinler Bayramı kutlanır.

25 Mart Meryamana Müjde Bayramı: Tanrı, tanrısal gebeliği Meryem'e müjdelediği için her yıl 25 Mart Meryamana Müjde bayramı olarak kutlanır.

Paskalya İsa Mesih'in Diriliş Bayramı: Süryani kilisesine göre; İsa Mesih'in diriliş bayramı, elçilerin döneminden şimdiye kadar kutlanılmaktadır. İsa Mesih'in çarmıha gerilip üç gün sonra dirilmesi nedeniyle bayram kutlamaları her yıl üç gün devam etmektedir. Nisan ayında kutlanan bu bayram her yıl değişik tarihlere denk gelebilir. Geleneksel olarak Hıristiyanlar bu bayramda en güzel ve temiz elbiselerini giyerek kiliseye giderler. Dua ederler. Bayramlaşma kilise ve evlerde devam eder. Yaşlılar, fakirler, kimsesizler ziyaret edilir. Hıristiyanlar bu bayramda birbirlerine çeşitli hediyeler, yumurta ve paskalya çöreği verirler.

Yumurta, İsa Mesih'in ölümden dirilişinin canlı bir işareti olarak kabul edilir. Hiçbir canlı yumurtanın sahip olduğu özelliklere sahip değildir. Yumurta hücreleri dışardan bir uyarıcının etkisi altında kalmadan belirli bir sıcaklık derecesinden sonra kendi kendine büyür; gelişir ve olgunluğa eriştikten sonra kabuğu kırarak küçük bir canlı civciv gözlerini dünyaya açar. Aynı şekilde İsa Mesih'te dış etken olmadan kendine özgü gücü ile mezardan dirilmiştir. Yumurtanın beyaz rengi, İsa Mesih'in Tanrısallığına işaret olarak kabul edilir. Paskalya bayramı, Süryaniler arasında büyük bir sevinçle kutlanır. Diriliş Bayramı, Süryaniler için en önemli bayramlardan biridir (İris, 2002: 175-178).

Bu özel dini günden önce 50 gün oruç tutulur. Oruçta sadece bitkisel gıdalar yenilir. Bu bayramda haşlanan yumurtalar özellikle kırmızıya boyanır. Bu renk İsa'nın Haç'a gerilişini sembolize eder. Yumurtanın akı, İsa'nın konulduğu mezarı; sarı kısmı İsa'nın etrafındaki nuru ve yumurtada katılaşmayan kısmı da İsa'nın dirilişini sembolize eder (İş, 2006: 122).

24 Mayıs, Mesih'in Göğe Yükseliş Bayramı: İsa Mesih'in göğe yükselişinin ve tekrar aynı şekilde geri geleceğine olan inançla her yıl 24 Mayıs'ta Mesih'in göğe yükselişi bayramı kutlanır.

3 Haziran, Pentikost Bayramı: Kutsal ruhun imanlılar üzerine inmesinden dolayı kutlanan bayramdır.

6 Ağustos Tecelli ‘Görünme’ Bayramı: Her yıl 6 Ağustosta sadece anma günü olarak değil bir bayram olarak da kutlanılmaktadır.

25 Aralık, Doğuş Noel (Yaldo) Bayramı: 25 Aralık İsa Mesih’in doğumu nedeniyle kutlanan bayramdır. 25- 26- 27 Aralık günleri Süryaniler için önemli bir yer tutar. Bayrama günler öncesinden hazırlanılır. Bayram günü bütün aile bireyleri birlikte kiliseye giderler. Kilisede dua edilir, bayramlaşılır. Kilisede bütün akraba ve dostlar bayramlaşır. Kiliseden sonra bayramlaşmaya evlere gidilir. Bayramlaşmaya aile büyüklerinden başlanılır. Misafirlere bayram şekeri, çikolata ikram edilir. Bayrama özel tatlılar ve yemekler yapılır (İris, 2002: 179).

Bu bayramdan önce on gün oruç tutulur. Hayvansal besin yenmez, sadece bitkisel gıdalar tüketilir (İş, 2006: 121).

Paskalya Bayramı ve Doğuş Bayramı Midyat’ta Mor Şumni Kilisesi’nde kutlanır. Paskalya öncesi, İsa’nın gömüldüğü cuma günü, Haç duası okunduktan sonra, İsa Mesih’in mezara konuluşu sembolik olarak tekrarlanır. Haç, ufak bir tabuta konulup kilise içinde dolaştırılır. Metropolit, yıkayıp beyaz bir kefene sardığı haç’ı kilise içinde sunak arkasındaki bir duvar nişine gömer. Haç Paskalya sabahı erkenden mezarından kalkar. Sunak odası eşiğine kadar gelen Metropolit perdeyi çekerek onu cemaate gösterir. İsa Mesih’in dirildiğini müjdeler. Paskalya’nın ikinci günü Mor Abraham’da bütün ölülerin ruhlarına bir ayin düzenlenir. Hazırlanan pasta, çörek ve yumurtayı davetlilere ikram ederler (İş, 2006: 122).

Noel (Yaldo) bayramı Hıristiyan dünyasının 25 Aralıkta İsa Mesih’in doğaüstü doğuşunu kutladığı bir gündür. Süryaniler bugünü kendi dillerinde Yaldo diye isimlendirirler ve bayramı kutlamadan önce 10 gün boyunca hayvansal gıda bulunan yemeklerden sakınarak oruç tutarlar. 25 Aralık günü ise kiliselerinde bu anlamlı günü kutlarlar. Barışçı ve paylaşımcı özellikleri nedeniyle Hıristiyanlık alemi bu günü büyük ve kutsal bir coşku ile kutlarlar (İris, 2002: 208).

Kırmızı Yumurta: Kırmızı yumurtanın haşlanarak misafirlere sunulması önemli bir geleneğin devam ettiğini göstermektedir. Özellikle Paskalya bayramında yumurtalar haşlanmaktadır. Eskiler yumurtaları bir gün önceden soğan kabukları ile birlikte haşlarmış. Yumurtaya kırmızı rengini kabuklar verirmiş. Günümüzde kimyasal boyalar

kullanılarak yumurtalar boyanmaktadır. Kırmızı renk, İsa Mesih'in çarmıha gerilişindeki kanı simgeler. Yumurtanın içindeki sarı; güneşi, aydınlığı temsil ederken, yumurtanın beyaz kısmı ise İsa Mesih'in bedeninin temizliğini, barışı simgeler. Halk arasında Paskalya bayramına yumurta bayramı da denilmektedir. Günümüzde halen geçerliliğini koruyan bir gelenektir. Paskalyada her Süryani ailesinin evinde haşlanmış yumurta ve çörek mutlaka bulunur (İris, 2002: 213).

1.2.4.3. Yezidilerde Bayramlar

Çarşambasar Bayramı: Bahar bayramı. Eski takvime göre nisanın ilk çarşambası Yılbaşı gibi kutlanır. Özel yemekler yapılır. Çocuklara şeker dağıtılır.

Büyük Bayram (Yezid Bayramı): Aralık ayının birinci cuması Yezidi Bayramı olarak kutlanır. On birinci ayın birinci haftasından başlar, sonuna kadar oruç tutulur. Üçüncü hafta sonunda Salı, Çarşamba, Perşembe, Cuma bayram olarak kutlanır. İftar güneş battığı zaman açılır. 12 gün oruç tutulur. Bayram kutlamasına gidilir. Şekerler dağıtılır. Bayramda kurban da kesilir.

Batizmi: Her yıl 3 Mart'ta başlayan ve kadir gecesi olarak bilinen bayramdır.

Bülende Bayramı: Şeyh Adi'nin doğum günü olarak kutlanır.

Cemai Bayramı: 28 Eylül- 3 Ekim arasında kutlanır.

Hac Bayramı: Hacı olmak için 27 Ekim'de, Irak Lalaş'e gidilir. Bir hafta kadar kalınır. Bu bayramı sadece hacca gidenler kutlar. Halkın bayramı değildir.

İda Şeşims (Güneş Bayramı): Aralık ayının birinci günü kutlanır. Bu bayram sebebiyle 3 gün oruç tutulur.

İda Ezi (Ezi Bayramı): İda Şeşims orucunun sonunda kutlanır.

İda Xıdır İlyas: (Hızır İlyas Bayramı): Bu bayram 18 Şubat'tadır. 15 - 17 Şubat'ta üç gün süreyle oruç tutulur. Oruç sonucunda bu bayram kutlanır.

Kurban Bayramı: 21-23 Ağustos'ta hac sonrası kurban kesilerek kutlanır.

Sersal (Yeni Yıl Bayramı): En büyük bayramdır. Her yıl nisan ayının ilk çarşamba günü en güzel elbiselerini giyip kira çıkarlar. Her aile kendi yiyecek ve içeceğini getirir. Hep birlikte öğle yemeği yenir.

Yaz Mevsimi Bayramı (Çeşna Havini): 24-29 Temmuz'da, oruç sonrası kutlanır (İşler, Çetin, 2000:54).

Midyat yöresinde halk, mensubu buldukları dinlere göre bayramlarını kutlamaktadırlar. Ancak ortak olan görüş, bayramların barış ve dostluk günü olduğudur. Herkes en güzel ve temiz elbiselerini giyer, büyüklerini ziyarete giderler. Küsler barışır. Yöreye özgü yemekler ve çörekler yapılır. Din farkı gözetmeksizin yörede herkes birbirinin bayramını kutlar.

1.2.5.Kandiller

Kandiller günümüzde bayram olarak kutlanmamaktadır. Geleneklere ve dinine bağlı Müslüman aileler arasında kandil kutlama, el öpme gelenekleri sürmektedir (Artun, 2005: 208).

Midyat yöresinde Müslüman halk arasında Kandiller büyük önem taşımaktadır. Bunlar, İslam dini kaynaklı inanışlar olduğundan yöredeki Müslümanlar arasında kutlanır. Miraç, Berat, Mevlit kandilinde çeşitli uygulamalar vardır. Bu gecelerin hayırlı geceler olduğuna inanıldığı için yapılan ibadetler artmaktadır. Günahların bağışlandığına, meleklerin gökten inip yeryüzündeki duaları Allah'a ulaştırdıklarına inanılır. Bu nedenle bu gecelerde: dualar edilir, namaz kılınır, Kur'an-ı Kerim okunur, oruç tutulur, camiye gidilir, mevlitler okunur, sadaka verilir, hayırlar yapılır, akrabalar ve komşular arasında kandiller tebrik edilir, uzaktaki akrabalar aranır.

1.3. Halk İnanışları

Halk inancı, bir düşüncenin, bir olgunun, bir nesnenin, bir varlığın gerçek olduğunun kabul edilmesidir. Halkbilimi, belli bir toplumun eski dinlerinden miras alıp, yaşadığı çağdaki yeni dininde, yaşam şartlarının gerektirdiğince yeni biçimler, yeni içerikler, yeni anlatışlarla oluşturduğu inanışlarla ilgilenir. Halk inanışları din, ahlak kuralları gibi kesin değildir ve topluluktan topluluğa değişiklikler gösterirler. Halk inançları toplumun kabul ettiği ilahi dinin hükümleri ve öğretileri dışında kalan; fakat halk arasında yaygın bir şekilde yaşatılarak bir sonraki nesle aktarılan inanmalardır (Artun, 2005: 23).

1.3.1. Yatırırlarla Ziyaret Yerleri ile ilgili İnanışlar

Anadolu coğrafyası birçok uygarlığın, din ve inanç sistemlerinin bulunduğu kültürlerin ortak kaynağı olmuştur. Anadolu geçmiş zaman içinde çok sayıda kültürün

doğurganlığını yapmış, topluluklara yurt olmuştur. Bu kültürel miras Anadolu'ya gelen topluluklara aktarılmıştır. Böylece kültür, değişimini sürdürmüştür.

Halk, evliyaların yattığı mezar, yatır, türbe ve ziyaretlere gidip dua eder. Veliden; hastalıklardan kurtulma, iş bulma, kısmet açma gibi çeşitli konularda yardım istenebilir. Dua edip de istekte bulunanın bunu mutlaka inanarak yapması gerekir. Ziyaretlerde dualar okunur, ata ruhlarından yardım dilenir. Ziyaret suyundan medet umulur. İslamiyet'in kabulünden sonra halkın yatırlara gitmesi üzerine bu durum 'Allah'ın sevgili kulları olan ve Allah'a sözü ve nazı geçebilen evliyanın yardımını dilemek' şeklinde açıklanmaya çalışılmıştır. Kutsal kabul edilen yerlerden alınan taş, toprak, su gibi nesnelere dokunmak, üzerinde taşımak, içmek, üzerine dökmek şeklinde aracı olarak kullanılmaktadır. Bu yerlerden psikolojik rahatsızlıklar için de şifa aranır (Artun, 2005: 256).

Midyat yöresindeki yatırlara ve ziyaretlere gidiş nedenleri şunlardır:

- Çocuk sahibi olmak (K1, K2, K3, K11, K22, K30, K47, K49).
- Doğan çocuğun ölmesini önlemek (K11, K22).
- Yaramaz çocukları ıslah etmek (K11, K22).
- Konuşamayan çocukların dilini açtırmak (K14, K22, K23, K47, K51, K62).
- Evlenemeyen kızların kısmetini açmak (K14, K22, K23, K47, K51, K62).
- Yeni bir işe başlamadan kutsal zatın duasını, rızasını almak (K23, K47, K51).
- Afetlerden korunmak (K14, K22, K23, K47).
- Nazardan korunmak ...vb. sebeplerden gidilmektedir. (K14, K22, K23, K47).

Yatır, ziyaret ve kutsal sayılan mezarda süren âdetlerden bazıları şunlardır:

- Adak kurbanı kesmek, kanını alnına sürmek.
- Türbe, mezar, ağaçlara çaput bağlamak.
- Kutsal sayılan sudan içmek, suyla yıkanmak veya suya para atmak.
- Adağın gerçekleşmesinden sonra bir şeyler dağıtmak.
- Türbede secdeye kapanmak, gece uyumak.
- Hastalıkları iyileştirdiğine inanılan yatırlarda şifa dilemek (Artun, 2005:257).

Ziyarete istekte bulunan kişi, dileği yerine gelirse adak adar. Genellikle koç, horoz kesilir. Kimileri adağı et olarak dağıtmakta, kimileri de yemek yaparak dağıtmaktadırlar. Kurbanın dışında Kur'an okuma, mevlit okutma, mum yakma, fakirlere yiyecek, içecek, şeker dağıtma gibi adaklar adanmaktadır. Önemli bir adak da belirli bir süre saç uzatma şeklinde gerçekleştirilir. Çocuğu olmayan aileler, çocuk sahibi olmayı dilerler. Çocukları

olursa çocuğun saçını kesmeyeceklerini ziyarete kurbanla gelip saçın ve kurbanın kesileceğini adarlar (Artun, 2005: 257).

Yatır ziyaretlerini sadece, ermişliğine inanılan kişilerin mezarlarına gidip onların aracılığı ile Tanrıdan dertlere deva dileme işlemi saymak, dar bir görüş olur. Yatırlar aynı zamanda, yatırın yöresine göre az veya çok önemli kalabalıkların belli günlerde toplandıkları yerlerdir; ziyaretler orada toplananlarla yerli ve gezgin satıcılar arasında alışverişlere vesile olur (Boratav, 1999: 286).

Midyat yöresinde bulunan ziyaretler ve türbelerden bazıları şunlardır:

- **Gelinkaya (Kefurhuvar):** Özellikle çocukların götürüldüğü bir ziyarettir. Korku ve hastalıklar için muska yaptırılır. Adaklar adanır. Adanan adaklar orada kesilerek fakirlere dağıtılır. Bir gece orada kalındıktan sonra iyileşebileceğine inanılır (K3, K22, K23, K35, K58).

Halk arasında delileri iyileştirdiğine inanılır (K28).

- **Ziyaret Köyü (Şeyh Arette):** Yürüme zorluğu çekenler, romatizmal hastalığı olanlar giderler. Adaklar adanır (K3, K22, K23, K35, K58).
- **Zeynel Abidin:** Kısmet açmaya gidilir. Nusaybin yolu üzerindedir (K23).
- **Düzova (Riş Ziyareti):** Çocuğu olmayan kadınların gittiği, yedi velinin yattığına inanılan önemli bir ziyarettir. Kuru mercimek mezarlığı atılır.

Romatizmal hastalığı olanlar genellikle ziyaret ederler (K28, K58, K47, K17).

Bu ziyarette bulunan taşın altından cuma günü öğle saatinde geçildiğinde dileklerin kabul olduğuna inanılır (K2).

- **Acırlı Ziyareti:** Nazar için gidilir (K2, K35).
- **Haffel Kıbbe:** Estel merkezde bir tepenin üzerinde bulunan bu ziyarete, dileklerin gerçekleşmesi için her cuma, cuma namazı kılınmadan önce gidilir. 7 hafta üst üste gidilirse dileklerin gerçekleşeceğine inanılır (K3, K22, K23, K45).
- **Şeyh Fazıl:** Bu ziyarete hayvanların herhangi bir yeri şiştiğinde, hastalandığında gidilir. Buradan alınan toprak, doğum yapmış inek memesine dua okunarak sürülür. Kutsanmış toprak hayvana sürülünce iyileşirmiş (K2).
- **Şeyh Tefi:** Bu köyde bayılanlara, delilere muskalar yapılır. Ayrıca çocuğu yaşamayan kadınlara Şeyh'in yazdığı Kur'andan ayetler 'Kuvara' denilen beze yazılır. Çocuk doğar doğmaz o bezin içinden üç kere geçirilir. Böylece doğan çocuğun yaşayacağına inanılır (K47).

- **Sultan Şeyhmus:** Çocuğu olmayan kadınların özellikle gittiği, adaklar adadığı bir ziyaretir. Yöredeki pek çok erkek çocuğun adının Şeyhmus, kız çocuğun ise Sultan olması bu ziyarete adanan adaklar sonucundadır. Sultan Şeyhmus köyünde bulunmaktadır (K33).
- **Merava Şeyhadi Ziyareti:** Şeyh Adi'nin soyundan gelen Mir'in ziyaretidir. Güven köyünde bulunan ziyarette Yezidiler her yıl nisan ayında düzenlenen törenle toplanırlar. Ziyaret kapısını öperler daha sonra ayakkabılarını çıkararak yalın ayak ziyarete devam ederler. Kurban keser, yer, içerler. Nisan ayı dışında çarşamba günleri ziyarete giderler. Perşembeleri de ziyarete mum yakılır. Ziyaretin 'Mücvir' adı verilen bir bekçisi vardır. Her çarşamba demlediği çayı, gelenlere ikram eder (Taşğın, 2003: 188).
- **Meri Harab Ziyareti:** Çayırılı köyünde bulunan ziyareti her yıl mayıs ayında Yezidiler ziyaret ederler (Taşğın, 2003: 188).
- **Halhub Ziyareti:** Yenice köyünde bulunan ziyareti sır dinin mensubu Yezidiler her yıl ziyaret ederler (Taşğın, 2003: 188).
- **Seyit Bilal Türbesi:** Becirman köyünde Becirmanlar ve Becirman olmayanların da ziyaret ettikleri bir türbedir. Çocuğu olmayanlar, hastalıklarına şifa bulmaya gelenler ziyaret ederler. Bu türbede her yıl 13 Eylül tarihinde 'Zevi Seyit Bilal' törenleri yapılmaktadır. Gençler, bu törenlerde kaçarak evlenirler (Taşğın, 2003: 191).

Yörede pek çok evliya oluşuna inanılır. Şeyh Selim Ensar, Şeyh Abd Esved, Şeyh Ahmet Gabır ...vb. bunlardan birkaçıdır. Şeyh Ahmet Gabır'ın geceleri mezarından kalkıp savaşa gittiğine inanılır (K17, K51, K58).

Estel merkezde, Şeyh Ahmet Gabır'ın türbesine dileği olanlar giderler (K3, K48, K27, K46).

Pek çok köyün etrafında şeyhler ve evliyalar vardır. Manevi koruyucular olarak görülen bu ziyaretlere çok önem verilir. İncanın burada çok önemli olduğunu söylemek gerekir. İnanılarak gidilen ziyaretler, Şeyhler, türbeler ... vb giden kişilerin son çare olarak gördükleri bu yerlerin psikolojik olarak kişiye iyi geldiği de bilinmektedir.

1.3.2. Kurban / Adak

Kurban, dinsel ya da kutsal amaçlarla sembolik bir sunun yok edilmesine dayanan bir eylemdir. Kurban, bugün veya gelecekte Allah'ın lütfunu kazanmak için ona sunulan bir hediyedir. Kefaret teorisi, kurbanı, işlenmiş bir suç veya günah karşılığı bu suçun veya günahın kefareti için doğaüstü güce onun gönlünü almak için, kurbanının ölümü sembolize edecek hayvanları kurban etmesine dayandırır. Kutsallaşma teorisi, kurbanı kurbanıların kurban hilesi ile kutsallığa ulaşması kabul eder. Yiyeceği içeceği paylaşma, birlikte yeme teorisi kurbanı, Tanrının sembolik olarak birlikte paylaşılarak yenmesi biçiminde yorumlar (Artun, 2005: 268).

Midyat yöresinde kurban kesme ve adak ile ilgili uygulamalardan bazıları şunlardır:

- Kurban veya adak adama özellikle kötülüklerden, kazadan ve beladan korunmak için kesilir. Burada kesilen kurban eti, fakirlere dağıtılır (K22, K24, K36).
- Adak sahibi kurban etinden yiyemez. Yerse yediği etin değeri kadar fakirlere dağıtmak zorundadır (K22, K24, K36, K45).
- Dileklerin gerçekleşmesi, adağın yerine getirilmesi çok önemlidir (K36, K45, K42, K48).
- Yezidiler de niyet ettikleri şeyler için adak ve kurban keserler. Kurban özellikle, kişinin veya ailesinin başına daha kötü bir şey gelmesin diye kesilir. Mutlaka kan akıtılması gerektiğine inanırlar (K44).
- Süryanilerde, Mesih İsa'nın kurban edilişinden dolayı kurban kesilmez. Adak vardır (K5).

Midyat yöresinde adak üç dinde de görülen bir uygulamadır. Dileklerin gerçekleşmesi, verilen sözün tutulması, bir durumun düzelmesi sonucunda Tanrı ve insan arasındaki anlaşmanın gereği olarak adaklar adanır. Yezidi ve Müslümanlar dinsel amaçlı kurban keserler. Kurban kesme Süryani geleneğinde yoktur.

1.3.3. Nazar

Bakış anlamındaki Arapça nazar kelimesi, kimi insanların bakışlarındaki zararlı güç ve bu nitelikleriyle, bir kişiye, bir hayvana, ya da bir nesneye bakmakla, canlı üzerinde hastalık, sakatlık, ölüm, nesne üzerinde sakatlanma, kırılma gibi olumsuz bir etkinin meydana gelmesi anlamı taşır. Türkçe'de herhangi bir zararlı olay, böyle bir sebebe yüklendiği zaman 'nazar değdi' deyimini kullanılır. Örneğin; sapasağlam bir çocuk

hastalanınca, aile arasında düzen bozulunca... vb. ‘Kem göze uğradı’ deyimini de aynı anlamda kullanılır. Kıskançlık duygusunun nazara yol açacağı düşünülür. En çok göz değen kişiler ise çocuklardır. Güzeller, hünerliler, mutlular da insanların kıskançlık duygularını tetikleyebileceğinden göz yolu ile hedefi etkiler ve sakatlar. Nazara uğrama sadece insanlara özgü bir şey değildir. Mal, mülk, hayvanlar (özellikle at, inek gibi büyükbaş hayvanlar) evler de nazara uğrayabilir. Durup dururken hastalanan veya sakatlanan at, sütü azalıveren inek, bereketli beklendiği halde kıt elde edilen yıllık mahsul vb. için de ‘nazara geldi, nazara uğradı’ denilmektedir. Aile içindeki düzen, iki dost arasındaki sevgi, başarı ile yürütülen bir iş de nazara uğrama sonucunda bozulabilir. Nazar, kıskançlık gibi olumsuz duygulardan gelebileceği gibi, özellikle kişinin yakınlarının fazla hayranlık ve sevgi duygularından da gelebilir. Bu türlü nazar en çok çocukları etkiler. Bunun için de anne babanın çocuğuna fazla düşkünlüğü iyi sayılmaz. Nazar halk arasında göz değme, göze gelme, nazara gelme, nazara uğrama olarak tanımlanır. Halk inanışları arasında çok yaygındır. Kem gözden korunmak için çeşitli işlemler yapılır. Nazarlık, koruma ve korunma için bunlardan en çok bilineni ve kullanılanıdır. Tabiattaki birtakım objelerden korkan insan felaketleri ve mutlulukları bu objelerin içinde sanarak onlardan yararlanmak istemiştir. Nazarda ilk akla gelen korunma çaresi zarar görmesi ihtimali olan kişiyi ‘kem gözlerden’ kaçırmaktır. Sağlıklı ve güzel çocuklar, hatta kırkı geçtikten sonra bile nazarı dokunacağı düşünülen kimselere gösterilmemeye çalışılır. Çocukların özellikle anne baba ve diğer akrabalarının hayranlık bakışları, aşırı sevgileri kötü sonuç verebileceği inancı ile tatlı sözler yerine ‘maskara, çirkin’ gibi kötileyici kelimelerle sevilir (Artun, 2005: 250-252).

Midyat yöresinde nazara inanılır ve nazar değmesinden korkulur. Bunun için de çeşitli inanmalar ve uygulamalar vardır. Bunlardan bazıları şunlardır:

- Hayranlıkla bakılan kimseye veya nesneye nazar değdirmemek için Maşallah denir (K22, K23).
- Kötü göze karşı çocukları korumak için göz şeklindeki, özellikle mavi renkli nazarlıklar takılır (K22, K23, K33, K34, K35, K60, K61, K62).
- Nefesi kuvvetli olduğu düşünülen hocalara okutulur (K22, K23, K33, K34, K35, K36, K60).
- Muskalar yazdırılır (K3, K10, K11, K22, K33, K34, K35, K60, K61, K62).

- Çocukların yataklarına veya beşiklerine Maşallahlar, nazarlıklar, muskalar bırakılır (K3, K10).
- Kurşun döktürülür (K3, K10, K11, K22, K23, K33, K34, K58).
- Yaşlı kimselere nazar duası okutulur. Nazar duası okunurken, nazarın değdiği kimse esner. Bu da nazar değdiğinin belirtisidir (K2, K3, K13, K14, K22, K33).
- 41 çörek otu toplanıp omuza asılır (K3, K24).
- Nas, İhlas, Felak sureleri okunur (K2, K3, K10, K11, K22, K33, K34).
- Koç boynuzu, at başı, at nalı duvara asılır; ayrıca üzerlik tohumu ipe geçirilerek asılır. Bunların dışında üzerlik tohumu, sarımsak kabuğu, keçi kılından birkaç tel ateş kuru üzerine konularak tütsü yapılır. Evin içinde dumanı gezdirilir. Bu tütsünün de nazardan koruyacağına inanılır (K3, K10, K23, K27, K28, K47, K58).
- At başı evlerin damlarına nazar değmesin diye bırakılırdı (K24, K28, K45).
- Harmal (üzerlik tohumu) nazar için evlere asılır veya tütsüsü yapılır (K55).
- Şeb, nazar için mavi beze sarılarak kullanılır. Şeb küçüldükçe nazarın ne kadar etkili olduğu ve bu sayede de nazarın değmediğine inanılır (K14, K37, K62).
- Palamut'un küçüğü (afse) inci boncuklarla örülür. Bunun da nazardan koruyacağına inanılır (K55).
- Kurşun döktürülür (K14, K22, K37, K62).
- Kişiye nazar değmemesi ve kötülüklerden korunmak için kurşun döktürülür. Bu amaçla örtünün altına giren kişinin başının üstünde kaynatılmış kurşun, su dolu kaba boşaltılır; suya karıştırıldığında aniden sertleşen erimiş kurşunun aldığı şekiller üzerinde yorumlar yapılır (K2, K14, K35, K47).
- Ev yapılırken evin üzerindeki nazar dağılsın ve nazar değmesin diye ev sahipleri ölmüş hayvan başlarını evlerin damlarına bırakırlarmış (K2).
- Yezidi inanışında da nazara, göz tutmasına inanılmaktadır. Nazar için Yezidi din büyüklerinin yaptığı muskalar taşınır. Hayvanlara bile nazar değdiğine inanıldığı için onlara da muska yaptırılır (K44).
- Süryanilerde de nazar inancı vardır. Nazardan korunmak için; Meryem Ana fotoğrafı, Haç, Nal, Mavi boncuk, dualar... vb. eşyalar kişilerin yanında bulunur (K54).

- Düğünlerde nazar ve şer kırılıns diye, gelin evinden çıkarken bardak kırar. Damat evine girmeden önce de gelin testi kırar (K5).
- Haç, kötü ruhların ve gözlerin önleyicisidir. Bilinçli olarak takılan haç, nazarı önler, Mhallemilerde de bu inanç vardır (K5).
- Süryanilerde Göksel Baba duası kötü göz değmesi için okunur (K5).
- Azizlerin hayatını içeren muskaları, kişi yanında taşırsa nazardan korunacağına inanılır (K5).
- Cinlere karşı da haç ve muskalar koruyucudur (K5, K20, K32).
- Süryaniler nazardan korunmak için alınlarına haç şeklinde dövmeler yaparlar (K5).

Midyat yöresinde nazar inancı üç dinin mensupları tarafından da kabul edilen bir inanıştır. Kötü gözün kişiyi etkilemesi, manyetik alan oluşturması sonucunda zarar vermesi, inanılan bir konudur. Dinlere göre edilen dualar farklı olmasına rağmen nazara karşı alınan tedbirler daha çok büyüsel niteliklidir. At nalı, mavi boncuk, kurşun döktürme... vb. gibi âdet ve inanmalar bunlardan bazılarıdır. Nazar bölgedeki ortak kültürdür.

1.3.4. Büyü

Büyü, iyi ve kötü sonuç almak için tabiat öğelerini, yasalarını etkileyerek, bu olayların olağan düzenlerini değiştirmek için girişilen işlemlerin tamamına verilen addır. Bir kimseyi sevdiğinden soğutmak, düşmanını hasta düşürmek veya öldürmek için yapılan kötü büyü, bir kişide karısına karşı sevgi uyandırmak veya evine bağlılık için yapılan olumlu büyü olmak üzere farklı şekillerde farklı amaçlarla yaptırılabilir. Büyüler iyi ve kötü olmak üzere ikiye ayrılır. İyi, olumlu olanlar hastalıktan kurtulma, ara düzeltmek, kurt ağzı bağlamak, aşk ve muhabbet, çalınan eşyayı bulmak, loğusanın sütünü artırmak, çocuk sahibi olmak, nazarı önlemek vb. sıralanabilir. Kötü, olumsuz olanlar ise düşmanlık, kıskançlık, ara açmak, kısmet bağlamak, istemediği birisine varmasını sağlamak vb. diye sıralanabilir. İnanışa göre büyü yapılan kişi uysallaşır, avareleşir, ne yaptığını bilemez (Artun, 2005: 262).

Midyat yöresinde büyü ve bununla ilgili inanmalardan bazıları şunlardır:

- Pek çok sebepten dolayı büyü yaptırılır. Dinen haram olmasına rağmen bölgede yaygın bir şekilde farklı büyüler yaptırılır (K58).

- Deniz veya nehir üzerinden geçilirse büyü bozulur (K23).
- Yezidilerde de büyü inancı vardır; ancak Müslümanlardaki gibi haram değildir. Kötü bir amaçla olmadığı sürece yaptırılmasında bir sakınca yoktur (K12).
- Süryanilerde de kısmet açmak için, sevdiği erkeğin veya kızın kendisini sevmesi için... vb. büyü yapılmaktadır (K20).
- Balık başı veya leylek pisliğinin yakılması ile büyüünün bozulacağına inanılır (K37, K62).
- Büyü korkusu ile sabun alınıp verilmez (K22, K23, K27, K37, K62).
- Büyü yapılmasından korkulduğu için imam nikâhı yapıldığı zaman gizli yapılmış. Evliliği istemeyen kişiler nikâhın yapıldığı zamanı bilirse; bir şeyler bağlayarak, örgü öreerek, ellerini kapatarak evlenecek kişileri bağlayabilecekleri düşünüldüğünden imam nikâhı pek duyurulmaz (K37, K62).

Midyat yöresinde bilinen büyülerden bazıları şunlardır:

- Eşek Dili Büyüsü: Sevdiği kişiyi kendine bağlama büyüsü (K37, K62).
- Kaşık Büyüsü: Sevenlerin ayrılması için kaşıklar ters bırakılır (K37, K62).
- Katır Tırnağı Büyüsü: Bağlama büyüsü (K37, K62).
- Nal Büyüsü: Ayrılık için yaptırılır (K37, K62).
- Papaz Büyüsü: Yörede Papazların yaptığına inanılan büyülerdir (K37, K62).
- Sabun Büyüsü: Sabun eridikçe büyü yapılan kişinin de günden güne eridiğine inanılır. Kişinin ölümüne sebep olduğuna inanılan bir büyüdür (K62).
- Saç Büyüsü: Sevenlerin ayrılması için yapılır (K37, K62).

Midyat yöresinde büyüye inanılmaktadır; ancak inanışlar arasında dinlere göre farklılıklar görülmektedir. Müslümanlarda kesinlikle haram olan, dinden çıkmayan sebep olan büyü; diğer dinlerde de kötü amaçlarla yapılmadığı takdirde kabul edilebilir; ancak konuşulmasından çekinilen bir konu olan büyü hakkında çok fazla bilgi edinemedik.

1.3.5.Uğur- Bereket

Uğur, bir nesnenin, bir kişinin, bir hayvanının, bir işin, bir zamanın, bir yerin özündeki iyiliği, mutluluğu, bereketi, kolaylığı kısacası olumlu niteliği ve gücüdür. Halkın inanış âdet ve inanmalarındaki davranışlar, zamanlar, yönler, çevresindeki nesnelere, kişiler, hayvanlar uğurlu ve uğursuz diye ayrılmıştır. Uğurlu olanları tercih etmek, uğursuz

olanlardan kaçınmak veya onlardan gelecek olumsuzlukları giderme yöntemlerini gözetmek gerekir. ‘Bereket versin dileği, verilen bir şeye karşılık alanın verene söylediği sözdür; ‘Tanrı kesene, malına bereket versin’ yani ‘paramı, mallarımı arttırsın’ demek olur. Yemek yiyenlere rastlandığı zaman söylenen ‘bereketli olsun’ sözünün asıl anlamı da ‘yiyeyeğiniz eksik olmasın’, yiyecekten yoksun olmayındır. Anlaşıldığı üzere bereket kelimesi, bir de iyi, faydalı şeylerin, mal, para ve yiyeceğin artışı anlamına gelmektedir (Artun, 2005: 270).

Midyat yöresinde uğur ve bereketle ilgili inanmalardan bazıları şunlardır:

- Evin girişine mutfak kapısına bereket duaları asılır (K3, K14, K22, K35).
- Sabah erken saatlerde kalkarak kapı açmamın eve bereket getirileceğine inanılır (K3, K14, K22, K35).
- Evde sirke ve çörek otu bulundurmak evin bereketini artırır (K14, K22, K27).
- Şükür duasının da evin bereketini arttırdığına inanılır (K22, K35).
- Eğer biri büyü amaçlı herhangi bir eve ölü toprağından serperse o evde bereket olmazmış (K37, K62).
- Çörek otu (Habett-il Baraki) evde bulunması berekettir (K1).
- İkili yetişen meyveler (salatalık, kiraz... vb.) bereket olsun diye tarlaya atılır (K1).
- Sofraya birlikte oturulur. Büyükler başlamadan yemeğe başlanmazmış. Sofranın bereketinin kaçmaması için, yer sofrasında otururken el yere bırakılmazmış. ‘Şeytan seninle birlikte yer, sofranın bereketi kaçır’ denilirmiş (K3, K22, K24, K27, K28, K37, K48, K62).
- Sofraya büyük oturmadan küçük oturamazmış (K6, K47).
- Birinden yumurta ödünç alındığında mutlaka verilir. Çünkü yumurta çocuğa denk görülür. ‘Bayza bi veledi’ sözü ile alınan yumurtanın geri verilmesi yine evin bereketinin kaçmaması içindir (K37, K62).
- Evin bereketinin kaçmaması için tuvalette konuşulmaz (K24, K27, K46, K48).
- Alınan şeyler eksilmesin, bereketli olsun diye cumartesi günü alışveriş yapılır (K3, K17, K27, K37, K62).
- Yezidiler uğur bereket için yağmur duasına çıkarlar (K12).
- Süryanilerde uğur, bereket ve beklentiler için kırmızı- beyaz iplerden yüzükler bilezikler yapılır. Tarlalardaki ağaçlara asılır. Buna Süryanice ‘Sibora’ denilir.

Yezidilerde Basımbar olarak bilinen bu âdet yöre halkının geneline ait bir inanış olarak karşımıza çıkmaktadır (K20, K29).

- **Siboro- Basımbar geleneği:** Türkçe’de ‘muştulama, müjdeleme’ anlamına gelir. Meryem Ana’nın İsa Mesih’e gebe kalacağını bildiren müjdelemenin bir anısı olarak her yıl 25 Mart’ta kutlanan bu bayrama Süryani kilisesi geleneğinde Suboro denilmektedir. Süryanilerin çok eski bir geleneği olan Siboro Mhallemi halkı arasında Basımbar ismi altında yaygın bir gelenek olarak sürmektedir. Hz. İsa’nın hem Tanrılığını hem de insaniliğini simgeleyen ‘beyaz kırmızı’ renkli ipler; ellere parmaklara, boyuna bağlanır. Ürünleri kötülüklerden korumak amacıyla da ekinlere, asmalara ve ağaçlara bağlanır. Basımbar gününde ayrıca ‘maya’ bir sene boyunca yoğrulacak hamurlarda kullanılmak üzere tazelenirdi. Basımbar ile ilgili bir diğer görüş ise, Basımbar Yezidi Kürtçe dilinde yedi renkli ipten oluşan, Paskalya yortusundan önce tutulan büyük oruç süresince takılan bir bileziktir. Güneşin renklerini taşıyan bu iplikler güneş kültürünün sembolüdür (Çetin, 2007: 67).
- Gelin ve damadın üzerine pirinç veya buğday bereket olsun diye atılır (K26).

1.3.6. Tabiat Olayları ile ilgili İnanışlar

Aynı tabiat olayının yerler ve topluluklara göre, çoğu kez aynı bölgede bile birbirinden farklı çelişkili inançlar yarattığını belirtmek gerekir.

Ebemkuşağı (eleğim sağma) birçok yerlerde Fatma Ananın kuşağı diye adlandırılır; onun altından geçenin kızsız oğlan, oğlansa kız olacağına inanılır. Mevsimlerle ilgili yaygın olan bir inanış da sıcakların gelmesini ‘cemre’lerin düşmesine bağlamaktır. Arapça’da kar, köz anlamına gelen bu kelime ile niteliği bilinmeyen, sıcaklığı sağladığına inanılan bir madde düşünülür. İnanışa göre cemreler bir hafta aralıkla 7 Şubatta (20 Şubatta) havaya, 14 Şubatta (27) suya, 21 Şubatta (5- 6 Martta) toprağa düşmüş (Artun, 2005: 240- 242).

Midyat yöresinde tabiat olayları ile ilgili inanmalardan bazıları şunlardır:

- Yöredeki ortak kültürlerden biri de gökkuşağı altından geçildiğinde dileklerin kabul olmasıdır (K39).
- Yıkılmış Ağaç (Davmet’il Vak’a): Çocuğu olmayan kadınlar çocukları sevindirip ağaçlara kumaşla taşları bağlarlarmış (K1).
- Ayva çok olursa kış sert geçer (K48).

- Kış çok şiddetli geçtiği zaman kırmızı kar yağarmış (K10).
- Korku için mezardan getirilen toprak, su ile ıslatıldıktan sonra korkan kişinin yüzüne aniden serpilirse korkusunun geçeceğine inanılır (K23, K27, K37, K47, K62).
- Güneş ve Ay tutulmalarını hayra yoranlar olduğu gibi şerre yoranlar da vardır. Güneş ve Ay tutulmalarından sonra kıtlık, savaş, deprem, kuraklık olacağına inanılır. Tutulmalar sırasında iki rekat namaz kılıp dua edilirse, duaların kabul olup o esnada olabilecek tehlikelerin uzaklaştırılacağına inanılır (K27, K37, K62).
- Yağmur damlalarını meleklerin indirdiğine inanılır (K27, K37, K62).
- Yezidiler, Ay tutulması olayında evlerinin damlarına çıkarak tenekeler çalarlar. Ay tutulmasının çözülmesi için ses çıkarırlar. Ay'ın ejdere benzer bir hayvan tarafından tutulduğuna inanılır. Gürültü olursa korkup kaçacağına inanılır. Böylece ay çözülmüş olur (K44).
- Süryaniler, tahılları kurtlandığı zaman din büyüklerinin yanlarına giderler. Din büyükleri de kırılmış testilerin üzerine dualar yazarlar ve bunlar da tahılların arasına atılır (K54).
- Harman zamanı özellikle küçük hortumlar oluşurdu. Bu hortumlar samanlarını cimrilerin üzerine bıraktığına inanılmış (K2).
- Çocukları kuyuya düşme tehlikesinden korumak için, kuyunun yanına giderseniz “Şeho Salabo sizi kuyuya çekip boğacak.” söylentisidir (K2).
- Sağlığın korunması amacıyla, evin süpürüldükten sonra süprüntülerin kapı eşliğinde bırakılmasını yasaklayan “Let hellevn ıl vese’ğ helf ıl beb, kele ti ser havnak şiyatin” söylentisidir. (Arapça’da şeytan: Gözle görünmeyen yani mikroptur.) (K2).
- Yere tuz dökmeyin, ahîrette göz kapaklarınızla toplayacaksınız” söylentisi. Bunun nedeni eskiden tuzun çok zor bulunması ve tuzun israfını önlemektir (K2).
- Tenceden yemek yemeyin yoksa düğününüzde yağmur yağar. Bu ifade, yemek yeme adabına uymayanlar için söylenmiştir (K2, K18, K22, K62).
- Ayakkabılarınızı ters bırakmayın yoksa içine şeytan girer.” cümlesiyle ayakkabıların eşik önlerine dağınık bırakılmaması öğütlenmektedir (K2).

- Yemek yiyen birinin elindekiyi paylaşmaması halinde yılanı sana gelecek denilmesi. Bu söz ile paylaşma tavsiye edilmektedir (K2, K24, K48).
- Ateşle oynayanlar akşamları altını ıslatır denilerek çocukların ateşle oynaması engellenir (K2).
- Çocukları olmayanların, Devmıt- ıl Vaka'da Cuma Namazı vaktinde dua etmesi, ağacın çatalı içinden yedi defa geçip istediği çocuk sayısınca taşı bir çaput içine sardıktan sonra o ağaca asması ile dileklerinin olacağına inanılır (K2).
- Ekmeği ters bırakmayın, günahdır söylentisi (K2, K6, K23, K27, K45).
- 'Güneş güneş, al sana bu eşek dişini ver bana ceylan dişini.' Dişi düşen çocuğun dişini atarken söylediği sözdür (K2).
- Yüksek bir yerden atlanacağı zaman "Le tıncısır sêki tey tıncısır sêk ıl ıl'asfor" (Ayağım kırılmasın kuşun ayağı kırılsın) sözünün söylenmesi (K2).
- Tırnaklarınızı birbirine sürtün. Bu söz iki kişi tartışırken, tartışmanın kavgaya dönüşmesi için söylenmektedir (K2).
- Lım şekke'ê mevkiinde bulunan kayanın içindeki oyuğa üç taş atarak üçünün oyukta kalması şartıyla dileklerin kabul edileceği inancı vardır (K2).
- Ay ve Güneş tutulması sırasında tenekelere vurulması hatta silahla ateş edilmesi. "taktıkuv kele levê ıl-huvtê tı tible ılkamar." denilmektedir (K2).
- Birine bıçak veya makas gibi kesici aletleri verirken elinden alınması halinde araya düşmanlığın gireceğine inanılması (K2, K27, K51, K58).
- Ay ve Güneş tutulması sırasında Ay'ın ve Güneş'in ejderha tarafından yutulduğu inancı vardır. Hatta ejderhayı korkutmak için teneke, tencere, tahta gibi araçlara vurularak ses çıkarılır. Bu seslerle güya ejderha korkutulacak ve Ay veya Güneş kurtarılmış olacak (K2).
- Yemin edilirken birinin başıyla veya bir zat adına yemin edilmesi -Hêq şeyh fazıl, hêq şeyh 'Abdilkedır ihyet rasık, ihyet rasık ıl'aziz lı a'tiyuv bı mel ıddınyê kıllê (K2).
- Çocuğu olmayan kadınlar hamile kalmak için bazı kayaların üzerinden atlayarak ya da dönerek çocukları olacağına inanırlar.
- Çocuk sahibi olmak için ölü yılanın üzerinden atlanır (K2).
- Doğum yapan kadınların 40 gün boyunca karşılaşmamasına özen gösterilir. Kadınların karşılaşmasının onlara ve bebeklerine zarar vereceğine inanılır. Ayrıca

doğum yapan bir kadınla yeni evlenen gelinin 40 gün içinde karşılaşmalarına özen gösterilir (K2, K22, K23, K37).

- Cinlerin bebeğe zarar vermemesi için kundağa küçük bir çakı, yastığına da iğne iliştilirdi (K2).
- Ayaktan çıkarıldıktan sonra yan veya ters dönen ayakkabı, hemen düzeltilmezse ayakkabı sahibinin, işlerinin ters gideceğine ya da ona uğursuzluk getireceğine inanıldığı için ayakkabının dibine hafifçe tükürülerek düzeltilir (K2, K18).
- Dışarıya bırakılan, bıçağın ya da baltanın sağanak yağmuru dindireceğine inanılır (K2).
- Islık çalan kişinin şeytanları ışıyla çevresinde topladığına inanılır (K2, K22, K23, K48).
- Nisan yağmurlarının insanı güzelleştirdiğine inanılır (K37, K62).
- Soğan ve sarımsak kabuklarının üstüne basılmaz (K14, K37, K62).
- Aralarının bozulacağına inanıldığı için iki kişinin arasından geçilmez (K3, K6, K27, K37 K62).
- Kapı eşiğinde oturulmaz (K3, K14, K22, K23, K48).

Midyat yöresinde hastalanan bazı çocuklara dolunayın etkili olduğuna inanılır. İşle, çocuğun yüzüne ve alınına bazı işaretler yapılırdı. Terk edilen bu âdet de eski dinlerden kalma olmalıdır. Ay ve Güneş tutulması sırasında sergilenen davranışlar yöre insanının genelinde görülmektedir. Gökkuşağının altından geçince cinsiyet değiştirilmesine dair olan inanca Ömer Seyfettin'in Ebemkuşağı adlı hikâyesinde de yer verilmektedir. Yukarıda bir kısmını zikrettiğimiz inanç ve hurafelerin bir kısmı halen yaşamaktadır. Halkın bilinçlenmesiyle birlikte bunlar yavaş yavaş terk edilmektedir.

1.3.7. Hayvanlarla ilgili İnanışlar

Hayvanlar da bitkiler gibi kendilerinden yararlanma bakımından değerlendirilirler. Yaradılışlarını ve dönüşümlerini açıklayan efsanelere ve inanışlara konu olurlar. Hayvanlar, bitkilerden farklı olarak halkın geleneklerinde yenmesinde bir sakınca olmayanlarla, yenmesi hatta dokunulması günah, rastlanması uğursuzluk getirici sayılanlar olmak üzere kümelenirler (Artun, 2005: 246).

Midyat yöresinde hayvanlarla ilgili inanışlardan bazıları şunlardır:

- Müslümanlarda domuz eti yenmesi kesinlikle haramdır (K24, K48, K58, K62).

- Kara kedi görülmesi uğursuzluk sayılır. Kara kedi görülünce tükürülmesi ve görenin saçını çekmesi gerekir (K37, K58).
- Yeni doğan çocuğun ömrü uzun olsun diye bir yaşını bitirmiş koç kesilir. Buna Akika denir. Bu koçun, cennete çocuğun ve anne babasını sırtına alıp götüreceğine inanılır. Akikası kesilen çocuk ölürse koç ile birlikte dirilip anne babasının önünde cehennem kapısını kapatacağına inanılır (K22, K27, K3).
- Koyun bir türlü cennetten çıkmak istemezmiş, Cennet-i a'ladan ... Çobana diyorlar ki, 'Bu hayvan, ne yaptıysak, Cennetten çıkmadı. Belki kavalla çıkar...' Çobana kaval veriyorlar, diyorlar ki, 'Çık Cennet'in kapısından, hiç arkana bakmadan. Sonunda merak ediyor, dayanamıyor, dönüyor, arkasına bakıyor. Bütün koyunlar çıkmış, bir tek koç kalmış, Cennetten çıkmamış. Çoban bakınca Cennet'in kapısı kapanıyor, o koç içerde kalıyor. Bütün koçların boynuzları gümüşten imiş. Çoban arkasına dönüp bakınca çıkan koçların boynuzları kemik kesilmiş. Bakmasaymış, hem o tek koç da Cennet'ten çıkacakmış, hem de bütün koçların boynuzları gümüş kalacakmış (Boratav, 2003: 20).
- Baykuş sesi duymak uğursuzluk sayılır (K45).
- Baykuş bir evin damında öterse o evde bir uğursuzluk olacağına inanılır (K10).
- Atlar sancılandığı zaman burnundaki kıkırdak kesilirmiş (K45).
- Hayvanlarda oluşan gazlı şişkinliklerde kulak kesilirmiş (K45).
- Uyuz olan hayvanın üzerine peynir suyu dökülürmüş (K45).
- İnekler hastalandığında damak bölgesi bıçakla kesilirmiş (K45).
- Köpeklerin daha saldırgan olması için kulakları kesilir kızartılarak köpeğe yedirilirmiş (K45).
- Geceleri çok fazla havlayan köpekler, özellikle deprem gibi doğal afetlerin ya da felaketlerin habercisi olarak yorumlanır (K28, K31, K36, K45).
- Köpek Şafi mezhebine göre haram olduğu ve tenya taşıyıcısı olduğu için sadece kırmızı toprakla yıkanınca helal olduğuna inanılır (K24, K36, K45).
- Tavşan uğursuzluğuna, kuzuların bereketli olduğuna, oğlakların yaramaz olduğuna, keçilerin inatçı olduğuna inanılır (K10).
- Koyunlar ve kuzular usludurlar. Hatta sessiz sakin olan insanlara kuzu gibi denir (K10).

- Hazine üzerine oturan kara öküzün benekli olduğuna inanılır. Şerif Arık da kara öküzünün bu şekilde benekli olduğunu anlatmaktadır (K48).
- Kurbağa öldürenin elinde siğil çıkar. Çocukların kurbağaları öldürmelerini önlemek için söylenmiştir (K2).
- Kertenkeleyi öldürün, sevap kazanırsınız. Bu batıl inanışa göre, kertenkele öğle vakti güneşlenirken, güneşe meydan okumakta; dolayısıyla da Allah'a karşı çıkmış olmaktadır (K2).
- Tavşanı gördüğünüzde; bir taş alın, gözünüzü kapatın ve dizinize vurun. Tavşan yere düşer, siz de gider yakalarsınız.” Bu söz, kurnazların; saf, tecrübesiz olanları kandırıp eğlenmek için söylenmiştir (K2).
- Köpeğin uzun uzun uluması, bir felakete ya da civardaki kişilerden birisinin öleceğine işaret sayılır (K2).
- Baykuş sesinin uğursuzluk getireceğine inanılır (K2).
- Kertenkeleye bakmanın sevapları götürdüğüne inanılır (K2).
- Kirpi etinin halk arasında hastalıkları iyileştirdiğine inanılır (K39).
- Yezidilerde katır haramdır. Siyah renkli hayvanlar kutsaldır. Kedi köpek hariç her hayvanın eti yenir. Melek Tavus'tan dolayı Tavus kuşu dini semboldür. (K12).
- Süryanilerde ve yine yöre halkının tümünde hayvanlarla ilgili yapılan bir davranış da bir hayvan kaybolduğu zaman bir kurdun ağzı bağlanırmış ki hayvanı yenilmesin. Böylece kaybolan hayvanın korunmuş olacağına inanılır (K20).
- Hizmet veren hayvanlara saygı duyulur, zarar verilmez. Domuz güçlü bir hayvan olduğu için kimi Hıristiyanlara göre yenilmesi haram kimine göre de haram değildir. ‘Giren incitmez, çıkan zarar verir.’ düşüncesi vardır (K54).
- At eti mecbur kalınmadıkça yenmemelidir (K54).
- Güvercin, Hıristiyanlıkta kutsal ruhu simgeler. Mesih İsa'nın vaftiz oluşu zaman kutsal ruh güvercin şekliyle onun üzerinden geçmiştir (K5).
- Kilisenin nikâh törenlerinde kullandığı bir kuş sembolü vardır. Bayanlar için ‘Şıfninto’, erkekler için ‘Şıfnino’dur. Bu kuşun özelliği eşi öldüğü zaman başka kimseyle evlenmeyerek ömür boyu eşinin yolunu gözlemesidir. Kilise nikâhta gelin ve damada bu kuşa benzemelerini öğütler (K5).

Yezidilerde etinin yenilmesi haram olan hayvanlar:

- Horoz: Melek Tavus'un sancağı horoz şeklinde olduğundan ve yerdeki horozlar, arştaki horoza bağlı bulduklarından yezidiler horoz eti yemezler.
- Balıklar: Yezidiler, Yunus Peygamber'e balıklarına iman ettiklerine inandıkları için ona hürmeten balık eti yemezler.
- Geyik: Şeyh Adiy'nin gözleri geyik gözlerine benzediğinden Yezidiler geyik eti yemezler.
- Tavşan: Şeyh Adiy zamanında, Şeyh Zengin dağa avlanmaya çıkar. Avda bir tavşan görür. Onu vurmak için kovalamaya başlar. Tavşan kaçça kaçça Şeyh Adiy'nin evine gelir. Şeyh Zengin, Şeyh Adiy'den bu tavşanı ister. O da tavşanı vermek istemez. Şeyh Zengin tavşanı zorla almak isteyince buna sinirlenen Şeyh Adiy sinirlenerek tavşanı öldürür ve Şeyh Zengin'in önüne atar. 'Bu bana haram olsun' der. Bundan dolayı tavşan yemek Yezidi milletine haram olur.
- Koyun: Allah, Melek Şeyh Sin'i koyun şeklinde cennete götürür. Orada yünü kestirerek meleklere hırka yaptırır ve giydirir. Bundan dolayı din adamları beyaz elbise giyerler. Bu nedenle koyun eti yemek yalnız din adamlarına haram olur (<http://www.midyat.com>).

Midyat yöresinde hayvanlarla ilgili inanışlarda da dini farklılıklar vardır. Etinin yenilmesi haram olan hayvanlar dinlere göre değişmektedir; ancak halk hekimliği için kullanılan hayvanlar yörede kültürel etkileşimden dolayı farklılık göstermemektedir. Kan akıtma batıl inanç gereği mikroplardan arındırma, kötü ruhlardan uzaklaştırma olarak görülür bu nedenle kıkırdak ve damak gibi bölgelere kesikler atılır.

1.3.8. Günlerle ilgili İnanışlar

Halk arasında haftanın bazı günleri için farklı inanışlar gelişmiştir. Yöreden yöreye farklılık gösteren bu inanmalar da günlere çeşitli anlamlar yüklenmiştir. Bazı günlerde yapılması ve yapılmaması gereken hareketler olduğuna inanılır.

Midyat yöresinde günlerle ilgili inanışlardan bazıları şunlardır:

- Müslümanların kutsal günü olan cuma gününe temiz girmek için, bu gün de temizlik yapılır (K36).
- Cuma günleri yola çıkılacaksa namaz kılınmadan yola çıkılması tavsiye edilmez (K28, K48).

- Eksik saatler olduğuna inanıldığından çarşamba geceleri çamaşır yıkanmazmış. Yezidilerle ortak kültür olarak karşımıza çıkmaktadır (K39).
- Çarşamba günleri, çarşamba karısı ortaya çıkarmış (K27).
- Çarşambaları bebekler yıkanmaz (K10, K22, K27).
- Çarşamba ve cumartesileri, cinlerin ev halkına zarar verecekleri korkusuyla banyo yapılmaz ve çamaşır yıkanmazmış (K2).
- Cumğut-ıl Meryem yani Kara Çarşamba'da eksik saatler olduğuna inanıldığı için şakalaşılmaz, banyo yapılmaz, ağır bir şey taşınmaz, tırnak kesilmez, evde durulmazmış. (K10, K37, K62).
- Şubat ayının bitimine dört gün kala çocuklara banyo yaptırılmaz, gece dışarı çıkılmaz, sıcak su dökülmezmiş (K10).
- Martın ayının ilk beş günü, çocuklara banyo yaptırılmaz (K10).
- Cuma günleri saladan önce ev süpürülmez, makasla bir şey kesilmez sıcak su dökülmezmiş (K10).
- Geceleri tırnak kesilmez (K22, K28).
- Cuma gününe hazırlık olması için banyo perşembe günleri yapılır (K22, K23).
- Bereketli olsun diye cumartesi günü alışveriş yapılmış (K10, K22, K37, K62).
- Süryaniler özellikle cumartesi geceleri yıkanır. Pazar günleri ayin yapıldığı için çalışılmaz. Pazar günü kutsaldır ve çalışılmasına, kâr amaçlı iş yapılmasına izin verilmez. Kilisenin özel kabul edilip belirlediği sekiz gün daha vardır. Bu günlerde de çalışılmaz (K19, K29).
- Çarşamba, cuma ve bayram akşamları nikâh kıyılmaz. Dini nikâhlar pazar öğleden sonra kilisede kıyılır (İris, 2002: 205).
- Çarşamba günü Yezidilerin kutsal günüdür. Allah altı günde Dünya'yı yarattı. Bir günde dinlenmiştir. Yezidilerde çarşambaları çalışmak pek iyi karşılanmaz (K12, K44).
- Yezidiler, Tanrının haftanın her bir gününde bir melek yarattığına inanırlar. Bu günler:
- Pazar günü, Melek Azrail'i yarattı. Azrail, Melek Tavus'tur. Melek Tavus bütün meleklerin başıdır.
- Pazartesi günü, Melek Derdail'i yarattı. Bu Şeyh Hasan'dır.
- Salı günü, Melek İsarafil'i yarattı. Bu, Şeyh Şemsettin'dir.

- Çarşamba günü, Melek Mikail'i yarattı. Bu, Şeyh Eb'u Bekir'dir.
- Perşembe günü, Melek Cebrail'i yarattı. Bu, Şeyh Şecaattin'dir.
- Cuma günü, Melek Semnail'i yarattı. Bu, Şeyh Nasrettin'dir.
- Cumartesi günü, Melek Nurail'i yarattı. Bu Şeyh Fahrettin'dir (Taşğın, 2005: 21).
- Temmuz ayında Midyatlılar testi kırarlar. Günümüzde de bardak kırarlar. Bu ayda evde kırılan herhangi bir şey iyi olarak yorumlanır. Kaza belayı engelleyeceği düşünülür. 'Kaza bela kırıldı' denir (K5).
- Süryanilerde önemli günlerden bazıları şunlardır:
 - 1 Ocak Yılbaşı, Mesih'in sünneti
 - 7 Ocak vaftizci Yuhanna günü
 - 8 Ocak Mor Stefonus'un şehit edilmesi
 - 19 Ocak Kartminli Mor Şemun günü
 - 2 Şubat Yaşlı Mor Şemun günü
 - 3 Şubat Mor Barsavmo günü
 - 5 Şubat Ninova orucu
 - 8 Şubat Patrik Mor Severius günü
 - 13 Şubat Patrik 3. İlyas'ı anma günü
 - 3 Mart Azizi Mor Efrem'i anma günü
 - 9 Mart Sebastiyen Kırk Şehidini anma günü
 - 13 Nisan Elem Cuması ve Haç
 - 20 Nisan Mor Evgin'i anma günü
 - 22 Nisan Mor Gevergis günü
 - 11 Mayıs Nusaybinli Mor Yakub'u anma günü
 - 15 Mayıs Mor Şmuel'i anma günü
 - Haziran Mor Şemun Dzeyte günü
 - 15 Ağustos Meryemana'nın intikali
 - 18 Ağustos Mor Ahısnoyo
 - 31 Ağustos Mor Gabriel 'sağ elinin kesilişini' anma günü
 - 8 Eylül Meryemana'nın doğuşunu anma günü
 - 23 Aralık Mor Gabriel'i anma günü (İris, 2002: 175- 188).

Midyat yöresinde günlerle ilgili inanışlarda din önemli bir faktördür. Müslümanların kutsal günün cuma, Hıristiyanların pazar, Yezidilerin ise çarşamba oluşu o günleri dinin mensupları için daha anlamlı yapmaktadır; ancak üç dinin de ortak olarak eksik saat olduğuna inandıkları gün çarşamba'dır. Çarşamba günü özellikle yıkanmak pek iyi karşılanmamaktadır. Günümüzde günlere yüklenen bu tür anlamlar giderek önemini yitirmektedir.

1.3.9. Rüya ile ilgili İnanışlar

İnsanoğlu, rüyasında gördüklerinin etrafında da inanışlar oluşturmuştur. Halk, gördüklerinden anlamlar çıkarıp geleceğe yönelik yorumlar yapar. Görülenlerin yorumlanmasında temel ölçüt rüyada görülen kişi, nesne hayvan ya da çeşitli olaylardır (Artun, 2005: 259).

Midyat yöresinde de görülen rüyalar çeşitli şekillerde yorumlanmakta ve bununla ilgili çeşitli inanışlar geliştirmektedirler. Bunlardan bazıları şunlardır:

- Rüyaların kötü görülmesi durumunda kimseye anlatılması önerilmez. Suya anlatılması veya sol kol üzerine dönülerek sessizce sol kola anlatılması gerektiğine inanılır (K3, K17, K22, K27).
- İyi görülmesi halinde 'Hayırdır inşallah' diyerek anlatılır (K35).
- Sabah namazından sonra görülen rüyaların gerçek olduğuna inanılır (K22).
- Kötü görülen rüyalar anlatılmaz; ayrıca rüyaların tersine çıkılacağına da inanılır. Öldüğü görülen bir kimsenin ömrünün uzun olması gibi bir inanç da hakimdir (K36).
- Yezidilerde de rüyanın tersine çıkacağına inanırlar. Bir kişinin doğum yaptığı görülürse öleceğine, dişinin düştüğünü görülürse oğlu olacağına inanılır (K12).
- Süryanilerde, rüyada diş çekilmesinin görülmesi aileden birinin ölümü olarak yorumlanır (K20).

Midyat yöresinde rüyalar ile ilgili inanışlarda rüyanın tersinin çıkacağına olan inanç hakimdir. Ayrıca herkese rüyanın anlatılmaması gerektiğine inanılır. Müslümanlar ise özellikle sabah namazından sonra gördükleri rüyalara inanmaktadırlar. O saatte görülen rüyaların gerçekleşeceğine inanılır.

1.4. Halk Mutfağı

İnsanoğlu, ilkçağlardan beri yaşamak ve çevresindekileri yaşatmak için sürekli besin kaynağı aramak zorunda kalmıştır. İlk dönemlerde avcılık, toplayıcılık yapmışsa da belirli bir evrim sonucu hayvanları evcilleştirmeyi, yabani bitkileri yetiştirmeyi başarmıştır. Ateşin bulunmasıyla da yemek türleri ve pişirme biçimleri sürekli gelişmiştir. Beslenme ile ilgili davranışlarda; tarım, ekonomi, coğrafya, dini inançlar, demografi, eğitim vb. çeşitli faktörler etkilidir (Artun, 2005: 291- 300).

İnsanın beslenme kültürü, yaşama biçimiyle doğrudan ilgilidir. Toplumların beslenme ile ilgili davranışları; tarım, ekonomi, coğrafya, dini inançlar, eğitim vb. çeşitli faktörlerin etkisiyle oluşur. Midyat yöresinde de ekonomi, coğrafya, tarım, dini inançlara göre bir yemek kültürü oluşmuştur. Yapılan yemekler tarım ürünlerine bağlı olarak çeşitlilik göstermektedir.

1.4.1. Yiyecek Türleri Ve Yapılışları

Acin: Et, tahta tokmakla taş üzerinde dövülür. Dövülen etin sınırları alınır. Bu işleminin bitimine yakın içine soğan ve kişniş taneleri bırakılarak dövülmeye devam edilir. Taneler iyice ezildikten sonra dövme işlemi tamamlanır. Bakır leğende bulgur (simt) hazırlanan et ve toz biberle ile yoğrulur. Yoğurmanın bitimine yakın sade yağda yumurta kızartılır. Omlet (İsfine) ya da sahandada (İğyun) şeklinde kızartılan yumurtalar isteğe göre pişirilir. Acinin üzerine bırakılır (K52).

Baksuseme: Kar ve pekmez karıştırılarak yenir. Havaların ısınmaya yüz tuttuğu zamanki billurdan kar yenilirmiş (K36).

Beni: İçine ceviz veya badem bırakılarak üzümünden yapılır (K36).

Bulgur: Bulgur sonbaharda hazırlanır. Yapımında iri taneli, sert ve kaliteli buğday kullanılır. Taş ve toprağından temizlenen bu buğdaylar, haşlanmak için bir tarafa bırakılır. Yıkama sonucunda suyun üstünde birikenler, evcil tavuklara yem olur. Öte yandan büyük bir kazan daha önceden hazırlanmış olan ocağın üstüne yerleştirilir. Bulgur olmak için haşlanmayı ve pişirilmeyi bekleyen kazandaki buğday, sulandırıldıktan sonra ocak tutuşturulur. Kaynama olayından sonra, haşlanmış buğdaylar kazandan çıkarılır. Süzülerek daha önce hazırlanmış havalı, güneşli bir damda (veyahut başka bir zeminde) kurumağa bırakılır. Kuruduktan sonra, kümeler halinde toplanır ve zemini sert geniş bir alana (bazen dibekli bir yere) götürülür. Suyla ıslatıldıktan sonra, tokmaklarla ikişer sıra halinde

toplanmış gençler tarafından dövülmeye başlanır. Dövme sırasında etrafa saçılan taneler, genç kızlar tarafından kümeye geri getirilir. Bu dövme ve kırma işleminden sonra, kepeğin giderilmesi için o taneler yine kurumağa bırakılır. Kuruyunca savrulur, kepeği giderilir. Kepek bazen, hayvanların yemine karıştırılır, bazen de yastık yapımı için kullanılır.

Haşlanmış, kurutulmuş, dövülmüş ve kepeği giderilmiş taneler, yabancı maddelerin ayıklanması için tekrar kalburlanarak elenir. Bu sefer kadınlar ve kızlar, kollarını sıvayarak, -bazen şarkılar eşliğinde- bunları el değirmeniyle öğütmeye başlarlar.

Daha çok sabah ve akşam serinliğinde yapılan bu öğütme işinde genç kızlar, büyük rol üstlenir. Elendikten sonra, öğütülenler, boylarına göre beş gruba ayrılır. Birincisi ve taneleri en iri olanı 'Riço' olarak adlandırılır ve bundan dana kemikleriyle karışık bir çeşit yemek ve işkembe (gebebayat) yapılır. İkincisi bulgurdur. Üçüncüsü smido ve hurik ismiyle bilinir. Bundan mercimek karışımı balu yemeği ve kursikat yapılır. Dördüncüsü samdo diye bilinir. Çiğ köfte ve içli köfte samdo'dan yapılır. Beşincisi ise, en incesidir. Ve bir çeşit un gibi bazen günlük ekmeğe karıştırılır. Ayrıca üzüm suyunun kaynamasıyla oluşan; Halile'nin (Katı üzüm tatlısı) yapımında kullanılır. Bütün bu çeşitleri, birbirinden ayıran ayrı ayrı elekler vardır. Bu çeşit eleklerden geçtikten sonra, ince ve son kepeğin ayrılması için tekrar savrulur. Ve yıllık yiyecek olması için tulumlara konularak veyahut başka bir şekilde saklanır.

Çorbalar: Lebniye, un çorbası, mercimek çorbası, kelle paça, nohut çorbası, corten, ginedir çorbasıvb. (İş, 2006: 83).

Döbo: Hayvan budu sarımsakla ve baharatlarla terbiye edilir. Suyu ile de bulgur pilavı yapılır (K20).

Et yemekleri: Mazlum, Kibe, Kelle paça, Döbo, Fırkiye, Güveç, Kaddoha, Şambörekvb. (İş, 2006: 83).

Fırında pişirilmiş çiğköfte: (Kıbbe bıl fırın) Araplardan alınan bir yemektir. Hazırlanan çiğköfte fırında pişirilir (K54).

Goşte Meksud (Lahmet meksud): Salamura et (K39).

Helil: Üzüm lokumu olarak da bilinen helil, un katılarak yapılır (K22).

Hımseye: Tuzlanmış kışlık et ile nohut saçalı suda pişirilir (K6,K13,K21).

Hınteye: Tuzlanmış kışlık et ile dövülmüş buğday, az miktarda nohutla pişirilir.

İbsesi: Tandırda pişirilen sıcak ekmeğin ufak ufak doğranarak üzerine sade yağ bırakılarak karıştırılır. Sıcak bir şekilde yenilir (K55).

Kadidi (Cezerye): Kavun soyularak kurtulur pekmezle tatlandırılır (K55).

Kakulet: İnce bulgurdan (Simt) kakul yemeği yapılır. Simt bulgur öğütüldükten sonra arta kalandır. Kakul; soğan, sade yağ karıştırılarak pide şeklinde tandırda pişirilir. Ayran ile birlikte yenilir (K17, K22, K47, K51).

Kavit: Bir diğer adı pekmez helvası olan kavit, pekmeze ve un karıştırılarak yapılır (K47, K51).

Kebablar: Soğan Kebabı, Patates Kebabıvb. (İş, 2006: 83).

Kelle, Kelle nohut: Bulgurun yapıldığı zamanlarda geleneksel olarak yapılan yemeklerdir. Bulgur için hazırlanan ateşte pişirilir (K6, K10, K17).

Kısb: Susamın arta kalanından tahin elde edildikten sonra arta kalanından elde edilen yiyecektir (K45, K62).

Köfteler: İçli köfte, (İkbebet), aya köfte (Irok), çiğköfte, mercimekli köfte (Bello), kitel raha ... vb. (İş, 2006: 83).

Kurutma: Kış için Patlıcan, biber kabak... kurutulur. Kurutmalarından yemekler yapılır (K36).

Lebeniye: Yoğurt ve dövme buğdaydan yapılır. İsteğe göre pekmez veya bal ile yenilir (K22, K36).

Metfunit Şite: Kurutulan patlıcan, domates, biberden kış türüsü yapılır (K56).

Peynir Helvası: Taze tuzsuz peynir, un, tereyağı, şekerden yapılan helvadır (K18).

Rışte: Erişte çok makbul bir yemektir. Bayram sofralarında bile yer alır. Tereyağı ve yumurta ile pişirilir. Şehriye ve erişte yardımlaşarak yapılan önemli yemeklerdendir. Türküler, maniler söylenirdi (K2).

Sortan: Sütün yoğurt haline getirildikten sonra kurutulmasıyla yapılır (K22, K34).

Yokluk zamanlarında Palamut ekmeği yapılırmış. Su için Hasankeyf'e gidilirmiş (K54).

1943'te 1944'te iki kıtlık yaşandı. Buğday olmayınca darı (dihın) yenilirmiş. Darı sıcak seven bir tahıldır. Eskiden ekmeği yapılırmış. Dibi tutmaz, dağılırmış. Yörede darı ile ilgili söylenen bir de mani vardır.

Ay dihin dihin

Darının derdinden

Öğütüyorum dağılıyor,

Hamur yapıyorum olmuyor

Pişiriyorum yanıyor.

Yiyiyorum boğazımda kalıyor.

Yezidiler de özel günlerde Goşte Meksud ve bulgur et yemekleri yaparlar (K12).

Balkabağı, bulgur, goşte meksud'tan ekşimsi bir tadı olan adı hatırlanmayan lezzeti damaklarda kalan bir yemek yapılmış (K2).

İşkembe Dolması (Kibbeh)

Malzeme: Kuzu işkembesi 3 kg (5 parça), Kuşbaşı dolmalık et (1.5 kg), Bulgur (1.5 kg), Pirinç (100 gr), Soğan (2 baş), Karabiber (1 tatlı kaşığı), Kırmızı biber, Nane, Tarçın ve Kişniş, Tuz (1 çorba kaşığı)

Hazırlanışı: İşkembeler kaynar suda iyice yıkanır. Bir el büyüklüğünde parçalara ayrılır ve ağızı açık kalacak şekilde iğne iplikle dikilir. Satır satır yapılan kuşbaşı et önceden ıslatılan bulgur ve pirinçle karıştırılır. Soğanlar küçük küçük kesilerek ilave edilir. Ardından baharatlarla harman edilerek karıştırılır. Hazırlanan iç, işkembelerin içine doldurulup ağızları dikilir. Bir miktar su ile düdüklü tencerede 45 dakikada kaynatılıp servise hazır hale getirilir.

Kaburga Dolması

Kaburga dolması, Doğu ve Güneydoğu Anadolu'da yaşayan birçok topluluğun en gözde bayram yemekleri arasında yer alır. Hazırlaması ve pişirmesi oldukça zahmetlidir.

Malzemeler: (6 kişilik) 1 yaşındaki oğlak ya da kuzu kaburgası, 250 gr. koyun kol eti, 2 su bardağı pirinç, 4 çorba kaşığı tereyağ, 1 tatlı kaşığı karabiber, 1 tatlı kaşığı tuz, 1 tatlı kaşığı yenibahar, 3 su bardağı su, 1 su bardağı badem, 1 çorba kaşığı çok ince kıyılmış maydanoz veya reyhan.

Hazırlanışı: Pirinci ılık ve tuzlu suda soğuyuncaya kadar bekletin. Kol etini kuşbaşı doğrayın. Doğradığınız eti bir bardak su ile ateşe koyup, kavurarak suyunu çektin. İçine karabiber ve tuz atın. Üzerine biraz sıcak su ilave ettikten sonra eti kaynamaya bırakın. Başka bir tencerede 2 çorba kaşığı yağ eritin. Pirinci bol suda yıkayıp yağda kavurun. Kavurduğunuz pirinci, kaynamakta olan etin suyuna ilave edip yarı pişmiş bir pilav yapın. Bir başka kapta, bademi suda haşlayın. Kabuklarını soyup yıkadıktan sonra suyunu süzüp

yağda kavurarak pembeleştirin. Yarı pişmiş pilava, bademleri, kıyılmış reyhan ya da maydanozu ilave edin. İçine yenibahar da attıktan sonra karıştırın.

Kaburgalardaki etle kemiğin arasını açıp, pilavı doldurun. Doldurma işlemini iyi ayarlayın, çok doldurursanız patlayıp pilavın tencereye saçılmasına, az doldurursanız içine su girmesine neden olabilirsiniz. Etinizin üzerine biraz salça sürün ve bir çorba kaşığı yağda kızartın. 3 bardak dolusu kaynar suyu ilave edip, tuz da attıktan sonra, kapağını örtün. Tencerede önce kemikli tarafı alta gelecek şekilde yerleştirerek 1 saat kaynatın, sonra etli tarafını çevirerek, iyice yumuşayınca kadar çok hafif ateşte 4-5 saat kadar pişirin. Kaburga doldurulduktan sonra salça sürülmeden de pişirilebilir. Salça sürülmeden pişirilirse, servise almadan önce fırında üzeri pembeleşinceye kadar kızartılır.

Paskalya Çöreği (Kliçe)

Malzeme: 1 kg un, 250 gr tereyağı, 250 gr şeker, 250 gr süt, 10'ar gr çekilmiş anason, mahlep, tarçın, kabartma tozu ve bira mayası.

Hazırlanışı: Şeker sütün içinde eritilir. Hazırlanan karışım geniş leğende un, baharat ve yağla beraber iyice yoğrulur. Daha sonra hamur dinlenmeye bırakılır. Kabarıp kıvamını aldıktan sonra şekillendirilerek (simit ya da tepside bademlendirilerek) yağlanan tepsilere itina ile dizilir. Üzerlerine yumurta sürülerek fırına verilir. 35-45 dakika kadar pişirilen çörekler soğumaya bırakılır. Bayram günü özellikle peynir eşliğinde afiyetle yenir.

Güneydoğu Anadolu'ya özgü bol baharatlı ve yağlı beslenme özelliği Süryaniler arasında da görülür. Et ve süt ürünlerine hemen her yemekte rastlanır. Sebzenin beslenmedeki yeri kısıtlıdır. Daha çok biber ve patlıcan gibi sebzeler kurutularak, domates de salça yapılarak kışa hazırlanır. Kavurma, sucuk, üzüm sucuğu yanında evde hazırlanan kışlık yiyeceklerin başında bulgur ve şehriye gelir. Bulgurun çorbaliğine Dövme, köfteliğe ihşane, içli köfte için kullanılanına bulgur ismeyt ve zıbara adı verilir. Köfte ve dolmalar yaygın yiyeceklerdir. Belloğ denilen mercimekli köfte, içli köfte; haşlanmışına ikbebat, kızartılmışına ırok denilir. Acin denilen çiğ köfte en yaygın yemeklerdir (www.suryaniler.com).

İlçe'de adını saydığımız yemekler fark gözetmeksizin bütün yöre halkı arasında yapılır. Midyat yemeklerinin vazgeçilmezi olan et, yağlı ve bol baharatlı yemeklerde karşımıza çıkar. Bulgur ve çeşitleri bölgenin vazgeçilmezleri arasındadır. Burada bulunan

bağlardan elde edilen üzümle yapılan sucuklar, pestiller, kuru üzümler kış için hazırlanan tatlıların başında gelir. Yörede, makine ve teknolojik gelişmeler yüzünden pek çok yiyeceğin ve içeceğin korunması nostaljik bir hal almıştır.

1.4.2. İçecek Türleri Ve Yapılışları

Midyat Şarabı: Midyat ve çevresi tarihte şarabın anavatanı olarak bilinir. Midyat Süryanileri, bölgede yetişen kaliteli ve şarap yapmaya en uygun üzümleri şarap yapmak için değerlendirirler. Günümüzde şarap imalathanesi kalmamıştır. Süryaniler evlerindeki küplerde bölgenin en lezzetli şaraplarını üretmektedirler. Bölgede yetişen, Öküzgözü, Boğazkere, Horozkarası ve Dökülgen cinsi üzümlerden elde edilen şaraplar, dolgun gövdeli, zengin aromalı ve alkol oranı normalden çok yüksektir. Diğer şaraplara göre daha tatlıdır. İçinde hiçbir katkı maddesi olmaması, ince bir filtrasyona tabi tutulmaması Midyat Süryani şarabına kendi ayırt edici özelliğini kazandırıyor (İş, 2006:86).

Süryanilerde, şarabı evde yapma geleneği çok eskilere dayanmaktadır. Şarap, çok kıymetli bir içecek olduğu için eve gelen misafirlere ikram için yapılır. Şaraba hiçbir alkol maddesi katılmaz.

Şarap yapımı: Bağdan getirilen üzüm, avluda hazırlanan büyük kazanların içine boşaltılır. Bir iki hafta güneşte bırakılarak yanması sağlanır. Üzüm sıkma teknesine bırakılır ve burada suyu elde edilir. Daha sonra bidonlara boşaltarak, ağzını kapatıp, bir iki hafta güneşte tekrar bırakılır. Bu şekilde şarap hazır hale gelir. Bu aşamalardan geçen şarap içeriye alınır, üstü örtülür. Sıcaklığı korunarak dinlenmeye bırakılır. Çünkü şarap, sıcaklığı seven bir içkidir. Bu şekilde yaklaşık 3 ay beklettikten sonra şarap sofralık hale gelir (K54).

Şarapçılık, eski Mezopotamya ve Anadolu kültürünün önemli öğelerinden biridir. Yakın geçmişe kadar yörede yaşayan insanların bağlarda ürettikleri lezzetli ve besin değeri yüksek üzümler şarap haline getiriliyor, böylece yıllarca korunabiliyordu. Uzun süre bu topraklarda gelenek ve göreneğe göre şarap üretilmiş, daha sonra bilimsel yöntemlerin devreye girmesiyle eski usul şarap yapımı tarihe karışmıştır. Ama günümüzde halâ eski yöntemlerle, yaşadıkları köylerde şarap üreten Süryaniler vardır.

Ülkemizin hızla solan renklerinden biri olan Süryanilerin genellikle kuyumculuk ve taş işçiliği gibi alanlarda büyük hünere sahip oldukları bilinir. Oysa Süryanilerin bu

alanların dışında uzmanlaştıkları ve zengin bir kültür yarattıkları başka konular da vardır. Bu zenginliklerin başında Midyat ve köylerinde yaşayan Süryanilerin ürettikleri şaraplar yer alır.

İnancına bağlı bir toplum olan Süryanilerin kültüründe şarap önemli bir yer tutar. Çünkü Hz. İsa mucizelerini yaparken suyu şaraba çevirmiş, son akşam yemeğinde öğrencileri ile birlikte şarap içmiştir. Kilise geleneğinde ayinler sırasında kutsal ekmeğe şarapla kutsanmış ve insanlar şarapla kutsanan bu ekmeği yiyerek günahlarından arınacaklarına inanmışlardır. Hıristiyanlığın yayılması ile birlikte her manastır kendi ayin şarabını ürettiği topraklarla çevrilmiş ve din adamları bağcılığı teşvik etmişlerdir.

Süryanilerin yüzyıllardır birlikte yaşadıkları Müslüman komşularının inancına göre ise şarap üretimi ve tüketimi haramdır. Bu nedenle şarap üretimini o bölgelerde yüzyıllar boyu Süryaniler yaptılar. Süryaniler ürettikleri şarabı bir şekilde pazarlıyor geri kalan kısmını düğünlerde, yemek sofralarında, sohbet ortamlarında ya da misafirleri geldiğinde tüketirler (www. suryaniler.com).

Bağcılığı, Nuh Peygamber'den öğrendiklerini ifade eden Süryani taş ustaları; üzüm salkımları ile asma yapraklarını ve şarap testilerini en güzel taş işçiliğinde Mardin, Midyat mekânlarının duvarlarına işlemişler. Yüzyıllar boyunca devam ettirilen bu kültür ve gelenek şimdilerde ise tarihe karışmak üzere sırasını bekliyor (www. suryaniler.com).

Şarap Süryanilerde dini günlerde ve özel günlerde tüketim için üzümden yapılır (K39).

Müslüman halk arasında ise üzüm şırası yapılır (K36).

Mırra (Güneydoğu'nun sodası): Türk kahvesinin farklı şekilde kaynatılması ve hazırlanması ile yapılır. Kavrulmuş çekirdekten çekilen kahve, iki katı miktarda su ile kahve, kahve güğümünde kaynatılır. Bir başka güğüme süzülür. İşlem üç kez tekrarlanır. Yaklaşık bir saatte hazırlanan bir içecek olduğundan kalabalık topluluklar için hazırlanır. Mırra, ritüeli olan özel bir içecektir. Kahve fincanının tamamı doldurulmaz. Kahve kaynatıldığı için oldukça serttir. Herkes için ayrı fincanlar kullanılmaz. Fincan çalkanır ve bir defada içilir. Yere bırakılmadan bir sonraki davetliye ikram edilir. Taziyelerde mırra servisinin yapılması devam eden bir gelenektir (İris, 2002: 213).

Mırra, yöredeki Süryani ve Müslümanlar arasında özellikle taziyelerde sunulan bir içecektir.

1.4.3. Yiyecek ve İçeceklerin Korunması

Carra: Büyük testi. Genellikle pekmez için kullanılan carraların duvarda özel yeri vardı ve testi bükülerek dökülürdü (K2).

Gerzel: Su kamışından yapılan küçük sepettir (K52).

İkvara: Ana iskeleti ahşaptan alt, yan, ana bölmeleri galvanizli saçtan (paslanmaz) yapılarak kışlık zahireler burada muhafaza edilirdi. İkvaraların kapaklarına kilit takılırdı. Eskiden İkvaralar balçıkla yapılırdı. Sırf buğdaylar, tahıllar depdup topraktan yapılırdı. Saman karıştırılırdı. Böylece büyükçe varil yapılırdı. Buğday, arpa, darı... saklanırdı (K2, K52).

İkvara: Kışlık yiyecekler burada saklanır (K22, K52, K55).

İmkebbi: Yiyecekleri canlılardan koruma için yapılır (K55).

İnceli: Pişirilmiş topraktan yapılan bir tür leğendir. İçine tuzlanmış et bırakılırdı (K2).

İncenni: Saklama kabı gibidir. 1940'larda kullanılmış (K52).

Kaddoha: Tabak, küçük çanak çömlek (K52).

Kafforra: Kül, toprak, saman karışımından yapılır. Buğday denkte dövüldükten sonra, korumak için kullanılırdı (K52).

Meşke: İnce keçi derisinden yapılır. Yayık yapmada yoğurttan yağı çıkarmaya yarar (K52).

Şarbe: Testi (K52).

Zembil: Üzüm taşımak için yumuşak ve ince ağaç dallarından yapılır, örülerek birbirine geçirilir (K36).

- Etlar salamura edilerek saklanır (K39, K45, K49).
- Yiyecekler bozulmasın diye kuyulara indirilerek oralarda bırakılmış. Kuyular buzdolabı görevi görmüş (K55).
- Eskiden bazı evlerde ambar olarak kullanılan odaların birinde kuyu açılırdı. Bu kuyuya yiyecekler sarkıtılırdı. Kuyu olmayan evlerde fazla kalan yiyecekler söğüt dalından yapılan Zembil, İmkebbi gibi sepetlerle korunurdu. Bu sepetlerdeki boşluklarda sürekli hava akımı geçtiğinden, yiyecekler bozulmadan kalırdı.
- Topraktan yapılan silindir şeklinde arı kovanları vardı. Yapay madde kullanılmaz. Böylece doğal şartlarda bal üretilirdi (K52).

- Eskiden her ev maddi durumuna göre mayıs ayından başlayarak hazirana kadar küçük kuzular alırlardı. Kasım ayına kadar bunları beslerlerdi. Kasım ayında da kesilirdi. Kesilen et tuzlanarak içi dışı sırlı küplerde, tahta sandıklarda saklanırdı. Tahta sandıkların kilitleri olurdu (K22, K52).
- Yiyecekleri korumak için buzlar yapılır kuyulara bırakılırdı (K12).

1.4.4. Kışlık Hazırlanan Yiyecekler

Bulgur: Buğday yıkanır, haşlanır, baydarlara (üzerinde ot bitmeyen kayalıklar) serilir. At veya öküzle çevrilir. El değirmeninde dövülür. Böylece bulgur yapılır (K55, K48, K36, K23).

Kadidi: Kış için hazırlanan kavundan yapılan bir yiyecektir (K55).

Kesme: Üzüm şirasından yapılır (K55).

Keşkek: Mahallenin delikanlılarının toplanıp tokmakla vura vura güç gösterileri yaptıkları bir yiyecektir. Bu arada genç kızlar da onları izlerdi. Delikanlılar tokmağı her indirip kaldırmalarında hep bir ağızdan ‘Hey Allah Ya Allah’ gibi sözler söylerlerdi (K52).

Kışk: Buğday ve yoğurt kurutularak yapılır (K39, K49, K45, K52).

Pekmez: Üzümden pekmez yapılır. Dinen haram kabul edildiği için kadınlar pekmezi sıkamazlar, bunedenle de erkekler sıkarlardı. Daha sonra kaynatılır, içine ‘lığye’ denilen bir ot bırakılır. İsteyenler bal da bırakabilirler (K22, K24, K36).

Sade yağ: Kuzu veya keçi derisinden evlerde yayık (tuluk, meşke) bulunurdu. Yoğurt, ayran kıvamına getirildikten sonra yayığa doldurulurdu. Elle sallanarak tereyağı elde edilirdi. Tereyağı kahvaltılarda yenilirdi. Kullanım fazlası kalan tereyağı iri tuzla tuzlanarak biriktirildi. Biriken tereyağları kışın kullanılmak için büyük bakır kazanlarda kaynatılarak dinlendirildi. İçindeki tuz ve diğer tortular ayrıldıktan sonra ayrı bir kaba boşaltılır. Böylece sade yağ elde edilirdi. Altta kalan tortu da bir kez daha eritilerek kaba tuzdan arındırılırdı. Bu yağa da ‘davğanife’ denilirdi. Bu da kahvaltılarda yenilirdi. Kesilen hayvanın kuyruk yağlarının bir kısmı küçük küpler şeklinde doğranıp ateşin üzerinde kızartılarak yağ elde edilir. Geriye kalan kızarmış kısma ise ‘Sile’ denir. Ekmekle yenilebileceği gibi beyaz şalgamdan bulgur pilavı yapılarak içine de katılırdı (K52).

Selik: Bulgurdan yöredeki adıyla ‘selik’ yapılırdı. Buğday ayıklanır, haşlanır. Üzerinde ot bitmeyen taş (Baydar) imece usulü harmalda bekletilir. Geceleri bile delikanlılar burada beklerlerdi. Denklerde (yuvarlak taşlar) buğday dövülürdü. Üzerine su

dökülürdü. Tekrar ayıklanır, kurutulur. Motorlarda dövülür. Daha sonra mahallenin kadınları birbirlerine yardımcı olarak bulgurluk, ince bulgurluk (simtlık) ... vb. şekilde ayırırlardı (K36).

Sucuk (Ikude): Üzümden sucuk ve pestil imece usulü yapılırdı. Eskiden her evde çarşaf olmadığı için bir komşunun kışlık hazırlıkları bittikten sonra bir diğerine geçilir. Ateşini yakmak için bile birlikte hareket edilirdi (K36).

Şehriye: Genç kızlar ve kadınlar şehriye keserlerdi. Hamur açar kuruturlardı. Hep birlikte yapılan bu hazırlıklarda maniler, türküler, tekerlemeler söylenirdi (K36).

1.4.5. Mutfak Araç ve Gereçlerinin Kullanışları

Halk mutfağında malzemelerine göre başta madeni kaplar olmak üzere cam, ahşap, taş, pişmiş toprak, deri ve çeşitli bitkilerden kaplar üretilmiş ve kullanılmıştır. Bu kaplar kullanıldıkları yerlere göre çeşitli büyüklükte, üretildikleri şehirlere göre değişik formlarda tasarlanmışlardır (Artun, 2005: 303).

Midyat yöresinde kullanılan mutfak araç ve gereçlerinden bazıları şunlardır:

Cancar: Tahtadan sapı ve yuvarlak kesici demirleri olan buğday öğütmede kullanılan alettir. Cancar bir katıra bağlanarak kullanılıyordu (K10).

Carra: Kilden yapılan testidir. Sarnıçtan çekilen su tülbente süzülerek Carra'ya doldurulur. Carra'nın özel ayaklığı vardır. Buna 'Seble' denir. Carra seble'nin üzerine oturtulur. Carra'da su dinlendirilerek soğutulurdu (K52).

Carut: Ateşi sobadan çıkarmak için kullanılan kürektir (K52).

Cembi: Söğüt ağacının dallarından yapılan üzüm sepetlerine denir. Cembiler hayvanın yan tarafına oturtmak için elips şeklinde yapılan sepetlerdir (K52).

Cıb: Sarnıç (K52).

Cıfniye: İçine bulgur, pilav konan büyük tabaktır (K52).

Cırb: Hayvan derisinden yapılan çuvala verilen addır. İçine yağdan pekmeze bulgura kadar kışlık yiyeceklerin konulduğu bir nevi tulumdur (K52).

Cırn: Dövme buğday için kullanılan çukurdur (K52).

Çemçi: Kepçe (K52).

Delu: Sarnıçtan su çekmek için kullanılan kovaya verilen addır (K52).

Derguşe: Yarım daire şeklinde ayakları olan çocukları sallamak için yapılmış beşik (K31).

Dist: Pekmez kaynatmak veya çamaşır yıkamak için kullanılan büyük kazandır (K52).

Gerzel: Hava aldığı için içinde etler saklanırdı (K45).

Habil: Keçi kılından yapılan yük bağlama ipidir (K45).

Hakibi: Heybe (K52).

Hevin: Havan (K52).

Hıbbeni: Carra'nın küçüğüne denir (K52).

Ibhayri: Şömine (K52).

Itfeyi: Dışarıdaki kazanların altında oluşturulan ateş yakma yeri (K52).

İmkebbi: Bir nevi dolap görevi görürdü. Hayvan ve toza karşı yiyecekleri korumak için yapılırdı. Yoğurdun üstünü kapatmak için de kullanılırdı. İmkebbi'nin kullanım alanları çeşitlidir (K52).

İmkebbi: Bulgur için kaynatılan buğday suyunu süzülüp dinlenmesi için kullanılan sepettir (K52).

İmmseni: İbrik (K52).

Kahrabiye: Lüks Lamba (K52).

Kasaliye: Demirden yapılmış çatal şeklinde kürek sapı takılarak saman ve otları toplamak ve atmak için kullanılır (K13, K22).

Kımığ: Huni, sıvı şeyleri kaplara aktarmak için kullanılır (K52).

Kirre: Ark. Yağmur sularını sarnıca ulaştırır (K52).

Mankal: Mangal (K52).

Masara: Evlerin avlularında üzüm şırası elde etmek için üzüm sıkma yeri bulunurdu, buna masara denirdi (K52).

Mamsayi: Süzgeç (K52).

Matbahiye: Tencere (K52).

Merzip: Damdan su kanalına inen oluk (K52).

Meşe: Maşa (K52).

Meşke: Tulum (K52).

Mılhep: Çatal şeklinde tahtadan yapılmış olan bu alet ile buğdaylar savrulurdu (K10, K22, K48).

Mızvar: Çuvala bırakılan üzüm tanelerinin içerisinde son kalan suyu da sıkmak için kullanılan kazma sapına benzeyen ağaçtan yapılmış alete verilen addır. Mızvarda arta kalan posa ile de sirke yapılırdı (K52).

Seriğe: Hayvanların üzerine bırakılan iki yönlü büyük heybedir (K52).

Sıdreye: Önlük (K52).

Sıfra: Sini (K52).

Sıfriye: Bulgurluk buğdayın kaynatıldığı büyük kazan (K52).

Sıttara: Yatanların görünmemesi ve sabah güneşinden korunmak için tahtların etrafına beyaz patiskadan yapılan örtü. (K52).

Şarbe: Elde tutulan küçük sürahiye denir (K52).

Şemhe: Mum (K52).

Şıbreysi: Buğday saplarından yapılır. Kök boya ile boyanır. İçine üzüm, incir konan kaptır. Süs amaçlı da kullanılırdı (K52).

Şıbreysi: Ekmek sepeti. Buğday sapından yapıldığı gibi göl kenarında olan badem ağacının dallarından da (Şırt) yapılanları vardır (K10).

Taşıye: Gergef. Bükme aleti. Buğday sapından yapılan sepetlerde (İmselli) şehriye yapılarak kurutulurdu (K2).

Yendo: Uzun saplı büyük tas (K52).

Midyat yöresinde büyük bir kısmı eskiden kullanılan mutfak araç ve gereçlerinin çoğunluğu günümüzde kullanılmamaktadır. Yiyecekleri korumaya yönelik olan araç ve gereçler, teknolojinin hayatımıza girmesi ile yerini modern araç ve gereçlere bırakmıştır.

1.4.6. Sofra Gelenek ve Göreneklere

Yemek kırıntılarının yere dökülmemesi için odanın ortasına ‘sofra örtüsü’ denilen bir örtü serilirdi. Onun üzerine tahtadan bir altlık onunda üzerine bir sini konulurdu. Sofraya büyükler bağdaş kurarak, kadınlar ve gençler de diz üstü otururlardı. Yemek sağ elle yenilirdi. Sofrada tıka basa yemek ayıp sayılırdı ve Peygamberimizin ‘Sofradan doymadan kalkınız.’ Sözüünü her Müslüman bilirdi. ‘Az yiyen melek olur / Çok yiyen helak olur.’ ‘Az yiyen her gün yer / Çok yiyen bir gün yer.’ gibi özdeyişler de az yemenin önemini vurgulamaktadır (Artun, 2005: 304-305).

Midyat yöresinde sofraya gelenek ve göreneklerinden bazıları şunlardır:

- Aşırı yemek yenmemesi için doymadan sofradan kalmak önerilir. Mideyi rahatsız etmemek için ‘Elhamdülillah’ denilir. Yemek sizin değil mide de sizin değil mi sözü söylenerek az yemenin önemi vurgulanır (K36).
- Yemeğe çağrılan misafir ısrarla sofraya davet edilir. Yemek ayıp sayılmış. Misafirlikte bile olursa sofraya hemen oturulmaması, oturulduktan sonra hemen başlanmaması gerekirmiş. Konuk ısrarla sofraya davet edilir. Sofrada önünde olmayan yiyeceklere uzanmazmış. Su yemekten sonra içilir. Su içmek yemeği bitirme âdeti olarak görülür. Haremlik selamlık kültürü vardır. Misafir yabancı bir erkeğe bayanlar sofraya oturmazlar. Bunun pek çok sebebi vardır. Eski evlerde yer olmamasından, yeterli sayıda kap kacak olmaması ve misafiri utandırmamak bunlardan birkaçıdır. Erkekler için kurulan sofraya kaldırıldıktan sonra bayanlar için sofraya kurulur (K1, K2, K30).
- Süryani kültüründe sofraya gelenek ve göreneklerinde; aile sofrada bir araya gelince sohbet edilir. Konuşmayanlar için ağır tabirler kullanılır. Eskiden misafire çok değer verildiğinden konuk geldiği zaman maddi duruma göre mutlaka bir hayvan kesilirmiş. Bir eve misafir geldiği zaman aile reisi ve misafirler önce otururlarmış. Daha sonra kadınlar otururmuş. Sabahları ‘Nisk’ ya da Süryanice ‘Tilavha’ denilen mercimek çorbası içilirmiş. Şeker bulmak çok zor olduğu için eskiden çayın yanında pekmez kullanılırmış (K54).

Yöre halkının sofraya gelenek ve göreneklerinde misafire önem verilmektedir. Sofrada misafir baş köşeye oturtulur, maddi duruma göre yöresel ve ağır yemekler yapılır. Yemeğin en güzel kısmı önüne bırakılır. Bir diğer ortak sofraya geleneği ise kadınlar ve erkekler için ayrı sofraya kurulmasıdır. Bu durumun pek çok sebebi vardır: Davet edilen kişinin yabancı bir erkek olması, misafirin rahat etmeyeceğini düşünmek, yeterli sayıda kap kacak olmaması bunlardan bazılarıdır. Bölgenin misafirperverliği yemeklerde konuğa verilen öncelikle bir kez daha sergilenmiş olur.

1.5. Halk Hekimliği

Halkın olanakları bulunmadığı için ya da başka sebeplerle doktora gidemeyince veya gitmek istemeyince, hastalıklarını tanılama ve sağaltma amacı ile başvurduğu işlem ve yöntemlerin tümüne ‘Halk Hekimliği’ denilmektedir (Artun, 2005: 181).

Bu açıdan ‘hastalık’ deyimini de geniş bir anlamı kapsar. Bununla sadece kişinin sağlık durumundaki problemler değil, kısırlıktan, nazar değmesine kadar insanlardan gelebilecek kötülöklere ve tabiat dışı varlıkların (cinler, periler vb.) sebep olabileceği hastalıklara, sakatlıklara kadar türlü bozuklukları anlamak gerekir. Halk Hekimliğinin temelini ‘Halkın sağlığı, Tanrının insanlara verdiği en büyük armağandır.’ inancı oluşturmaktadır. Bununla birlikte Halk hekimliği uygulamalarında kültürün ve dinin izleri de görölmektedir. Halkın inancın göre kötü niyetli kimseler, özellikle büyücüler, yaptıkları büyülerle istedikleri kimseleri hasta edebilmekte, hatta öldürebilmektedirler. Bu durumlardan korunma, dinsel görevlerin eksiksiz yerine getirilmesiyle sağlanmaktadır (Artun, 2005: 181).

Midyat yöresinde halk hekimliği ile ilgili âdet ve inanmalarından bazıları şunlardır:

- Çekem denilen merhem yaralara sürölürdü. Bir dakika acıyacak on iki dakika acımayacak denilirdi. Çekemi özellikle Halk hekimi Yusuf’ul Hakim (Yusuf Arık) yaparmış (K36).
- Hacim (Bardaklama) bel ağrıları, sırt ağrıları için yapılır (K28, K36).
- Gözdeki beyazlığı gidermek için ve gözü ağrıyanlara yoğurt, tuz, tükürük karıştırılarak göze sürölürmüş (K24, K27, K36, K45, K54).
- Göz ağrısı için göze sarımsak sürölürmüş (K10).
- Göz şişliği için, sıcak tavaya yaş bez bırakılır, üzerine de yumurta kırılmış. Biraz ısıdıktan sonra o bez, göze sürölürmüş. Böylece gözdeki şişlik inermiş (K10).
- Öksürük için papatya kaynatılır (K10).
- Yavşan Otu: Karın ağrısı için Cı’de (yavşan veya tavşan otu) kaynatılıp içilir. (K10, K22, K27, K47).
- Yavşan Otu (Cı’de): İdrar yolu iltihaplarında kullanılır (K6, K23, K27, K47).
- Yavşan Otu (Cı’de): Çocukların gaz sancıları için de kullanılırdı (K22).
- Anason, Oğul Otu: Ağrı kesici olarak kullanılır (K22, K48).
- Rezene: Doğumdan önce kadınlara içirilir (K6, K23, K27, K37, K47, K58).
- Mahlep: Astımlılar ve göğüs ağrıları için kullanılır (K6, K23, K27, K47).
- Saç dökölmeleri için de dut ağacı yaprağından ilaçlar yaparmış (K45).
- Parmağında dolama olanlara soğan ve zeytinyağı kavruularak üzerine sarılır (K17).
- Kuru öksürük için alından jiletle kan alınır, dualar okunur (K27, K37, K62).

- Sarılık olanların eskiden halk hekimleri tarafından kulakları jiletle çizilirmiş (K24, K28, K31, K47, K48, K55).
- Egzama için suya dualar okunur. Bu su içilir veya bununla banyo yapılırdı (K22, K37, K62).
- Şeker hastalığı için eşeklerin sürekli olarak yedikleri ekşi bir ot varmış. Bademe benzer bu ot eşek acuru olarak da bilinir (K20).
- Isıtılan kiremitle hastalara sıcak torbaları yapılırmış (K54).
- Basur için otlar kaynatılır bunlarla banyo yapılır (K54).
- Göz için 'deve' denilen nebati şeker, kırmızı boya, Şeb (limon tozuna benzeyen küçük parçacıklar) üçü dövülerek göze sürülürmüş (K54).
- Akrep soktuğu zaman; kurbağanın karnı yarılırmış. Akrebin soktuğu yere konularak bağlanırmış. Acıyı hafifletirmiş (K54).
- Kırmızı toprak elenir, kavrulur, soğutulur. Bu toprak mikrobu öldürme özelliği olduğundan bebek bezi olarak kullanılırmış. Bebek pişiklerine de iyi gelirmiş (K17, K22, K23, K55).
- Halk hekimi Yusuf Arık orak ile dört ayak parmağı kesilen birinin kanamasını kuru eşek gübresini tütün şeklinde sararak yaranın üzerine bastırarak durdurmuş (K22, K36).
- Bakmadığı hastalık olmayan Hacı Hekimo da eskilerin ünlü halk hekimlerindedir. Damdan düşen bir çocuğu kestiği hayvanın postuna sarıp yaptığı ilaçlarla iyileştirdiği bilinir (K48, K55).
- Cıd Maroki adlı bir halk hekimi varmış. Böbrek taşlarını düşürür, bitkilerden ilaçlar yaparmış. Ameliyat yaptığı bile söylenir (K36).
- Zamanın birinde Batman'da biri hastalanmış. Mıdih kazasında biri var demişler. Hastayı oraya götürmüşler. Oradaki halk hekimi hastayı bağa götürmüş. Bir kayanın üstüne oturtmuş ve sıcak üzümle çok fazla yedirmiş. Hasta yediklerini çıkarmış. Bağdan köye geri döndüklerinde hasta adam iyileşmiş. İyileştiği için de mallarının bir kısmını onu iyileştiren halk hekimine zorla vermiş (K20).
- Köyde yılanın soktuğu bir çocuğu yörenin halk hekiminin şu şekilde iyileştirdiği anlatılır: Halk hekimi bir kazan dolusu süt istemiş. Yılan tarafından sokulan çocuğun her tarafına kesikler atmış. Bu arada bir keçi derisi yüzdürmüştü. Çocuğu

süt kazanın içinde uzun bir süre beklettikten sonra keçi derisine sarmış. Sabaha kadar sarılı bırakılan çocuk iyileşmiş (K48).

- Hastalanan bazı çocukların kulaklarının arkası veya vücudunda başka yerlere küçük kesikler atılarak tedavi yapılırdı. Hacamat denen kan aldırma, çok eski bir yöntemdir. Yanlış uygulandığında tehlikeli olabilen bir tedavidir (K2).

Midyat yöresindeki şifalı otlar halk hekimliği tedavilerinde kullanılmaktadır. Yörede bulunan şifalı otlar, pek çok araştırmacının ilgisini çekmektedir ve bunlar Avrupa'dan bile istenmektedir. Sağaltma yöntemlerinde kan akıtma ise çok eski bir yöntemdir. Bu yöntemle hastalıkların iyileşeceğine ve kötü ruhların kişiyi terk edeceğine inanılmaktadır.

1.6. HALK SANATLARI

1.6.1. Taş İşlemeciliği

Mağara kenti anlamını taşıyan 'Matiaate' zaman içinde Midyat olmuş. Yayıldığı geniş alanda doğal bir müze görünümüne sahiptir. Taş işçiliğinin güzelliği ile zengin bir mimarisi vardır. Taş işçiliği Midyat'tın devam eden zanaatlarından biridir. Özellikle, evlerin ve dini yapıların yüzeylerinde süslemeler dikkat çekicidir. Taş işlemeciliğin de kullanılan malzeme kalker taşıdır. Açık sarımsı renkte olan bu taşın en önemli özelliği çok kolay kesilmesi ve işlenmesidir. Midyat taşının ocaktan çıktığında yumuşak olması; güneşi ve suyu gördükçe sertleşme özelliği ile mimaride aranan ve kullanılan bir taş olmasına nedendir.

Kalker taşı, dantel gibi işlenebiliyor. Ağaç oyma takımları gibi çeşitli kalınlıkta madenden oyma takımları var. Şekiller, sarımsı renkte olan taşlara kopya ediliyor ve oyuluyor. Geometrik desenlerle, doğadan yararlanılarak yapılan yaprak ve çiçek motifleri görülmektedir. Yöremizde yetişen üzüm de motif olarak işlemedeki yerini almıştır. Özgürlüğün simgesi güvercin de kullanılan figürlerdendir. Yörenin her tarafı taş olduğu için yöredeki evler de bu taşlardan yapılmıştır. Evlerin içi ve dışı, kapı, pencere çevreleri sütunlar, kemerler taş işçiliğinin oya gibi ince örnekleriyle süslenmiştir (İş, 2006: 102; İris, 2002: 194).

Midyat'ın taş işlemeciliği bugün atölye düzeyinde ve makinelerle yapılmaktadır. Ayrıca işlenen taşlar çevrede büyük bir beğeni ile pazar bulmaktadır (İşler, Çetin, 2000: 30).

1.6.2.Telkari

Telkari'nin sözcük anlamı tel ile yapılan sanattır. Telkari'ye aynı zamanda 'vav işi' de denilmektedir. Bu isim Osmanlıca vav harfinin uygulamada motif olarak sıkça kullanılmasından dolayı verilmiştir. Bu sanata 'çift işi' diyenler de vardır. Sebebi ise, işin yapımı sırasında parçaların teker teker bir araya getirilmesinde kullanılan, cımbıza benzer ancak ucu daha ince olan ve 'çift' olarak adlandırılan alettir. Bu isimler sanatkârlar arasında kullanılan isimlerdir. Telkari yapımı ise; ocakta pota içinde eritilen gümüş çubuk haline getirilmek için kalıba dökülür. Yapılacak işin şekline göre çubuk döküm, üzerinde genişten dara doğru delikleri olan çelikten haddeden geçirilir. Haddeden geçirme işlemi zor ve zaman alıcıdır. Hadde sağlam bir yere monte edilmelidir. Haddenin geniş tarafından giren tel, öbür ucundan çekilirken uzar ve aynı zamanda inceler. Kullanılan maden, bu tekrarlar sırasında sertleşir; sertleştikçe tavlanır, kor haline gelinceye kadar ateşte bekletilir. Bu arada bu işlem için özel pensler kullanılır. Haddeden çeken usta beline manda derisinden yapılmış, üzerinde madeni halkalar olan kalın bir kuşak bağlar. Kol gücünün yetmediği ve telin uzamadığı zamanlar telin ucunu belindeki derinin madeni halkalarına takar ve beden gücünü de kullanarak kalınlığı ortalama 0.5 cm olan gümüş çubuk 1 mm.lik tel haline getirilmeye çalışılır. Telkari işi iki ana kısımdan meydana gelir. İlk kısım işin ana iskeleti olan 'muntaç' (kılavuz); ikinci kısım ise muntaç içine yerleştirilmiş vav, kake dudey, gül, tırtıl, güverse vb. adlarla anılan çeşitli motiflerdir. Çalışmaya muntaç yapımıyla, ana iskeletin kurulmasıyla başlanır. Muntaçın tel kalınlığı motiflerin tel kalınlığının iki katıdır. Muntaçtan sonra boşluklar sabır ile doldurulur. Bu çalışmalar, ceviz ağacından kesilmiş düz yüzeyli bir tahta üzerinde yapılır. Bu ceviz levha, üst yüzü yakılarak yağı alındıktan sonra, ağır demir levhalar altında iki-üç gün bekletilerek kullanılacak hale getirilir. Ceviz levha yerine iletken özellikleri zayıf, yanmaz amanyat levhalar da kullanılmaktadır. Gümüş tellerin birleştirilmesinde kullanılan yöntem kaynaktır. Lehim gümüşü çürütür. Kaynak yapımı milimetrik yapılan çok güç bir iştir. Isının çok iyi bir şekilde ayarlanması gerekir. Ayarı belli bir ölçüde düşürülen gümüş, eğelenerek küçük tanecikler halinde güderi bir parçanın içinde toplanır. Eğelenmiş gümüş bir kaba konur. Ve içerisine toz boraks katılır. Suyu daldırıldıktan sonra amyant üzerine yerleştirilen ana iskeletin her bir parçası gümüş boraks karışımı ile kaynak yapılarak birleştirilir. Motif yerleştirme işlemi aynı şekilde kaynak yöntemi ile devam eder. Uzun bir zaman ve titizlikle yapılan telkari işlemleri çok çeşitli amaçlar için kullanılmaktadır.

Sigara ağızlıklarından, tütün kutularına, fincan zarflarından tepsilere, kemerlere, aynalara kadar pek çok şey telkari tekniği ile yapılan işlerdir (İş, 2006: 111; İris, 2002: 198).

Telkari sanatının gelişmesi ve kaybolmaması için Halk Eğitim Merkezi tarafından, Süryani Kültür Derneği tarafından kurslar açılmıştır. Ayrıca Endüstri Meslek Lisesinde de kuyumculuk bölümü yer almaktadır.

Midyat'ın el nakışı da 1500 yıllık bir geçmişe sahiptir. Bu nakış kırkent, yatak örtüsü, tablo, gömlek üzeri gibi ürünler üzerine yapılır. El işinde yöresel motifler Midyat gülü, lale, menekşe, üzüm dalı, bitim, Şahmeran işlenir. Kumaşın tersinden, kumaş telleri sayılarak çarpı şeklinde işlenmesi ve düzünden aynı şekilde çarpı şeklinde oluşması işleme özelliğinin gereğidir. Midyat'ta dokunan değerli kumaşların Osmanlı sarayında da kullanıldığı bilinmektedir (İşler, Çetin, 2000: 30).

1.6.3.Basmacılık (Hetmo)

Yörede yaşayan Süryanilerin en eski gelenek ve sanat uygulamalarından biri de günümüzde kaybolmaya yüz tutmuş bir sanat olan basmacılıktır. Süryaniler, eskiden süsleme amacı ile elbiselerin yapımında, masa ve yatak kılıflarında, duvarların ve evlerin iç süslemelerinde bu geleneği ve sanatı yaygın bir şekilde kullanırlardı. Günümüzde ise özellikle basmacılık; yatak, nevresim, oda takımı, vitrin, yazmalar, perde, bohçalar ve tablolar üzerinde devam etmektedir. Süryanice 'Hetmo' adı verilen basmacılık bir kalıp sanatıdır. Boya olarak genellikle kök boyası olan anilin kullanılmaktadır. Bu boyanın özelliği sürüldüğü malzemedен çıkmamasıdır. Günümüzde modern hayat ve teknoloji basmacılığı kaybolmaya yüz tutan bir sanat haline getirmiştir. Bu işle uğraştığı bilinen Mardin'de bir tek Süryani ailesi ve o ailede de bir bayan kalmıştır. Onun ardından bu sanatı kimin devam ettireceği belli değildir (İris, 2002: 200).

1.7. Oyunlar

Midyat yöresinde, uzun kış gecelerinde, yılbaşı gecelerinde, hasat zamanı gençler ve çocuklar arasında oynanan bazı oyunlar vardır. Bunlardan bazıları şunlardır:

'Kuka, Hetim, bidor mo biddor, Dem, Arus-ul Matar, Çoppani ... gibi oyunlar eskiden halk arasında mahallede oynan oyunlarmış.

Arus- ul Matar: Yağmur yağmadığı zamanlarda yöre halkının mahallerde de oynadığı bir çeşit yağmur duasıdır. Kuraklık olduğu zaman bezlerden bebekler yapılır.

Kapı kapı dolaşarak bebeğin üzerine bir tas su dökülür bu oyundan sonra yağmurun yağacağına inanılır (K10).

Biddor mo biddor: Gençlerin birbirlerini sırtlarına alarak kapı kapı dolaştırdıkları bu oyunda gençler gittikleri evlerin kapılarını çalarak ‘biddor mo biddor’ derlermiş. Ev sahibi ‘biddor’ derse sırtına bindikleri kişi inip yer değiştirmiş. ‘Mo biddor’ derse taşımaya devam edermiş. Oyun böylece devam edermiş (K24).

Birdirbir: Evvel ubra olarak da bilinen oyuna Süryanice ‘Guşro’ denilmektedir. Yedi sekiz kişinin birbirinin boynunu bükerek oynanır. Kim daha ileriye atarsa o kazanır.

Çoppani: Gençlerin kılık değiştirerek oynadıkları bir oyunmuş. Gezdikleri kapılarda oyunu oynayanlara bir şeyler verilirmiş. Çoppani oynanırken erkekler kadın, kadınlar erkek kılığına girelirmiş. Kapı kapı gezerler. Taslarına sucuk, pestil, kuru üzüm leblebi... vb. yiyecekler ev sahipleri tarafından bırakılmış. Yılbaşı geceleri de özellikle oynanan bir oyundur. Kılık değiştirmiş gençler dolaşırken oyuna özgü maniler ve tekerlemeler söylerlermiş (K45, K55).

Dem: Yılbaşı geceleri oynanmış.

Goke Hiskeyi: Oyunu oynayan çocuklardan birinin gözü kapatılır. Ebeye içlerinden biri küçük bir çöp parçası ile dokunur, ebe kimin ona dokunduğunu bilinceye kadar tahmin yürütürmüş. Bilemediği her cevapta da ceza almış. Bu cezalar sırta binme, tek ayak üstünde durma gibi cezalardır (K37).

Hatım: Yüzükle oynanan bir oyundur (K22).

Puf Kene: Yılbaşı geceleri türlü oyunlar oynanır, Puf Kene de bunlardan biridir. Pestil, kuru üzüm... vb. şeyler toplamak için komik elbiseler giyilir. Girdikleri eve şakalaşarak, güldürerek yiyecek ve para toplanırdı (K54).

Rüzgar Gülü: Darının sapından oyuncaklar yapılırdı. Rüzgar gülü, kaval, silah bu oyuncaklardan bazılarıdır. Silah yapılırken darının sapı delinir. Süpürge çalisından parçanın içine geçirilir. Sağına soluna yapraklar bırakılır, dikenlerle birleştirilirdi. Çalı bükülür, sapın içine yerleştirip sürgü kısmı yapılır. Ucuna ağaç dallarından küçük şeyler bırakılırdı. Gerilip atılırdı. Karasaban takımı bile darıdan oyuncak olarak yapılırdı (K2).

Midyat yöresinde oynanan oyunların günümüzde giderek kaybolduğu gözlenmiştir. Yılbaşı geceleri oynanan oyunlardan bir kısmı hala oynanmaktadır. Kadınların erkek kılığına, erkeklerin kadın kılığına girdikleri oyunlarda yöre halkının eğlenerek oynadıkları oyunlardandır. Kapı kapı dolaşılması, her kapıdan bir şeyler alınması ise birlikteliğin

oyuna katılımın mahalle arasında kimi zaman da mahalleler arası oynanan oyunlar olduklarını göstermektedir.

1.8.Halk oyunları:

Halk oyunlarının kökeni ilk insana kadar uzanır ve büyüye dayanır. İlkel insanların topluluk halinde yaşaması ve sihirli güçlere inanmaları ilk dansın doğuşuna neden oldu. Halk oyunlarının tarih öncesine kadar dayanmaktadır. İnsanoğlu, tabiattan etkilenmiştir ve bu etkilenmelerini oyun ve inanç öğelerine katmıştır. Halk oyunlarını izlerken yurdumuzun değişik yörelerinde yaşayan insanların örf, âdet ve geleneklerini, duygu ve düşüncelerini, inanışlarını ifade ettiklerini görebiliriz. Halk oyunları bu özellikleri ile o milletin karakterini yansıtır ve yöre yöre farklı karakterler göstermektedirler. Oyunların ezgi, ritim, hareket, estetik, kıyafet, mizansen, jest ve mimikleri değişiktir (Artun, 2005: 281-283).

Midyat yöresinde oynan halk oyunlarından bazıları şunlardır:

Çeppik: Omuzların ritmi ile oynanan geleneksel bir oyundur. Gösterişli olmakla birlikte çok yorucu bir oyundur (K36).

Baggiyye: Süryanilerin halk oyunudur.

Delilo Halayı: Yörenin genelinde oynanır.

Güle: Ayaklar sabit vücut belden yukarı oynar. Omuz figürleri hakimdir.

Hassede: Süryanilerin halk oyunudur.

Hinne: Kadın ve erkek birlikte oynar.

Lorke ve Çifte Kıрма: Bu oyun, ayak hareket ve figürlerine paralel olan çift omuz figürleri ile çok oynanan bir oyun çeşididir.

Şehanne: Süryanilerin halk oyunudur.

Şemmo: Süryanilerin halk oyunudur.

Nahora: Düğünlerde Mıtrıblar tarafından çalınan bir tür kabak kemaneye benzer çalgıdır. Yöreye özgüdür. (K36)

Her yörenin kendine özgü oyunları, türküleri, manileri... vb. olduğu gibi Midyat yöresinin de kendine özgü geleneği vardır. Oyunlar özellikle düğünlerde oynanır. İlçede Süryanilerin kendilerine has özelliklere sahip yöresel oyunları vardır; ancak Süryanilerin son dönemdeki göçleri ile bu oyunlar ve daha pek çok âdet ve inanma kaybolmaya

başlamıştır; ancak son zamanlarda açılan dernekler ile yaşatılmaya çalışılan halk oyunları için folklor ekipleri kurulmuştur.

Süryani kültürüne ait en az bilinen öğelerden birisi de halk oyunlarıdır. Oysa Süryaniler bu konuda oldukça zengin bir kültüre ve mirasa sahiptirler. Süryaniler bu kadar zenginliğe rağmen, günümüze kadar çeşitli faktörlerin etkisiyle bu alana yeterince ilgi göstermemişlerdir. Bunun sonucunda, tıpkı diğer alanlarda olduğu gibi, bu zengin folklorik miras da kaybolmaya yüz tutmuştur. Süryaniler son yıllarda, unuttukları bu alana ilgi göstermeye başlamış ve yeni nesiller arasında unutulmaya yüz tutan çeşitli Süryani halk oyunlarını gün ışığına çıkartmışlardır.

Süryaniler tarafından en çok bilinen ve oynanan oyunlar; Bagiye, Şemmo, Şehhane ve Hassade'dir. Aslında sayıları yüzden daha fazla Süryani halk oyunu bulunmaktadır; ama gerek yaşadıkları büyük kültür erozyonu ve asimilasyon, gerek bölgede sayılarının giderek azalması gibi etkenler bu halk oyunlarının unutulmasına yol açmıştır. Süryaniler bugün için halk oyunlarını sadece düğünlerde yaşatabilmektedir. Düğünü yapanın ekonomik gücüne bağlı olarak oynanan oyunlar, bölgedeki diğer halkların oynadığı oyunlarla bazı karakteristik benzerlikler göstermektedir (<http://www.suryaniler.com>).

Süryanilerde oynanan oyunlar: Baggiye, Hurse, Da Katfatho (Omuz oyunu)... (K29).

İKİNCİ BÖLÜM

2. MİDYAT ANONİM HALK EDEBİYATI

2.1. Nazım Anonim Halk Edebiyatı Ürünleri

2.1.1. Türkü

Türkü, anonim Türk halk edebiyatında ezgiyle söylenen bir türdür. Türkü, ezgisiyle diğer türlerden ayrılır. Mani ve koşma şekliyle söylenen bir nazım, ezgisiyle söylenirse türkü olur. Türkü kelimesinin nereden geldiği ile ilgili farklı görüşler vardır. Başlıcası Türk kelimesine ‘i’ nispet eki eklenerek ‘türki’ elde edilmiştir. Zamanla ‘türkü’ şeklini almıştır (Artun, 2004: 130).

Türküleri şekil, yapı ve ezgi yönünden sınırlamak zordur. Halk, ezgiyle söylenen manzum parçaları türkü olarak adlandırır. Türkülerde değişme hem sözde hem de ezgide olabilir. Sözler değişik ezgilerle söylendiği gibi, ezgiye de değişik sözler monte edilebilir. Bundan dolayı aynı türkünün çeşitlemelerini farklı yörelerde görebiliriz. Halk arasında heyecan uyandıran her olaya türkü yakılır (Dilçin, 1999: 289).

Konularını bireysel veya toplumsal olaylardan alan türküler halkın derdi, davası, doğası, sevgisi, acısı, kahramanlıkları ve toplumsal olaylar karşısındaki tepkisi türkülere yüklenmiştir. Türkülerle ağlamış, gülmüş halkın zevk ve ruh haritasını bu dizelerde buluruz (Aslan, 2008: 113).

Midyat yöresinden derlediğimiz türkülerden bazıları şunlardır:

MT -1

Ah yar dilo yar dilo

İhtiyacım var Silo'nun kızı Peyruze'ye

Ah yar dilo yar dilo

Bir kız sevdim utanıyorum annesine söylemeye

Gözlerini sevdim, ağzını, burnunu, kaşlarını, kulaklarını

Aşık oldum (K22).

MT-2

Ahmet sandalyeye oturdu
 Söylemeyin kimsesi yok diye
 Dayısı geldi
 Dedi ki çekilin ben dayısıyım (K33).

MT-3

Ahmedi kasabasının kızlarının güzelliği
 Savur'un kızlarının güzelliği
 Ahmedi kasabasının kızlarının güzelliği
 Lüks lambası gibi parlıyorlar (K40).

MT-4

Ahmet'i damat yaptık
 Mardin yolu üzerinden geldik
 Ahmet'i damat yaptık
 Gençlere seyrettireceğiz

Ahmet'i damat yaptık
 Midyat yolu üzerinden geldik
 Ahmet'i damat yaptık
 Kızlara seyrettireceğiz

Ahmet'i damat yaptık
 Estel yolu üzerinden geldik
 Ahmet'i damat yaptık
 Askerlere seyrettireceğiz

Ahmet'i damat yaptık
 İdil yolu üzerinden geldik
 Ahmet 'i damat yaptık
 Müdürüne seyrettireceğiz (K33).

MT-5

Ahmet'i damat yaptık
Hepiniz alkışlayın
Etrafındaki cemaat
Hepiniz onu kutlayın (K33).

MT-6

Ahmet'i sandalyeye oturttuk
Halay çekin
Kardeşini çağırın
Hükümet konağından çıksın (K33).

MT-7

Ahmet'in kardeşleri
Hepsi muşambada
Allah her bakıştan
Kem gözden korusun

Ahmet'in kardeşleri
Hepsi büyük aynada
Allah onu korusun
Kem gözlerden (K33).

MT-8

Ahmet damatlığını giydi
Hepiniz onu tebrik edin
Etrafındaki cemaat
Hepiniz onu alkışlayın (K33).

MT-9

Ay le le l ele ay le Sabiha
 Kalktım gece yarısı
 Sabiha şarkı söylüyor
 Bırak yatayım dedim
 Dedi kalk beni teselli et
 Beni ayna ve tarak yap
 Cebinde sakla
 Eğer uyanıp sorsalar
 Kaçır beni (K33).

MT-10

Süryani halk oyunları oynanırken söylenen türküler
 BAGİYE
 Sabahları sevgilime şarkı söyleyip
 Gündüzleri de yorulmasın diye yardım etmek istiyorum
 Sabah çiçek toplayıp
 Akşam rahatlığı için başına takmak istiyorum
 Sabahları sevgilime şarkı söyleyip
 Gündüzleri de yorulmasın diye yardım etmek istiyorum
 Kuyudan su çekip sevgilime içirmek istiyorum
 Sarhoş olsun diye aşk dolu bir bardak vermek istiyorum
 Sabahları sevgilime şarkı söyleyip
 Gündüzleri de yorulmasın diye yardım etmek istiyorum
 İncir ağacı altında sevgilimi bekleyip
 Ona elbise dikerim
 Sabahları sevgilime şarkı söyleyip
 Gündüzleri de yorulmasın diye yardım etmek istiyorum
 Gözlerimizi kapatan uyku şarkısı söyleyip
 Kalbimizin köşelerini sevgi dolduralım (<http://www.suryaniler.com>).

MT-11

Mehmet Şerif Arık'ın sevdiği kıza söylediği türkü

Ben bir seneyi bekliyorum

Yıllar gelip geçiyor

Ben muradıma ereceğim

Canım çıksa bile (K48).

MT -12

Beni seversen kurbanın olam

Ama beni sevmezsen

Mezarını elimle kazam

Eğer beni sevmezsen

Cami kapısında helvanı yiyem

Eğer beni seversen kurbanın olam

Eğer başkasını seversen

Mezarını elinle kazam

Cami kapısında helvanı yiyem (K22).

MT-13

Birini sevdim

Evleri çöplerin üzerinde

Ne kadar gidip gelirim

O kadar rezillik yiyiyorum (K40).

MT-14

Midyat yöresinde damat tarafının düğünlerde söylediği türkülerden biri de şudur:

Damadın yedi kardeşi

Geldik seni götürmeye

Perişan edeceğiz anneni babanı

Bu kışta

Damadın yedi kardeşi

Senin hizmetçin olacağız (K33).

MT-15

Yörede Suat adında çok güzelmiş bir bayan varmış. Ona sevdalanan biri Suat'ın öldüğünü duyunca bu türküyü yakmış.

Delal oy delal

Allah aşkına söylemeyin

Sevgilimin öldüğünü

Delal oy delal

Daha dün akşam babamların evinin önünden geçti

Delal oy delal (K36).

MT-16

Derdim bana yetmez iken

Askerliğim geldi

Anne çantamı taşı

Mışke'yenin kapısına kadar

Bir ömür boyunca

İki sene bir şey değil

Üzerimdeki elbiseyi satacağım

Sana harçlık göndereceğim (K40).

MT-17

DERT

Derdimi taşıyamazken senin derdini yükledim

Sarardım soldum perişan halim

Eridim derdinden bir gül gibiyken

Babamın bağında keçi memesi üzüm

Sevmek kolay değil ihtimam ister

Gözlerim yolda kaldı gelmedin bana

Cesaretim kırıldı, çıkmıyor sesim

Kireh yolu dağdır tepedir
 Acelen niye ki yavaş yürü ,
 Yollarına güller çiçekler ekeceğim
 Kaçma kurt değilim, seni yemeyeceğim

Lanet senin aşkına, lanet derdine
 Can bırakmadın bende vaktin de geçti
 Haydi artık yoluna senden hayır yok
 Beni halimle bahtımla baş başa bırak. (K16).

MT-18

Hacı Mahmut Tural'ın 1950'lerde sevdiği kıza söylediği türkü
 Dul kadın dul kadın
 Oturuyor damında
 Kırmızı gül gibi kendi kendine açılıyor
 Molla Hüseyini'nin evinin önünden geçerken
 Onun için çok korkuyorum nazar deyecek diye

Dul kadın dul kadın
 Oturuyor evinde
 Kırmızı gül gibi kendi kendine açılıyor
 Evinin önünden geçerken
 Onun için çok korkuyorum
 Nazar deyecek diye (K22).

MT-19

Esmer esmerliğin çok tatlı
 İçinde hile yok
 Sevgilimi kaçıracağım
 Cizre'ye gideceğim (K40).

MT-20

Estel- Midyat yolunda
 Çantası var kolunda
 Sana kurbanlar kestim
 Şeyh Barbanus yolunda (K40).

MT-21**FELEK**

Felek fena vurdu bize
 Kaybettirdi yolumuzu
 Şaşırdık güneşimizi
 Ağlarını ördü kader örümcek gibi
 Battı Ayı'mız, battı Güneşimiz gibi
 Anneyi, babayı, kardeşi kaybettik.
 Ne zalim felekmiş ki gelen üstümüze
 Kalbini kırmadık kimsenin
 Kötü söz söylemedik kimseye
 Ne kötülük etmişik ki dünyada
 Kendi halimizde yaşarken...
 Şansımız namussuz çıktı .
 Bırakmadı zarımız bir gün kazançlı bizi
 Öyle şiddetli vurdu ki felek bize
 Yerle bir etti, dağıttı bizi (K16).

MT-22

Yörede Sabiha için söylenen başka bir türkü de mahallede omzunda un, ekmek yapmaya giderken söylenen türküdür.

Geliyor o mahalleden
 Omzunda un
 Le le yar Sabiha
 İsteğim yanağından bir öpücük
 Le le yar Sabiha. (K36).

MT-23

Getirin beyaz bakır leğeni
 Kınayı yoğuracağız
 Kına yoğrulmuyor
 Gelin gelmedikçe

Getirin beyaz bakır leğeni
 Kınayı yoğuracağız
 Hoş geldin sefa geldin
 Gelinimiz
 Hoş geldin sefa geldin
 İri gözölü gelinimiz (K33).

MT-24**GUDİ YAYIK**

Gudi myanne bi-gani hey Gudi
 Őarsiyanne dı-ranani hey Gudi
 Ana (Uana) Gudi meyanne hey
 Kade (Ukado) ammo mı-hezrane hey

Gudi Yayığı sallamaktan
 Kollarım yoruldu,
 Gudi Yayığı hazırlıyorum
 Ammo* için yağ hazırlıyorum

*Ammo: Ammanuel adının kısaltılmış hali (<http://www.suryaniler.com>.)

MT-25**HAYIRSIZ AŞK**

Kara gözölü bir esmer sevdim
 Şeker dudakları kara dut tadında
 Yaktı beni aŐkı çalıya döndüm
 Kalbim kafesinde mahpus

Bu ne şans anne, bu ne şans baba
 Derdini taşıyamazken
 Bir de senin derdin yüklendi
 Sarardım soldum perişan halim
 Eridim derdinden, bir gül gibiyken

Babanın bağında keçi memesi üzüm
 Sevmek kolay değil ihtimam ister
 Gözlerim yolda kaldı gelmedin bana
 Cesaretim kırıldı, çıkmıyor sesim

Kireh yolu dağdır tepedir
 Acelen niye ki yavaş yürü
 Yollarına güller çiçekler ekeceğim
 Kaçma kurt değilim, seni yemeyeceğim

Lanet senin aşkına, lanet derdine
 Can bırakmadın bende vaktin de geçti
 Haydi artık yoluna senden hayır yok
 Beni halimle bahtımla baş başa bırak (K16).

MT-26

Hey herif, hey herif
 Yukarıdaki bağdan
 Zeynep üzümü getir
 Onu da önüme getir
 Ben üzümü yemem
 Senin gözlerin yeter (K40).

MT-27

Hoş geldin sefa geldin sevgili
 Yüz kere hoş geldin
 Sevgilimin evinin pencereleri
 Vadinin karşısında (K40).

MT-28**KIRIK KALP**

Kalbim kırıldı bacım, artık toplanmaz.
 Sevdiğim asker oldu ben gurbette yapayalnız
 Tahammülüm kalmadı, sabrım tükendi
 Gurbet o kadar zor ki adamı eder verem

Bir mektup yazdım yara, içine bir gül koydum
 Yarimden uzak olsun batsaydı o gurbet
 Kaderime ağlarım, şansıma ağlarım
 Ben batıya giderken o doğuya gitti.

Kalbim yaralı, anne beni teselli et
 Bana şark yolunu göster, dön yalnız bırak
 Yare gidip ona tütün götüreceğim
 Kalbim odun gibi yanar âdeti bir ocak...

Gözyaşım akar mektup beklerim yardan
 Elime geçmedi mektup, bir yerlerde kaldı mahsur
 Tahammülüm kalmadı sabrım tükendi
 O, esenlikte olsun yeter, varsın gelmesin mektup (K40).

MT-29

Maleya ile malaya türküsünü yörede her kadın kendine özgü bir şekilde söyler. Gelini överler, Damatlarını överler...vb. Makam aynı olur ancak sözler farklı. Bu türkünün Ürdün'de bile söylendiği bilinmektedir. Mallerraya Roya isimli bir büyük varmış.

Toplumda övüle övüle gelenek haline gelmiş. Hac mevsiminde şive yakınlığı ortaya çıkıyor. Beni Hilal olayını teyit etme açısından bir örnek oluşturabilir. Tunus'un konuşma tarzına yakındır (K2).

MT-30

MHALMİ KIZI ÇAYDA GEZER

Mhalmi kızı çayda gezer

Vay l ele le Mhalmi kızı

Hem geziyor hem oynuyor

Vay l ele le Mhalmi kızı

Mhalmi kızı yün tarıyor

Vay l ele le Mhalmi kızı

Hem tarıyor hem oynuyor

Vay l ele le Mhalmi kızı

Mhalmi kızı aynaya bakar

Vay l ele le Mhalmi kızı

Hem bakıyor hem oynuyor

Vay l ele le Mhalmi kızı (K35, K36)

MT-31

MHALMİ YARI İSTERİM

Yaylaların yoğurdu

Seni kimler doğurdu

Seni doğuran ana

Bal ile mi yoğurdu

İsterim isterim Mhalmi yari isterim

İsterim isterim ay yüzlü yari isterim

Damda kırat beslerim

Ben Midyatlı isterim

Onu bana verseler

Şekerle beslerim

İsterim isterim Mhalmi yari isterim
İsterim isterim ay yüzlü yari isterim. (K36, K60)

MT-32

Düğünlerde, kına gecelerinde söylenen türküler
Meyremi Meyremi naraniye
Yanımda bir gecen kaldı
Meyremi naraniye

Meyremi Meyremi naraniye
Annem annem güzel annem
Bana müsaade et artık gideyim

Meyremi Meyremi naraniye
Üzerindeki elbiseleri çıkar
Yanımda bir gecen kaldı (K21, K62).

MT-33

NURKE
Kırk bin sene yağmur yağsa
Kar eylemez mermere
Güvenilmez ibne ile berber
Başa geçmiş bir puşt ile hergele
Belki bundan sonra işimiz rast gelir
Bekle babam bekle ... (K40).

MT-34

O dağın başında
Ağacın dalı kırık
Sevgilimi kaçıracağım
Emude'ye gideceğim (K40).

MT-35

Okul yolu uzun
 Ahmet ondan sıkıldı
 Onu gül yapıp
 Koparıp koklayacağım (K33).

MT- 36

Oy anam, oy anam
 Zenginlere verdin beni
 Altında ne buldun
 Sevgilimden ayırdın beni (K40).

MT -37

Kınalarda söylenen türkü
 Oy l ele le oy l ele hınni (kına)
 Getirin beyaz bakır leğeni içinde kına yakalım.

Anne anne babama söyle
 Beni sevdiğime versin
 Namaz kılıp oruç tutacağım
 Ona dua edeceğim
 Eğer beni sevmezse (K3).

MT-38

RAVE ŞARHOŞ
 Tvtavia u-ğavri minna resgare kela şela
 Şela tre lave utre nişkanna
 Nişıkla u hışla lı-şarre

Lavi kima lıg vara
 Lavi keme ligvara h'abdolo lavo
 Hlule kemtarri varra hey lave

Surtevan u kosi hivara h'abdolo lavo

Hayoni tela şorşete slela
Deşore bi-tope bitre u pela
Tela min parre odanoti kleta

Arkadaşımınla birlikte damda oturuyordu
İki gence öpücük verdi
Ve o iki genç savaşmaya gittiler

Oğlum evlenmeye yeltendi
Ah oğlum ah...
Müstakbel gelin kapımızın önünden geçti
Yaşlanmadan saçların ağardı, zavallı oğlum

Gökten bir güvercin indi
Kanatlarından sana
Taç yapmaya geldim

Boğaziçi Gösteri sanatları topluluğunun 1999'da derlediği 2 âdet Süryanice şarkı
Sarhoş ve yayık (<http://www.suryaniler.com>)

MT-39

Sabiha Türküsü

Sabiha ve eşi birbirini çok seven bir çifttir. Gecenin çok geç bir saati olduğu için eşi Sabiha'ya kalk yat diyor. Sabiha da eşine sen gelmeden uyuyamam der, bunun üzerine yakılan bir türküdür.

Sabiha uykun geldi
Kalk git, yat
Le l e le oy Sabiha
Uyumam uyumam oy delal
Sen koynumda olmadıkça
Ey sevgili delal (K36).

MT -40

Sevgilim ben seni isterken
 Başkaları seni istedi
 Senden sonra
 Allah bana sabırlar versin (K48).

MT-41

Sevgilimi sevdim, başkası alamasın onu
 Onu alan dul kalsın
 Hayrını görmesin
 Baston tutsun
 Onun da hayrını görmesin (K33).

MT-42**ŞEHHANE**

(Süryani türküsü)

Memleketime gittim
 Rüyalarımın umudu
 Ninova şehrine vardım
 Etrafında şehirler gördüm
 Davul ve zurna ile şehhaneyi oynuyorlar

Ninova'nın gece görüntüsü
 Ne kadar hoştur
 Güzelliğine aşık oldum
 Eşi benzeri yok
 Davul ve zurna ile şehhaneyi oynuyorlar

Bahçeleri çiçek ve ağaçlarla doludur
 İçinde yaşayan Süryani halkını
 Bütün komşuları kıskanıyor

Davul ve zurna ile şehhaneyi oynuyorlar

Memlekette etrafımda güzel kızlar gördüm
Her biri elbisesine bir kelime yazmıştı
Davul ve zurna ile şehhaneyi oynuyorlar

Güzel elbiseler giymişler
Gözlerine boya sürmüşler
Boylarındaki bayraklarla gurur duyuyorlar
Davul ve zurna ile şehhaneyi oynuyorlar

Süryani dağına çıktılar
İki nehrin arasını (Fırat ve Dicle) gözlüyorlar
Güneş her birinin güzelliğinden utanıyor
Davul ve zurna ile şehhaneyi oynuyorlar

İki kızın ismini sordum
Birisi Samiram dedi diğeri de Brula
Davul ve zurna ile şehhaneyi oynuyorlar

İkisi kardeşirler,
Güzellikleri ile kraliçelere benziyorlar
Samiram Brula'dan bir yaş küçüktür
Davul ve zurna ile şehhaneyi oynuyorlar

Yeri göğü temiz memleketim
Yıldızlar ona şarkı söylüyorlar
Tek isteğim onu bir daha görmek
Davul ve zurna ile şehhaneyi oynuyorlar (<http://www.suryaniler.com>).

MT-43

Şeyh Arrete'den geldi
 Ziyaretin kutlu olsun
 İki lüks bir ay
 Yüzün kadar parlak değil (K40).

MT-44**YOLA ÇIKTIM MARDİN'E**

Yola çıktım Mardin'e düştüm senin derdine
 Ay ley ley deley ley ley deley ley ley Halime
 Mevla'm sabırlar versin yarini yitirene
 Ay ley ley deley ley ley deley ley ley Halime
 Estel Midyat arası sevda başın belası
 Ay ley ley deley ley ley deley ley ley Halime
 Senin baygın bakışın bende yürek yarası
 Ay ley ley deley ley ley deley ley ley Halime
 Bana gurbet gezdirip kırk bin başlık parası
 Ay ley ley deley ley ley deley ley ley Halime

Rivayete göre vakti zamanında Midyat'ta zengin bir beyin, on parmağında on marifeti olan bir kızı varmış. Halime'nin güzelliği dillere destan isteyen çok fazlamış. Lakin babası başlık parası yüzünden kızını bir türlü veremiyormuş. Halime de kimseyi beğenmezmiş. Derken Midyat'ın Estel bölümünde yaşlı bir kadın Halime'ye dünürücü olmuş. Bu arada Halime ile kendisini isteyen delikanlı birbirlerini severler; ancak Halime'nin babasının maddi çıkarları ön plana çıkmış. Aşık genç, parayı kazanıp Halime'ye ulaşabilmek için gurbete düşmüş, uzaklara gitmiş ve gidiş o gidiş... (İşler, Çetin, 2000: 55).

Midyat yöresinden derlediğimiz 44 türkü ile yöredeki çok kültürlülüğün de en güzel örneklerinden bazıları sergilenmiştir. Birlikte olmayı aynı zamanda kendi geleneksel yapısı içinde kalmayı başaran yöre halkı, aşklarını, acılarını, coşkularını türkülerle anlatmışlardır. Yaşama dair her ne varsa yaşadıkları, türkülerinde bulmak mümkündür. Genç kızlar, sevdalılar, delikanlılar, dertliler türküler söylerlerdi. Söyledikleri türkülere kendilerinden

bir şeyler mutlaka katarlardı. Erişte keserken, bulgur kaynatırken, bağda, ekmek yapmaya giderken... vb. yerlerde türküler mutlaka söylenirdi.

Mardin yöresinde özellikle Midyat çevresinde Mhalmiler'in, Süryanilerin, Yezidilerin yaşıyor olması burada söylenen türkülerin sözlerinde bu hakların yaşadığı aşkların, acıların, kahramanlıkların yansımaları olarak dikkat çeker. Etnik ve dinsel farklılıklarla yaşanan yasak aşklar, engeller türkülerde temsili olarak canlandırılır. Mhalmi ve Süryani kızların güzelliği ve cilveleri türkülerde konu edilir. Badem içine benzetilen gözler, inciye benzetilen gözyaşları, dünya malına bedel güzellikler türkülerde dile gelir. Mardin, Midyat, Estel ve Nusaybin türkülerde en çok kullanılan yer isimleri olarak geçer. Sabiha, Samira gibi Arapça isimlerin türkülerde sıkça kullanılması ise kültürel etkileşim açısından önemlidir (Sezer, 2007: 273- 275).

Midyat yöresinden derlediğimiz ve çevirdiğimiz türkülerdeki ölçü, uyak, ritim bozukluklarının çeviriden kaynaklandığını söyleyebiliriz. Bu yüzden türküler biçim bakımından incelenmemiştir. Asılları Arapça, Süryanice olan türküler uyak ve ritim duygusunun yoğun olduğu türküler iken çevirilerde bu özellikleri kaybolmaktadır. Çeviriden kaynaklanan anlamsal kaymalar, kelimenin Türkçe karşılığını bulmada çekilen sıkıntı türkülerdeki anlamsal bozukların da sebeplerindedir.

Mardin/ Midyat yöresinden derlenen türküler bir bütün olarak değerlendirildiğinde oyun havalarının ve aşk türkülerinin çoğunlukta olduğu görülür. Bu anlamıyla ağıtvari havaların azlığı da dikkat çekicidir. Yöreyle ait türküler dinlenirken insana verdiği coşku, hüznün ve mistik derinlik yörede yaşanan kültürel zenginliğin ve tarihsel geçmişin en güzel göstergelerindedir (Sezer, 2007: 277).

2.1.2. Mani

Mani söyleme yüzyılların deneyimlerinde süzülerek biçimlenmiş, belirli kuralları olan, kuşaktan kuşağa aktarılarak günümüze ulaşan bir gelenektir. Bu dizelerde halkımızın ortak kültürü olan dertleri, sevinçleri, sevgilerini vb. sergilenişini görüyoruz. Kendine özgü bir gelenek içinde söylenen maniler bir ucuyla geçmişe, bir ucuyla günümüze uzanır. Toplumu ayakta tutan dinamikleri belirlemede manilerin önemli bir rolü vardır. Halkımızın dünyaya bakışının yanı sıra estetik modelleri de temsil edilir (Artun, 2004:112).

Anonim halk şiirinin en küçük nazım biçimi olan mani genellikle yedi heceden oluşan dört dizelik bir türdür. Bir tek dörtlük içinde bir anlam bütünlüğü gösterir. Genellikle anlamın ağırlığı üçüncü ve dördüncü dizededir (Dilçin, 1999: 279).

Mani söyleme geleneğinin oluşmasında, şekillenmesinde geçmişten günümüze kalan tarihi ve kültürel mirasın bir rolü vardır. Maniler, duyguların söylenmesi, insanları eğlendirmesi, işi kolay kılması, kültürün aktarılmasını sağlaması yönleriyle işlevseldir. Eskiden manilerin bir olaya bir duruma dayalı olduğunu söyleyen kaynak kişiler günümüzde her şeyin mani konusu olduğunu söylüyorlar. Genç kızlarla delikanlıların birbirlerine mani atmaları geçmişte çok yaygınmış. Söylenen her manide aşk, evlenme isteği, oğul, koca özlemi vb. gibi özellikler aranmıştır. Yerleşim yerlerinin özellikleri de bu dizelere yansır. Maniler içten gelen duyguların doğrudan söylendiği türdür (Artun, 2004: 117).

‘Mani; mana (anlam) sözcüğünün bozulmuş şeklidir. Anlam bakımından bir bütünlük gösteren manide anlatılmak istenen duygu ve düşünce dört dizede söylenerek tamamlanır. Dizelerin duygu ve anlam yüklü manalı sözlerden oluşan bir şekil olması nedeniyle, mana / mani biçiminde değişerek söylendiği anlaşılmaktadır’ (Aslan, 2008: 107).

Midyat yöresinde söylenen manilerden bazıları şunlardır:

MM-1

Birini sevdim
O, eriyor, ben eriyorum
O, karanfil, ben de elmayım
Kuyu kenarında (K22).

MM-2

Esmer bal peteği
Tepsinin dibinde
Bir yayık beyaz ayran
Yezidinin sırtında (K27).

MM-3

Kendime birini sevdim
Bana göre, bana göre
Gülleri kokladı
İki yanak arasında, iki yanak arasında (K22).

MM-4

Bu dünyaya yetişilmez
Darda kalmayınca kadar
Kız istenmez
Açıkgöz olmadıkça (K22).

MM-5

Ev ev üstüne
Manzarası çok güzel
Ev sahibi oturur içinde
Ama karnı aç (K22).

MM-6

Kekliğim kekliğim
Ömrün kısala kekliğim
Yemeğin önünde
Gözün başkasının kafesinde (K40).

MM-7

Sevecen annesinin bahtı
Akrabalarının bahtı
Güzel sözü söyleyecek
Onun günahına girme (K27).

MM-8

Hakim Zeki Efendiyi davet edip istiyor
 Hükümet Konağına giriyor
 Kalem elinde (K14).

MM-9

Esmer esmerliğin tatlı
 Dudağın neye değdi
 Benim de esmerliğim güzel ve tatlı
 Senin kıskançlığın niye (K35).

MM-10

Kendine birini al
 Yüzü al al olsun
 Boynu uzun olsun
 Testiyi rahat taşıyabilsin diye (K22).

MM-11

Şoför sevdim
 Sevdim sürüşünü
 Yanımdan geçti
 Kornasını çaldı
 Benim için çaldıysa
 Onun ciğerini yerim
 Benim için değilse
 Boynu devrilesiye (K23).

MM-12

Hükümet konağını yaptılar
 Toprağını çekemediler
 Kırmızı at döndü sahibine (K22, K27).

MM-13

Ulaşamadığım sevgilim

Takatim yok ona, mecalim yok ona yetişmeye (K22).

MM-14

Pişe pişe nav

Kalk lambayı yak

Sana sevgilin geldi

Kalk gözlerini sürmele (K22).

MM-15

Kekliğim kekliğim

Kısa ömürlü kekliğim

Yemesi içmesi önünde

Fakat gözü başka kafeste (K37).

MM-16

Emine Üstün'ün, Sabri Üstün'e söylediği mani

Ay çıktı, arkasından yıldız

Sabri Efendi indi

Ve arkasından kardeşi Salih (K14).

MM-17

Beyaz beyazlığın tatlı

Biber gibisin

Beyaz beyazlığın tatlı

Hükümet Konağına çıktı (K22).

MM-18

Oy anam oy anam
 Bahtıma, şansıma
 Elalemin ay'ı doğdu
 Benim güneşim battı (K22).

MM-19

Biriyle bir tanesi
 Zamanın birinde
 Birbirlerini sevmişler
 Onları evlendirin,
 Niye İslamiyet kalmadı mı? (K22).

MM-20

Sevecen annesine söyleyin
 Vicdanını muhafaza etsin
 Niye bilmiyor muydu
 Sevmenin çaresinin olmadığını (K22).

MM-21

Güneş güneş, güneşim
 Güneşim de oturanım
 Köpeğimin pisliğini yesin
 Utangaç olan köpeğim
 Her gün çokça pisler
 Anasının kaynamış saçı (K2).

MM-22

Güzel sevgilimin evi
 Küçük gölün üstünde
 Sevgilimin babası var
 Ve bir de o sevecen annesi (K27).

MM-23

Cemil ve Emine
Ne akıllı ne makul
Altın düğme gibi kilitli (K22).

MM-24

Benim sevgilimin evi gölün üstünde
Annesi yufka yürekli
Gelip beni istedi
Sevgilimin evi mezarlığın üstünde
Babasının resmi doktor gibiydi (K22).

MM-25

Ev ev üstüne
Evler yamuldu
Kalktı askere gitti sevgili (K22).

MM-26

Estel- Midyat arası
Bir düdük çaldı
Peygamberimiz indi
Arkasından da Huri (K22).

MM-27

Sevgilimi sevdim
O, ağırbaşlıyı
O, sevgilimin yüzüğü
İşlemesi kuyumcu Abdülkerim'in eseri (K22).

MM-28

Günlerim vardı
 Bir top tülbent idim
 Allah başıma bir keder verdi
 Zaman değişti (K22).

MM-29

Sevdim birini
 Konuşturmadı beni.
 Gerçekleri söyleyse
 Görür mertlikte beni (K28).

MM-30

Erkeklerin, kızlara söylediği mani
 Oy lira oy lira
 Katla katlayayım
 Seni caddeye atacağım
 İsmet İnönü gelip seni götürecek (K14).

MM-31

Konağın pencereleri
 şembek ıl handekok
 Sevdiğim liseyi bittirdi
 Hukuka girecek (K40).

MM-32

Hoş geldin sefalar getirdin canım
 Ruhumun aziz dostu bana geldi
 Ne gel diyebiliyorum
 Ne de git diyebiliyorum
 Eğer ona gel dersem
 Annem damdan seyrediyor

Eğer ona git dersem
Aziz ruhum gidecek (K27).

MM-33

Eskiden damatların pijamaları varsa maddi durumlarının iyi olduğu söylenirmiş.
İkinci güneşi döşeme üzerine doğdu
Yemin ettim almayacağıma
Pijama sahibi olana dek (K14).

MM-34

İşte damat evi geldi
Ne mum ne aydınlık
Yoktur bir kedi söyleyecek miyav
Bir de havlayacak köpek yok (K30).

MM-35

Dilenci Şeho'nun evinin önünde gördüm onu
Nazar değmesin diye fotoğrafını yanımda sakladım
Terliği tak tak
Tülbendi rak rak (ince) (K22).

MM-36

Evin içi sakızlı
Yorganın kınalı
Sağrı kesik kesik
Ona çiçek gerek (K2).

MM-37

Beyaz beyazlığın tatlı
Biber gibisin
Beyaz beyazlığın tatlı
Hükümet Konağına çıktı

Esmer esmerliğin tatlı
 Dudağın neye değdi
 Benim de esmerliğim güzel ve tatlı
 Senin kıskaçlığın niye

Esmer esmerliğin tatlı
 Gönlümü yaktın
 Ah! Senin esmerliğinin derdinden
 Nebati şekere döndüm (K27).

MM-38

Çember bacada
 Halamın tülbendini çaldı
 Çaldı ve kaçtı
 Arkasından koştum
 Onun derdine ortak oldum
 Derdi bir top kına
 Ne zaman gelin olacak
 Onun kırmızı, beyaz, yeşil tülbentlerini takacağım
 Ve borunun üstüne çıkacağım
 Ve avlularımı süpüreceğim (K2).

MM-39

İki ay boyunca sevdim seni
 İhanet etmedim
 Bana hainlik ettin
 Seni Allah'a havale ediyorum (K14).

MM-40

Esmerler için söylenen mani
Orta boylu güzel
Kalbim onu istiyor
Annesi onu satsaydı parayla alacaktım (K14).

MM-41

Gidip geleceğim
Seni isteyeceğim
Babanlara yalvaracağım
Canımı yoluna vereceğim (K22).

MM-42

Sevgilim caddede gidiyordu
Boyundan hoşlandım
Bana bir demet gül uzatmıştı
Ona çok dua ettim (K22).

MM-43

İstanbul'un yolu uzun
Hepsi de virajlı
Ethem'in her attığı adımda
Güller dikeceğim

İstanbul'un yolu uzun
Hepsi taştan mermerden
Ethem her bastığında
Üzerlik dikeceğim (K40).

MM-44

Sevdiğimi sen de sev
Onun sözlerini bana ulaştır
Kalbim ona taş kesildi
Onu satmayı istedim (K22).

MM-45

Gidip geleceğim
Babanlara yalvaracağım
Canımı yoluna vereceğim (K11, K22).

MM-46

Günlerim vardı
Sevilenlerin başıydım
Allah başıma bir keder verdi
Düşüne kaldım (K22).

MM-47

Günlerim vardı
Damatlığımdan oldum
Allah başıma bir felek verdi
Yatağımdan oldum (K22).

MM-48

Ey cananım cananım
Salına salına yürüyenim
Senin o güzel bakışların
Yüreğimi yakıp eritenim (K40).

MM-49

Sevdiğimi sev, konuşmalarını bana duyur
Kalbim taş kesildi onun üzerine
Onu satmak istemiştım (K22).

MM-50

Sevgililerim gitti
Onlarla gitmek istiyorum
Dizlerimin bağı çözüldü
Onlara uyamıyorum (K22).

MM-51

Mehmet çıktı ambar üstüne
Yeşil bir baston elinde
Gönlüm onu seviyor
Allah da buna şahit olsun (K22).

MM-52

Mekke'ye gideceğim
Hacer-el esvet'e el süreceğim
Gurbette olanım gelsin
Hastalığım iyileşsin (K22).

MM-53

Babasının evinin önünden geçtim
Buğday haşlıyor
Eğer beni sevmezse
Saman torbasını asın (K22).

MM-54

Zamanın birinde askere gidip uzun süre dönmeyen Şeyhmus Riş'in hanımını ve kendisi için söylenen mani

Ev ev üstüne
Yeni ev üstüne
Allah bahtımı tersine döndürsün
Ne zaman dindar oldun (K28).

MM-55

Ev ev üstüne
Sana ne kadar baksam sevgili
Askere gideceksin
Beni yalnız bırakacaksın (K22).

MM-56

Ev ev üstüne
Gölgesi askıya düştü
Ona bir halı yapacağım
Gün ışığından (K22).

MM-57

Ev ev üstüne
Sana ne kadar baksam sevgili
Gurbete gideceksin
Beni yalnız bırakacaksın (K22).

MM-58

Ev ev üstüne
Gölgesi avluya düştü
Ona bir halı yapacağım
Günüşiğinden (K22).

MM-59

Ev ev üstüne
 Yeni ev, ev üstüne
 Allah bahtını karartsın
 Ne zaman yas tuttun (K22).

MM-60

Sevgilim ben seni isterken
 Başkaları seni istedi
 Senden sonra Allah bana sabırlar versin (K22).

MM-61

Hey kızlar hey kızlar
 Gelin size bir şey söyleyeceğim
 Gönülden sevmemişseniz
 Annenizi helal etmeyin (K22).

MM-62

Biriyle bir tanesi zamanın birinde birbirlerini sevmişler
 Cemil'e söyleyin Kubo'yu Abdullah'a istesin
 Eğer onu vermezse, kor ateşte yansın (K22).

MM-63

Sev hadi sev
 Sevmene engel olamadım
 Ayıp bana değil
 Ayıp sanadır
 Sana kıyamadım şeytanı defnedersin (K14).

MM-64

Düğünlerde ve kına gecelerinde söylenen mani
 Birini sevdim imam oğlu imam
 Dizlerinin üstünde Kuran
 Amme okuyor (K14).

MM-65

Yağmur geldi, yağmur geldi
 Kamışlı toprağına
 Estel ve Midyat
 Cırcır Hanne'nin kahvesinde
 Toplandı sporcular (K40).

MM-66

Gelinlerin; gençliği, beyazlığı ve güzelliği için söylenen mani
 Açık ten
 Ayağından dikenini çıkardı
 Açık tenli
 İçtiği su boynundan görülüyor (K14).

MM-67

Elif sardı, Elif sardı vardım Teffe'ye
 Çıkıyorum Kefe, iniyorum Kefe, varıyorum Ankefe'e
 Epşe, tepsi hırsız
 Kastalunililer, sabun hırsız
 Betuşeliler, derisi güzel yılan yediler (K2).

MM-68

Nunib nuvvebê
 Quvvasin ıl-sıvvebê
 Yokuş çıkıyorlar
 Keneye yetişiyorlar
 Yokuş iniyorlar
 İnişe yetişiyorlar (K2).

MM-69

Hey annem hey annem
 Beni yukarı mahalleye gelin verme
 Bana soğan ile yanık ekmek yedirecekler
 Beni tarlaya çariksız gönderecekler (K6, K22).

MM-70

Taş dönmüyor dönmüyor
 Taştan bulgur inmiyor
 Bu evin sahibi bize yemek vermiyor (K34).

MM-71

Dul kadın dul kadın
 Damında oturuyor
 Kırmızı gül gibi
 Kendini övüyor (K17).

MM-72

Aziz nefisli terbiyelidir yemek konusunda
 Bütün düğümleri Allah çözer
 Nefsini bırakan, hakim olamayan
 Ar damarı çatlar (K62).

MM-73

Müjde getiren keklik
Uç ve havalan
Semaya yüksel de yüksel
Sevdiğimi gördüğünde
İN ve haber getir (K22).

MM-74

Nuri ve Zeki
Kardeştiler, küstüler
İki gözden kör olayım pişman oldular
Ne çabuk inandılar (K40).

MM-75

Gözüm onu
Mardin yolunda gördü
Elinde yeşil baston vardı
Gençleri eğitiyor (K22).

MM-76

Sakalı sanki bal sakalı
Oturup düşünür
Tefekkür edip sabahlar
Aşkının yüzü ay gibi parlar (K40).

MM-77

Buğday dövülürken söylenen mani
 Ho Hayi as Sıfayi
 Kayanın üstünde
 Buğdayı dövdüler
 Mercimeği güzeldir
 Tombulum küçüktür
 Mayhoşum beyazdır (K22).

MM-78

Ev ev üstüne
 Onun pencerelerinden güzeli yok
 Onun sahibi oturur koltuğunda
 Rahatına bakar (K22).

MM-79

Ev ev üstüne
 Onun perdelerinden güzeli yok,
 Onun sahibi oturur koltuğunda
 Rahatına bakar (K22).

MM-80

Arret'te Şeyh'i saklı ağaçların içinde
 Ya genç Cemil ahlakımı genişlet (K15).

MM-81

Yağmur yağmur ki ki
 Göğsüme aktı
 Halime'nin düğününde
 Göl doldu (K30).

MM-82

Adamın biri ilk önce kısa boylu, daha sonra uzun boylu bir kız istiyor. Bunu duyan kızlar başlıyorlar atışmaya; ancak adam daha sonra uzun boylu kızla evleniyor.

Hey uzun uzun

Boyunun uzunluğu faydasızdır.

Hey kısa kısa

Büyük altınsın

Hey uzun uzun

Hainlerin kamışı

Hey kısa kısa

Avlunun süpürgesi (K27).

MM-83

Yuvarlak Ay yuvarlak Ay

Ne mutlu gelin getirenlere

Seçilmiş beyaz gelin

Uzun ve esmer damat (K27).

MM-84

Ayakkabıcı için söylenen mani

Yağmur yağdı, yağmur yağdı

Üzerine üzerine yağdı

Dükkanın anahtarını düşürdü

Elleri üşüdü (K14).

MM-85

İki kıza birden aşık olan bir erkeğin söylediği mani
 Benim ve sevdalımın arasında
 Cami ve iki yazlık
 Millet bir tane severken
 Sevdiğim, iki tane sevdi
 Biri kırmızı ve beyaz
 Diğeri uzun boylu ve güzel yüzlü (K14).

MM-86

Ev ev üstüne
 Yamuk ev üstüne
 Allah bahtını tersine çevirsin
 Kocasından küstü (K22).

MM-87

Pişe pişe nav
 Kalk lambayı yak
 Kocan geldi yatmaya
 Hamamda düştü (K30).

MM-88

Estel Midyat arası
 Uçak geçti
 Başlık parasını veremedi
 Farz et ki öldü (K40).

MM-89

Ev ev üstüne
 Evler yamuldu
 Komşunun sözünü dinlemedi
 Kocasından küstü (K22).

MM-90

Hükümet Sarayını inşa ettiler
 Toprağını taşımadılar
 Kırmızı katır
 Sevgilim sahibine döndü (K60).

MM-91

Yarabbim sağnak yağış
 Seller oluyor
 Buğdaylar gürleşsin
 Ot biçmeye gideceğiz
 Yarabbi bir sağnak yağış geldi
 Riş yoluna
 Buğdaylar güçlensin
 Ota gideceğiz (K22).

MM-92

Estel'in göleti
 Suyunu çekti, suyunu çekti
 Gözünüz kör olsun
 Kızları aynı sayarsanız (K40).

MM-93

Eşref'in gelinini getirdik
 Meydana geldik
 Eşref'in gelinini getirdik
 Hakli'ye geldik

Hoş geldin sefalar getirdin akıllı gelinimiz
 Selimo sülalesi toplandı
 İncir ağacının altında

Eşref'i damat yapacaktık
Gençlere seyrettirecektik

Selimo sülalesi dizildi
Eşref'i damat yaptık
Mahalleye seyrettireceğiz (K22).

Düğünlerde söylenen manilerdendir. Manilerde verdiğimiz isimler söyleyenlere göre değişebilir.

Midyat yöresinden derlediğimiz maniler Arapça'dan çevrilmiştir. Çeviri sırasında ritim, uyak bozuklukları, manilere özgü anlamsız sözcükler ya da yansıma sesleri çevirmedeki zorluklar, anlam kaymaları karşılaşılan sıkıntılardandır. Derlenen maniler düğünlerde, kına gecelerinde ya da bağa bahçeye giderken söylenirmiş. Konusunu özellikle sevdadan alan maniler, her konuda söylenmektedir. Bunlardan bazıları için söylenen maniler: Düğünlerde gençlere söylenenler, iki kıza birden aşık olan bir erkeğin söylediği, buğday dövülürken söylenenler, zamanın birinde askere gidip uzun süre dönmeyen Şehmus Riş'in hanımı ve kendisi için söylediği, eskiden damatların pijamaları varsa maddi durumlarının iyi olduğu ile ilgili söylenen, erkeklerin kızlara söyledikleri, yörede derlediğimiz manilerden bazılarıdır.

2.1.3 Ninni

Halk şiirinin anonim türlerinden olan ninni, annenin çocuğunun ağlamasını susturmak veya daha çabuk uyutabilmek için beşik sallarken, basit yumuşak bir ezgiyle söylediği türkülerdir (Aslan, 2008: 117).

Ninniler, çocukları büyüten, nine, anneanne, babaanne, teyze, abla, yenge gibi yakınların çocukları uyutmak için belli bir ezgiyle söyledikleri manzum ya da mensur sözlerdir. Ninnilerin ilk söyleyeni bestecisi kadınlardır. Bunların özünde çocuğa anne sevgisini aşılama çabası vardır. Çocuğun uzun ömürlü olması, nasibinin bol olması, nazar ve hastalıklardan korunması, bebeğin ağlamaması, uslu olması, çabuk büyümesi, gelin ya da damat olması dileği çocuğun gelecekte mutlu olması dileği dileklerini içeren doğaçlama söyleyişlerdir (Artun, 2004: 179).

Yapıları bakımından ninniler biçim olarak genellikle mani biçiminde oluşmuştur. Çocuklara söylenenlerde genellikle ölçü aranmaz, uyutucu bir sesle söyleme esas alınır.

‘Dandini dandini’ ‘ Hu hu...’ biçiminde giriş mahiyetindeki yinelemeler bir uyak hazırlığı olmakla beraber tempo tutan bir musiki özelliği de göstermektedirler (Artun, 2004:130). Çocuklar için ninni söyleme bireysel bir davranıştır. Ancak ninni söylerken de çeşitli geleneklere rastlanır. Ninnilerimizin ortak konularından biri de ayrılıkla gurbettir. Eşi gurbette olan kadın, eşine duyduğu özlemini âdeta çocuğuyla dertleşerek paylaşır. Yerel öğeler, gelenek ve görenekler, tarihi ve toplumsal bir çok konu da bulunur (Artun, 2004: 130). Ninnilerin oluşumunda, annenin ruhsal durumu, yaşanılan olaylar, çocuğa duyulan özlemler rol oynar. İçerik yönünden incelediğimizde ise dilek, temenni, sevgi, ilgi, şikayet, üzüntü, ayrılık, gurbet ... vb. konularının işlendiğini görürüz.

Midyat yöresinde söylenen ninnilerden bazıları şunlardır:

MN-1

Bahçeye kurdum salıncak
Eline de verdim oyuncak
Uyusun da uyusun neni
Nenni sevgili bebeğim nenni (K37).

MN-2

Ben bu güzele kurban olayım
Bana zıbınımı getir yıkayayım
Getir leğende yıkayayım
Onu limmemeye serecem
Onu toplayan toplayacak
Ayvayı koklayacak
Onu annesine verecek (K2).

MN-3

Bu tütün güzel tütün
Sigara içiyor baba
Bu velet güzel velet
Ondan daha güzeli hiçbir yerde yok
O güzel, içi güzel

Onu ısırp yiyeceğim

O kadar tatlı (K6).

Bebeği sigara tütüne benzetiyor, bağımlılık gibi (K22).

MN-4

Cengiz trene bindi

Şapkasını kaldırdı

Salavat getirin peygambere

O, arkadaşlarından yakışıklı (K22).

MN-5

Duvardaki kırmızı gül

Rabbim Yahya Sultan'ı bağışlasın (K27).

MN-6

Hop hop güzelime

Bu güzelin kurbanı olayım

Zıbınını getir leğende yıkayayım

Çimlerin üstüne sereyim (K2).

MN-7

Kurban kurban ya Allah

Balı testiye bırakacağım

Kim Ayşe'yi sevmezse

Onu dışarı kovacağız (K62).

MN-8

Kurban seni yaradan

Kayısı etrafı dolu yaprak (K62).

MN-9

Kurban olayım nar çiçeğine ve Yahya Sultan'a
 Allah'a kurban olayım
 Testiye balı koydular
 Yahya'mızı sevmeyeni
 Dışarı atacağız (K27).

MN-10

Le le le çoppani
 Çoppan çoppan çoppani
 20 kuruş bana yetmiyor
 Karkuş karkuş karkuşe
 Allah beşikteki bebeği bağışlasın
 Bu gece kibe yaptık
 Hepimiz toplandık sobanın etrafına
 Hay hay hay
 Allah evin gencini bağışlasın (K27).

MN-11

Onu bize verene kurban olayım
 Tatlı hediye
 Hakim ve savcı emrindeler
 O, belediye reisi (K62).

MN-12

Allah beşiktekini bağışlasın
 İp ipe Allah evin gencini bağışlasın
 Allah rahmet eylesin mezardakine (K40).

MN-13

Sen sen sen
 Yedi erkek ve sen
 Hepsinin üstünde sen
 Güzelim sen
 Sevdiğim sen (K6, K22).

MN-14

Tatlı çocuğuma kurban olayım
 Getir giysisini yıkayayım
 Kaynak suda yıkayayım
 Giysisini dal üzerine sereyim
 Toplayıp ayvaya vereyim
 Ayva onu koklasın
 Annesine uzatsın (K30).

MN-15

Sevgilim sevgilim
 Rabbim bu sevgili
 Büyüsün ve artsın
 Sevgili olsun baştabip (K27).

MN-16

Uyu ey sevgili uyu
 Güzellik uykusuna uyu
 Ceylan uykusu gibi,
 Berriye çölünde
 Sen yatacağsın
 Ben sabaha kadar dönüp dolanacağım
 Delale dalal dalale dalal ah (K22).

MN -17

Ulle deydi dabillo

Baban gelecek söyleyeceğim

Farenin dili ile söyleyeceğim

Yılan geldi

Komşularını soktu

Ulle deydi dabillo (K33).

Ninniler, annenin veya bebeği sevenlerin onu uyutmak için söyledikleri ezgili sözlerdir. Bunlarla bebeğe dair umutlar gün yüzüne çıkar. Sağlıklı olması, büyümesi, doktor, avukat, kaymakam olması gibi niyetler dışı vurulur. Günümüzde de anneler bebeklerini uyuturken ninniler söylemektedirler. Derlediğimiz ninnilerdeki isimler söyleyene göre değişmektedir. Ninniler Arapça'dan çevrildiğinden şekil ve ölçü bakımından incelediğimizde bir kararlılık olmadığı görülmektedir.

2.1.4. Ağıt

Ağıtlar insanlığın ortak acısını canlı şekilde anlatan edebi metindir. Ölen bir kimsenin, gençliğini, güzelliğini iyiliklerini değerlerini arkada bıraktıklarının acılarını veya büyük felaketlerin etkilerini dile getiren söz veya etkidir (Artun, 004:153). Ağıt, ağlama karşılığında kullanılan bir kelimedir. İnsanoğlunun ölüm karşısında duyduğu korkunun ve çaresizliğin anlatımıdır. Her toplumun ölüm ve ölüm sonrasında uyguladığı tören ve pratikler vardır. Bu uygulamaların şekillenmesinde toplumun uygarlık düzeyi, gelenekleri, ini inançları belirleyici unsurlardandır. Ölüm ve sonrasında uygulanan pratikler ölüme karşı saygıyı, aşanan üzüntüyü, ölüme karşı duyulan korkuyu yansıtmaktadır. Kişi ya da topluma acı veren her konu, ağıt konusu olmuştur. Ağıt söylemenin temel noktasını ölüm kavramı oluşturmaktadır (Artun, 2004: 156).

Ağıtlar belli bir ezgiyle söylenir. Ölüm acı konularında söylenen türkülerle benzeşirler. Ancak ezgileriyle ayrılırlar. Ağıtlar hece vezni ile söylenmekte ve mani, koşma, türkü, destan şekillerinde olmaktadır. Ağıtların sosyal işlevleri vardır. Ağıtların yakılışı trajik bir olaya dayalıdır. Geleneklerle ağıtların ne denli sıkı bağlarının olduğunu göstermektedirlerinden toplumun manevi değerlerindedir. Toplum içinde oluşan sosyo

ekonomik yapı ve bunun sonucunda geleneklerin değişme ve gelişme etkileri de ağıtlara yansır. Ağıdın amacı acıyı dile getirmektir (Artun, 2004: 159).

Ağıtlar aslında, yapı ve tür bakımından türkü formatında olan ürünlerdir; ancak türkü adı ve bir çalgı aleti eşliğinde türkü söylemek veya türkü dinlemek halk arasında keyif, neşe ve mutluluk verici bir olaydır. Bunun yanında hep acıları dile getiren ağıtlar, hüznü, yaşlı ortamlarda söylenir. Bu nedenle de bu türün adı türkü değil, ağıttır (Aslan, 2008: 155- 156).

Midyat yöresinden derlediğimiz ağıtlardan bazıları şunlardır:

MA-1

Baykuş ötme evimin damında
Uğursuzluk getirme bana
Sen geldin, o gitti
Ayrma beni sevdiğimden (K22).

MA-2

Hamdiye Arık'ın kız kardeşi Hayriye Bilgiç için söylediği ağıt.
Hakimin yanına gittim
İstanbul'da hastaneye gittim
Etrafında dolaştım
Doktorlar kanserin çaresi yok dediler
Kötü hastalığa çok çare aradım
İlaçları aradım durdum
Kötü hastalığa çare yok (K22).

MA-3

Oy kuşlar kuşlar
Dönmeyin başımda kuşlar
Yarimi geri verin
Vay başıma gelen vayyy (K22).

MA-4

Gelinlik çağda ölen kızım ardından söylenen ağıt

Oy kızım kızım oy oy oy

Koyma başını taş yastığa

Daha gelinlik giyecektin

Koyma beni burada

Koyma başını taş yastığa

Oy kızım kızım (K33).

MA-5

Wey birewö, wey brewö, wey birewö

Bu yaşta(genç)öldü

Kim bu yetimlerine bakacak

Allah rahmetiyle ona rahmet etsin

Lawo lawo lawo

Evine(ölünün) ateş düştü

Wey birewö, wey brewö, wey birewö

Wey birewö, wey brewö, wey birewö

Bu yaşında öldü

Bu yetimlerine kim bakacak

Allah ona rahmet etsin

Lawo lawo lawo

Evine ateş düştü

Wey birewö, wey brewö, wey birewö (K30).

MA-6

Wey birewö wey birewö wey birewö
 wey birewö kardeşim wey birewö
 keşke senin yerinde ben olsaydım
 keşke Allah ruhumu, seninkinin yerine alsaydı
 wey birewö wey birewö wey birewö

wey birewö, wey birewö, wey birewö
 wey brewö exuy wey birewö
 xuwezzi ken ekun fi sarık wey birewö
 xuwezzi Allah ken yexız rohi mın bıdelık wey birewö
 wey birewö wey birewö wey birewö (K30).

Midyat yöresinde ağıtvari havaların azlığının sebebinin dini kaynaklı olduğu söylenebilir. Yöredeki dinlerde ağıt, Allah'a isyan olarak görülmekte, ölüm olayının metanetli karşılanması gerektiği düşünülmektedir. Din adamları tarafından verilen öğütlerde inananların bu konuya önem vermeleri, isyandan kaçınmaları, yas süresini kısa tutmaları yöredeki dinlerin ortak öğretilerindedir. Midyat yöresinden ağıt derlemeye çalışırken karşılaştığımız bir sıkıntı da insanların ağıt söylemek için üzüntü kaynağının yanında olmaları ile veya o ruh halinde olmaları gerektiğini söylemeleridir. K30'dan derlediğimiz ağıtlardan ikisini Türkçe - Arapça olarak verdik.

2.1.5. Tekerleme

Tekerlemeler; şekil, konu, içerik ve işlevleri yönüyle sınırları tam olarak çizilememiş halk edebiyatı ürünlerindedir. Bunda tekerlemelerin bilmece, masal, ninni, oyun, halk hikâyesi, halk tiyatrosu gibi pek çok halk edebiyatı ve folklor ürünlerinin içinde yer alması etkindir. Sözlü halk edebiyatı türlerinden biri olan tekerlemelere çeşitli halk edebiyatı türlerinde sıkça rastlanmaktadır. Kullanıldıkları türe göre işlevleri değişen tekerleme çeşitli şekillerde tanımlanmıştır. Bu tanımlamalardan bazıları: Genellikle ölçülü, kafiyeli simetrik, onomatopeli ve sürrealist anlamlı söz dizisidir. Çoğunlukla basmakalıp sözlerdir. Bu tanımlamalardan da anlaşılacağı üzere, çeşitli ses tekrarlarından, söz sanatlarından ve

kelime oyunlarından meydana gelirler. Tekerlemelerin bir diğerk özelliği ise gerçek dışı anlamlara dayalı kalıp sözlerdir (Artun, 2004: 209).

Tekerlemelerde birbirlerine yakın seslerle ahenk sağlanır. Kafiyeli seslere de yer verilir. İlgisiz seslerle mantık dışı sonuçlara varılır. Tekerlemeler, güldürmeyi amaçlayan tuhaf sözler ve sürrealist hayallerdir (Artun, 2004: 130).

Anlatım ve içerik yönünden incelendiğinde belirli bir ana konudan yoksun oldukları görülen tekerlemeler dize başı, dize sonu kafiye, aliterasyon ve secilerle sağlam ses oyunlarıyla çeşitli türlerdeki konuları bağlar. Bu dizelerde duygu, düşünce ve hayaller tezat, mübalağa, şaşırtma, güldürüye dayalı söz kalıpları sıralanır. Tekerlemelerde şekil ve işlev konunun önüne geçer. Birbirlerine aykırı düşünceleri, olmayacak durumları bir araya getirip mantık dışı birtakım sonuçlara varmakla şaşırtıcı bir etki yaratır. Yapısı ve konusu bakımından beklenmedik hayal oyunlarının boşanıvermesiyle şaşırtmak, eğlendirmek, keyiflendirmek için başvurulan bir çeşit söz cambazlığıdır (Artun, 2004: 212).

Midyat yöresinden derlenen tekerlemelerden bazıları şunlardır:

MTE-1

Annem, babam meraya birlikte gidiyorlar.
Ekmek ve ayran yiyorlar.
Annem yemekler yapıyor
Babam saz çalıyor (K30).

MTE-2

Beşitteki çocuklar için tekerleme
Allah'ım bu beşitteki çocuğa uzun ömür ver
Onu koru, onu gözet (K30).

MTE-3

Bilezikleri mavi siyah
Ona bakan bütün nazarcıların gözü çıksın (K10).

MTE-4

Bilezikleri sepetin içindedir
Bütün mahallenin gözü ondadır (K10).

MTE-5

Çorbayı zevk u sefayla yapıyoruz
Kısa ve derin kaşığı getiriyoruz
Sert ve kırmızı soğanı da hazırlıyoruz
Besmele çekip sofraya dalıyoruz (K30).

MTE-6

Delilo delilo destane
Muhammed, Sulatani kaçırdı
Ardıç ağacının altına götürdü
Ona bir avuç leblebi yedirdi
Kırt kırt ses çıkardı
Dediler kozkirkurt (K40).

MTE-7

Dikko dede
Tavuk küçük
Horoz şişman
Amcam asker (K57).

MTE-8

Dört tane trak tırak
Ve ikisi çıktılar çıktılar
Biri sivrisineği kovalıyor
Diğeri düşüp çatlıyor (K2).

MTE-9

Dördü üç yıldır Mardin Kalesindedir
Onlara ne çamur deyişiyor ne incir (K2).

MTE-10

Hıklo-bıklo,
çarık-çambar,
‘ısıık-‘ambar,
le-le tezê, biber rınciy
hopper-toppar tut (K2).

MTE-11

Hırkıs birkıs kalk oyna
At geldi tekme atacak
Annen kediyi dolduruyor
Babanın elinde tambur
Kardeşin ineğe gitti (K2).

MTE-12

Hızırke bızırke
Kimin kızısın
Kimin çocuğusun (K33).

MTE-13

Hapis Hapsines’te (Mercimekli)
Kilise Derzbine’de (Acurlu)
Gelin Kınderb’te (Söğütlü) (K2).

MTE-14

Mercimek çorbası sarı safran gibi
Görünce içine dalarım (K11).

MTE-15

Ne anası var ne babası var

Berduş bırakılmıştır (K6).

MTE-16

Öküzü çevirdi, eşeğin yemliği (K2).

MTE-17

Sana bilmece soracağım

Isıracak mısın yoksa ziyaret mi edeceksin (K33).

MTE-18

Tak Tırak derin iki dağ arası

İki atlı avcı bir de iki eski köpek (K2).

MTE-19

Yesin yesin herkesin

Yufkalar sıcak ve yağlı

Ölülerin ruhuna

Yanmışın oğlu öldü öldü

Göğsüne taşlar koyun (K2).

MTE-20

Yukarı mahalle sandığın üstünde

Aşağı mahalle tahtın üstünde (K17, K6).

MTE-21

Zıngı zıngu me glake (Kaşık)

Kavunun çekirdeği kalmadı

Ufaklığın yanına gitti

Bana findık verdi

Onu samana batırdım

Döndü oğlan oldu
 Adını Mustafa koydum
 Çak çak savlu gel safa
 Kuyuya düştü söndü (K17, K22, K40).

Midyat yöresinden derlenen tekerlemeler, yörede oynanan oyunlarda, bayramlarda, yılbaşı gecelerinde, uzun kış gecelerinde söylenmektedir. Televizyonların her eve girmesi ile birlikte birlikteliğin azaldığı yörede oyunlar da, oyunlarda söylenen maniler de, türküler de, tekerlemeler de kaybolmaya başladı. Yeni nesil içinde tekerleme, mani bilen yöre halkının sayısı yok denecek kadar azdır. Birlikteliğin olduğu, eğlence anlayışının televizyonla sınırlı olmadığı dönemlerde yöre halkının en büyük eğlencesi uzun kış gecelerinde, bayramlarda, yılbaşı gecelerinde birlikte oyunlar oynamak ve tekerlemeler, maniler söylemekti. Türkülerde, manilerde olduğu gibi tekerlemeler de Arapça'dan çevrilmiştir. Çevirilerde ses tekrarları kaybolmuş, anlam kayıpları olmuştur. Örnek oluşturması açısından K2'den derlediğimiz MT-10 tekerlemesini çevirmeden bıraktık.

2.2. Nazım- Nesir Anonim Halk Edebiyatı Ürünleri

2.2.1. Bilmece

Bilmece sorma, halk kültürünün deneyimleri sonucu biçimlenerek günümüzdeki şeklini almış, belirli kuralları olan kuşaktan kuşağa aktararak günümüze gelmiş bir gelenektir. Bilmeceelerde toplumun düşünce yapısını, ortak beğeni ve kültürünün yansımaları görürüz. Sözlü halk edebiyatı ürünlerinden olan bilmecelele ilgili çeşitli tanımlamalar yapılmaktadır. Bu tanımlamalardan bazıları: Bütün uluslarda görülen çok eski bir sözlü halk edebiyatı türüdür. Her toplumda hoşça vakit geçirmek amacının doğurduğu yaygın zeka ve söz oyunlarıdır. Bilerek karışık hale getirilmiş ya da çift anlamlı olarak sorulmuş, dikkatli ve çoğu zamanda zekice bir yanıt gerektiren soru. Eskiden beri pek çok uygarlıkta folklorun bir parçası olan tahmin oyunu. Bir şeyin adını söylemeden bazı niteliklerini üstü kapalı bir şekilde anlatarak onun ne olduğunu bilmeyi dinleyene ve duyana bırakan oyun, bilinmeyen şey muammasıdır (Artun, 2004: 191-192).

Bilmecelele, tabiat unsurları ile bunlara bağlı olayları insan, hayvan ve bitki gibi canlıları; eşyayı; akıl, zeka veya güzellik nevi'nden mücerret kavramlara dini

münasebetler, çağrışımlarla düşünce, muhakeme ve dikkatimize aksettirerek bulmayı amaçlayan kalıplaşmış sözlerdir (Artun, 2004: 130).

Bu tanımlamalardan yola çıkarak bilmecelerin, bütün uluslarda görülen en eski halk edebiyatı ürünü olduğunu, hoşça akit geçirmek amacıyla söylendiklerini, zeka ve söz oyunlarına dayalı kalıplaşmış sözler olduklarını söyleyebiliriz. Çoğu zaman sorulan sorunun verilerinden yola çıkarak bulunan bir kelime olan bilmecenin metni ile çözümü arasında bir ilgi vardır (Artun, 2004: 191).

Midyat yöresinde söylenen bilmecelerden bazıları şunlardır:

MB-1

Başı var saçı yok

Karısı var çocuğu yok

Dini var imanı yok

(Süleyman Demirel) (K57).

MB- 2

Ben giderim o gider

Arkamda tin tin eder (Gölge).

MB-3

Dalda durur

Elde durmaz (Kuş).

MB-4

Kanadı var kuş değil

Boynuzu var koç değil (Kelebek).

MB-5

Küçücük fişicik

İçi dolu turşucuk (limon).

MB-6

Mağara içinde var bir kilim, etrafında taşlar dilim dilim (Ağız, dil ve dişler).

MB-7

Ninem fiçıda, saçı dışarıda (Soğan).

MB-8

Ne kanı var ne canı

Beş tanedir parmağı (Eldiven).

MB-9

Ninem testinin içinde, dudağı dışarıda (Sarımsak).

MB-10

Öğütüyorum iri geliyor

Yoğuruyorum, yapışıyor

Pişiriyorum, yanıyor

Yiyiyorum, boğuluyorum (Darı) (K2).

MB-11

Taş gibi taş değil

Dört ayaklı eşek değil

Ses çıkarıp yumurta yapıyor ama tavuk değil

(Kaplumbağa) (K17, K57).

MB-12

Yeraltında sakallı dede (Havuç).

MB-13

Yuvarlağımsı şekildedir, ağaçların dibindedir (Mantar) (K30).

Midyat yöresinde bilmece sorma geleneği uzun kış gecelerinde, yılbaşı gecelerinde, sohbetlerde, bağda bahçede bir araya geldikleri zaman sürdürülmüş. Günümüzde insanların bir araya geldikleri zamanlar azaldığı için bilmece sorarak eğlenme anlayışı da giderek kaybolmaya başlayan bir eğlence türü olmuştur. Bilmeceler Arapça'dan çevrilmiştir. K57'den derlediğimiz MB-1 siyasi niteliği olan bir bilmecedir.

2.2.2. Atasözü ve Deyimler

Atasözleri atalardan gelen ve onların yüzyıllar içindeki deneyim ve gözlemlerine dayalı düşüncelerini öğüt ve yargı şeklinde aktaran anonim nitelikli kısa ve özlü sözlerdir. Bunlar çoğu kez gerçek anlamları yerine mecazlı bir anlam kazanarak sözlü gelenek içinde kuşaktan kuşağa aktarılan ve halk belleğinde yaşayan, halka mal olmuş kalıplaşmış anlatımlardır. Bir ulusun değer yargılarını anlatan özlü sözlerdir. Çağlar boyu elde edilen deneyimleri içeren atasözleri, o ulusun düşünce, özlem, eleştiri, gözlem ve yargılarını dile getirir. İyiyi, doğruyu, güzeli yaratma sürecinde uyulacak ilke ve kuralları öğütleyen yapıcı bir dünya görüşünün sözcüsüdür. Bir ulusun ortak kanı, inanış, görüş ve özelemlerinin dile getirildiği bir kamuoyu kurumudur. Atasözleri mantıksal tutarlılığı ve toplumsal geçerliliği ve dolayısıyla yüzyıllardır kuşaktan kuşağa aktarılmıştır. Şehirleşme, kültürel değişim ve gelişim nedeniyle atasözleri yeni ürünler verme hızını kaybetmiştir. Atasözlerinin çoğu anonim kaynaklardan gelir. İlk çıkış yerlerine kadar izlemek zordur. Günümüzde kullanılan birçok atasözü, aslında eski geleneklere ve inanışlara dayanır. Sosyal olayların nedenlerini deneme ve gözleme dayanarak yansız, objektif bildirir. Bir olaydan çıkacak sonucu, dersi toplumun bütün bireyleri için genelleştirerek bir yargıya bağlar. Yargılar gözleme dayalıdır. Ders ve öğüt verme amacı güder, yol gösterir. Gelenekleri yansıtması yönüyle halk kültürü taşıyıcısıdır. Yargılar gerçekçidir, yanlışları göstermek için eleştirir. Bunlardan bazıları söylendikleri çağdan çok sonra bile değerlerini kaybetmemişlerdir. Kimilerinde ise çelişkili yargılar vardır. Bunlar geçmiş kuşaklardan kalmış kurallardır. Her çağ bu sözleri kendi çağın gereklerine göre benimseyip yorumlar. Atasözleri anonim halk edebiyatı verimleri arasında bulunmakla beraber mani, türkü, masal gibi başlı başına bir edebi tür değildir. Çünkü bunlar, konuşmalarda didaktik şiirlerde ve çeşitli ifade şekillerinde birer küçük söyleyiş halinde kalır, tek başına bir eser veya parça oluşturmaz. Bir kısmının söyleniş hikâyeleri de vardır. Bunlarda pek azı günümüze ulaşmıştır. Atasözlerinde mecaz önemli bir yer tutar. Ataların bu değerli sözleri

günlük hayatta sık kullanılan bir anlatım malzemesidir. Bunlar bir toplumun yaşam felsefesini anlatan kesin yargı niteliğindeki sözlerdir. Bir ulusun atasözleri incelendiğinde, o ulusun yaşamı nasıl gördüğünü, insana nasıl ve niçin değer verdiğini, hangi toplumsal kural ve ilkelere uyulması gerektiğini anlayabiliriz. Atasözleri bir ulusun ulusal niteliklerini belirleyen temel öğeler arasında yer alır.

Ataların sözleri biçimsel yönden incelendiğinde bunların kalıplaşmış sözler olduğu görülür. Atasözündeki sözcükler değiştirilip yerlerine aynı anlamda da olsa başka sözcükler konulamaz. Söz diziminin biçimi de bozulamaz. Kısa ve özlü sözler olduğu için az sözcükle çok şey anlatırlar. Kavram özellikleri açısından incelendiğinde ise her atasözünün genel bir kural niteliğinde olduğu görülmektedir. Kavram bakımından atasözleri birkaç çeşittir:

- Sosyal olayların nasıl oluştuklarını uzun bir gözlem ve deneme sonucu olarak tarafsız olarak bildirenler
- Doğa olaylarının nasıl meydana geldiklerini uzun bir gözlem sonucu olarak belirtenler
- Denemelere ya da mantığa dayanarak ahlak dersi ve öğüt verenler
- Sosyal olayların nasıl meydana geldiklerini gözlem ve deneme sonucu olarak bize bildirirken bunlardan ders almamızı hatırlatanlar
- Birtakım gerçekler, felsefeler, bilgece düşüncelere bildirerek yol gösterenler
- Töre ve gelenekleri bildirenler
- Bazı inanışları bildirenler (Artun, 2004: 224-228).

Atasözü kavramı, Midyat ve köylerinde, Mhalmiler arasında akval (kelime anlamıyla sözler, tekili kavil söz) kelimesi ile ifade edilmektedir. Bazen sıradan bir ifade olan kimi sözler halk arasında revaç bularak bir atasözü niteliği kazanabilmiştir. Fakat bu tür sözlerin yaygınlaşarak bir atasözü niteliğine bürünmesi ve halk arasında bir ifade biçimi olarak süreklilik kazanması korunması ancak dile getirilen ya da benzeri temel hayat gerçeklerini ifadeye vasıta olduğundandır. Asıl önemli olan da budur. Diğer taraftan bütün atasözlerini de bu tür bir yaklaşımla değerlendirmek tutarlı olmaz (Kula, Tekin, 2007: 252- 253).

Deyimler, gerçek anlamı dışında kullanılarak yeni bir anlam ifade eden ve bir düşünceyi dile getiren iki veya daha fazla kelimedenden oluşan kalıplaşmış söz dizisidir. Günlük konuşmada sık sık başvurduğumuz ve anonim halk edebiyatında önemli yer tutan anlatımlar genellikle mastar halinde bulunurlar (Artun, 2004: 224).

Atasözleriyle deyimler arasında kalıplaşmış olmaları, çoğunlukla mecaz anlam taşımaları anonim nitelik taşımaları yönüyle benzerlikler vardır. Deyimler bir cümle içinde kullanılarak söz içinde yer alırlar. Atasözleri ise kendileri cümle olduklarından cümle içinde değil, cümle aralarında kullanırlar. Deyimlerin yargı anlamı yoktur. Atasözleri ise bir yargı bildirir. Atasözleri ve deyimler arasında kavram yönünden farklılıklar vardır. Deyim bir kavramı anlatmak için bulunmuş özel bir anlatım kalıbıdır. Yol gösterme niteliği taşımaz, hüküm bildirmez. Deyimlerin değişik şahıslar için çekimlenmiş biçimleri kullanılabilir. Mastar eki almış biçimiyle de kullanılabilir. Atasözleri kişilere göre çekimlenemezler çünkü kalıplaşmışlardır (Artun, 2004: 224- 228).

Midyat yöresinden derlediğimiz atasözleri ve deyimlerden bazıları şunlardır:

A-

MAD -1

Adamı idama götürürlerken hanımı, bana ayna ve sürme getir der (K2, K7).

MAD-2

Adı deliye çıkmak (K2, K24, K26).

MAD -3

Adın çıkacağına canın çıksın (K2, K24, K26).

MAD -4

Ağacın düşmanı, ağacın içinden olmazsa ağaç çürümez. (K36, K37, K48).

MAD -5

Ağacın kurdu kendindedir (K30, K36, K37, K48).

MAD -6

Ağaçlarla oynayacak kadar neşeli (K2).

MAD -7

Ağır başlı kız; ağır taş gibidir kimse onu kımılatamaz. Oynak kız; hafif taş gibidir gelen geçen evirir çevirir (K2, K18, K28, K36, K37).

MAD -8

Ağzı süt kokmak (K2, K37).

MAD -9

Ağzın yemin, iftira ve küfürden sakınsın (K30, K36, K37, K48).

MAD -10

Ağzını bıçak açmamak (K2, K46, K47, K48).

MAD -11

Ahmak adam Zalim adamdan daha tehlikelidir (K25, K26, K45).

MAD -12

Ak akçeyi kara gün için ayır (K3, K6, K7, K9, K11, K36).

MAD -13

Akan sudan korkma, durgun sudan kork (K22, K48, K62).

MAD -14

Akıl altından bir taçtır ama herkesin başında bulunmaz (K30, K36, K62).

MAD -15

Akıl ziynettir, taşıyıcısı hazinedir (K2, K3, K6, K7, K9, K11, K36).

MAD -16

Aklı satılığa çıkarmışlar, herkes kendi aklını satın almış (K2, K14, K37).

MAD -17

Akraba canlısıdır (K2, K22, K48).

MAD -17

Akrabaların kavgasına, düşmanlığına ancak akılsızlar inanır (K2, K3, K6, K7).

MAD -18

Akşamın konuşmasını sabaha bırakma (K19, K20, K38).

MAD -19

Al asili, yat hasırda (K4, K2, K3, K6, K7, K41, K42).

MAD -20

Alçak gönüllük, dille anlatılmayan ve insani kuvvetle kazanılmayan bir güçtür (K2, K14, K45, K47, K52).

MAD -21

Altı ıslak olan yerinde rahat duramaz (K2, K14, K45, K47, K52).

MAD -22

Ambara ne koyarsan onu çıkarırsın (K22, K42, K61).

MAD -23

Annesine bak kızını al (K2, K3, K6, K7, K42, K61, K62).

MAD -24

Annesini babasını bıraktı, babasının ikinci eşinin sözünü dinledi (Arap) (K18).

MAD -25

Annesinin gözünde maymun yavrusu geyik gibidir (K18, K22, K30).

MAD -26

Aptal dost düşmandan beterdir (K42, K61, K62).

MAD -27

Aralarından su sızıyor (K2, K54, K62).

MAD -28

Arkadaşının eşiğine binen bir gün mutlaka ondan inecektir (K18, K22, K30).

MAD -29

Artık bahar, yaz geliyor kazmamızı alıp dağlara çıkmalıyız (Arap) (K30).

MAD -30

Artık ne şeyh şeyhe benziyor ne de imam imama benziyor (K2).

MAD -31

Asil çeşmeden su eksik olmaz (K2, K3, K7, K13, K22, K24, K36, K46, K51).

MAD -32

Asil horoz yumurtanın kırılmasıyla öter (Adam olacak çocuk) (K17).

MAD -33

Aslan köpek doğurmaz, köpek de aslan doğurmaz. (K2, K43, K17).

MAD -34

Aşık ile maşuk çarşıda gezdiler, görmediler mahluk (K4).

MAD -35

Aşık ve maşuk çarşıdan geçerken; kimseyi görmezler (K2, K43).

MAD -36

Aşka ve muhabbete eyvallah, iş ve güce hayır (K4, K37, K61, K62).

MAD -37

Ateş, kışın gülüdür (K36, K37, K61, K62).

MAD -38

Ateşte yanmayı kabul ederim; ama alaya alınmayı kabul etmem (K2, K48, K54).

MAD -39

Ayvayı koklamadan, kızı da anasını sormadan alma (K2, K22, K33, K38).

MAD -40

Aza kanaat etmeyen çok olana hiç kanaat etmez (K42, K45, K48).

-B-**MAD -41**

Baba oğluna bağ verdi, oğlu babasına salkım vermedi (K4, K17, K21, K24, K31).

MAD -42

Bakarsan bağ, bakmazsan dağ olur (K30, K42, K45, K48).

MAD -43

Baltanı iyi bile ki başın ağrımazın (K2, K48).

MAD -44

Bana üzüm gerek bağcıyı dövmek değil (K2).

MAD -45

Bana yıldızları gündüz gözüyle gösterdiler (K2, K23, K33, K34).

MAD -46

Barış, ahkâmın başıdır (K4).

MAD -47

Başı dik (İnatçı) (K62).

MAD -48

Başı eğik olan; yürek yakar (K13, K22).

MAD -49

Başkasının kapısını çalarsan, başkası da senin kapının çalar (K37, K61, K62).

MAD -50

Başkasının kavurmasıyla ekmeğini yeme (K28, K34, K36, K53).

MAD -51

Başkasının malıyla cömertlik yapar (K2, K28, K34, K36, K53).

MAD -52

Baştan sona kadar bozuk (K2).

MAD -53

Bazen sahibinin hatırı için köpek affedilir (K22).

MAD -54

Bazen; bir kuruş bin lira eder, bin lira bir kuruş etmez (K2, K22, K36, K45, K48).

MAD -55

Bazı insanlar, sırtında taşıdığı heybenin içerisinde saklanır (K28, K34, K36).

MAD -56

Becerikli çoban hem kurdun, hem de hırsızın rızkını keser (K2, K4, K17, K23).

MAD -57

Ben ağa, sen ağa bu eşekleri kim süreceksin (Arap) (K30, K31, K36, K48).

MAD -58

Ben buradayım; ama vekilim Bağdat'ta. Yani çok yalan konuşuyor (K2).

MAD -59

Ben dilenirim, amcam benden alıyor (K2, K46, K49, K51).

MAD -60

Beni dövdü ağladı ve şikayet etmeye benden önce gitti (K22, K58, K60).

MAD -61

Beni ısırın köpek muhakkak kudurmuş, beni çekiştirenin evi muhakkak yıkılmıştır (K2, K46, K49, K51).

MAD -62

Beş parmağın beşi bir değil (K1, K2, K4, K22, K48, K60).

MAD -63

Beyaz tavşan gibi belirgin (K2, K11, K13, K14).

MAD -64

Bilgi eğittiği insanları onurlandırır. Bilge ise sevgiyi özümleyebilmiş kişidir (K1, K2, K4, K24).

MAD -65

Bina yaptı yükseltti, başkasına bıraktı gitti (K9, K10, K22, K25, K30).

MAD -66

Bir can büyütünceye kadar bir can ölür (K2, K9, K10, K22, K45, K51).

MAD -67

Bir daldan bir gül yeter (K9, K10, K22, K25, K30).

MAD -68

Bir dayağa bir yemek (pişman ettirmek) (K2, K45, K51).

MAD -69

Bir köpek yavrusunu şımart fakat bir çocuğu şımartma (K45, K46, K49, K51).

MAD -70

Bir kuruşa çalış, işsizse kıyas et (K30, K46, K49, K51).

MAD -71

Bir taş atımlığı kadar yakın (K2).

MAD -72

Biri bir şeyi hak ediyorsa ver, hak etmiyorsa verme!(Süryanice) (K26, K29, K30).

MAD -73

Birinin eşeği ölür, berikinin köpeği semizler (K27, K30, K31, K33).

MAD -74

Birinin hatırı için bir şehre ikramda bulun (K1, K2, K3, K4, K7, K9, K11).

MAD -75

Biti belirgindir. (hemen göze batar) (K2, K4, K46, K49).

MAD -76

Biz Mıtırıp değiliz ki kendimizi övelim. (Süryanice) (K26, K29, K30).

MAD -77

Boş böbürlenme denizde saklı kaya gibidir. Gemi ona çarptığında kırılacaktır (K2).

MAD -78

Boynuzsuz keçinin ahı, boynuzlu keçiye kalmaz (K11, K13, K14, K17).

MAD -79

Bozuk mal sahibine döner. (K1, K2, K11, K22, K36, K45, K48, K60).

MAD -80

Bu hamur çok su götürür (K22, K30, K31, K33).

MAD -81

Bunda tilki izi var (içinde bit yeniği var) (K2, K31, K33).

MAD -82

Burun yüzden ayrılmaz (K30, K45, K48).

MAD -83

Büyük evden kız alırsan, büyük masraf edersin (K1, K2, K11, K22, K36, K45).

MAD -84

Büyük gitti, tedbir de gitti (K2, K18, K22, K30).

MAD -85

Büyük kütükleri mart'a sakla (K1, K2, K11, K22, K36, K45, K48, K60).

MAD -86

Büyük taş yerinde ağırdır (K1, K2, K11, K22, K36, K45, K48, K60).

- C-MAD -87

Cahiller vakitsiz horoz gibidir. (K2, K41).

MAD -88

Canla başla (K2, K3, K4, K7, K11, K13, K22, K48).

MAD -89

Cebin dostundur, sıkıştın mı elini uzat (K4, K13, K22, K48).

MAD -90

Cennet yerin üzerindedir (K13, K22, K48).

MAD -91

Cimrilik eden kendi başına kül dökmüş olur (K2, K22, K36, K45, K48, K60).

MAD -92

Cimrinin malı boşa gider. (K1, K2, K11, K22, K36, K45, K48, K60).

MAD -93

Cimrinin malı pisi pisine gider (K2, K30).

- Ç-**MAD -94**

Çalışan insanı, halk gönülden sever (K51, K54).

MAD -95

Çalışanı halk gönülden sever (K45, K48, K60).

MAD -96

Çalışkan insana kimse yetişemez. (K1, K2, K11, K22, K30, K36, K45, K48).

MAD -97

Çarık çalışıp kazansın, çizme yesin keyfini sürsün (K2, K48).

MAD -98

Çocuğa bir ceviz versen senden iki tane daha ister (K1, K2, K3, K7, K36).

MAD -99

Çocuğu olmayan, şehri terk edecek (K2).

MAD -100

Çocuk yargıcı intihar etmiş (K2).

MAD -101

Çocukları, ilmin ve hikmetin kültürü ile terbiye et. Şikayet ve dırdır yerine sevgiye takva kat (K2, K4).

MAD -102

Çocukluğunda alçakgönüllü ol ki, yaşlılığında yüceltilsin (K2, K48).

MAD -103

Çok gezen ayak ya haber getirir ya köpek ısırır (K62).

MAD -104

Çöplüğün yanında oturma seni yıkar, kendi kusurlarını kaldırıp sana koyar (K4).

-D-**MAD -105**

Dağdan gelen tavuk, avludakini kovar (K1, K2, K4, K22, K24, K45, K48).

MAD -106

Daha ben derdimi anlatmadan, milletin dilinde dolaşmaya başladım (Arap) (K30).

MAD -107

Daha hikâyemi anlatmadan, milletin dilinde türkü oldum (K2, K47, K52).

MAD -108

Damat tarafında ses yok, gelin tarafı oyuna doymuş (K2).

MAD -109

Davetsiz gelen, yersiz kalır (K24, K30, K45, K48).

MAD -110

Dediler ki kışta bir buçuk gün kaldı dedi ki hay başımıza gelen (K2).

MAD -111

Değer verdiğin insanlar değerli olmalı (K2, K18, K22, K30).

MAD -112

Derisi geniştir (çabuk öfkelenmez) (K2, K18, K22).

MAD -113

Derler ki Şam şekerdir ama vatan daha tatlıdır (K36).

MAD -114

Dert düşürür, öldürmez (K22, K25, K60, K62).

MAD -115

Dertli çok konuşur; aşık ise şarkı söyler (K25).

MAD -116

Deve besleyen avlusunun duvarını yükseltecek (K2, K18, K22).

MAD -117

Deve yetiştiren avlu kapısını yüksek tutmalıdır (K30, K60, K62).

MAD -118

Devlet malı yemek, yetim malı yemek gibidir (K30).

MAD -119

Dışarıda kal, suyun başında durma (Arap) (K30).

MAD -110

Dilin önünde engel yoktur (K1, K2, K3, K7, K30, K36).

MAD -112

Dişi çek, ağrısından kurtulursun (K2, K45, K48, K60).

MAD -113

Doğuran ölmez (soyunu sürdürür) (K2, K3, K7).

MAD -114

Döversen acıt, yedirirsen doyur (K4).

MAD -115

Duvarların da kulakları vardır (K30, K45, K48).

MAD -116

Düğün iki kişinin, derdi iki bin kişinin (K2).

MAD -117

Dünya bulutludur. Yani susadım ey ev sahibi, su ver (K2).

MAD -118

Dünya sabır ile inşa edildi (K1, K2, K3, K7, K30, K36).

MAD -119

Düşen insana da kimse yetişmez (Arap) (K30).

MAD -120

Düşenin dostu kaçanın arkadaşı yoktur (K30).

MAD -121

Düşenin dostu olmaz (K4).

MAD -122

Düşenin dostu ve kaçanın arkadaşı olmaz (K27, K28, K34, K62).

MAD -123

Düşmanı olanın rahatı olmaz (K2, K30, K51).

MAD -124

Düşmanın mutluluğuna üzülme, dertli olmasına sevinme (Arap) (K30).

MAD -125

Düşmanın tuzağı ayağının dibindedir (K60, K62).

MAD -126

Düşmanını sevindirdi (K2, K45, K48, K60).

-E-**MAD -127**

Edep altından daha kıymetlidir (K2, K18, K22, K48).

MAD -128

Eğri hat, büyük öküzündür (K2, K30, K51).

MAD -129

Ekim mevsiminin işareti hortumdur (K2).

MAD -130

Ekmeğimiz nohuttan yiyen at gibi şahlanıyor (K1, K2, K3, K7, K11, K30, K36).

MAD -131

Ekmeğimiz nohuttan, yiyen at gibi şahlanıyor (K11).

MAD -132

Ekmeğini başkasının çıkınından yersen minnetle yersin (Mhallemi) (K30).

MAD -133

Ekmeğini başkasının heybesine emanet etme minnet ile yeme (K1, K2, K3, K30).

MAD -134

El ekmeğine teşekkür karın doyurmuyor (K1, K2, K3, K7, K30, K54, K60).

MAD -135

Eldeki kuş ağaçtaki on kuştan daha iyidir (K26, K29, K30, K54).

MAD -136

Elinde kılıç olsa da içinden Allah korkusu çıkmasın (K1, K2, K3, K7, K30, K54).

MAD -137

Eliyle yaparı Allah artırsın (Arap) (K30).

MAD -138

Endişeli olana dünya dar gelir (K1, K2, K3, K7, K30, K54).

MAD -139

Erkeklerin çok olduğu aileler hazinenin (çeşmenin) gözüdür (K30).

MAD -140

Eski dost, düşman olmaz (K2, K3, K4, K9, K11, K18, K22).

MAD -141

Eski zaman değişti (K2, K11, K30, K36).

MAD -142

Eski zaman göç etti gitti (K30, K48, K58, K59, K60, K61, K62).

MAD -143

Eskiden kaynana nasıl denirdi, şimdi gelin nasıl deniyor (K2, K27, K35).

MAD -144

Eskisi olmayanın yenisi olmaz (K4, K45, K51, K62).

MAD -145

Eşeğe gücü yetmiyor, semere gidiyor (K4, K30).

MAD -146

Eşek bir defa çamura sapsansa, bir daha o yerden geçmez (K1, K2, K3, K4).

MAD -147

Evim evim, ayıplarımı örten evim (K2).

MAD -148

Evin ışığı lamba; dünyanın ışığı ise bilim adamlarıdır (K54).

MAD -149

Ey Allah'ım ilmi seven kişiye ilim ver (K30).

MAD -150

Ezilmiş, çalışanı kolla ki; sevdiğin, şımarttığın yaşasın (K2).

-F-**MAD -151**

Fakirin kokusu pistir (K4, K11, K30, K36).

MAD -152

Fare ile kedi bir oldular zahire sandığının üstünde (K4).

-G-**MAD -153**

Geç kalanın mazereti hazırdır. (K30, K48).

MAD -154

Gelin tarafına değer verilir, kız tarafına pek değer verilmez.(Arap): Bir yere gidildiğinde kız tarafına öncelik tanınır. Erkek tarafına ise yer kalırsa, sıra gelirse (K2).

MAD -155

Gelinin sana söylüyorum komşum sen anla. (K2, K11, K30, K36).

MAD -156

Gelinle girip; damatla çıkıyor (İkiyüzlü olanlar veya becerikliler için) (K43).

MAD -157

Gıyreti kalbin üzerine attılar, kalp taşımadı (K4).

MAD -158

Gizlenen bir gün mutlaka açığa çıkar (K1, K2, K30, K36).

MAD -159

Gizlenen şey sonsuza kadar gizli kalmaz (K30).

MAD -160

Gizli hamile kalan, aşikar doğurur (K2, K22, K48).

MAD -161

Gönlü bonkör, cüzdanı boş (K4, K31).

MAD -162

Gözlere ışık, düşünceye doğruluk yaraşır (K2, K4, K19, K20, K26).

MAD -163

Gözüne ışık, düşüncene kitap seç (K2, K4, K19, K20, K26).

MAD -164

Gözü çok açık ve yaman (K7, K14, K18, K23, K27, K33, K53, K62).

MAD -165

Gözüne batan demiri görmez, başkasının alnındaki iğneyi görür (K48).

MAD -166

Gülden diken, dikenden gül olur (K30, K36, K42, K52, K62).

MAD -167

Gün be gün geçin, rızık Allah'tandır (K1, K2, K30).

MAD -168

Güneş ışınlarının aydınlatmasını bulutlar nasıl aksatıyorsa; öfke de insanın iç aydınlığını köreltiyor (K2, K30, K53).

MAD -169

Güzel gün Güneşin ışıltısından bellidir (K2, K30, K53).

MAD -170

Güzel güzeldir, uykudan uyandığında da ve çirkin çirkindir, her gün yıkansa da (K22).

MAD -171

Habbe kubbe yapılmaz (K7, K14, K18, K23, K27).

MAD -172

Haberi küçük çocuktan al (K7, K14, K18, K23, K27, K33, K53, K62).

MAD -173

Hafif yemek sıhhattir (K30, K36).

MAD -174

Halil ile Celil arasında şaşırıp kaldık (K2).

MAD -175

Halk lideri isen saf ve çocuk kalpli insanlara, tökez ve sürçme taşı olmamak için iffet örneği ol (K36).

MAD -176

Hançer yarası iyileşir, dil yarası iyileşmez (K31, K36, K45, K48).

MAD -177

Haset eden kendine eder (K4, K6, K11, K17, K18).

MAD -178

Havlayan köpek ısırılmaz (K4, K6, K11, K17, K18, K30, K36).

MAD -179

Havuç zor ile yerden çıkarılır (K22).

MAD -180

Hayatından ölümüne kadar çekil (K4).

MAD -181

Hainin sonu yok olmaktır. (K2, K11, K35, K46).

MAD -182

Hem şakadır hem de silah ateşidir (K30).

MAD -183

Her keklik kendi dağında öter (K30, K36, K45, K46, K62).

MAD -184

Her keklik kendi tepesinde öter (K7, K10, K15, K17, K23).

MAD -185

Her koyun kendi bacağından asılır (K7, K10, K15, K17, K23).

MAD -186

Her oğlak anasından süt emer-her şey özüne döner (K2, K30, K36, K45, K46).

MAD -187

Her şey aslına döner (K2, K24, K25).

MAD -188

Her şey kıymetine göre değerlidir (K2, K30, K36, K45, K46, K62).

MAD -189

Her yüz vadinin başı bir vadi, her yüz sözün başı bir sözdür (K31, K36, K48).

MAD -190

Herkes kendi mezarında yatar (K2, K3, K9, K11, K21, K27).

MAD -191

Hırsız ve arsızlar herkesi kendileri gibi zannederler (K2, K3, K9, K11, K21).

MAD -192,

Hiçbir hazine gizli kalmaz (K2).

MAD -193

Hidayet rehberi olsan da insanları hidayete erdiremezsin, insanların ağzını kapatamazsın (K2).

MAD -194

Hile sahibinin kapısına (Hile yapan kaybeder) (K4, K11, K13, K14, K15, K31).

MAD -195

Hileyle yaşayan pislik içinde ölür (K4).

MAD -196

Huylu huyundan vazgeçmez. Huy derinin altındadır (Arap) (K30).

-I-**MAD -197**

Isıramadığın eli öp (K1, K2, K3, K11, K57).

-İ-**MAD -198**

İçinde ahı olan ahını unutmaz (K2, K10, K13, K14, K17, K21, K22, K23).

MAD -199

İçindekileri sabaha bekletme söyle (K20).

MAD -200

İdarecisi çocuk hevesatlı olan, memleket iflah olmaz (K30).

MAD -201

İhtiyarlık yüz ayıp demektir (K24, K48).

MAD -202

İki dudak arasından çıkan kelime iki şehir doldurur (K2, K60, K62).

MAD -203

İki kişinin yaptığı iş iki adım ileri gitmez (Arap) (K30, K36, K45).

MAD -204

İki kişinin yüklediği yük ancak iki adım gider (K2, K48, K53).

MAD -205

İki kocalı kadın olmaz (K2, K22).

MAD -206

İnsan bir sözle yücelir, bir sözle de alçalır (K2, K3, K14, K17, K18, K22).

MAD -207

İnsan keser gibi hep kendine yontmasın, testere gibi olsun (K2).

MAD -208

İnsan, karda kışta soğukta dışarıdan hemen içeri girmek ister. İlkbaharda ise tersine içerden dışarı atar kendini (Arap) (K30).

MAD -209

İnsan, malını rezil etsin ki kendi rezil olmasın (K2, K31).

MAD -210

İnsanın başına musibet geldikten sonra önlem almanın önemi yok (K2, K25, K42).

MAD -211

İnsanlar insanlarla, hepsi Allah'la (K2, K22, K27, K51).

MAD -212

İnsanlarla idare etmekte zarar yoktur (K2, K3, K7, K24, K45, K47).

MAD -213

İnşa etti, büyüttü sonrada öldü (K2, K3, K7, K24, K45, K47).

MAD -214

İpi uzundur yani işini savsaklar (K2, K3, K18, K60).

MAD -215

İshalli dana pisliğini sürüye de bulaştırır (K50).

MAD -216

İş bitmeyen bir hazinedir (Süryanice) (K30).

MAD -217

İş güce hayır vallahi, aşk meşke evet vallahi (K37, K43).

MAD -218

İşlerin hassas olmazsa kalbin mutlaka vesvese verir sana (K37, K43).

MAD -219

İşverenle dürüst ol, kötü kişiye gelince, o, yaptığının karşılığını bulur (K30).

MAD -220

İyi horoz daha yumurtadayken öter. (Arap) (K2, K30).

MAD -221

İyilik boşa gitmez (K2, K3, K18, K60).

MAD -222

İyilik yapma, kötülük görme (K19, K24, K26, K32, K54).

-K-**MAD -223**

Kader geldiğinde, gözler kör olur (K1, K2, K35, K37).

MAD -224

Kadın kadındır, erkek erkektir (K4).

MAD -225

Kafası sert. (laf anlamaz) (K2, K11, K22, K45).

MAD -226

Kafasının hangi yastıkta olduğunu bilmiyor yani kafası karışık (K2).

MAD -227

Kalbi temizdir, kalbi dilindedir (K30, K31, K32, K33, K41).

MAD -228

Kalbim çocuğumun üzerinde, çocuğumun kalbi ise taş üzerinde titriyor (K30).

MAD -229

Kalbim yavruma, yavrumun kalbi taşa (K4, K6, K14, K22, K27, K47).

MAD -230

Kalbinde kin olanın, dini olmaz (K2, K11, K22, K48).

MAD -231

Kaldıramayacağın yükün altına girme (K4, K6, K14, K22, K27, K47).

MAD -232

Kamış ile turpu ayırt edemeyecek kadar aptal (K2).

MAD -233

Kapalı sandığın içinde ne olduğunu kimse bilmediği gibi; insanın içinde ne olduğu bilinmez (K30).

MAD -234

Kapını kapat gel rahat yat (K4, K6, K14, K22, K27, K47).

MAD -235

Kapıyı çalmazsan karşılık bulamazsın (K1, K2, K30).

MAD -236

Kapıyı emniyetli kapat, sabaha kadar rahat yat (K2, K30, K32, K44, K58).

MAD -237

Karnına basmışlar ay sırtım demiş (K2).

MAD -238

Kedinin kuyruğuna bassan seni tırmalar (K4, K6, K14, K22, K27, K47).

MAD -239

Kedinin parmağına bassan seni tırmalar (K1, K2, K60).

MAD -240

Kelin ilacı olsa, önce başına sürer (K2, K3, K4, K29, K31, K36, K45, K48).

MAD -241

Kendi ekmeğini minnetle yer (K2, K3, K4, K29, K31, K36, K45, K48).

MAD -242

Kendi hakkından gelmeyenin Allah cezasını versin (Arap) (K17, K18, K30).

MAD -243

Kendi köpeğine taş atarsan, komşun ona iki taş atar (K3, K21, K33).

MAD -244

Kendi kusurlarını görmezlikten gelen kişi, tümüyle kusurlarla doludur (K20).

MAD -245

Kendi milletinden almayan, illetinden ölür (Arap) (K30).

MAD -246

Kendimizi tanıyana kadar ömrümüz geçti bitti (K30, K42, K48, K54).

MAD -247

Kendisi gülünecek halde, başkasına gülüyor (K62).

MAD -248

Kepeksiz ekmek çıktığından beri, hafıza kalmadı (K2, K30, K42, K48, K54).

MAD -249

Keramet göremedik bu ziyaretten (K4, K30, K42, K48, K54).

MAD -250

Keşke erkekler kadınlardan olmasaydı (K2).

MAD -251

Kırk bacanak bir fare öldüremedi (K4).

MAD -252

Kız isterken, kumaşın kenarından püskülüne kadar hesapladılar (K2, K22, K48).

MAD -253

Kız kısmı ziyaret gibidir (K30, K45, K53, K58).

MAD -254

Kim çalışırsa, dua eder (K30, K45, K53, K58).

MAD -255

Kim kendi eliyle ekmeği ufalarsa o yer (Arap) (K30).

MAD -256

Kime söylüyorsun, kime anlatıyorsun (K2).

MAD -257

Kimileri ah, kimileri oh diyecek (K2, K37, K62).

MAD -258

Kimse ayranım ekşidir demez (K1, K2, K3, K41, K42, K52).

MAD -259

Kimse kimsenin halinden anlamaz (K2, K18, K22).

MAD -260

Kin besleyen kişi, samanla ateşi örtene benzer (K2, K4).

MAD -261

Kin engerek gibidir ve ikisi de ölüm kusar. Yavruları öncelikli olarak öz anaları öldürür (K30).

MAD -262

Kini olanın dini yoktur (K4, K22, K37, K62).

MAD -263

Kişi alışkanlıklarından vazgeçmez (K30, K54, K58).

MAD -264

Komşuna muhtaç olacağına çöpünle idare et (K2).

MAD -265

Konuşma çok, faaliyet yok (K4).

MAD -266

Koşan köpek, oturan aslandan yeğdir (K30, K22, K11).

MAD -267

Kova her zaman kuyuya düşmez (K30, K45, K53, K58).

MAD -268

Koyuna iyi bak ki kuzusu semiz olsun (K30).

MAD -269

Koyunun eceli geldiğinde gidip çobanın ekmeğini yermiş (Arap) (K30).

MAD -270

Köpeğe, sahibi için ikram et (K1, K2, K3, K4, K26, K34, K48).

MAD -271

Kötü adam çaresiz hastalık gibidir (K22).

MAD -272

Kötü gelinim yağlı ekmek yapmış (K2).

MAD -273

Kötüye bir şey olmaz (K1, K2, K3, K4, K26, K34, K48).

MAD -274

Kucağa oturup sakal yoluyor (K2, K37, K62).

MAD -275

Kuma acıdır, kırık testi parçası da olsa (K2, K4, K17, K57).

MAD -276

Kuma her zaman acıdır (K21, K23, K27).

MAD -277

Kurt yaşlanınca köpeklere maskara olur (K31, K36, K45, K48).

MAD -278

Kurt yese de yemese de zan altındadır (K31, K36, K45, K48).

MAD -279

Kuru ile beraber yaş da yanar (Arap) (K30).

MAD -280

Kuru üzümün üstüne su döktüler. Bir çuval inciri berbat etmek (K2).

MAD -281

Kuş kafasından kavurma olmaz (K2, K30, K62).

MAD -282

Kuyruğuna basarsan ne mal olduğunu görürsün (K1, K2, K30, K60).

MAD -283

Kuyu suyuna tedbir gerek (K26, K31, K53).

MAD -284

Kuzu, koça çeker (K1, K2, K30, K60).

MAD -285

Küçükler hata yaparsa, büyüklere de affetmek düşer (K2, K31, K36, K45, K48).

MAD -286

Küfür devam eder zülüm devam etmez (K2).

-L-**MAD -287**

Leyleğin ömrü laklakla geçer (K26, K31, K53).

-M-**MAD -288**

Mal dostumun dostu, mal düşmanımın düşmanı olmaz (K30).

MAD -289

Malını bir sürü dulun önünde açmış (K2, K31, K36, K45, K48).

MAD -290

Malının düşmanı olanın (cömertin) düşmanı; malının dostu olanın (cimrinin) dostu olmaz (K2).

MAD -291

Menfaati, kafasına koyan küçülür; ayağının altına alanı büyütür (K2).

MAD -292

Mezarı başkasına kazdı; ama içine kendi düştü (K2, K11, K36).

MAD -293

Misafir rızkıyla gelir (K2, K17, K18, K22, K41).

MAD -294

Misafirine asık suratla bal yedirirsen, buruk vicdan içinde onu zift ve reçine gibi sayar (K2).

-N-

MAD -295

Nasibi olan isabet eder (K2).

MAD -296

Nasihah eden rezil olur (K2).

MAD -297

Ne başı çek, ne sonda kal (K2, K24, K31, K36).

MAD -298

Ne intikam için, ne dost için (K4, K31, K36).

MAD -299

Ne kadar maharetli leğende yumurtayı dik bırakıyor (K17, K62).

MAD -300

Ne mutlu utanmaza. Utanmaz için her şey normal (K2, K22).

MAD -301

Ne yarından oluyor ne de işinden (K51, K60).

MAD -302

Nefsine hakim olamayan, tüm kişiliğini kaybeder (K4).

MAD -303

Nereden incelirse oradan kopsun (K30, K48).

MAD -304

Ninemin ninesinin ninesi ve ninenin ninesinin ninesi kimin kızlarıdır (K4).

MAD -305

Nisan yağmuru insanı güzelleştirir (K37).

-O-

MAD -306

O kadar düzenli ve tedbirliyim ki buğdayım arpamı yedi (K4, K45).

MAD -307

O kadar hamarat ki kuşun resmini havada çizer (K37, K62).

MAD -308

Olamayacağı ekmişler, olmamış (K11, K22).

MAD -309

Olgun bıyığım başı eğiktir (K31, K36).

MAD -310

Onun yanında deveden yüksek horozdan alçağı yok (K2, K36).

MAD -311

Oturuyor gösteriyor; kalkıyor süsleniyor (K43, K46, K62).

MAD -312

Oynamaya kalkan omuzlarımı hareketlendirecek (K2, K4).

-Ö-

MAD -313

Öküz düşünce, kesecek bıçak çok olur (K1, K11, K24, K36).

MAD -314

Ölen eceliyle ölsün, yaşayan terbiyesiyle (K4, K22).

MAD -315

Ölümden kaçılmaz (K17, K27)

MAD -316

Önce koyuna bak, sonra sütünü sağ (K31, K36).

MAD -317

Öyle bir şehir ki onun valisi çocuktur (K2, K36).

-P-

MAD -318

Pahalı ucuz, ucuz pahalı olur (K6, K22, K30).

MAD -319

Paraya göre bileme yapılır (K1, K11, K24, K36).

MAD -320

Patlayıncaya kadar yer, bozarıncaya kadar bakar (K4, K36).

MAD -321

Pisi pisine gitti (K2, K34, K35).

-S-

MAD -323

Sadık dost, kötü günde belli olur (K2).

MAD -324

Salih çocuk, kırk çocuğa bedeldir (K48).

MAD -325

Sanat, sanatkarın elinde ölüdür (K2, K30).

MAD -326

Sarımsak yemeyenden koku gelmez (K2, K30).

MAD -327

Sen Allah'a karşı dürüst ol, üzerine düşeni yap, kötü kişiye gelince: O ettiğini bulacaktır (K30).

MAD -328

Sen çok değerlisin, değersiz bir şey istiyorsun (K3, K18, K22, K30).

MAD -329

Sen mir ben mir eşekleri kim süre (K4, K46, K57).

MAD -330

Seni kulağından tutup onun etrafında döndürürüm (K2).

MAD -331

Ser ver, sır verme (K3, K18, K22, K30).

MAD -332

Sesiz sakın kişiden çekinmek gerek (K30).

MAD -333

Sevdiğini görünce akrabalarını unutmuş (K2).

MAD -334

Sevgilinin vurması bile üzüm gibi tatlıdır (K2).

MAD -335

Sıcağa mı soğuğa mı? (sebepsiz davranış yapana denir) (K2).

MAD -336

Sinirli insan, irade dışında güçlenen bir huydan ötürü patlayıp düşen bilinçli bir delidir (K4).

MAD -337

Soğan akşam yenilmemeli (Kürt) (K30).

MAD -338

Soğan soğandır, ha kırmızı ha beyaz (K30, K50).

MAD -339

Soğan yemeyen, bal da yiyemez (K30, K50).

MAD -340

Soğuk dert, sıcak ise afiyettir (K2, K30).

MAD -341

Sopanın cennette yeri var (K2, K22).

MAD -342

Söyleyen söyler (rahatlar), söylemeyen boğulur (K4, K18).

MAD -343

Sözünde durmayanın, başına hanımının örtüsünü koyalım (K2, K4, K11).

MAD -344

Su içtiğin kuyuya taş atma (K1, K3, K18, K45, K48).

MAD -345

Su kendi yolunu kendi tanır (K3, K18, K22, K30).

MAD -346

Su maya tutar, kahpe tövbe etmez (K4).

MAD -347

Süt verip döken gibi olma (K2, K3, K24, K36).

-Ş-

MAD -348

Şahidim kuyruğum yani yalancının şahidi bozacı (K2).

MAD -349

Şakayla karışık mavzerle vurmak (K6, K17, K22, K28).

MAD -350

Şeme Remo'den beter (K4).

MAD -351

Şen şakrak kişiden çekinmeye gerek yok (K30).

MAD -353

Şeyh evinin tezbihî misiniz (K43, K62).

-T-

MAD -354

Tamahkarlık insanı kör eder (K3, K18, K22, K30).

MAD -355

Tas bir kez bile yere düşse ses çıkarır (K30).

MAD -356

Tavşan dağa küsmüş, dağın haberi olmamış (K4, K18, K33, K59).

MAD -357

Tecrübe eden bilir (K1, K2, K24, K45).

MAD -358

Tecrübeliyi deneyen pişman olmuştur (K4).

MAD -359

Tembellik bal yedirmez (K3, K18, K22, K30).

MAD -360

Testiyi dışarı at. (kaynanayı dışarı at) (K2).

MAD -361

Tilkinin çarşıda işi ne? Derisini çarık yapacaklar (K2).

MAD -363

Tilkinin çarşıda işi ne (K30).

MAD -364

Tok açın halinden anlamaz (K2, K22, K45).

MAD -365

Tüm insanlardan vazgeçip dedem Abbas'ın adını koydular (K4).

MAD -366

Tüm uzunlar ahmak, tüm kısalar fitnecidir (K4, K18, K23).

-U-**MAD -367**

Uşağa uşak, hizmetliye hizmetli gerek (K2).

MAD -368

Uyuz keçi suyunu sadece pınarın başından içer (K2, K24, K31).

-Ü-**MAD -369**

Üvey anne ne sever ne de sevilir (K37, K62, K17).

MAD -370

Üzüme ağzı yetişmeyen tilki 'üzüm ekşidir' demiş (K3, K18, K22, K30).

MAD -371

Üzüntülerin en büyüğü, önceliklere olan pişmanlıktır (K2).

-V-**MAD -372**

Güzel öğreten öğretmeni de egemenliğinde büyük yap! (Süryanice) (K28, K30).

MAD -373

Vız gelmek (K45).

-Y-**MAD -374**

Ya erkekçe erkek gibi ol, ya sofuca sofı gibi ol ya da defol bu dünyadan (Adam gibi adam ol) (K54).

MAD -375

Yabancı olduğu halde ev halkındanmış gibi davranmak (K2).

MAD -376

Yakına sık sık yabancıya sırası gelince (K30).

MAD -377

Yakınlarımızın kıymetini bilmek gerek (K30).

MAD -378

Yalakanın sonu, yalakalık yaptığı kapıdan olur (K2, K48).

MAD -379

Yalancının evi yanmış, kimse inanmamış (K22).

MAD -380

Yalancının mumu yatsıya kadar yanar (Süryanice) (K5).

MAD -381

Yar diye tutturanın sonu oğulsuz kalır (K2).

MAD -382

Yaşamış olan hekimdir/bilendir (K2).

MAD -383

Yedirdin mi doyur, vurdun mu acıt (K30, K31, K53).

MAD -384

Yersen biter, dağıtırsan tezayüd eder (K22, K30).

MAD -385

Yılandan zehir eksik olmaz (K2, K30).

MAD -386

Yılan zehirsiz olmaz (K11).

MAD -387

Yiğidin düşmanı aslan olsun da tilki olmasın (K2, K30, K48, K53).

MAD -388

Yoksulun bağ bostan görmesi gibi saldırmak (K2, K22).

MAD -390

Yumuşak ve metin (K4).

MAD -391

Yüksek ses, تنها doğa (K4).

MAD -392

Yüzünü yıka, kimin öpeceği belli olmaz; avlunu da temiz tut kimin ayak basacağı belli olmaz (K2, K18, K22, K26, K36, K54).

MAD -393

Yüzyıl da yaşasan bir gün kabrin misafirisin (K2, K28).

-Z-

MAD -394

Zahmet görmezsen, nimet görmezsin (K2, K7, K34, K62).

MAD -395

Zayıfın yoldaşı, düşkünün dostu olmaz (K2).

Midyat yöresinden derlediğimiz atasözlerimiz ve deyimlerimizin kimi hayatın gerçeklerine dikkat çekerken kimi de bir durumu ifade etmede kullanılmıştır. Hayata dair pek çok motif, atasözlerimizde kullanılmıştır. Bunlardan bazıları şunlardır: açlık, adalet, aile-akrabalık, akıl, aşk, cimrilik, cömertlik, çalışkanlık, dedikodu, değer vermedeğersizlik, denklik, düşmanlık, kin, dostluk, ecel, kader, edep, ev, evlilik, fakirlik, gurur, görmemişlik, hak- hakikat, hırsızlık, huy, kadın, kanaat, menfaat, nasihat, niyet, sır, soy, sözünde durma, tecrübe, tedbir- önlem, tembellik, toplum, tutumluluk, vefa –vefasızlık, yalakalık, yersiz davranış, zulüm. Doğa olaylarının ve olgularının da kullanıldığı atasözleri vardır.

Midyat yöresinden derlediğimiz atasözlerimizde ve deyimlerimizde kişiye yönelik olanlarda emir kipi kullanılmıştır. Bir olguyu anlatan atasözlerimizde ise bir yargı söz konusu olmuştur.

2.2.3. Alkış- Kargış

Halk edebiyatında alkış sözü karşıdaki kişinin iyiliğinin istendiğini gösteren, kargış ise tam tersine söylenen kişinin kötülüğünü isteyen söz kalıplarıdır. Alkış ve Kargış bir halk edebiyatı türü değildir. Konuşmayı süsleyici, duyguları belirtici, anlatımı güçlendirici dil öğeleridir. Kısa olmaları ve anlatımı yoğunluğu taşımaları nedeniyle kullanılırlar. Türk sözlü edebiyatının en yaygın; fakat en az ele alınıp incelenen örneklerindedir. Alkış; iyi

dileği ve güzeli yansıtan sözler, kargışlar ise tam tersi kötü dileği ve kötüyü yansıtan sözlerdir. Alkışlar; iyiyi güzeli harekete geçirme arzusunun bir ifadesidir. Hayır, dua ve minnet duyguları da dile gelir. Kargışlar; beddua yani duanın tersi bela ve gazap ifade eden sözlerdir (Oğuz vd. 2006: 153-154).

Alkışlar:

MAL-1

Allah yardımcın olsun (K2, K3, K6, K7)

MAL-2

Allah annene babana rahmet etsin (K6, K7, K9, K11)

MAL-3

Allah büyük evi küçültmesin, küçük evi büyütmesin (K22, K23, K28).

MAL-4

Allah çocuklarını bağışlasın (K22, K36, K48, K57).

MAL-5

Allah işini rast getirsin (K2, K7, K9, K11).

MAL-6

Allah ne muradın varsa versin (K36, K37, K41, K42, K48).

MAL-7

Allah ölülerine rahmet etsin (K7, K9, K11, K37, K41, K42).

MAL-8

Allah ömrünü uzatsın (K36, K37, K41, K42, K48).

MAL-9

Allah sana hacı olmayı nasip etsin (K11).

MAL-10

Allah sana hayırlı bir şey versin (K9, K11, K13, K61).

MAL-11

Allah sana öyle bir saâdet versin ki saâdetlerin üstünde olsun (K37, K62)

MAL-12

Allah sana salih bir erkek çocuk versin (K2, K11, K22, K23, K27, K46).

MAL-13

Allah sana sevdiğini versin (K2, K11, K22, K23, K27, K46).

MAL-14

Allah senden razı olsun (K2, K3, K7, K11, K17, K22, K23, K27, K46).

MAL-15

Allah seni bağışlasın (K2, K3, K7, K11, K17, K22, K23, K27, K46).

MAL-16

Allah seni mutlu etsin, bahtımı da açsın (K37, K62).

MAL-17

Allah tuttuğunu altın etsin (K2, K3, K7, K11, K17, K22, K23, K27, K46).

MAL-18

Allah vergisi çoktur (K2, K6, K10, K21, K24).

MAL-19

Allah yardımcısı olsun (K22, K37, K47, K62).

MAL-20

Allah yuvanı kursun (K2, K3, K7, K11, K17, K22, K23, K27, K46).

MAL-21

Allah yükselmeyi nasip etsin (K3, K18, K36).

MAL-22

Allah'ım, bizi ana-babasız kızım ve kayınbabasız gelinin şerrinden koru (K2).

MAL-23

Anana rahmet (K2, K3, K7, K9, K11, K17, K22, K23, K27, K31, K46).

MAL-24

Babana rahmet (K2, K3, K7, K9, K11, K17, K22, K23, K27, K48, K51).

MAL-25

Bahtın açık olsun (K17, K22, K23).

MAL-26

Ciğerim (K37, K62).

MAL-27

Etrafında döneyim yani kurbanın olayım (K2, K45).

MAL-28

İnşallah bacağıma gelir, acuruma gelmez (K37, K45, K48).

MAL-29

Muradına eresin (K17, K22, K23).

MAL-30

Yolun açık olsun (K31, K46, K48, K51).

Kargış:**MKA-1**

Allah anneni babanı yaksın inşaallah (K3, K6, K14, K21, K31, K46, K48, K51).

MKA -2

Allah bahtını tersine çevirsin (K28, K37, K62).

MKA -3

Allah bedenini parçalasın (K3, K6, K14, K21, K31, K46, K48, K51).

MKA -4

Allah bizi ondan sıttar etsin (beğenmediği kişi için söylenir) (K62).

MKA-5

Allah bizi zor saatten korusun (K2, K23, K28).

MKA-6

Allah boynunu kırsın (K1, K2, K23, K28).

MKA-7

Allah bu mahallenin canını alsın (K1, K2, K23, K28).

MKA-8

Allah bu yaptığını yanına bırakmasın (K1, K2, K22, K23, K28, K47).

MKA-9

Allah canını alsın (K1, K2, K22, K23, K28, K47).

MKA-10

Allah ciğerini yaksın (K1, K2, K22, K23, K28, K47).

MKA-11

Allah evini başına yıksın (K1, K2, K7, K14, K22, K23, K28, K47, K60).

MKA-12

Allah kemiklerini kırsın (K1, K2, K22, K23, K28, K47).

MKA-13

Allah kökünü kurutsun (K1, K2, K22, K23, K28, K47).

MKA-14

Allah kötülüğünü cezasız bırakmasın (K4, K30).

MKA-15

Allah ömrünü azaltsın (K4, K30).

MKA-16

Allah saçını süpürsün (K23, K37, K62).

MKA-17

Allah sana kazanç vermesin (K6, K15, K37).

MKA-18

Allah seni defin etsin (K33, K38, K41).

MKA-19

Allah seni devirsin (K6, K15, K37).

MKA-20

Allah seni iflah ettirmesin (K2, K9, K13).

MKA-21

Allah seni parçalasın (K13, K15, K37).

MKA-22

Allah seni rezil etsin (K35, K37, K38).

MKA-23

Allah seni sittar etmesin (K35, K36).

MKA-24

Allah taşını çevirsin (K22, K45, K48)

MKA-25

Allah taşını tersine çevirsin (K17, K28, K37).

MKA-26

Babasının göğsünü yakayım (K17, K28, K37).

MKA-27

Baykuş evinde ölsün (K22, K45, K48).

MKA-28

Baykuş senin evinde ötsün (K37, K41, K58).

MKA-29

Boş kafa (K22, K45, K48)

MKA-30

Boynu devrilisice (K22, K37, K41, K58).

MKA-31

Böbreğine darbe gelsin (K2, K35, K45).

MKA-32

Canı cehenneme (K2, K7, K9, K11, K62).

MKA-33

Çırpına çırpına sürün (K2, K7, K9, K11, K62).

MKA-34

Döşeğin yastıksız olsun (K37, K45, K62).

MKA-35

Elin kırılısın (K17, K28, K37).

MKA-36

Gidişin olsun dönüşün olmasın (K2, K7, K9, K11, K62).

MKA-37

Görünmeyen bir belaya kurban gidesin (K17, K28, K37).

MKA-38

Gözü kör olasıca (K37, K45, K62).

MKA-39

İnşallah köpekler etini yerler (K17, K45, K52).

MKA-40

İnşallah kurbanım olursun (K17, K28, K37).

MKA-41

İnşallah ölmeyi istersin ölemezsin (K1, K9, K17, K28, K35, K37, K62).

MKA-42

İnşallah tavuk hastalığı aranızda düşer (K1, K9, K17, K28, K35, K37, K62).

MKA-43

Kalk geber uyu (K17, K13, K45, K52).

MKA-44

Kardeşim emir olasın, kardeş bacım tandırlarda gezesin (yokluk ve sefalet içinde olasın) (K4, K17, K45, K52).

MKA-45

Kör kurşuna gelesin (K1, K9, K13, K27, K45).

MKA-46

Kör olasın (K1, K9, K13, K27, K45).

MKA-47

Kör yılan seni sokar inşallah (K1, K9, K13, K27, K45, K51, K60).

MKA-48

Kulağını keseceğim seni onun kurbanı yapacağım (K17, K28, K37).

MKA-49

Kurbanım olasın (K2, K11, K27, K36, K50, K60).

MKA-50

Kuş gribi seni şişirsin (K2).

MKA-51

Kül başına (K2, K17, K28, K37, K51, K60).

MKA-52

Lanet gelsin sana da babana da (K45, K48).

MKA-53

Ona domuz başı yedirirsin inşallah (K17, K28, K37).

MKA-54

Ölmeyi iste ölme / Yaşamayı iste yaşama (K45).

MKA-55

Ömründen ve canından ol (K6, K7, K30, K52, K61).

MKA-56

Rızkım geyiğin boynuzunda olsun ve o koşsun sen de onu bir türlü ele geçirme (K45).

MKA-57

Seni ona kurban ederim (K2, K17, K28, K37, K51, K60).

MKA-58

Soyunu sopunu süpüreceğim (K2, K17, K28, K37, K51, K60).

MKA-59

Sülaleni süpüreceğim (K2, K9, K17, K28, K37).

MKA-60

Taş kafa (K6, K7, K52, K61).

MKA-61

Vayle başına taş düşsün (K37, K62).

MKA-62

Yanmışın oğlu (K6, K7, K52, K61).

MKA-63

Zehir ve zıkkımın kökü (K1, K9, K11, K13, K27, K35, K45).

Alkış ve Kargışlar açısından son derece zengin olan yöreden, çok sayıda derleme yaptık. Duygularını, iyi dileklerini, sözde kızgınlıklarını dile getirdikleri Alkış ve Kargışlarda yöre halkının olaylara bakış açılarını, isyanlarını, niyetlerini, niyetlerini dile getirişlerini özlü biçimde görebiliriz. Kargışlarda dile gelen ah'lar dilde kalarak söylenenlerdir.

2.3. Nesir Anonim Halk Edebiyatı Ürünleri**2.3.1. Masal**

Sözlü kültürün en önemli ürünlerinden olan masal; kendisine ait kavramları ve anlatım dili ile, olağan ve olağanüstü olayları anlatan eğitici nitelikli, geleneksel ve kolektif karakter taşıyan nesir ürünleridir. Hayali görünüşlerinin yanında ince bir mantığı ve derin halk felsefesini de telkin ederler (Aslan, 2008: 270).

Bilge Seyidoğlu bir ansiklopedi maddesinde masalı tanımlarken, masaldaki unsurlardan yola çıkarak, bir dizi aktarmaya yer vermiştir. 'Halk arasında yüzyıllardan beri anlatılmakta olan ve içinde olağanüstü kişilerin, olağanüstü olayların bulunduğu, bir varmış bir yokmuş gibi klişe bir anlatımla başlayan, belli bir uzunluğu olan, sonunda yedi, içti muratlarına erdiler yahut onlar erdi muratlarına biz çıkalım kerevetine, gökten üç elma düştü, bir anlatana, biri dinleyene, biri de bana gibi belirli sözlerle sona eren, zaman ve mekân kavramlarıyla kayıtlı olmayan bir sözlü anlatım türüdür.' (Sakaoğlu, 2003: 2).

Saim Sakaoğlu ise 1971 yılında yaptığı çalışmalarla masalı daha kısa olmakla birlikte farklı yönleriyle de tanımlamıştır: 'Kahramanlarından bazıları hayvanlar ve tabiat üstü varlıklar olan, olayları masal ülkesinde cereyan eden, hayal mahsulü olduğu halde dinleyicileri inandırabilen bir sözlü anlatım türüdür.' tanımlardan da anlaşıldığı gibi masal, bütünüyle hayal ürünü olan, doğa üstü olaylara varlıklara yer veren, belirli olmayan bir 'yer ve zamanda ortaya çıkan, insanların ve tanrıların başından geçen olağanüstü olayları

anlatan, düş ürünü olaylarla örülü, öğüt verici yanı olan kısa ve mensur, sözlü anlatım türüdür (Artun, 2006: 107).

Masallar destan ve halk hikâyeleri gibi ulusların gerçek kültür hazineleridir. Çağdaş kültür, dil ve edebiyatta kullanılmayan birçok kavram, terim, töre ve geleneksel söyleyişleri masalarda bulabiliriz. Özellikle töre ve gelenekler masalların mantık ve felsefesinin dayanağı ve temel yasalarıdır. Bu nedenle masalları, diğer geleneksel kültür ürünleri ile birlikte, geçmişteki toplumları yöneten ve yönlendiren toplun değeri olarak görebiliriz. Bütün bu bilgiler, bize eski toplumların yaşayışları, düşünceleri ve inanışları ile ilgili pek çok bilgiyi aktarırlar. Bu ürünlerin geleneksel olmaları ve sözlü yolla aktarılmaları, yüzyıllar boyu karşılaştıkları çeşitli din, dil, renk, kültür ve hatta coğrafyalardan etkilenip pek çok unsuru bünyelerine katarak beslenmelerine neden olmuştur (Aslan, 2003: 397).

Midyat yöresinden derlenen masallardan bazıları şunlardır:

MM-1

Tilki Ve Kirpi

Zamanın birinde yörede tilki ile kirpinin kardeşliği dillere dolanmış. Nasıl olur tilki ile kirpinin kardeşliği diyenlere de bu masal anlatılmış.

Bir varmış bir yokmuş

Tilki ile kirpi kardeş olmuşlar

Yolda bir kuzu görmüşler

Tilki: Kirpi kardeş nasıl olacak demiş?

Kirpi: Beraber yiyelim demiş.

Tilki: Birimiz yiyelim demiş.

Madem öyle kimin yaşı büyükse

O, kuzuyu yesin demişler.

Kirpi: Yaşın kaç demiş kirpi, tilkiye

Tilki: Valla ben hatırlamıyorum

Dünyaya geldiğim zaman

Bundan yedi bin sene evvel falan

Kalu beladan önce demiş.

Kirpi gülmeye başlamış.

Tilki niye gülüyorsun kirpi kardeş demiş.
 Yav senin hatırlamadığın zaman
 Ben on dört yaşındaydım
 Ben hatırlıyorum demiş.
 Bunun üzerine kirpi, kuzuyu almış.
 Tilki, ben anladım demiş.
 Senin bu tüyelerinin böyle diken diken olmasından
 Ben bildim süt verir ve diken gibisin.
 Yaşın büyüktür ama kuzu da elimden gitti (K46).

MM-2

Köse

Memleketin birinde iki kardeş yaşarmış. Biri oldukça zeki, akıllı, becerikliymiş. Diğeri saf ve temiz yürekliymiş. Akıllı olanın adı İhseyno, saf olanın adı ise Hasano'ymuş. Günlerden bir gün, Hasano abisine çalışmak istediğini söylemiş. Bunca zamandır bana bakıyorsun, bundan sonra ben de çalışıp başımın çaresine bakmalıyım demiş. Kardeşinin saflığını bilen İhseyno, kardeşine kalması için çok ısrar etmiş. Hasano, dediği dedik çıkmış ve gitmiş. Bir sabah daha gün ağarmadan Hasano ve İhseyno vedalaşmışlar, Hasano yola çıkmış. Az gitmiş, uz gitmiş dere tepe düz gitmiş. Koca dağın arkasında bir kasabaya varmış. Başlamış iş aramaya. Kasabanın sinsi, uyanık adamı olan Köse, saf saf kasabada dolaşan genci görünce yanına varmış. Kimsin, kimlerdensin, ne ararsın buralarda diye sormuş. Hasano da Köse'ye uzak diyarlardan çalışmak için geldiğini, iş aradığını söylemiş. Köse, Hasano'ya bende tam sana göre bir iş var demiş. Gel benim yanımda çalış, sana hem yatacak yer hem de yiyecek veririm demiş. Bu duruma çok sevinen Hasano, işi hemen kabul etmiş; ancak Köse'nin bir şartı varmış. İşini yarım bırakan darılan, vazgeçen diğeri'nin sırtından derisini yüzecek demiş. Hasano bu şartı da saf saf kabul etmiş. Köse, Hasano'yu evine götürmüş. Yapacağı işi anlatmış. Sabah gün doğmadan da koca tarlaya götürmüş. Tarlayı sürebilmesi için de bir çift öküz vermiş. Hasano başlamış koca tarlayı sürmeye. Saf ve çalışkan olan Hasano gün boyu durmadan çalışmış. Hasano çok yorulmuş ve çok acıkmış. Bu sırada Köse'nin kızı elinde bir bakraç yoğurt ve tandır ekmeği ile Hasano'nun yanına gelmiş. Babasının selamını iletmiş. Buyur afiyetle ye demiş. Hasano tam yiyecekken kız; ancak babamın bir şartı var demiş. Nedir diye sormuş

Hasano? Kız da, babam afiyetle yesin içsin; fakat ne yoğurdun kaymağı bozulsun ne de ekmek kırılınsın demiş. Bunu duyan Hasano kara kara düşünmeye başlamış. Doluya koymuş olmamış, boşa koymuş olmamış. Sonunda kızın getirdiği ne yoğurdu yiyebilmiş ne de ekmeği. Kız da geldiği gibi gitmiş. Hasano işinin başına geri dönmüş. Aç ve perişan bir şekilde çalışmaya devam etmiş. Hasano yorgun argın ahırına gelmiş. Yorgunluktan kafasını koyar koymaz uyumuş. Ertesi gün yine gün doğmadan yola koyulmuş. Koca tarlayı sürmeye başlamış. Öğlen olmuş, Köse'nin kızı elinde bir bakraç yoğurt ve ekmekle gelmiş. Babasının selamını iletmiş. Afiyetle yesin demiş; ancak ne yoğurt kırılınsın ne de ekmek diyince Hasano yine aç kalmış. Kızın getirdiklerine dokunmadan geri göndermiş. Yorgunluktan ve açlıktan otları yiyen Hasano, çalışmaya devam etmiş. Akşam Köse ile konuşmaya karar vermiş. Akşam olunca Hasano, Köse'nin yanına varmış. Köse, hoş geldin sefalar getirdin Hasano demiş. Hasano da ağam ben işten ayrılmak istiyorum demiş. Bedava çalışan, işlerini gören Hasano'ya sinsice gülerken darıldın mı Hasano demiş. Hasano darıldım derse sırtından derisini yüzeceğini bildiği için sesini çıkaramamış. Anlaşmamızı biliyorsun diyerek sinsice Hasano'yu tehdit etmiş. Kara kara düşünen Hasano, başına gelecekleri bildiği için 'Yok ağam, darılmadım.' diyerek geri dönmüş. Bu şekilde günlerce çalışmaya devam etmiş. Hasano ot yiyerek ayakta kalmaya çalışmış. Hasano'nun dayanacak gücü kalmamış. Bir gün yine tarlada Köse'nin kızı babamın selamı var, yesin içsin afiyetle; ama ne yoğurdun kaymağı kırılınsın ne de ekmek diyince canına tak etmiş. Köse'nin yanına gitmiş. Ağam ben çalışmak istemiyorum demiş. Köse darıldın mı diye sorunca da bir deri bir kemik kalan Hasano, evet darıldım demiş. Köse de anlaşmayı hatırlatarak dön sırtını demiş. Zalim ve sinsi olan Köse, Hasano'nun derisini yüzmeye başlamış. Kan revan içinde kalan, acılar içinde kıvranan Hasano, kendini bin bir zorlukla bir caminin avlusuna atmış. Gelen geçenler ona acıdıkları için yemek vermişler. Hasano ölümünü beklemeye başlamış. Gel gelelim İhseyno da kardeşini çok merak ediyormuş. Başına bir iş gelebileceğinden korkuyormuş. Bir sabah rüyasında Hasano'yu sıkıntılı görünce gün ağarmadan yola düşmüş. Az gitmiş, uz gitmiş, dere tepe düz gitmiş. Koca dağın arkasındaki kasabaya varmış. Başlamış sağa sola sormaya, sorup soruşturmaya. Günlerce Hasano'dan bir iz aramış. Nihayetinde kasaba halkından biri camide perişan bir halde yatan bir yabancıyı olduğunu söylemiş. Bunu duyan İhseyno, koşarak camiye gitmiş. Bir de ne görsün Hasano perişan bir halde, bir deri bir kemik kıvrılmış yatıyor. İhseyno kardeşini alıp bir hana yerleşmiş. Hasano'ya yedirmiş, içirmiş, yaralarına merhem

sürmüş. Hasano kendine geldikten sonra İhseyno'ya başından geçenleri bir bir anlatmaya başlamış. Köse'yi, Köse'nin şartını, kızını, getirdiği bir bakraç yoğurt ve ekmeği, ne yoğurdun kaymağı kırılınsın, ne de ekmeğin kırılınsın demesini, yemeden geri göndermesini, Köse'nin sırtından derisini yüzmesini her şeyi anlatmış. Bu duruma çok üzülen İhseyno, handakilere Hasano'yu emanet etmiş, Hasano'ya da onu gelinceye kadar beklemesini söylemiş. İhseyno, Köse'ye bir oyun oynamaya karar vermiş. Varmış Köse'nin çarşıdaki dükkanına. Köse, İhseyno'ya ne istediğini sormuş. İhseyno da ona iş aradığını, ne iş olsa yapabileceğini söylemiş. Sinsi ve kurnaz olan Köse, İhseyno'ya da ben de tam sana göre bir iş var, yatacak yer ve yiyecek de veririm demiş. Ona da; ancak bir şartım var demiş. Darılan, küsen birbirinin sırtından dersini yüzecek demiş. İhseyno şartını kabul etmiş. Köse, İhseyno'yu koca tarlaya götürmüş, bir çift öküzü vermiş. Bu tarlada çift süreceksin demiş. Öğlen yemeğin gelir, akşam da ahırda yatarsın demiş. İhseyno, Köse'nin şartlarını hemen kabul ederek işe başlamış. Köse de bir saf daha buldum diyerek sinsicce gülüyormuş. Köse, gittikten sonra İhseyno hemen çalışmaya başlamamış. İhseyno, kendini hiç yormadan öğlene kadar tarlada çalışmış. Köse'nin kızı elinde bir bakraç yoğurt, mis gibi kokan ekmeğin ile karşıdan geliyormuş. Kız yine babasının selamını iletmiş. Buyur ye demiş; ancak babamın bir şartı var demiş. Ne yoğurdun kaymağını kırısın, ne de ekmeğin kırılınsın demiş. Bunları duyan İhseyno, babanın selamı başın gözüm üstüne demiş. Ekmeği bir güzel kırıp yoğurdun içine doğrayıp yemeye başlamış. Köse'nin kızı şaşkınlıkla İhseyno'ya bakıyormuş. İhseyno kızın eline bir testi tutuşturmuş ve git bana dereden su getir demiş. Kız, İhseyno'ya su getirmiş. İhseyno boşalan bakraç ve testinin içini taş toprak doldurarak Köse'nin kızına vermiş, babana benden selam söyle demiş. Kız, babasına durumu anlatmış. Bu duruma çok sinirlenen Köse, biraz beklemeye karar vermiş. İhseyno da, keyfi yerinde karnı tok uyumuş. Sabah gün doğmadan İhseyno tarlaya gitmiş, çiftini sürmüş. Öğlen olunca Köse'nin kızı elinde bir bakraç yoğurt ve ekmeğin gelmiş. Babasının selamını iletmiş, afiyetle yesin demiş; ancak ne yoğurdun kaymağı kırılınsın ne de ekmeğin kırılınsın demiş. Bunun üzerine babanın selamı başım gözün üstüne demiş ve başlamış bildiğini okumaya. Testiyi de kıza vermiş, doldurtmuş. Kendisi de yoğurdu ve ekmeğin bir güzel yemiş. Köse'nin kızı yorulsun diye bakracın ve testinin içini taş toprak doldurup, babasına da selam söyleyip kıza göndermiş. Kız durumu babasına anlatmış. Çok sinirlenen Köse başına geleceklerini bildiği için bir şey diyememiş. İhseyno, ertesi gün öküzleri alıp tarlaya gitmiş. Çift süreceksin olan öküzlerden birinin ayağını kırmış, öküz sakatlanmış.

Öğlen olmuş, kız yine elinde bir bakraç yoğurt ve ekmekle gelmiş. Öküzün ayağını görünce çok şaşırılmış. İhseyno yemeğini yemiş. İhseyno, taş toprakla doldurduğu bakraç ve testiye kıza vermiş. Köse'nin kızı, tarlada öküzün sakatlanmış olduğunu da babasına anlatınca Köse, öfkeden deliye dönerek tarlaya gelmiş. İhseyno ne yaptın diye sen diye kızmış. Ağam, ben bir şey yapmadım. Öküz inat edip yürümeyince ben de ayağına taşla vurdum, ayağı kırıldı demiş. İhseyno, Köse'ye hemen 'Ağam küstün mü?' diye sorunca, Köse de canın sağ olsun diyerek öfkenden ne diyeceğini bilemeden evine dönmüş. Bu duruma çok sinirlenen Köse, İhseyno ile nasıl baş edeceğini düşünmeye başlamış. Doluya koymuş olmamış, boşa koymuş dolmamış derken sabah olmuş. İhseyno'nun da keyfi yerindeymiş. Ertesi gün de diğer öküzün de ayağını kırmış. Kız yine gelmiş, diğer öküzün de ayağının kırıldığını görmüş. İhseyno yemeğini yedikten sonra kızı göndermiş Kız, babasına olanları anlatınca Köse, çıldırmış. Öfkeden deliye dönen Köse, tarlaya gelmiş. İhseyno'ya öküzün ayağını neden kırdığını sormuş. İhseyno da ağam, çalışmıyordu demiş. Ağam, kırıldın mı diye sorunca da Köse, başına gelecekleri bildiği için kara kara düşünmeye başlamış. Köse'nin canı tatlıymış. Köse düşünmüş taşınmış böyle devam ederse İhseyno, onu mahvedecek. Köse, sinsice bir plan yapmış ve yükte hafif pahada ağır neyi var neyi yoksa alıp bir gece vakti arkasına bile bakmadan kaçmış. Köse'nin kızı bir başına ortada kalmış. İhseyno, Hasano'yu da alarak Köse'nin evine yerleşmiş. Köse'nin kızı ile de evlenerek mutlu mesut yaşamışlar (K48).

MM-3

Kirpi ile Yılan

Bir gün Mhallemi'nin biri karasabanla tarlayı sürerken yorulur ve dinlenmek için tarlanın baş tarafında bulunan bağın içindeki badem ağacının altında oturmaya karar verir. Bir müddet oturduktan sonra bağın içinden sesler geldiğini duyar. Sesin geldiği tarafa doğru dikkatlice bakar, bir de ne görsün; büyük bir yılan ile yaşını başını almış bir kirpi birbirlerine musallat olmuş, şiddetli bir şekilde kavga ediyorlar. Mhallemi çiftçi, nefesini soluğunu kesmiş, pür dikkat yılan ve kirpinin mücadelesini izlemeye başlamış. Kirpi yılanın zehirli darbelerinden korunmak için arada bir top şeklini alıp çuvaldız ucu gibi sırtındaki iğnelerle yılanın başını ve boynunu yaralıyormuş. Yılan da kirpi, top haline geldikten sonra, kirpinin başında bekliyor, kirpi açılır açılmaz, yılan da kirpinin baş kısmına vurmaya, karnına doğru dişlerini geçirmeye çalışıyormuş. Bu şiddetli darbeleri

yiyan kirpi az ilerdeki otlığa doğru kaçıyormuş. Mhallemi çiftçi, kirpinin savaş meydanından mağlup bir şekilde ayrıldığını düşünmeye başlamış.

Kirpi gözden kaybolunca adam, yılanı izlemeye koyulmuş. Zavallı yılan perişan bir halde başı, boynu kirpiden aldığı mızrak gibi iğne darbeleriyle yaralanmış kanamış bir haldedir. Tam bu sırada ortalıkta birden beliriveren kirpi, yılanı saldırmış. Kirpi top şeklini alınca yılan durmuş, kirpi açılır açılmaz yılan dişleri ve kafa darbeleriyle kirpinin vücudundaki dikensiz alana hücum emiş. Kirpi, darbeyi yedikten sonra son sürat bağın birkaç metre dışındaki otlığa doğru gözden kaybolmuş.

Bu sefer kirpinin kaçtığını düşünen çiftçi, yine yılanın perişan vaziyetini izlemeye koyulmuş. Birkaç dakika sonra bir de ne görsün, kirpi son sürat yılanı doğru yol almış. Yılanla, kirpi bir müddet yine kafa tokuşturduktan sonra kirpi, yine otlığa doğru yol almaya başlamış. Çiftçi de bu durumdan şüphelendiğinden olacak, kirpiyi sessizce ve gizliden takibe koyulmuş. Çiftçi, kirpinin yabancı bir ot çeşidini yediğini, yedikten sonra da, bitkinin kemirilmiş yerlerine yaralı kısmını sürdüğünü, ardından hemen yılanı doğru yol aldığını görmüş. Çiftçi bir süre bulunduğu ortamdan ayrılmayıp Mhellemece ‘seflül’ adı verilen yabancı otu incelemeye başlamış. Bazı yaprakların yenmiş bazı yaprakların da kemirilmiş olduğunu, kemirilenlerin üzerinde kan izi olduğunu görmüş. Tam bu sırada kirpi tekrar alel acele gelmiş. Seflül denen ottan yemiş ve kemirdiği kısmıyla da bedenindeki yaralı yerlere sürterek yılanı doğru giderek gözden kaybolmuş.

Bu arada Mhallemi çiftçi derin bir düşünceye dalarak bu işin hikmetini anlamaya çalışmış. Yılan zehri, kirpi yarası ve Seflül denen bu ot arasında ilgi kurmaya çalışmış. Birden adamın aklına yılan ile kirpinin ölüm kalım savaşı gelmiş, gizliden gizliye onları izlemeye koyulmuş; ancak bu sefer yılan yerde hareketsiz yatıyormuş. Kirpi ise kuyruk kısmından başlayarak yavaş yavaş yılanı yiyiyormuş. Her iki - üç santimlik yemek faslından sonra kirpi, tekrar gidip Seflül denen ottan yiyiyormuş, ota sürtünüp geliyormuş. O anda uyanık Mhallemi çiftçi, Seflül denen otun, yılan zehrine karşı panzehir olduğunu anlamış. Kirpinin, yaralı kısımlarında kemirilmiş yaprağa sürtünmesinin yarayı iltihaplanmadan koruyarak erken iyileştirme özelliği olduğunu görmüş. Mhallemi çiftçi, yeni ve çok faydalı bir şey öğrenmenin heyecanı ile köyün yolunu tutmuş. Yolda gördüğü herkese başından geçen olayı anlatmış. Köye varınca da gördüklerini köylüye anlatmış. O günden sonra köy halkının ve çevre köylerin de duymasıyla Seflül denen yabancı ot çeşidi,

ylan tarafından sokulan insanların tedavisinde kullanılmış olup birçok insanın hayatını kurtarmıştır (K30).

Yörede masal anlatma geleneği kaybolmaya başlamıştır. Derlediğimiz masallardan Tilki ve Kirpiyi Thompson'un hayvan sınıflamasına dahil edebiliriz. Yöreden derlenen masallar Arapça- Türkçe karışık olarak anlatılmıştır. Köse masalının gelişmesi ve çözümünde; hile, oyun ve kurnazlık motifinin bir fonksiyonu vardır. Masalların başlangıç, bitiş ve diğer bazı yerlerinde formeller kullanılmıştır.

2.3.2. Fıkra

Anonim halk edebiyatının hikâye formatında düzenlenmiş nesir ürünlerinden olan fıkraların en önemli özelliği; olayların kısa, özlü ve yoğun anlatımla vurgulanmasıdır. Fıkralar, güldürücü, nükteli, eleştirel, ders çıkarılan ve hüküm bildiren anlatımlardır. Yazılı ve sözlü gelenekte doğup yaşayan fıkralar; toplum içerisinde en çok anlatıcı ve dinleyici ortama olan ve en bol çeşidi bulunan özel bir anlatı türüdür. Fıkra, bir görüş ve düşünceye destek vermek, örnek göstermek, ders vermek, güldürmek ve konuşma ortamına keyif katmak amacıyla anlatılır.

Fıkraların anlatımında kişilerin soru, emir ve hüküm cümlelerinden oluşan konuşmaları önemli yer tutar.

Fıkraların konuları çok çeşitlidir. Yaşanan ve yaşanabilen her olay fıkralara konu olabilir. Toplumdaki çatışmalar, çelişkiler, yolsuzluklar, usulsüzlükler, haksızlıklar, adaletsizlikler, dini yasaklar, hurafeler, kaza, kader ve dini istismar eden din adamları, iyi ve kötü davranışları ile fıkralar konu olurlar (Aslan, 2008: 293- 294).

Midyat yöresinde derlenen fıkralardan bazıları şunlardır:

MF-1

Hallehlılar, bir gün Beyazsu'ya gitmişler. Yemişler, içmişler çok iyi vakit geçirmişler. Bu sırada ağaları gelmiş. Hallehlılara hadi kalkın gidiyoruz demiş. Hallehlılar oralı olmamışlar. Ağa birkaç defa daha tekrarlamış; ancak sözünü dinleyen olmamış. Ağa niye kalkmıyorsunuz diye sormuş? Hallehlılar da ağam, biz burada otururken ayaklarımızı suya soktuk, ayaklarımız karıştı ve uyuştü. Bunun üzerine ağa, eline geçirdiği sopayla Hallehlıların ayaklarına vurmaya başlamış. Böylece karışan ayaklar da çözülmüş ve hepsi kalkmışlar (K4).

MF-2

Hallehlılar her bayram, Halleh'in kuzeydoğusunda bulunan Keferze köyüne giderlermiş. Bu iki köy amcazadelermiş. Hallehlılar bayram namazından sonra gidip akşam namazından sonra döndükleri için de yolda her zaman gözlerine güneş vuruyormuş. Bu durum onları rahatsız ediyormuş. Bir gün dayanamayıp ağalarından bu duruma bir çare bulmasını istemişler. Ağaları da düşünüp taşınıp bir çare bulmuş. Biz sizinle akrabayız, sizin zor durumda kalmanızı istemeyiz. Madem öyle bundan sonra bayram akşamı gelin, sabaha kadar sohbet eder, otururuz. Sabah namazını kılar, yemeğinizi yer öyle giderseniz demiş. Bu fikri beğenen Hallehlılar, bayram akşamı güneş battıktan sonra gelip, güneş doğduktan sonra döndükleri için bu durumdan çok memnun olmuşlar. Ağamız ne kadar akıllı bir adam, bizim için güneşin yerini değiştirdi demişler (K4).

MF-3

Cemilo Siloke, Midyat'ın önemli şahsiyetlerinden biridir. Bir gün Diyarbakır'dan Mardin'e dönerken hamalları ile meşhur Mardin garajında etrafını hamallar sarar. Siloke'nin elinde ise sadece içinde pijamasının ve gömleğinin bulunduğu küçük bir poşet vardır. Hamallar poşete saldırınca Siloke çok kızmış; ancak belli etmemiş. Hamallara bu size ekmek getirecek kadar ağır bir yük değildir. Benim daha önemli bir işim var, gidin iplerinizi getirin. Ben sizi garajın yanındaki Atatürk heykelinin önünde bekliyorum demiş. Hamallar büyük bir merakla iplerini almaya gitmişler. Onlar Siloke'nin yanından ayrılınca Siloke de hemen garajda bulunan polislere gidip meseleyi anlatmış. Beni takip edin, çünkü onlara küçük bir oyun oynayacağım. Siz olmasanız belalı oldukları için beni döverler. Beni koruyun. Hamallar söyleneni yapıp geri gelmişler ve Siloke'nin peşinden gitmişler. İki polis de onları takip etmiş. Siloke, hamallar ile birlikte Mardin Ulu Cami'ye gitmiş. Hamallar, şaşırılmışlar. Bizim burada ne işimiz var demişler. Siloke'de herkes ipini atsın minareyi söküp Midyat'a götüreceğiz demiş. Hamallar, o anda bunun bir oyun olduğunu anlayınca ve Cemilo Siloke'ye saldırmışlar. Polisler onu kurtarmışlar. Cemilo Siloke de bunun üzerine hamallara, benim poşetim küçücük, üstelik ben sizden daha açım, siz benim poşetimin derdine düşüyorsunuz demiş (K53).

MF-4

Cemilo Siloke, memleketinin okumuşlarından biridir. Bir gün kiliseye gitmiş. Papaz Efendiye bir rüya gördüğünü söylemiş. Papaz da Cemilo Siloke'ye: Hayırdır Cemil Efendi ne gördün demiş? Babanla, babamı rüyamda gördüm. Benim babam pislik dolu bir çukurun içine düşmüştü. Senin baban da balın içine düşmüştü. Papaz efendi keyifli bir şekilde Eee Cemil Efendi hayırdır hayırdır diyerek devam etmesini istemiş. Cemilo Siloke'de gördüğüm rüya bu kadar demiş. Papaz Efendi Cemile Siloke'ye ben sana demedim mi Hıristiyanlık yüce bir dindir demiş. Cemilo Siloke oradan ayrılmış. Bir ay sonra tekrar Papaza gitmiş. Rüyanın devamını gördüm demiş. Hayırdır, Cemil Efendi gel hele anlat şu rüyanın devamını demiş. Gördüğüm şu: Benim babam pislik çukurundan çıkmıştı. Senin baban da bal çukurundan çıkmıştı. Daha sonra ikisi de başladılar birbirlerini yalamaya. Bunu duyan Papaz sinirlenmiş. Hiç öyle şey olur mu demiş. Cemilo Siloke'de bunun üzerine niye çukura düşerken inanıyorsun da çıkarken niye inanmıyorsun demiş (K57).

MF-5

Günün birinde Cemilo Siloke, Circis adlı Hıristiyan bir terziye gider. Terziye, Circis şu ceketimin cep kapaklarını ütüler misin der. Circis de hay hay Cemil Efendi der. Cemilo Siloke bu defa da hazır cep kapaklarını yapmışken yakayı da yapıver. Yaka, kollar derken ceketini ütöletmiş. Cemil efendi çıkarken de ya gerek yoktu Circis Efendi, kapakları yeterdi diye teşekkür etmiş (K17).

MF-6

Midyat'ta bir gelin ile kaynana varmış. Hükümet bir kanun çıkarmış. Bu kanuna göre yaşlılar gençleri, gençler de yaşlıları alacak denilmiş. Bu durum kaynananın hoşuna gitmiş; ancak gelinin hoşuna gitmemiş. Gelin böyle emir olmaz demiş. Kaynana da devletin emri başımız gözümüz üstüne demiş (K62).

MF-7

Midyatlı yaşlı bir kadın, doktora gitmiş. Başlamış rahatsızlıklarını sıralamaya. Belim ağrıyor demiş. Doktor, yaşlılıktandır demiş. Gözüm ağrıyor demiş. Doktor, yaşlılıktandır

demiş. Yaşlı kadının bütün şikayetlerine doktor yaşlılıktan diyince yaşlı kadın sinirlenmiş. Bunun üzerine doktor sinirlenmen de yaşlılıktandır demiş (K21).

MF-8

Günlerden bir gün iki Midyatlı kadın bir araya gelirler. Başlarlar kocalarını çekiştirmeye. Kadının biri diğerine kocama, çık asma kattan tandır ekmeği getir diyorum. O da çıkarken bana sesleniyor: Hey Vasfiye çıkıyor muyum, iniyor muyum diye. Ben de ona: Eğer çıkıyorsan elinde ekmek yoktur, eğer iniyorsan elinde ekmek vardır demek zorunda kalıyorum. Diğer kadın da başlar derdini anlatmaya. Bu da bir şey mi? Benim kocam çarşıya gittiği zaman dönmesini bilmiyor. Ben gidip onu getiriyorum (K57).

MF-9

Köylünün biri, eşeğine yüklediği odunları Midyat pazarında satmaya götürüyormuş. Yolda bir Midyatlı ile karşılaşır. Midyatlı, köylüye sorar: Nereye götürüyorsun odunları? Midyat'a satmaya götürüyorum der. Peki kaç satacaksın der. Beş liraya der. Midyatlı çok yorulmuştur, amacı eşeği alıp yola eşekle devam etmektir. Köylüye al sana beş lira, bana eşeği ver, odunlarını indir, Midyat'a kadar ben eşeğe bineyim der. Köylü inatla adama ya odunlarım der. Odunların parasını da ödedim, odunların da sen de kalsın. Bana Midyat'a kadar eşeği ver dese de bir türlü köylü ikna edemez. Köylü 'Ya odunlarım' demiş başka da bir şey dememiş (K53).

MF-10

Cihe, bir gün cami kapısında oturmuş kara kara düşünürken sinekler üzerine toplanmış. Bu duruma çok sinirlenen Cihe, eline geçirdiği bir karton parçası ile sineklere vurmaya başlamış. Sonunda bir sürü sinek öldürmüştü. Cihe, öldürdüğü sinekleri saymış. Tam otuz sinek öldürmüştü ve bununla da gurur duymuş. Camiye gelen cemaatten biri Cihe, sen ne yapıyorsun burada demiş. Cihe de otuz leşim var bunları elliye tamamlayacağım deyince adam oradan büyük bir korku ile kaçmış (K53).

MF-11

Günlerden bir gün Cihe, karısı ile birlikte kasabaya alışverişe gitmiş. Cihe eşeğe binmiş, karısı da yürüyerek geliyormuş. Yolda birkaç kişiye rastlamışlar. Adamlar, ya bak

demişler şu Cihe'nin yaptığına kendisi eşeğe binmiş, karısını yürütüyor. Bu lafları duyan Cihe eşekten inmiş. Karısını bindirmiş ve bu şekilde yola devam etmişler. Biraz daha gittikten sonra yolda birkaç kişiye daha rastlamışlar. Bu defa da Cihe'ye bak karısını bindirmiş eşeğe kendisi yürüyor demişler. Bu sözleri de duyan Cihe karısı ile birlikte eşeğe binmiş. Bu şekilde yola devam etmişler. Bir süre daha yol aldıktan sonra yolda karşılaştıkları başkaları ise şu Cihe'nin yaptığına bak, zavallı hayvanın sırtına iki kişi birden binmişler diyince Cihe karısı ile birlikte eşekten inmiş ve yürümeye başlamış. Daha sonra karşılaştıkları başkaları da arkalarından eşek boş yürüyor Cihe ve karısı yola yaya devam ediyorlar diyince Cihe sinirlenmiş. Eşeği bırakıp yola devam etmiş. Yolda başı boş kalan eşeği bir kurt kapıp yemiş. Eşeğinin bir kurt tarafından yenildiğini Cihe'ye söylemişler. O da bir şey olmaz, o bizi perişan etti. Allah da onu perişan etmiş. (K62).

MF-12

Cihe, bir gün komşu köye misafirlige gitmiş. Yemişler, içmişler. Bir süre sonra Cihe'nin tuvaleti gelmiş. Köy evlerinde tuvaletler dışarıda olduğundan Cihe de dışarı çıkmak istemiş ancak kapı önünde duran köpek izin vermemiş. Çok zor durumda kalan Cihe ev sahiplerinin kundaktaki bebeğini gözüne kestirmiş. Bir süre sonra bebeğin yanında işemiş. Bebek ağlamaya başlamış. Annesi çocuğunu kontrol etmiş ve durumu anlamış. Bebeğim yapmış olamaz demiş. Cihe de köpeğiniz bu köpek olduğu sürece bebeğinizin pisliği böyle olur demiş (K46).

MF-13

Cihe, bir gün oduna gitmiş. Bir ağacın dalına çıkmış ve ağacın dalını kesmeye başlamış. Oradan geçen bir adam Cihe'ye dalı bu şekilde kesme yoksa düşersin demiş; ancak Cihe söylenenlere kulak asmamış. Git işine demiş. Cihe bir süre sonra kestiği dalla birlikte yere yuvarlanmış. Bunun üzerine hemen kendisini uyaran adamın peşinden koşmuş. Ne zaman öleceğimi söyle bana diye tutturmuş. Adam ben nerden bileyim diyince de düşeceğimi biliyorsun da öleceğimi neden bilmiyorsun demiş. Bunun üzerine adam eşeğin yokuşa çıkar ve o yokuşa üç defa anırırsa işte o zaman öleceksin demiş. Bir süre sonra eşeği yokuş çıkmış. Zorlandığı için de üç defa anırmış. Bunu duyan Cihe korkudan kendine bir çukur kazıp içine girmiş. Ben öldüm demiş. Bir kurt gelmiş ve sahipsiz kalan eşeğini yemiş. Cihe, kendi kendine ben ölmeseydim sen benim eşeğimi yiyemezdin demiş;

ancak ne yapalım ben öldüm demiş. Elimden bir şey gelmez. Bir süre sonra bir kabile gelmiş. Sesleri duyan Cihe kafasını çukurdan çıkarınca atlar korkup kişnemiş ve üzerindeki Mollaları düşürmüş. Bunun üzerine rençperler bir güzel Cihe'yi dövmüşler. Cihe çok kötü bir halde köyüne dönmüş. Ne olduğunu sormuşlar. Cihe de öldüm demiş. Peki oralar nasıl demişler? Cihe de aslında buradan pek bir farkı yok, rençperlerin hayvanlarını korkutmazsanız demiş. (K45).

MF-14

Kışın çok sert geçtiği bir gecede, Midyat'ın ileri gelen beyleri toplanmışlar. Beylerden biri ortaya bir iddia atmış. Bu soğukta sabaha kadar kim damda kalabilirse kızımı ona vereceğim demiş. İçlerinden yiğit bir delikanlı çıkmış ve sabaha kadar ben beklerim demiş. Delikanlı sabaha kadar kar kış kıyamet demeden beklemiş. Sabah olunca da Beyin yanına gitmiş ve kızını istemiş. Kolay kolay kızını vermek istemeyen bey de sabaha kadar kaldın ne gördün demiş. Genç 20 km uzakta bir evin ışığını gördüm demiş. Kendince bir bahane bulan bey sana kızımı veremem. Sen 20 km uzaklıktaki evin ışığıyla ısındın demiş. Bu durumda ne yapacağını bilemeyen gence, sen iyisi mi Cihe'ye git demiş arkadaşları. O sana yardım eder. Bunun üzerine Cihe'ye giden genç olanları bir bir anlatmış. Cihe de yörenin ileri gelen beylerini yemeğe davet etmiş. Davetlilere bir kuzu kesmiş. Kuzuyu dama çıkarmış. Soba deliğinden çıkan duman üzerine pişmesi için bırakmış. Bu duruma bir anlamayan veremeyen davetliler başlangıçta ses etmemişler. Beklemişler de beklemişler; ancak kuzu pişmemiş. En sonunda dayanamayan Bey: Yahu kuzu orada nasıl pişer, Cihe demiş. Cihe de: Peki bu genç 20 km uzaklıktaki ışıkla ısınıyor da bu et niye pişmesin diyince, Bey kızını gence vermeye ikna olmuş (K46).

MF-15

Yörede bulunan çok zengin bir adamın pek çok arazisi varmış. Mahsul zamanı gelince arpası ve buğdayı çok fazla olurmuş. Mahsulünü aldıktan sonra herkesin bir atı var iyisi mi ben de bir at alayım demiş. Adam, buğdayını satmış, at almış. Arpayı da ata vermiş. Bahar gelince de atı ölmüş. Adam vay başıma buğdayım, arpamı yedi demiş (K46).

MF-16

Midyat'ta Halil Begi ve İsa Begi varmış. Sol görüşte olanlar Halil Begiyi tutarlarmış. Demokrat partiyi destekleyenler ise İsa Begiyi tutarlarmış. Köylünün biri eşeği ile bir başka köye giderken yolda çok susar. Etrafına bakınırken bir kuyunun başında su çeken kadını görür. Adam, kadına selam verdikten sonra çok susadığını söyler. Bana biraz su verir misin der. Kadın da ona İsa Begi misin, Halil Begi misin diye sorar. Ne cevap vereceğini bilemeyen adam tereddütle, İsa Begiyim ama eşeğim Halil Begi der. Bunun üzerine kadın, eşeğin su içecek; ama sen içemeyeceksin der (K53).

MF-17

Abdülcelil ve Ayşe teyze çocuklarıdır ve birbirlerini çok seviyorlarmış. Gizli gizli de buluşuyorlarmış. Ayşe evlerinin damına çıkıyormuş, Abdülcelil de caminin damına çıkıyormuş. Melle Yunus da ezan okumak için minareye çıkıyormuş. Abdülcelil ve Ayşe birbirleri ile işaretliyorlarmış. Melle Yunus Allahu Ekber Allahu Ekber dedikten sonra Abdülcelil Abdülcelil bak, Ayşe dama çıktı demiş ve ezan okumaya devam etmiş. Hayal el felah dedikten sonra tekrar Abdülcelil gördün mü diye bağırılmış. Çok sinirlenen Abdülcelil, sen ezanını oku tamam mı gördüm demiş. Böylece bütün Midyat Ayşe ve Abdülcelil'in görüştüğünü öğrenmiş (K53).

MF-18

Midyatlı saf Mahmut, adliyede odacıdır. Savcı bey, Mahmut'a: 'Git bize Meysu getir.' demiş. Bu arada Midyat'ta Reysu isimli bir fırıncı varmış. Meysuyu, Reysu anlayan Mahmut gidip fırıncıyı getirmiş. Savcının benimle ne işi olur diye düşünen Reysu merakla Savcının odasına girmiş. Savcı karşısında Reysu'yu görünce sen kimsin diye sormuş? Ben fırıncı Reysu, beni istemişsiniz. Savcı Mahmut'a sormuş: Bu kim diye? Siz Reysu'yu istemiştiniz ya demiş. O zaman Savcı anlamış, Meysu yerine Fırıncı Reysu'nun geldiğini (K53).

MF-19

Midyat adliyesinde odacı olarak çalışan Mahmut'tan, Hakime Hanım siyah mürekkep istemiş. Mahmut: 'Bana siyah mürekkep getirir misin?' diye seslenmiş. Mahmut, çarşıya gitmiş. Çarşıda birkaç kişiden siyah merkep sormuş. Mahmut, bu isteğini duyup şaşırarlara

da Hakime Hanım istedi diye açıklıyormuş. İçlerinden biri ona Hacı Ali'nin yanında siyah merkep var. Mahmut da gidip Hacı Ali'den siyah merkebi istemiş. Hakime Hanımın istediğini ona da söylemiş. Mahmut, siyah merkebi alıp adliye avlusuna götürmüş. Orada bir ağaca bağlamış. Hakime Hanım ise bu arada hala siyah mürekkep beklemektedir. Bu arada Mahmut gelmiş. Hakime Hanım getirdim demiş. Mahmut, Hakime Hanımı pencereye götürmüş, avluda ağaca bağladığı siyah merkebi göstermiş. Hakime Hanım siyah mürekkep yerine, siyah merkebin geldiğini görünce çok gülmüş (K53).

MF-20

Celal adliyede mübaşir olarak çalışmaktadır. Hakimin 25 yıla mahkum ettiği suçlunun akrabalarının yanına giderek bahşişini ister. Adamlar şaşırırlar. Oğlumuz 25 yıla mahkum oldu, bizim evimiz yıkıldı. Sen ne diyorsun demişler. Celal mübaşir 25 yıla kurtuldunuz, ya idam edilseydi ne olurdu? Aslında cezası idam idi. Ben 25 yıla çevirdim. Ağır ceza reisini ben ikna ettim diyerek bahşişini istemiş (K53).

MF-21

Adamın birinin iki tulum yağı varmış. Bunları Trabzon'a götürüp satacağım demiş. Ancak aylardan da temmuzmuş. Temmuz sıcaklarında yağ yolda erimiş. Adam, yağ kurutacağım diye kayanın üzerine dökmüş. Buarada eşeğini de bir yere bağlamış. Bir ağaçlığın altında da kendisi uyuklamaya başlamış. Adam bir süre sonra uyanmış bir bakmış yağ yok. Eşeğin de etrafını, yağ kokusuna gelen, sinekler sarmış. Eşek başını sallayıp duruyormuş. Sen mi yedin diye sormuş eşeğine? Zavallı eşek başını sallamaya devam etmiş. Bunun üzerine çok sinirlenen adam tabancasını çekip eşeği vurmuş. Eli boş köyüne geri dönmüş. Karısı adama neden geri döndüğünü sorunca da kurutmaya bıraktığım yağın hepsini yediği için eşeği öldürdüm demiş (K46).

MF-22

Kara Mehmet Amca, askerden dönen mahallesinden bir gence: Mehmet Emin: 'Hoş geldin oğlum, tezkere aldın mı?' diye sorar. Mehmet Emin de, Evet, Mehmet Amca tezkeremi aldım der. Kara Mehmet de ona, paraya ihtiyacın olursa gel beni gör der. Aynı gün Mehmet Emin, kahvede pek çok arkadaşına çay ve limonata ısmarlar. Kendisinde para olmadığından çayların parasını almak için Kara Mehmet amcasının yanına gider.

Kendisinden para ister. Kara Mehmet Amcanın cevabı şu olur: ‘Oğlum hangi komutan sana tezkere verdi?’ Ben de sana verecek para mı var Emin o der ve onu kahvede rehin bırakıp gider (K31).

MF-23

Yöre köylerin birinde askere gidip iki ay acemilik yaptıktan sonra zorlanıp kaçan genç, eve gelmiş. Evde bulunan saf, temiz ve kendi halinde olan kardeşine; ben askerden kaçtım, jandarma beni sorarsa burada olmadığımı söylersin demiş. Kardeşi de tamam tamam anladık demiş. Daha sonra jandarma kapıya gelmiş. Askerden firar eden ağabeyinin nerede olduğunu sormuş. Saf ve temiz olan kardeşi de ağabeyim içerde demiş. Jandarma içeri girmiş ve asker firarisini yakalamış. Firari, kardeşine dönmüş ve ulan ben sana burada olmadığımı söyle, demedim mi demiş. Kardeşi de ağabey iki senecik askerlik için yalan söyleyemem demiş (K31).

MF-24

Estel’in yukarı mahallesinde oturan biri Doğu Anadolu’dan, Van yöresinden bir eşek satın alır. Midyat’a gelir. Doğuda hayvan yemi olarak yeşil ot olduğundan saman kullanılmamaktadır. Bu yüzden de saman yemeye alışık olmayan eşek günden güne zayıflamaya başlar. Eşek sahibi durumun farkına varır. Eşeğinin zayıfladığını yem yemediğini gözlemler ve durumu karısına anlatır. Karısı da hemen duruma el koyar. Eşeğin yeşilliğe alışık olduğunu, saman yemediğini söyler. Kocasını da peki bu durumda ne yapalım der? Karısı da ben bunun ilacını biliyorum der. Evde bulunan iki adet yeşil şişenin tabanlarını eşeğe gözlük yapmak için kırar. Eşeğin göz çevresine hamur yaparak yeşil şişe altlarını gözüne yapıştırır. Camları eşeğin gözüne yapıştırdıktan sonra önüne samanı döker. Samanı yeşil gören hayvan yemeye başlar (K31).

MF-25

Çan Meselesi

Midyat’ta bulunan bir kilisenin çanına her gün bir kuş pisliyormuş. Papaz bu duruma çok sinirlenmiş. Kuşun Müslüman mı, Hıristiyan mı olduğunu anlayacağını demiş. Çanın yanına bir kâse şarap bırakmış. İçerse Hıristiyan, içmezse Müslüman’dır demiş. Bir süre

bekledikten sonra kuş gelmiş. Şarabı içmiş, çana da pislemiş. Papaz, Müslüman olsa şarabı içmezdi, Hıristiyan olsa çanı pisletmezdi. Bu olsa olsa Estelli'dir demiş (K62).

MF-26

Midyat'ta adamın birine, askerdeki oğlundan mektup gelmiş. Okuma yazma bilmeyen adam komşusuna mektubu okutmuş. Komşusu mektubu okuduktan sonra şapkasına koymuş ve gitmiş. Adam bir süre sonra karısına sormuş: Hanım hanım mektup nerede? Komşu şapkasına koyup götürdü demiş. Bunun üzerine adam, başımız ne iş açtın, o da oğluna gönderecek demiş (K62).

MF-27

Meyme Hori 118 yaşına kadar yaşamış yaşlı bir kadıymış. Son zamanların da hafızasını da kaybetmiş. Beni tanıyor musun diye soranlara, seni tanımıyorum diye cevap veriyormuş. Ben, falanın oğluyum veya ben falanın kızım dediklerinde ise; Sen falan kişinin oğlu veya kız değil misin diye cevap verirmiş (K62).

MF-28

Süleyman Demirdağ nişanlıyken bir gün kayınvalidesinin evine gitmiş. Kayınbabası da bir inek almış. Bununla övünen kayınvalidesi, Süleyman Demirdağ'a inek nasıl diye sormuş? Bunun üzerine Süleyman Demirdağ, çok güzel ama üst dişleri yok demiş. Bunu duyan kayınvalidesi ağlamaya sızlanmaya başlamış. Kocasına kızarak neden ineğin üst dişleri yok demiş. Bunun üzerine de kocası: 'Niye ineğin üst dişleri var mı ki?' demiş (K37).

MF-29

Hıso Seyro'nun annesi evdeki ampulü kapatmayı bilmiyormuş. Ampule üf demiş sönmemiş, püf demiş sönmemiş sonunda dayanamamış üzerine su dökmüş. Böylece ampul sönmüş (K6).

MF-30

Bir gün bir katile, Mardin'den gelirken Zerdok köyünde mola vermiş. Mola verdikleri yerin üst kısmında insanlar alt kısmında ise hayvanlar kalıyormuş. Kafiledeki

çocuklardan biri Türkçe su su diye bağırmış. Bunu duyanlar çok şaşırılmışlar. Kim bu Türkçe konuşan diye merakla sormuşlar. İçlerinden biri utanın sizden küçük çocuk Ankaralı, siz o kadar büyük Zerdokeli demiş (K46).

MF-31

İKİ EVLİ HEMO

Hemo, iki hanımı olan uyanık bir tüccardır. Hemo, kurnazca planlar yaparak eşleri arasında bir kıskançlık meydana getirip, eşlerinin kendisine daha iyi hizmet etmelerini sağlıyordu. Bir süre bu oyunlara gelen hanımları bunu fark ederler. Hemo'nun seferde olduğu bir gün, hanımları kendi aralarında anlaşır ve Hemo'nun oyunlarına gelmeyeceklerine dair birbirlerine söz verirler.

Bir gün sabahın ilk ışıklarıyla seferden dönen Hemo, evinin kapısını çalar. Kapı açılır; ama kendisini karşılayan kimseyi bulamaz. Hemo'nun hanımları, odalarına çekilip kapılarını kilitlerler. Hemo, hanımlarının kurduğu planı anlar ve hemen karşı plan hazırlar. Mutfak kapısını kapatıp açan Hemo, salonda bir süre oyalanır. Sonra kapıyı kapatıp açmış gibi yapıp banyoya geçer. Banyoda yıkanıyormuş gibi suyu yüksekte akıtan Hemo, kafasını havluyla sarıp salondaki divana uzanır. Odalarından Hemo'yu dinleyen hanımları birbirlerinden şüphe etmeye başlar. Meraklarına yenik düşen hanımları, odalarından çıkıp Hemo'yu o halde görünce birbirlerini hıyanetle suçlarlar. Suçlamalar kavgaya dönüşür. Hemo, olanları keyifle izler.

Hanımları birbirlerinin saçlarını yolarken kapı çalınır. Hemo, yerinden kalkar çalınan kapıyı aralar. Kapıdaki adam “defig kaza u bele tiyniy sadeke” yani “kaza ve belanın sizden uzak olması için bana bir sadaka verin.” der. Hemo, araladığı kapıyı tam açarak kavga eden hanımlarını gösterir ve “Bu kaza, bu da bela, hangisini istersen al!” der (K2).

MF-32

HEMONUN ORUCU

Hemo, midesinden rahatsızdır. Ramazan ayında çok zorlanmaktadır.

Ama yine de orucunu tutar. Bir gün sahura uyandığında ezanın okunduğunu duyar.

Sahur yapmadan oruç tutamayacağını bildiği için şöyle bir hesap yapar.

“Allah’ım, oruca on dakika geç başlayayım. İftarda da on dakika geç açarım.” Deyip yemeğini yer.

Akşam iftarda herkes orucunu açar.

Ama Hemo beklemektedir.

Gel orucunu aç denilince, Hemo: ‘Ben Allah’a söz verdim, orucumu on dakika geç açacağım.’ der (K2).

MF-33

HEMO ve ANNESİNİN ORUÇ FETVASI

Hemo ve annesi çok yoksuldur. Ramazan ayı da yazıya denk gelmiş. Hemo’nun annesi oruçlu olmanın etkisiyle bulguru çok miktarda pişirir. İftarda bulgurun bir kısmını yerler; ama geriye çokça bulgur kalmıştır. Bulguru atmaya veya başkasına vermeye pek gönülleri yoktur. Ertesi gün, öğle vakti komşuları, bir iş için onlara gittiğinde Hemo ve annesinin yemek yediğini görür. Oruçlarını neden tutmadıklarını sorar. Hemo’nun annesi “Bulgur çoktu, atmaya kıyamadık. Sabah ve öğleyin yedik. Ne olacak ki bir bizden bir Allah’tan olsun.” der (K2).

MF-34

AY TUTULMASI

Bölge kültüründe; Ay tutulması olduğunda, Ay’ın (hutê) büyük balık tarafından yutulduğuna ve bu balığın teneke ve benzeri şeylere vurularak korkutulacağına ve Ay’ın kurtarılacağına inanılır. Bu nedenle herkes tenekelere, tavalara vururken Hemo tüfeğini çıkarır Ay’a doğru ateş eder. Hemo’ya ne yaptığını sorduklarında “Her zaman korkutuyoruz; ama yine gelip Ay’ı yutmaya kalkıyor. Bu sefer onu öldüreyim de kurtulalım.” der (K2).

MF-35

HEMO NUN HANIMI BERBER OLUNCA

Hemo’nun saçları çok uzamış. Saçlarını kestirecek birini bulamaz. Bir gün hanımı “Gel saçlarını ben keseyim” der. Hemo “Olur ne de olsa şapka takıyorum. İyi olmasa da şapka kapatırım” der. Hanımı onu tıraş eder; ama makas darbeleri çok belirgindir. Hemo dışarı çıkar. Arkadaşı ile bir gölgeye oturur. Hava sıcak olunca şapkasını çıkarır. Arkadaşı Hemo’nun halini görünce “Seni kim tıraş etti?” diye sorar. Hemo söylemek istemez. “Biri

işte!” der. Arkadaşı ısrar eder; ama Hemo söylemek istemez. Bunun üzerine arkadaşı “E...k lı halekık” (Seni tıraş edeni ...) der (K2).

MF-36

HEMO’NUN KARISININ İNTİKAMI

Hemo ile hanımı kavga ederler. Hemo kapıyı çarpıp dışarı çıkar. Hanımı oldukça öfkelidir. Bu öfke ile intikam almaya kalkar. O sırada komşusu gelir. Neler olduğunu sorar. Karısı olanları anlatır. Sonra şöyle devam eder. “Bılê harektuv ebuhuv, harrebtuv beytuv, marhamıtiy kartayn savbantuvê.” (Ama ocağını söndürdüm, tülbendimi tam iki kere sabunladım) der (K2).

MF-37

HEMO VE TİCARET

(Hemo çok saftır) Hemo’nun satılık bir keçisi vardır. Hemo hayvan ticaretinden anlayan bir akrabasına “Bir keçim var onu satmak istiyorum. Ama ben anlamıyorum. Sen benim için satar mısın? 45 liraya satarsan iyi olur.” der. Birkaç gün sonra akrabası keçiyi 50 Liraya birine satar. O sırada Hemo dağdan gelir. Akrabası “Bıġne ıl ġeleme bı hamsiyn vereke” (Keçiyi elli liraya sattık) der. Hemo “ee tır, vılla mo aġtiya ankas mın hamse û arbġin!” (Nah satarım, valla 45 liradan aşağıya vermem) (K2).

MF-38

HEMO’NUN ANNESİ YOLCULUĞA ÇIKAR

(Hemo’nun annesi saftır) Bir gün Hemo’nun annesi İzmir’e gidecekmiş. Hemo annesine bir numaralı koltuk biletini almış. Araba hareket edecekken annesine:”İtlaġiy, fi koltıġ ıl evveliy ıkġediy.” (Çık, ilk koltukta otur.) der. Annesi çıkıp ilk koltuğa oturmuş. Şoför gelir: -Teyze kalk burası senin yerin değil.” diyince, Hemo’nun annesi: “Ben anlamam Hemo bana ilk koltuğa otur (koltıġ ıl-evveliy) dedi.” der. Şoför “Kalk teyze otobüsü süreceğim.” deyince, Hemo’nun annesi “Git başka yerden sür.” der (K2).

MF-39**HEMO'NUN ZEKÂSI**

(Hemo saftır) Hemo, bir gün tarlasını sürmek için çift sürme eşyalarını hazırlamış. Eşeğine binmiş. Sonra hışebi (çift koşumlarını) önüne koymuş. Eşeğini sürmeye çalışmış. Fakat eşek hareket etmemiş. Bu sefer hışebi kendi omzuna koymuş. Eşeğini sürmüş ve tarlasının yolunu tutmuş. Yolda onu bu halde görenler. “Yav Hemo kây ıl-hışeb ɣêle kıtfık yê?” (Ya Hemo sabanı neden omzunda taşıyorsun?) diye sorunca Hemo: “Ehmıl ıl-hışeb, bışen lê iysêr hımıl lıhmara shekil” (Eşeğin yükü ağır olmasın diye koşum takımını ben taşıyorum) der (K2).

MF-40**KURBANINIZ OLAYIM**

(Hemo saftır) Bizim Hemo, bir gün akrabalarının yanına başka köye gider. Akrabaları ona beklemediği kadar ilgi gösterir. Konuk olduğu ev dolup taşar. Her gelen Hemo'nun halini sorar, ilgi gösterir. Bir ara Hemo hapşırır. Evdeki herkes ayrı ayrı “Yerhamık Allah” der. Hemo heyecanlanır ve ne cevap vereceğini hatırlamaz. Herkes ondan cevap bekler. Hemo bir süre bekledikten sonra şu cevabı verir: “Vılla mo a'rıf eys êkûl, hemê esêr kırbankın.” (Ne söyleyeceğimi bilmiyorum. Hema kurbanınız olayım) (K2).

MF-41**HEMO HASTA**

(Hemo saftır) Bizim Hemo hastalanır. Acile kaldırılır. Doktor “apandisit” der ve ameliyata alır. Hemo birkaç gün yemek yiyemez. Eş, dost, akraba ziyaretine gelmiş. Onlar oradayken doktor gelir, muayene eder. Sonra “Artık yemek yiyebilirsin” der. Bunun üzerine akrabaları “Söyle bakalım canın ne istiyor? Hemen hazırlayıp getirelim” derler. Bizim Hemo şöyle cevap verir:”Metfunê bı ıɣkub.” (Patlıcan saplı türlü) (K2).

MF-42**HEMO VE EVLİLİK**

(Hemo kısa boylu, yoksul ve garibandır) Hemo evlenmek ister. Ailesi ve akrabaları arayışa girerler. Bazı kızlara teklif ederler; fakat kızların hiç biri Hemo'yu istemez. Bu

durum aylarca sürer. Akrabalar ümitlerini keserler. Hemo da kendince küser hayata. Hemo'nun namaza gitmediği görülür. Büyükler namaz kılması gerektiğini söylerler. Hemo kılmayacağını söyler. Büyükler nedenini sorar. Hemo: “Allah zevvec rıfkêtiy kılın ve me zevvecni. Tıle île izevvicniy mo asalliy” (Allah bütün yaşıtılarımı hatta benden küçükleri dahi evlendirdi. Beni evlendirinceye kadar bende namaz kılmayacağım), der (K2).

MF-43

HEMO TAZIYEDE

(Hemo saftır) Hemo'nun komşusu ölmüş. Taziye için akrabalarını toplar. Beraberce taziye yerine giderler. Âdet olduğu üzere kabile lideri “eğzem Allah ecrukum û gafar Allah li meyyitukum ve ile rohu el- fetiha” denilip fatiha okunur. Ama Hemo heyecanlanır ve düşünlerde söylendiği gibi şöyle der: “ğêlê aşraf ıl-ğêlêmin seyidine nebine Muhammed salavat” (K2).

MF-44

KÖYE ELEKTRİK GELİR

Hemo saf ve garibandır. Köye elektrik hattı çekilmiş ama daha elektrik verilmemiştir. (Yıl 1984) Anlayacağınız köylülerimizin çoğu ilk kez elektrikle tanışacaklar. Muhtar elektriğin verileceği günü müjdelar. O gün gelir. Köylü heyecandan bütün lambalarını açık bırakır. Fakat elektrik gelmez. Akşama kadar bekleyen köylüler ümitlerini keser ve dağılırlar. Hemo da akşam yemeğinden sonra yatsı için camiye gider. Ezan okunur, cemaat toplanır ve nihayet namaz başlar. Cemaat, namazın son rekâtındayken elektrik verilir. Hemo heyecanlanır, namazda olduğunu unuttur ve “Valla ce ıl-ceryen” (Elektrik geldi) diye bağırınca yanındaki de “Valla hırbit sılatık”(Valla, namazın bozuldu.) der. Bunun üzerine cemaat kendini tutamaz, güler ve namaz bozulur (K2).

MF-45

GECELERİ KONUŞURUM

(Hemo uyanık geçinir) Hemo, askerlik dönüşü bayağı havalıdır. Çünkü Türkçe'yi öğrenmiştir. Askerlik anılarını aylarca övüne övüne anlatır. Bir akşam köye asker gelir. Köyde kimse iyi Türkçe bilmediği için Hemo'yu çağırırlar. Köylüler Hemo'ya hadi bize

tercümanlık yap deyince: Hemo “Ene bıl-leyl mo’rıt, binhar a’rıt” (ben geceleri bilmem, gündüzleri bilirim) der (K2).

MF-46

HEMO VE ŞEYTAN

Hemo namaz kılmaz, oruç tutmaz, zekât vermez. Hacca gitmeye karar verir. Sıra şeytan taşlamaya gelmiştir. Şeytanı taşlarken, şeytan kafasını kaldırmış: “ Intlıh Hemo? Meken esey hel hêviyê minnik.” (Sende mi Hemo? Bunu senden beklemezdim) demiş (K2).

MF-47

Yörede bulunan Yaşlı Esad Amca ile Cemilo geziyorlarmış. Esat Amca, Cemilo’ya yüksek bir yerlere çıkalım da sana Midyat’tan, Mardin kalesini göstereyim der. Çok şaşırın Cemilo hiç bozuntuya vermez. Esat Amcanın gösterdiği yere doğru dikkatlice bakar. Cemilo görüyor musun bak, Mardin Kalesi der. Cemilo da Esat Amca yanıyorsun orası Mardin Kalesi değil, Diyarbakır tren istasyonudur. Esat Amca da valla doğru söylüyorsun der. Cemilo kahvede otururken Esat Amcanın ona oynadığı oyunu, kendisinin nasıl cevap verdiğini anlatır. Esat Amca kahveye geldiği zaman arkadaşları ona takılırlar. Tavla oynayanlardan biri ben bu zarı Mardin Kalesine kadar atarım diyor bir diğeri de ben Diyarbakır tren istasyonuna kadar atarım diye şakalaşıyorlarmış. Bunları duyan Esat Amca, Cemilo’nun olanları anlattığını bildiği için Cemilo’nun peşine verir (K46).

MF-48

Bir gün Cemilo Siloke, Midyatlı bir genci PTT’ye memur olarak yerleştirir. Gence beyaz gömlek giymesini ve kravat takmasını söyler. Gence bir kravat alır, bağlar. İşe giden genç haftalarca aynı kravatı takmış ve gömleği giymiş. Üzerindekiler o kadar çok kirlenmiş ki arkadaşlarından biri dayanamamış sormuş. Neden gömleğini yıkamıyorsun diye? Genç haftalardır aynı gömlekle yatıp kalkmasını şu şekilde açıklamış. Gömleği çıkarırsam kravatı da çıkarmak zorunda kalırım. Bağlamayı bilmediğim için de bağlayacak olan kimse de olmadığı için üstümdekilerle yatıp kalkıyorum demiş. Bunu duyan Cemilo Siloke gence dört tane kravat almış ve hediye etmiş (K17).

Yöreden derlediğimiz fıkralarda ‘fikra tipi’ne uygun olarak anlatılanlar olduğu gibi her hangi sıradan bir kişi veya olay üzerine anlatılan fıkralar da vardır. Cihe fıkraları, fikra tipine uyarken, Hemo, odacı Mahmut, Cemilo Siloke ile ilgili fıkralar da sıradan insan tipi fıkralarına uyar. Yörede saflıkları ile tanınan kişilerin, yanlış anlamalardan kaynaklanan komik durumları, yöre halkının değer verdiği kişilerin başından geçen olaylar fıkraların konusunu oluşturur.

2.3.3. Efsane

‘İnsanoğlunun tarih sahnesinde görüldüğü ilk devirlerden itibaren ayrı coğrafya, muhit veya kavimler arasında doğup gelişen; zamanla; inanç, âdet, anane ve merasimlerin teşekkülünde az çok rolü olan bir çeşit masallar vardır. Sözlü gelenekte yaşayan bu anonim masallara Arapça: ‘Usture’, Farsça: ‘fesane, efsane’, Yunanca: ‘Mit’kelimeleri ad olarak verilmiştir.’ (Elçin, 1981: 312).

Edebi tür olarak efsaneler düz, kısa ve sade bir nesir diliyle anlatılan kutsal öykülerdir. Konuları bakımından diğer anlatım türleri olan masal ve halk hikâyesinden farklı, efsanenin bir inanış konusu olması ve bu nedenle gerçeğe ve mantığa uymasa da, insanların anlatılan olaylara inanmalarıdır. Efsanelerde anlatılan olaylar belli bir mekâna, adı sanı bilinen ve tanınan genellikle de ünlü kişilere bağlıdır. Bazıları türkü ve destanlarla anlatılırlar. Efsanelerin büyük bir çoğunluğu etolojiktir. Şehirlerin, dağların, göllerin, nehirlerin veya herhangi bir olayın meydana gelişini açıklayıcı anlatımlardır. Halk kültürümüzün anonim sözlü ürünlerinden olan efsane, menkıbe ve masal konu şekil ve anlatım bakımından birbirlerine oldukça yakın türlerdir. Efsane ve masalın pek çok benzer yanları vardır. Bu ürünler, şekil ve dış yapı bakımından hemen hemen aynı özellikte kısa ve düz anlatım türleridir. Efsanelerde, masallarda olduğu gibi anlatımda bazı söz kalıplarına yer verilir. Her iki türde de üç, yedi ve kırk gibi formel sayılar kullanılır. İç yapıyı oluşturan konu, motif, tip ve diğer çeşitli unsurlar her iki türde de benzer veya çok az farklı şekillerde görülmektedir. Masal ve efsanelerde ortak unsur olağanüstülüktür (Aslan, 2008: 289-290).

Midyat yöresinden derlediğimiz efsanelerden bazıları şunlardır:

ME-1

Eskiden Bağdat'ta İstanbul'a giden kervanlar Mor Gabriel Manastırında konaklarıymış. Zamanın birinde Bağdatlı bir tüccar Deyr-ul Umur'a gelmiş. Orada konaklamış. Zengin olan tüccarın çok fazla altını varmış. Yola çıkmadan önce dönemin Rahibine teslim etmiş. Aradan yıllar geçtikten sonra Tüccar, Deyr-ul Umur'a altınlarını almak için dönmüş; fakat Rahip bu arada vefat etmiş. Bunun üzerine tüccar emanetini yerine geçen yeni Rahibe sormuş; ancak Rahip bilmediğini haberi olmadığını söylediğinde ise üç gün üç gece tüccar, rahiplere ve orada bulunanlara eziyet etmiş. Bunun üzerine yeni Rahip bize müsaade edin. Biz altınların yerini bulacağız demiş. Eski rahibin onlara bir işaret yollaması için dualar etmişler. Eski rahip odasındaki çamurdan duvarın içine altınları gömdüğünü üzerini de sıva ile kapattığını rahibe bildirmiş. Bunu üzerine kilisedekiler, altınları olduğu yerden çıkarmışlar ve tüccara vermişler. Yine de Rahibin söylediklerine inanmayan Tüccar, rahibin mezarını açtırmış ve mezarında rahibi görünce hemen orada iman etmiş. Adamlarını yollamış. Orada kalıp kendini kiliseye adanmış. Tüccar öldükten sonra da çocuğu olmayan kadınlar Deyr-ul Umur'a gelip tüccarın kafatası ile banyo yapmaya başlamışlar. Böylece çocukları olacaklarına inanırlarmış (K32).

ME-2

Timurlenk döneminde Timur, Deyr-ul Umurdakilere ateş dumanı ile eziyet etmiş. Orada yaptıklarının cezası olarak, Timur'un, Deyr-ul Umur'dan gittikten sonra aksak olduğu söylenir. Allah, Mor Gabriel'i koruması için iki aslan göndermiş. Bu bir mucizeymiş. Bu arada dağda yaşayan iki rahip varmış. Bunlar ekmeği bile taze yemezlermiş. Palamut ekmeğini kurutup döverek yerlermiş. Allah tarafından bu iki rahibe, Deyr-ul Umur'a gidin diye emir gelmiş. Kapıda aslanları görünce korkmuşlar. Ancak Allah, bu iki rahibi Deyr-ul Umur'u yaşatsın ve korusunlar diye göndermiş (K32).

ME-3

Deyr-ul Umur'da Allah tarafından bir taş havada duruyormuş. Bu da Deyr-ul Umur kilisesinin mucizelerinden biriymiş. Bir gün Mısır kralının kızı, komutan elbisesi giyerek Deyr-ul Umur'a girmiş. Kız içeriye girer girmez taş yavaş yavaş aşağıya inmeye başlamış. Dönemin baş rahibi korkmuş. Yüzlerce asker içerde. Yemek saatinde herkese yemek verilmiş. Kızın, yemekten sonra ağzını temizleyişinden onun bayan olduğunu anlamış.

Rahip, böylece askerlerin içinde Mısır Kralının kızına kızmış. Allah'tan korkmuyor musun? Sen gelmeseydin bu taş ebediyen havada kalacaktı. Bunun üzerine çok pişman olan kız, orada iman etmiş ve kendini kiliseye adanmış (K32).

ME-4

Temmuz Ayında Testi Kırma Âdeti Üzerine
İnana'nın Temmuz ile Evlenmesi

Tanrıça İnana (Güzellik kraliçesi) evlenme çağına geldiğinde kardeşi yanına gelir. Dünya, hayvancılıktan ziraate geçerek yeni bir devre giriyor. İnana'nın abisi bunu biliyor. Bunun içinde İnana'yı çağırır. Senin bu evlenme işini halledelim der. Çobandan, çiftçiden biriyle evlendirelim seni der. İnana, keçi ve keçi ile ilgili her şeyden anlıyorum. Ancak Ziraatten anlamam diyor. Kardeşi ben sana öğretirim diyor. İnana bu arada kendine Çoban Temmuzunu beğeniyor. Temmuz ile evlenince aradaki şeytanlık kayboluyor. Bunu kutlamak için de bütün meyve ve sebze bir testiye dolduruyorlar ve testiye kırıyorlar. Bu olaydan sonrada her temmuzda testiler kırılır (K5).

ME-5

Yörede anlatılan gerçek olduğuna inanılan bir başka efsane ise İşmuni adlı bir kızın gökkuşağının altından geçerek erkek olduğudur (K20).

Yöreden derlediğimiz efsaneler genellikle tarihi olaylar ve kilise büyükleri ile ilgili efsanelerdir. Efsaneleri Süryani kaynak kişilerinden Süryanice derledik. Bu efsanelerde, Kilisenin gösterdiği veya Papazlarının gösterdiği mucizeler anlatılmıştır.

2.3.4. Halk Hikâyesi

Geleneksel sözlü halk anlatıları içerisinde konu, şekil ve söyleyiş bakımından değişik bir tür olan halk hikâyeleri, şaman, ozan, meddah ve aşıkla devam eden tarihi süreçte yüzyıllardan beri kendine özgü belirli tarz ve kurallar çerçevesinde gelmektedir.

Halk hikâyelerinin konuları genel olarak kahramanların serüvenlerine dayalıdır. Bunların en belirgin özelliği, geleneksel bir anlatı türü olmasıdır.

Sürükleyici, sevimli konuları kendine özgü renkli anlatım şekli ile sözlü gelenekte yaşayıp yayılan halk hikâyeleri, asırlardır halkımızın sosyal, kültürel ve edebi gereksinimini karşılayan ürünler olarak varlığını sürdürmektedir (Aslan, 2008: 260-267).

‘Bugün halk hikâyesi olarak adlandırdığımız edebi türün, tahkiye (anlatım) tarzının doğal gelişimi içerisindeki destan geleneğinin bir devamı durumunda olduğu söylenebilir. Ancak türlerin gelişiminde birbirine yakın olanlar arasında çeşitli düzeylerde geçişlerin varlığı gözden uzak tutulmamalıdır.’ (Aslan, 1990: 6).

MH-1

Muhammediye Roni

Muhammediye Roni yörede hikâyesi ile birlikte türküsü de söylenen bir halk hikâyesidir.

Muhammedo bir behlüldür. Her şeye inanan çok saf, dürüst bir insanmış. Baharda ot biçme zamanında otları sarartarak kurutmak için dağ eteğinde otları biçmeye gidermiş. Buna Reisi denilir. Muhemmedo, iki kişinin yapması gereken işi tek başına yaparmış. Otları sarmak için kazık çakmış ve öylece sarmaya başlamış. İki üç gün sonra otları sararken yanına bir kız gelmiş. Kız kolay gelsin demiş ve Muhammedo’ya yardım etmeye başlamış. Ancak Muhammedo bu kıza neden geldiğini, nereden geldiğini, kimlerden olduğunu sormamış. Muhabbet ederek gün geçiriyorlarmış. Akşam herkes evine gidiyormuş. Günler böylece geçerken kız Muhemmedo’ya onu sevdiğini söylemiş. Muhammedo’nun da kızda gönlü varmış. Kız ‘gel beni iste’ demiş. Muhammedo kıza sormuş eviniz nerde diye. Kız da dağın arkasındaki mağaralarda demiş. Muhammedo ailesine gidip evi dağın arkasındaki mağaralarda olan kızını bana isteyin demiş. Muhammedo’nun anne ve babası dağın arkasında bir köy ve ev olmadığını söylemişler. Kız Muhammedo’ya Peri kızı olduğunu söylemiş. Muhammedo anne ve babasını zorla ikna etmiş. Muhemmedo’nun ailesi ve köylüsü gelin atını hazırlamışlar. Düğün alayı kızını alıp getirmişler. Düğünleri yapılmış. Böylece bir süre mutlu mesut yaşamışlar. Ancak bir süre sonra köylü dedikoduya başlamış. Bu Peri kızını Muhammedo’yu delirtecek. Bunları duyan ailesi Muhammedo için üzölmeye ve onu Peri kızından kurtarmak için çareler aramaya başlamışlar. Köylü filan köyde bir hoca var. Çözse çözse bu işi o çözer deyip Muhammedo’yu o köye göndermişler. Muhammedo atına binip köye gitmiş. Köydeki hocaya olanları anlatmış. Hoca bir muska yazıp Muhammedo’ya vermiş. O da muskasını alıp köyüne geri dönerken Peri kızını onu yolda karşılaşmış. Muhammedo’ya, olan aşkına rağmen ona sitem etmiş. Sen ne yaptın? Bizim evimizi yıktın. Muhemmedo’nun, akli başına gelmiş. Yaptıklarına çok pişman olmuş ve çok üzölmüş. Muskayı yırtıp atmak

istemiş. Ancak Peri kızı aramıza su girdi, sen yaklaştıkça derya olup büyüyor demiş ve orada Peri kızı kaybolmuş. Muhammedo ve Peri kızının reisi yaptıkları yere gelen herkes, Peri kızının Muhammedo için söylediği hüznü türküyü duyarlarmış.

De loy de loy de loy
 Muhammedi'ye Roni de loy de loy loy
 De loy loy Muhammedo Roni
 De loy loy Muhammedo ben ne dedimse sen darıldın
 Otların bittiği düzlükte öyle bir zaman geldi ki yeşillik kalmadı.
 Otlar da olgunlaştı.
 Kim ki benle Muhammed'im arasında bir fesatlık yapmışsa
 Eğer erkekse Rabbim evlenmesin
 Eğer kadınsa Rabbim doğurmasın
 Eğer kızsın Rabbim gençliğinden hayır görmesin
 De loy de loy de loy
 De loy loy Muhammedo Roni
 Muhammed'im genç tayının alnındaki akıtma
 Dört ayağı da nalsız ve çivisizdir.
 Ben elimdeki bilezikleri kıracağım
 Bunları Muhammedo'nun, atının nalı ve çivisi yapacağım.
 Ben başımdaki saçı keseceğim
 Muhammedo'nun atına yular yapacağım
 Öyle ki sevgilim yabancı bir memlekete gittiği zaman
 Kimse demesin sevgilimin atı nalsız ve yularsızdır.
 Kimse demesin bu süvari hazırlıksızdır, tertipsizdir, kimsesizdir.
 De loy loy de loy loy loy

Türküyü Dargeçitli Meryemhan 1932'lerde derlemiştir. Meryemhan Irak' ta yaşamış.
 Muhammedo Şeho tarafından okunan Muhammedo Roni türküsünde bazı farklılıklar bulunmaktadır.

Muhammedo Roni ben sana ne dedimse
 Sen darıldın
 Göllerin suyu benim Muhammed'imın üzerine soğudu
 Çöllerin otu ve ben Muhammed'ime sarardı (mevsimler değışti)
 Kim ki iki gönül arasında bir kötülük yaparsa
 Eğer delikanlıysa gençliğine doymasın
 Eğer kızsaa hiçbir zaman evlenmesin
 Eğer kadınsa hiçbir zaman doğurmasın (K8).

MH-2

Zamanın birinde ülkenin sultanının hazineleri boşalmış. Sultan, vergi toplanması için Valilere haber yollamış. Yeni bir Vali, Sultan'a bu verginin bir adı olmalı demiş. Ne olarak vergi toplayayım diye yazmış. Sultan'dan cevap gelmiş. Sen valisin ve kendin bir isim bul demiş.

Vali bütün tellalları toplayıp meydanda çağrı yaptırmış. Tellal şehrin meydanında Cuma günü Müslümanlar, Cumartesi Yahudiler, Pazar Hıristiyanlar toplansın diye duyuru yapmış.

Söylenen günde Müslüman cemaat toplanmış. Vali meydana bir at getirtmiş. Ey Müslüman cemaati bu hayvan nedir diye sormuş? Sen bizimle alay mı ediyorsun, bilmeyecek ne var. Bu bir attır demişler. Bilemediniz demiş Vali. Bu, tekdir demiş. Hepiniz bilemediğiniz için ceza ödeyeceksiniz. Müslümanlarla yapılan toplantıdan sonra Yahudi ve Hıristiyan cemaati meseleyi öğreniyorlar. Pazar günü Hıristiyan cemaati meydanda toplanıyor. Yine aynı at, aynı meydan. Vali yine soruyor. Bilin bakalım bu nedir? Hıristiyan cemaati bilmeyecek ne var demişler. Bu, tekdir. Bu defa da Vali, şahlanan ata teke dediniz nasıl olur diye kızıp vergi toplamış. Sıra Yahudilere gelmiş.. Cumartesi günü Yahudiler meydanda toplanıyorlar. Yahudi cemaatine Vali, atı göstererek yine sormuş: Bu nedir diye? Yahudiler, 'Sayın Valim, biz at desek, siz teke diyeceksiniz. Biz teke desek siz at diyeceksiniz. Kapıya bir bela gelmiş belli. Sen söyle bizim cezamız nedir?' demişler. (K8).

MH-3

Midyat'ta, eskiden nişanlıların birbirlerini görmesine izin verilmezmiş. Genç kızlar, nişanlıları geldiği zaman dulep denilen yataklıklarda saklanırlarmış. Bir gün kızlardan biri kuyudan su çektiği sırada nişanlısının geldiğini görünce utancından kendini kuyuya atmış. Bunu gören nişanlısı da üzüntüsünden sevdiğinin ardından gitmiş. Ve o gün bugündür gençlerin kendilerini attıkları kuyudan düğün sesleri geldiği söylenir (K17).

MH-4**Kiliselerin Hastalıklara Çare Bulmasına Dair Bir Hikâye**

Mahallenin birinde bir kadın hastalanmış. Ne yaptıysa nereye gittiyse derdine çare bulamamış. Halep, Antep, Urfa'ya gitmiş; ama nafile. En sonunda Üçköy'de bulunan Mor Malki manastırına gitmiş. Kadının artık hiçbir umudu kalmamış. 'Allah'ınızı severseniz beni burada bırakın da öleyim' demiş. Manastırdaki beyaz sakallı biri, ellerini kollarını bağladığı kadına o toprağı, taşı at ve oradaki anahtarı bul, iyileşeceksin demiş. Kadın, son çare olarak Manastır'da ona söylenenleri yapmış. Anahtarı bulmuş ve iyileşmiş. Daha sonra bu kadın İsveç'e yerleşmiş. Bulduğu anahtarı da İsveç'e götürmüştü (K20).

MH-5

Eskiden, Masmau isminde bir arazi varmış. Biri kızını vereceği zaman damada, orada tarlası bağı olup olmadığını sorarmış, varsa gönül rahatlığı ile kız verilirmiş; çünkü oradaki tarlalar iyi gelir getirirmiş. Masmau'da tarlası olmayana kız verilmezmiş (K20).

MH-6

Bundan 30- 40 yıl önce Midyat'a gece gündüz içki içen bir hakim gelmiş. İlçede Ali Derviş isminde özellikle kış aylarında deliliği tutan biri yaşarmış. Hakim Bey arkadaşları ile birlikte gazinoda içki içip, yemek yerken Ali Derviş içeri girmiş. Hakim, Ali Derviş görür görmez, Ali Baba geldi diye bağırılmış. Gel Ali Baba, gel şöyle masamıza otur demiş. Ali Derviş, Hakimin masasına oturmuş. Hakim, garsona Ali Derviş için de içki doldurtmuş. İç de ciğerlerin bayram etsin. Masadakiler hep birlikte şerefe kadeh kaldırmışlar. Herkes içkilerini içerken Ali Derviş içmemiş. Sadece bardağa bakıp gülmüş. Hakim ısrarla sormuş: 'Niye içmiyorsun Ali Baba, niye gülüyorsun?' diye. Ali Derviş bardağa bakıp gümeye evam etmiş. Hakim, varsa bir sebebin söyle de biz de gülelim

demiş. Ali Derviş'in cevabı şu olmuş: Hakim Bey, ben zaten deliyim. Siz de bu zıkkımı içtiniz benim gibi oldunuz. Peki, ben bunu içersem kimin gibi olacağım? Ben bunu düşünüyorum ve gülüyorum demiş. Hakim bey bu sözleri duyduktan sonra elindeki bardağı atmış. Sen delisin, bu lafları ediyorsun. Madem öyle buradaki herkes de şahit olsun bundan sonra artık içmeyeceğim demiş (K53).

MH-7

Yörede yaşayan Hıristiyan bir ailenin yıllardır çocukları olmuyormuş. Her çareye başvuran aile sonunda Midyat'ın köyünde yaşayan Şeyh Amar'ın (Ömer) yanına da gelmişler. Şeyh Amar'ı son çare olarak gören Hıristiyan çift, 'Şeyhim bizim çocuğumuz olmuyor' demişler. Şeyh bu çiftin Hıristiyan olduğunu bildiği için yapacağı muskaya dua yazamazmış; ancak kendisine inanarak gelen bu çifti de geri çevirmek istememiş. İki keçi pisliğini alıp sarmış, muska haline getirmiş. Kadına da bunu üzerinde taşı demiş. Bu ziyaretten sonra Hıristiyan çiftin her yıl ikizleri olmaya başlamış. Yıllar sonra aynı Hıristiyan çift, Şeyh Amar'ın yanına gelmişler. Şeyhim sen galiba bize biraz fazla okumuşsun. Bizim bütün çocuklarımız ikiz oldu. Biraz az okusun da bir tane olsa artık demişler. Şeyh de verin bana muskayı demiş. İçindeki iki keçi pisliğinden birini çıkarmış. Tekrar sarıp sarmalayıp aileye vermiş. Bundan sonra bir çocukları olmaya başlamış (K47, K57).

Midyat'tan derlenen halk hikayeleri Arapça, Süryanice ve Kürtçeden çevrilerek derlenmiştir.

SONUÇ

Her toplumun geçmişinden günümüze taşıdığı davranışlar ve gelenekler vardır. Gelenekler, insan ilişkilerinin gelişiminde ve kültürün aktarımında köprü görevi görür. Bugün bir çoğumuzun unuttuğu bu adetler geçmişte insanlar için çok önemli idi. Araştırma alanımız olan Midyat'ta kaybolmaya yüz tutmuş geleneklerin yaşamasına ve gelecek kuşaklara aktarılmasına katkıda bulunmak çalışmamızın temel amaçlarındandır. Bu çalışma ile böyle bir katkı sağladığımıza inanıyoruz. Midyat Halk Kültürü Monografisi adlı bu çalışma iki ana bölümden oluşmaktadır: Birinci bölümde; Midyat Halk Kültürü, ikinci bölümde ise; Midyat Anonim Halk Edebiyatı ele alınmıştır. Midyat Halk Kültürü adlı birinci bölümde ilk olarak geçiş dönemleri değerlendirilmiştir.

Geçiş dönemleri; doğum, evlenme ve ölüm olmak üzere üç aşamadan oluşmaktadır. Bu geçiş dönemleri etrafında pek çok âdet ve inanma oluşmuş ve sosyal hayatın şekillenmesinde önemli yer tutmuştur.

Midyat yöresinde geçiş aşamalarının ilki doğumdur. Doğum olayı pek çok yeniliği ve heyecanı beraberinde getirdiğinden öncesinde, sırasında ve sonrasında pek çok âdet, uygulama ve inanmalar oluşmuştur. Gebe kalmak isteyen kişiler ve gebeliğinin sağlıklı bir şekilde devam etmesini isteyenler, günümüzde daha çok sağlık kuruluşlarına başvurumaktadırlar. Dini sebeplerle doktora gitmek istemeyenler, tedavi görüp de sonuç alamayanlar, maddi durumu uygun olmayanlar, farklı yollara başvurumaktadırlar. Hocaya, ebeve, türbelere, kaplıcalara gidilmesi, muskalar yazdırılması, otlarla banyo yapılması bu konudaki geleneklerin günümüzde de devam ettiğini göstermektedir. Tıbbi tedavinin yanı sıra dinsel- büyüsel nitelikte halk hekimliği tedavilerinin de birlikte kullanılması günümüzde geleneklerinden tamamen kopmamış, bir yanı ile modern hayatı yaşayan bir yandan da geleneksel hayat içindeki tedavi yöntemlerinden yararlanan karma bir kültürü karşımıza çıkarmıştır.

İlçede, günümüzde gebe kalmanın önlenmesi için başvuru yollardan bazıları; bebeği emzirmek, sağlık kuruluşlarına gitmektir. Geleneklerinde ısrarcı olanlar ve çekingen olanlar ise ebe adı verilen kadınlara kasık çektirme uygulamasına devam etmektedirler. Bunların dışında gebelikten korunmak için halk hekimliği yollarına da başvurulmaktadır.

Yörede, çocuğun sağlıklı doğması ve yaşaması için yapılan uygulamalar doğumdan önce başlar. Ziyaretlere, türbelere gidilir, çocuğun sağlıklı doğması ve yaşaması için adakta

bulunur. Üç dinin mensupları arasında görülen bu uygulamada ortak bir nokta da çocuk sağlıklı doğmuşsa adak, adandığı yerde türbede, kilisede veya ziyarette kesilmektedir. Hocalara muska yazdırmak da en çok başvurulan yollardan biridir. Muska çocuğun yatağından veya boynundan hiç çıkarılmaz. Süryanilerde ise Haç çocuğu kötülüklerden ve kötü ruhlardan korur. Günümüzde çocuğun sağlıklı doğması ve yaşaması için il ve ilçe merkezindeki sağlık kuruluşlarına başvurulmaya başlanmıştır.

Kadına ve çocuğa verilen değerin bir işareti olarak aşeren kadının tüm isteklerinin yerine getirilmesini örnek verebiliriz. Böylece anne ve çocuk olumsuzluklardan uzaklaştırılmış olur. Bebeğin cinsiyetinin belirlenmesi için doktora gidilmesinin yanında pek çok âdet ve inanma uygulanmaktadır. Annenin fiziksel görüntüsü ve yedikleri ile ilgili tahminlerde bulunmaktadır. Loğusa kadına yapılan uygulamalarda ise annenin doğum ile kaybettiği gücü toplamasına, anneyi ve çocuğunu kötü ruhlardan korumaya yönelik uygulamalar görülmektedir. Loğusa kadın ile ilgili halk hekimliği uygulamalarında ortak âdetler görülürken dini uygulamalarda farklılıklar bulunmaktadır.

Albasması konusunda yapılan uygulamalarda ise eski kültür âdetleri yanında dini etkiler kendisini göstermektedir. Albasmasına karşı yörede ortak bir inanma hakimdir. Annenin ve bebeğin kırkıncı günü en önemli günlerden biridir. Bebeğin ve annenin kullandıkları eşyalar yıkanır. Anne ve bebek kırk kovadan veya kırk tasta su ile banyo yaparlar. Kırkıncı gün ile birlikte anne ve bebek yeni bir döneme girmiş olurlar. Bu dönemdeki kırk sayısı dikkat çekicidir.

Yürüyemeyen ve konuşamayan çocuk için yapılan uygulamalarda ise dinsel büyüsel işlemlerin yanı sıra halk hekimliği yöntemlerine başvurulmaktadır.

Midyat yöresinde geçiş aşamalarının ikincisi evlenmedir. Evlenme süreci pek çok âdet ve inanmayı kapsayan bir dönemdir. Yörede evlilik yaşı, eskiye oranla günümüzde artmıştır. Köylerde, ilçe merkezine göre evlenme yaşı daha küçüktür. Tarım ile ilgili işlerin yoğunluğu, eğitim düzeyinin düşük olması köylerde evlilik yaşının daha küçük olmasının sebeplerinden bazılarıdır. İlçe merkezinde ise; eğitim düzeyinin artması ve kültürel değişim, evlenme yaşının artmasına neden olmuştur.

İlçede evlenme isteğini daha çok erkek çocukları dile getirmektedir. Erkek çocukları, bu isteklerini belli davranışlarla ortaya koyabildikleri gibi sözlü olarak da dile getirebilmektedirler. Kızların ise evlenme isteğini söylemeleri ayıp olarak karşılanır. Kızların kismetlerini beklemeleri yaygın olan düşüncedir; ancak kızlar kısıtlı da olsa çanak

çömlek alırken gürültü yaparak, davranışlarıyla evlenme isteklerini belli etmeye çalışırlar. Yörede evlilik ile ilgili yaygın olan düşünce, askerden dönen gencin evlenmesi fikridir.

Evlilik için her iki tarafın da aradığı; dürüst, namuslu, akıllı, iyi huylu olma, ailelerin birbirine denk olması, aynı dine mensup olmaları aranan ortak özellikler olarak sıralanabilir.

Yörede kısmet açma ile ilgili uygulanan âdetlerde dinsel ve büyüsel nitelikli olanlar görülmektedir. Hocaya muska yazdırmak, ziyaretlere gitmek, kilit açtırmak, kurşun döktürmek bunlardan bazılarıdır. Kurşun döktürmek, muska yazdırmak gibi âdetler halk kültüründe karşımıza sıkça çıkan uygulamalardandır.

Aileler çocuklarının mutlu bir evlilik yapabilmesi için büyük çaba harcamaktadırlar. Kız isteme ve görücülük geleneklerinde önemli olan ailelerin birbirlerini araştırması ya da sözü geçen bir büyüğün onayının alınmasıdır. Her iki tarafın da kıramayacağı bir kişi ile kız istemeye gidilir. Kız tarafı, düşünmek için biraz zaman ister. Bu sırada damat araştırılır. Yörede tarafların birbirinde aradığı en önemli özellik aynı dinin mensubu olmalarıdır.

Nişan töreni, evlilik için atılan önemli adımlardan biridir. Bu töreni ile birlikte aileler ve gençler birbirlerini daha yakından tanımaya başlarlar. Bu uygulamada, kız ve erkek tarafı bohçalar hazırlarlar. Maddi duruma göre evde veya salonda nişan yapılır.

İlçede nişanlıların görüşmesi eskiden çok zormuş. Nişanlısı gelen kız evde ‘dulep’ adı verilen yataklıklara saklanırmış; ancak günümüzde ilçede, köylere oranla nişanlı çiftler birbirleri ile daha sık görüşebilmektedirler. Bayramlar, özel günler çiftlerin ve ailelelerin bir araya geldikleri ziyaret günleridir.

Bayramlarda, ailelerin ekonomik durumuna göre gelin evine hediyeler götürülmektedir. Kız tarafı da, damat ve ailesi için bohçalar hazırlar ve onları yemeğe davet ederler. Nişanın bozulması durumunda, nişanı bozan taraf masrafları üstlenir.

Gelin alma ile ilgili âdetlerde, üç dinde de ortak uygulamalar görülmektedir. Kapı kapama, bahşiş alma, zılgıt çekme, testi kırma gibi âdetleri kültürel etkileşimin örneklerinden sayabiliriz.

Gelin indirme sırasında da pek çok gelenek yörede din farkı olmaksızın uygulanmaktadır. Bunlar; testi kırma, zılgıt çekme ve gelini gezdirmedir. Dinsel farklılıktan kaynaklanan uygulama ise Süryanilerin Kutsal Kitap etrafında gelini üç kez döndürmeleri; Müslümanların ise Kur’an-ı Kerim’i üç kez açıp kapamalarıdır. Burada da üç rakamı dikkat çekicidir.

Yörede özellikle dini nikâha önem verilmektedir. Dinlere göre; Hoca, Papaz veya Şeyhin nikâhı kıyması gerekmektedir. Dini nikâh için acele edilmesine karşın resmi nikâh için acele edilmemektedir. İlçe merkezinde bu durum günümüzde giderek düzelmesine rağmen, köylerde hala resmi nikâh çok sonra kıyılabilir.

İnsan yaşamının ve geçiş dönemlerinden sonuncusu olan ölüm ile ilgili pek çok âdet ve inanmalar oluşmuştur. Uygulamalardaki farklılıklar ise dini kaynaklıdır. Bunları; ölüm öncesi, ölüm sırası ve ölüm sonrası aşamalarında görmekteyiz.

Ölümün ön belirtileri ile ilgili olarak yörede ortak inanmalar gözlenmektedir. Ölümün ön belirtisi olarak kabul edilen rüyalar, hayvan davranışlarındaki değişimler, kişide görülen değişiklikler bunlardan bazılarıdır. Özellikle baykuş ötmesi, köpek havlaması, bir şeylerin kırılması, hasta olan kişinin beklentinin üzerinde iyileşmesi gibi durumlar ölüm olayının gerçekleşmesine dair ön belirtiler olarak kabul edilir.

Yörede ölüm sırasında; Müslüman ise Kur'an-ı Kerim okunur, Süryani ise İncil'den dualar okunur. Yezidi ise Kutsal su Ave Zızmım'dan ağzına damlatılır. Dinine göre kişinin başına Hoca, Şeyh veya Papaz çağrılır. Süryanilerde ayrıca kişiyi ölüme hazırlamak ve ruhun bedene karşı olan direncini artırmak için kilisenin yedi sırrından biri olan 'Kandilo Hasta Yağı' uygulaması yapılmaktadır.

İlçede, yıkama ve kefenlenme kişinin mensubu olduğu dine uygun olarak yapılır. Ölen kişi kadın ise bayanlar tarafından yıkanır.

Gömme ve mezarlıkta yapılan işlemler kişinin mensubu olduğu dinin inanmalarına göre yerine getirilmektedir. Mezarlığa konulurken yönlerin her dinde farklı olması dikkat çekicidir. Yönlerin dinlere göre taşıdığı anlamlar farklılık göstermektedir.

Ölü evindeki âdetlerde kültürler arası ortak uygulamalar görmekteyiz. Ölen kişinin evinde yemek pişmemesi, komşuların veya akrabaların bir sosyal yardımlaşma örneği göstererek yemek yapıp getirmeleri üç dinin mensuplarının da birbirlerinin taziyelerine gitmeleri yöredeki dayanışma ve etkileşimin örneklerindedir.

Ölenin eşyalarının yıkanıp ihtiyaç sahiplerine dağıtılması dini yönü olan bir uygulama olarak görülse de büyüsel bir işlem olarak değerlendirilebilir. Ölünün rahat edebilmesi için arıtılıp evden uzaklaştırılmasına olan inancın bir göstergesidir. Yöredeki Müslümanlar arasında görülen bir dini inanma da Devir- Iskat olayıdır. Vefat edenin dünyada iken yerine getiremediği dini yükümlükleri ile borçlarını ödemeye dayalı bir inanıştır. Böylece öteki tarafta ölen kişinin işinin kolaylaştırılacağına inanılır.

Yörede ölene ve yakınlarına saygı gösterilmektedir. Saygının işareti olarak da bazı davranışlardan kaçınılmaktadır. Taziye süresince erkeklerin saç sakal kesmemesi, düğün dernek yapılmaması, televizyon ve radyoyu bir süre kullanmamak gibi davranışlar bunlardan sadece bir kaçıdır. Eskiden uzun süre banyo yapılmaması, çamaşır asılmaması gibi âdetler de yörede uygulanmaktaydı. Günümüzde taziyeler eskisi kadar uzun süreli olmamaktadır.

Mezarlık ziyaretine büyük önem verilen Midyat'ta, dinlere göre farklılık gösteren özel günlerde, bayramlarda mezarlıklar ziyaret edilir. Ölenlerin bu ziyaretleri beklediğine inanılır. Müslümanlar özellikle perşembe akşamları, arife günlerinde ve bayramlarda mezar ziyareti yaparlar. Süryaniler ve Yezidiler de önemli gün ve gecelerde mezarlık ziyaretlerini yapmaktadırlar.

İlçede, yatır ve ziyaretler kutsal yerler olarak görülmekte ve buralardan yardım beklenilmektedir. Üç dinin mensuplarının da kendilerine ait kutsal kabul ettikleri ziyaretleri vardır. Buralarda ibâdet edilir, varsa adaklar adanır veya adanan adaklar kesilir, dualar edilir. Duaların burada yatan kişilerin hürmetine kabul edileceğine inanılır.

Midyat yöresinde, nazara; Süryaniler, Yezidiler ve Müslümanlar inanmaktadırlar. Nazar için alınan dini tedbirlerin dışında alınan önlemler özellikle büyüsel niteliklidir. Nazar boncuklarının, üzerlik tohumlarının, çörek otlarının, hayvan başlarının nazarı engelleyeceğine inanılmaktadır. Müslümanların ve Süryanilerin nazara karşı duaları vardır. Bunların dışında; Süryaniler, Haç takarak, Müslümanlar ise hocalara yazdırılan muskalar ve nazar ayetleri ile nazardan korunmaktadırlar.

Yörede büyüye inanma konusunda farklılıklar görülmektedir. Müslümanlarda yapılması veya yaptırılması dinden çıkmaya sebep olan büyü, Süryani ve Yezidilerde yapılabilir; ancak kötü amaçlar için olmamalıdır. Konuştuğumuz kişilerin verdiği bilgiler, hangi büyülerin kime ve niçin yaptırıldığına dair olanlardı.

Halk mutfağı, yöredeki tarım ürünlerine göre şekillenmiştir. Temel besini bulgur oluşturur. Geleneksel yemeklerin büyük bir kısmı et ile yapılmaktadır. İçeceklerde ise yörenin önemli içeceği, Süryanilerin yaptığı şaraptır. Ayrıca taziyelerde ve bayramlarda ikram edilen mırra da önemli bir içecektir. Halk mutfağında kullanılan araç gereçler daha çok eskiye ve günlük hayatı kolaylaştırmaya ait olanlardı. Günümüzde ise pek çoğu kullanılmamaktadır. Sofra âdetlerine ise günümüzde de uyulmaktadır.

Yörede hastalıklar için doktora gitmenin yanı sıra halk hekimliğine de başvurulmaktadır. Hatta çoğu zaman öncelik, halk hekimlerinde olmaktadır. Bunun sebepleri arasında ekonomik durumlar olduğu gibi, doktora gidilmeden de tedavi yapılabileceğine olan inanç vardır. Çaresiz kalındığı durumlarda veya son aşamada doktora başvurulmaktadır. Bazen de bu durumun tam tersi olabilmektedir. Doktora gidilip her yol denendikten sonra halk hekimlerine başvurulmaktadır. Halk hekimliği ile tedavide özellikle bitkiler ve bunlardan yapılan ilaçlar kullanılmaktadır. Günümüzde halk hekimliği önemini korumaktadır; ancak doktorların verdiği tedavilerin yanında uygulanan alternatif bir yol olarak devam etmektedir.

Midyat, anonim halk edebiyatı ürünleri açısından oldukça zengindir; ancak yörede farklı dillerin konuşulması günümüzde gençlerin özellikle Türkçe konuşmaları sözlü edebiyat ürünlerinin nesilden nesile aktarımını zorlaştırmaktadır. Bugün anonim edebiyat ürünlerinin yenilerinin oluşumu da çok azdır. Tarlada, bağda bahçede çalışırken, şehriye keserken, ekmek yaparken, suya giderken, düğünlerde, kınalarda hep birlikte söylenen sözlü ürünler günümüzde giderek kaybolmaya yüz tutmuştur. Teknolojinin hayatımızın her alanına girmediği dönemlerde insanlar bir araya gelerek türküler, maniler, bilmececeler söyleyip, masallar, hikâyeler anlatırmış; fakat günümüzde bu durum giderek kaybolmaya başlamıştır.

Yörede farklı konularda ve dillerde söylenen türkülerde yöre halkı; sevincini, acısını, özlemini, sevgisini dile getirmektedir. Derlediğimiz türküler özellikle, aşk seveda türküleridir. Bunlar; düğünlerde, kına gecelerinde söylenir. Sevgiliye duyulan aşk, kavuşamamanın verdiği acı dile getirilmiştir. Yöre halkı; bağda bahçede, su taşırken, ekmek yapmaya giderken, şehriye keserken söyledikleri türkülerle eğlenirlermiş.

Mani söyleme geleneği, insanların bir araya geldikleri toplantılarda olmaktadır. Özellikle; sevgiliye övgü, aşık olma, kavuşamama, sevgiliye sitem, sevgilinin başkasına verilmesinden duyulan üzüntü üzerine söylenen maniler, manilerin konularından bazılarını oluşturmaktadır.

Yörede söylenen ninnilerle çocukların ilgisi çekilmekte ve çocuklar uyutulmaya çalışılmaktadır. Bebeğe tatlı sözler söylenir. Anne, bebeğin geleceğine dair beklentilerini ninnilerinde dile getirir. Günümüzde anneler, bebeklerini uyutmak için halâ ninniler söylemektedirler. Bu dizeler sayesinde annelerin bebeklerine duydukları sevgiyi ve çabayı

görmekteyiz. Yörede söylenen ninniler, türküler ve maniler gibi Arapça, Süryanice veya Kürtçe olarak derlenmiş ve çevrilmiştir.

Ölüm karşısında metanetli durma Midyat'ta, üç dinin de öğretileri arasında yer almaktadır. Yöreden bu nedenle çok sayıda ağıt derleyemedik. Ağıtlar, kişinin hastalığından veya ölümünden duyulan üzüntüyü dile getirmek için yakılır.

Derlediğimiz tekerlemeleri çocuklar bir araya geldikleri zaman eğlenmek amacıyla söylemektedirler. Bunun dışında yılbaşı gecelerinde ve uzun kış gecelerinde mahallenin gençleri arasında oynanan oyunlarda tekerlemeler de söylenmektedir.

Yörede, bilmece sorma geleneği insanların bir araya geldikleri sohbetlerinde çeşitli toplantılarda sürdürülmektedir. Bilmecelerin cevaplarının genellikle nesne, hayvan, bitki ve organ adı olduklarını görüyoruz. Şaka ve alay üzerine kurulan bilmecelerin cevapları ise eğlendirici olabilmektedir. Yörede MB-1, K57'den derlediğimiz bilmecelerden biri, siyasi bir taşlama niteliği göstermektedir.

Atasözleri ve deyimler ile halkın yaşam felsefesi dile getirilmektedir. Bu özlü sözlerde yöre halkının yaşamı algılayış biçimi, insana verdikleri değer, uyulması gerekli olan toplumsal kurallar yer almaktadır. Derlenen atasözlerinde ve deyimlerde de ortak kültürün izleri görülmektedir. Süryanice, Arapça ve Kürtçe'den çevrilen atasözleri ve deyimlerde pek çok ortak söz karşımıza çıkmaktadır.

Alkış ve Kargışlar yöre insanın olaylara bakış açısını, değer yargılarını örf ve âdetlerini yansıtırlar. Alkışlarla karşıdaki insanın ölümden ve kötülüklerden korunması, muradının olması dilenir. Kargışlar da ise kişinin öfke ve tepkisi dile gelir. Sevdiğinden ayrı düşmesi, muradına erememesi, başına kötü şeylerin gelmesi gibi sözler dile gelir. Kargışların yürekte söylenmediği dilde kalan ah'lar olduğunu söyleyebiliriz.

Masal söyleme geleneğinin çok fazla sürdürülmemektedir. Yöreden derlediğimiz masalı Thompson'ın sınıflamasında hayvan sınıflamasına dahil edebiliriz. Derlediğimiz masalarda tilki ve kirpi, kirpi ile yılan yer almaktadır. Tilki ve Kirpi masalının başında 'bir varmış, bir yokmuş' başlangıç formeli bulunmasına rağmen geçiş ve bitiş formelleri masalda kullanılmamıştır. Derlediğimiz Köse masalı ise Arapça- Türkçe karışık anlatılmıştır. Giriş formeli kullanılmamıştır; ancak masala dair formellerden bazıları kullanılmıştır. 'Az gittim, uz gittim; doluya koydum olmadı, boşa koydum dolmadı.' gibi. Masalların, Arapça- Türkçe karışık anlatılması çeviride anlamsal kayıplara sebep olmuştur.

Derlenen fıkraları, öncelikle tipler konusunda değerlendirip sınıflandırabiliriz. Fıkraların bir çoğunda ‘belli bir topluluk tip, ünlü bir kişi, söz olmaksızın orta tabakadan insanların gülünç maceralarını konu edinen fıkralar’ sınıfında değerlendirebiliriz. Fıkralardan bir diğeri ise kişileri belli halk tipleri olan fıkralar bölümünde değerlendirebileceğimiz ‘Cihe’ fıkralarıdır. Cihe’ye, yörenin Nasrettin Hocası diyebiliriz. Cihe ve Nasrettin Hoca birbirlerine benzemektedirler. Hatta pek çok fıkranın başka yörelerde Nasrettin Hoca fıkrası olarak anlatıldığını söylemek mümkündür.

Yöredeki efsaneleri, Süryani kaynak kişilerinden dinledik. Bu efsaneler, kiliselerine dair mucizevi olaylar üzerine anlatılanlardır.

Midyat’ın halk hikâyelerini yaşlılardan derledik; ancak bugün hikâyeye anlatmak için uygun ortam kalmadığını söylemek mümkündür. Yöre halkının hayatına televizyonun girmesiyle hikâyeye, masal anlatma gelenekleri yavaş yavaş kaybolmaya başlamıştır. Günümüzde ise bize halk hikâyeleri anlatanların bile hafızalarından silinmeye başlamıştır.

Yörede oynanan oyunlar da özellikle geçmiş döneme aittir. Uzun kış gecelerinde ve yılbaşı gecelerinde erkekler kadın, kadınlar erkek kılığına girerek oyunlar oynarlarmış. Kapı kapı dolaşarak oynanan oyunlar sonucunda, evlerden toplanan yemişlerle eğlenilirmiş. Geçmişten günümüze ise özellikle yılbaşı gecelerinde oyunlar hala oynanmaktadır.

Midyat yöresindeki etnik köken, kültür, din, dil çeşitliliklerine karşın kökenleri ayrı olan kültür toplulukları arasında sürekli olarak bir kültür alışverişi olmuştur. İlçenin en belirgin özelliği ‘dinler ve diller kenti’ olmasıdır. Tarihler boyunca bünyesinde farklı dinden insanların bir arada yaşamasıdır. Yörenin farklı dinden bile olsa ortak temennisi ‘Bağışlanma ve Esenlik’dir. Hıristiyanların, Müslümanların ve Yezidilerin en çok yaptığı dua hep bu yödedir. Midyat’ta yaşayan üç farklı dinin inanç kaynaklarında yer alan yasaklar da hemen hemen aynı sayılır.

Araştırmamız sırasında Midyat’ın günümüzde kültür erozyonu ile karşı karşıya kaldığını gördük. Süryani ve Yezidi nüfusundaki göçler sonucunda yörede kültürün aktarımı ve devamı zorlaşmaktadır. Sayılarının azalması, farklı bölgelerde yaşamaları bir araya gelip kendi kültürlerini yaşamalarına ve geleneklerini devam ettirmelerine engel olmaktadır. Bu durum, kültürel öğelerin yavaş yavaş kaybolmasına yol açmaktadır. Unutulmaya yüz tutan yaşantılar, sözler geride kalanların da gitmesiyle, hafızalardan silinecektir. Pek çok kültürü, âdet ve inanmaları içinde barındıran Midyat, verdiği göçler

ve aldığı göçlerle bu süreci yaşamaktadır. Günümüzde sevindirici olan ise Midyat'a Süryani ve Yezidi ailelerin yaz dönemi içinde bile olsa geri dönmeleridir. Pek çok uygarlığın izlerini taşıyan Mattiaate, geçmiş ve gelecek arasında bir köprü görevini görmektedir. Tarihi yönüyle olduğu kadar farklı dine ve ırka mensup insanları bir arada tutabilmeyi başarmış bir yöre yapısıyla da Midyat, dikkat çekicidir. Midyat Halk Kültürü hakkındaki bu çalışma, kültürel mirasını en iyi şekilde koruyabilmesi, yaşatabilmesi ve gelecek nesillere aktarabilmesi için var olan zenginlikten sadece küçük bir parçadır.

KAYNAKÇA

- AKSOY, Mustafa (2007), *Doğu Anadolu Kültürü Üzerine Bir İnceleme*, Yeni İnsan Yayınevi, İstanbul.
- ARIKAN, M.Ali (2004), *Bin Yıl Mardin'den 24 Portre*, Marev Kültür Yayınları No:4, Ankara.
- ARTUN, Erman (2004), *Türk Halk Edebiyatına Giriş*, Kitapevi Yayınlar, İstanbul.
- ARTUN, Erman (2005), *Türk Halk Bilimi*, Kitapevi Yayınları, İstanbul.
- ARTUN, Erman (2006), *Anonim Türk Halk Edebiyatı Nesri*, Kitapevi Yayınları, İstanbul.
- ASLAN, Ensar (1990), *Yaralı Mahmut Hikâyesi Üzerine Bir İnceleme*, Dicle Üniversitesi Eğitim Fakültesi Yayınları No:3, Diyarbakır.
- ASLAN, Ensar (2003), *Halk Bilimi Araştırmaları*, Dicle Üniversitesi, Eğitim Fakültesi Yayınları, Diyarbakır.
- ASLAN, Ensar (2008), *Türk Halk Edebiyatı*, Maya Akademi Yayınları, Ankara.
- AVUKA, Adnan (2006), *Hoşgörülerin Diyarı Mardin*, Som Basın Ajansı Yayınları, Ankara.
- BİĞİN, Muhittin (2002), *Anlamdan Anlatıma Türkçe'miz*, Kültür Bakanlığı, Ankara.
- BORATAV, Pertev Naili (2003), *Türk Halk bilimi II, 100 Soruda Türk Folkloru* (İnanışlar, Töre ve Törenler, Oyunlar), K Kitaplığı Yayınları, İstanbul.
- ÇETİN, İhsan (2007), *Midyat'ta Etnik Gruplar Alan İncelemesi*, Yaba Yayınları, İstanbul.
- DAY, Robert A. (2004), *Bilimsel Makale Nasıl Yazılır, Nasıl Yayınlanır?*, TÜBİTAK Yayınları, Ankara.
- DİLÇİN, Cem (1999), *Örneklerle Türk Şiir Bilgisi*, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara.
- DORU, Nesimi (2007), *Doğu'dan Batı'ya Köprü Süryaniler Felsefe ve Çeviri Geleneği*, Dipnot Yayınları, Ankara.
- ELÇİN, Şükrü (1981), *Halk Edebiyatına Giriş*, Kültür Bakanlığı Yayınları:365 Türk Halk Kültürü Eserleri Serisi:10, Ankara.

- GÜNENÇ, Halil (1979), *Büyük Şafii İlmihali*, Hilal Yayınları, Ankara.
- HOLLERWEGER, Hans (1999), *Living Cultural Heritage (Canlı Kültür Mirası)*, Linz –Austria: Friends of Turabdin.
- İNCİL, (1999), Ohan Matbaacılık, Kitabı Mukaddes Şirketi, İstanbul
- İRİS, Muzaffer (2002), *Bütün Yönleriyle Süryanilik*, Ekol Yayınları, İstanbul.
- İŞ, Vahap (2006), *Midyat Dinler ve Diller Kenti*, Hedef Gazetecilik, İstanbul.
- İŞLER, İbrahim; ÇETİN, Mehmet (2000), *Dinler ve Diller Diyarı Midyat*, Midyat Belediyesi Yayınları, Midyat.
- KARAKAŞ, Ayhan (2005), *'Feke Halk Kültürü'* Yüksek Lisans Tezi, Çukurova Üniversitesi sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü, Adana.
- KUR'AN-I KERİM, (1985), Senem Matbaacılık, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, Yayın No:90, Ankara
- KONYAR, Basri (1934), *Diyarbakir Vilayet Salnamesi I*, Diyarbakır.
- KONYAR, Basri (1934), *Diyarbakir Vilayet Salnamesi II*, Diyarbakır.
- OĞUZ, Öcal, - Editör- (2006), *Türk Halk Edebiyatı El Kitabı*, Grafiker Yayınları, İstanbul.
- SAKAOĞLU, Saim (2003), *Masal Araştırmaları*, Akçağ Yayınları, Ankara.
- TAŞĞIN, Ahmet, TANRIVERDİ, Eyüp; SEYFELİ, Canan (2005), *Süryaniler ve Süryanilik III*, Orient Yayınları, Ankara.
- TAŞĞIN, Ahmet (2005), *Yezidiler*, Aziz Andaç Yayınları, Ankara.

Makaleler:

- ASLAN, Mehmet Ali (2007), *'Mhallemilerde Sözlü Edebiyat Geleneği'*, Makalelerle Mardin III, Mardin İhtisas Kütüphanesi Yayın No:9, Mardin.
- ÇETİN, İhsan (2007), *'Çok Kültürlülük, Etnisite ve Dil: Midyat Araştırması Örneği'*, *Makalelerle Mardin*, Mardin İhtisas Kütüphanesi Yayın No:9, Mardin.
- TEZOKUR, M.Hadi (2007), *'Süryanilerde Vaftiz'*, Makalelerle Mardin IV, Mardin İhtisas Kütüphanesi Yayın No:10, Mardin.
- KULA, Mevlüt; TEKİN, Zeki (2007), *'Mhalmi Atasözleri'*, *'Geçmişten günümüze Midyat Sempozyumu 19-21 Haziran 2003'te sunulan bildiri'*, A.Ü. DTCF Yayınları, Makalelerle Mardin III, Mardin İhtisas Kütüphanesi Yayın No:9, Mardin.

- OSB, Michael Kelly (1999), (This article appeared in Tjurunga n.56, May 1999, pp.83-88, and in Inter Fratres 49(1999) pp.1-8: English & Italian)
- ÖZCOŞAR, İbrahim (2007), *Süryani Müslüman İlişkileri, Makalelerle Mardin III*, Mardin İhtisas Kütüphanesi Yayın No:9, Mardin.
- ÖZDER, Lale; SULAR, Güler (2007), *'Mardin İli Midyat İlçesi Telkari Gümüş İşlemeciliği'*, *Makalelerle Mardin*, Mardin İhtisas Kütüphanesi Yayın No:9, Mardin.
- TAŞĞIN, Ahmet (2002), *'Turabdin Midyat ve Çevresi İnanç Önderleri'* *Uluslararası Türk Dünyası İnanç Önderleri Kongresi*, (23- 28 Ekim 2001), Tüksev Yayınları, Ankara.
- TAŞĞIN, Ahmet (*), *'Anadolu'nun Yok Olmaya Yüz Tutan Zenginliklerinden Süryaniler'*, *VI. Milletlerarası Türk Halk Kültürü Kongresi Genel Konular Seksiyon Bildiriler*: Kültür Bakanlığı Yayınları.
- TAŞĞIN, Ahmet (2005), *'Geri Dönüş: Yezidilerde Ölüm'*, *Türk Dünyası Araştırmaları*, Sayı: 154, Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı
- TAŞĞIN, Ahmet (2007), *'Yezidiler, Becirmaniler, Karaçiler'*, *' Geçmişten Günümüze Midyat Sempozyumu (19-21 Haziran 2003'te Midyat / Mardin'de sunulan bildiri) Makalelerle Mardin IV*, Mardin İhtisas Kütüphanesi Yayın No:10, Mardin.
- SEZER, Abdülbasit (2007), *'Mardin Türküleri üzerine Bazı Tespitler'*, *Makalelerle Mardin III*, Mardin İhtisas Kütüphanesi Yayın No:9, Mardin.
- YILDIZ, M.Cengiz (2007), *'Midyat ve Çevresinde Dinler arası Hoşgörünün Tesisinde Örnek Bir Şahsiyet: Fethullah Hamidi'*, *Makalelerle Mardin III*, Mardin İhtisas Kütüphanesi Yayın No:9, Mardin.

Dergiler

- Bölge Anatolia (2005), Yıl:1, Sayı:1, T.C. Kültür Bakanlığı Katkılarıyla.
- Bölge Anatolia (2005), Yıl:3, Sayı:154, T.C. Kültür Bakanlığı Katkılarıyla.
- GAP Bölge Kalkınma Planı (2000), Merkezi Planlamadan Katılımcı Planlamaya, Bilgilendirme Toplantısı Çalışma Raporu (15 Mayıs 2000), Mardin
- Mardin (2000), Aylık Haber Dergisi, Yıl:2 Sayı: 8 -9

Internet Adresleri:

- f:/ Assyrian International News Agency.htm
- <http://www.haldeh.com.tr>
- f:/ Midyacity.htm
- <http://www.mhallemi.com/>
- <http://www.midyat.bel.tr/>
- <http://www.midyathabur.com>.
- <http://www.suryaniler.com>.
- <http://www.suryoyo-online.org>. (1912'de Şark Yıldızı Gazetesi, Toplumsal Tarih Dergisi 2004 ağustos, 124.sayı).
- <http://www.tdk.gov.tr/>

Sayın Bulent Ecevit
Başbakan
Ankara

İlk önce şahsiyetinize böyle bir yazı yazma
Cüratını gösterdiğim için affınızı dilerim.

Biz Suryani Kadim Milleti Asurlular devrimine
Dama Türkiye'de hepka hiç bir devlete bağlı olmamız
Tarih yazıyan ve Lozan antlaşmasında gene tezbüt
edilmiştir. Birinci ve ikinci Cihan Savaşlarında
Atalarımız ve Dedelerimiz Kahraman Türk ordularında
hiç bir ayırım almaksızın Kürtler Cephalarda savastılar
ve Şahit düştüler. Buna rağmen asmanlı imparatorluğun
10 yıla kadar askerlik hizmetini yapmak için Türkiye'nin
her tarafına bizleri dağıtıyorlardı. Fakat tahminen 10 yıl
zarfında gayri Müslim askerleri toplayıp doğrudan doğruya
hepsi Sivasa sevk edilmiş ve dağıtımına da Kars Ağrı
muhteli! Türk birliklerine gönderiliyor. Öerci Savaş Kars
Ağrı bunlarda bizim Türk tepeoklarıdır yalnız ayta bir ayıra
gördüğümüz zaman biz kendimizi akırız gibi görmekteyiz.
Adeletimize güvenerek durumu hiçbiriken saygılarımızla
arz eder ellerimizden öperim 13-3-1978

Adres

Gençiye Saylık
Milletler Bahçesi
10610 - Ankara

BAŞBAKANLIK
Özel Kalem Müdürlüğü

Ankara, 29 Mart 1978

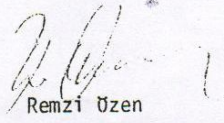
61-10/15079

Sayın Gevriye Sayılık,

Mektubunuz Sayın Başbakana sunularak, ilgili Bakanlığa gönderilmiştir.

Konu ile ilgilenilmektedir. Sonucundan ilgili Bakanlıkça ayrıca bilgi verilecektir.

Bilginizi rica eder, esenlik dileğiyle saygılar sunarım.

Remzi Üzen

Özel Kalem Müdürü

İLGİLİ BAKANLIK
İçişleri Bakanlığı

Mor Gabriyel Manastırı Midyat

Süryani Evi Midyat

Güven Köy

Ebuzeyd ATALAN- Zero ATALAN Güven (Bacın)Köy

KAYNAK KİŞİLER

- K1. ABDULHAMİT KURT:** 42 yaşında, üniversite mezunu, Midyat
- K2. ABDÜLKADİR ALTAY:** 34 yaşında, üniversite mezunu, Estel
- K3. AFİTAP YAVUZ:** 65 yaşında, okuryazarlığı yok, ev hanımı, Estel
- K4. ALTAN TAN:** 57 yaşında, üniversite mezunu, Diyarbakır
- K5. AYHAN GÜRKAN:** 34 yaşında, Melfono, Midyat
- K6. AYŞE DEMİRDAĞ:** 28 yaşında, ilkokul mezunu, Estel
- K7. BEDRİ ŞAHMANSUR:** 74 yaşında, işçi emeklisi, Estel
- K8. BEREKET ÖZMEN:** 64 yaşında, inşaat mühendisi, Diyarbakır
- K9. BEŞİR ŞAHMANSUR:** 40 yaşında, inşaat teknisyeni, Estel
- K10. CAHİDE AKKURT:** 64 yaşında, ilkokul mezunu, ev hanımı, Estel
- K11. CENGİZ ARIK:** 38 yaşında, lise mezunu, memur, Estel
- K12. EBUZEYD ATALAN:** 68 yaşında, ortaokul mezunu, esnaf, Güven köyü
- K13. EMİNE AÇAN:** 80 yaşında, okur yazarlığı yok, ev hanımı, Estel
- K14. EMİNE ÜSTÜN:** 72 yaşında, okuryazarlığı yok, ev hanımı, Estel
- K15. EMRULLAH DEMİR:** 37 yaşında, ortaokul mezunu, esnaf, Estel
- K16. ETHEM GÜLGÖR:** 75 yaşında, okur yazarlığı var, çiftçi, Estel
- K17. FATİMA DEMİRDAĞ:** 52 yaşında, ilkokul mezunu, ev hanımı, Estel
- K18. FERAH UYGUR:** 45 yaşında, ortaokul mezunu, ev hanımı, Diyarbakır
- K19. GEBRO TOKGÖZ:** 46 yaşında, lise mezunu, telkari ustası, Midyat
- K20. GEVRİYE SAYLIK:** 77 yaşında, lise mezunu, telkari ustası, Midyat
- K21. HALİSE DEMİRDAĞ:** 80 yaşında, okur yazarlığı yok, ev hanımı, Estel
- K22. HAMDİYE ARIK:** 75 yaşında, okuryazarlığı yok, ev hanımı, Estel
- K23. HAMDİYE METE:** 78 yaşında, okuryazarlığı yok, ev hanımı, Estel
- K24. HASAN YAVUZ:** 80 yaşında, ortaokul mezunu, esnaf, Estel
- K25. İRFAN TAN:** 60 yaşında, üniversite mezunu, emekli, Estel
- K26. İSKENDER DEBOSSO:** 58 yaşında, lise mezunu, esnaf, Almanya
- K27. MAKBULE DEMİR:** 78 yaşında, okuryazarlığı yok, ev hanımı, Estel
- K28. MASUM SAYIN:** 39 yaşında, ilkokul mezunu, semerci, Estel
- K29. MATİYUS ONAR:** 18 yaşında, lise mezunu, kuyumcu, Midyat
- K30. MEHMET ALİ ASLAN:** 32 yaşında, üniversite mezunu, öğretmen, Estel

- K31. MEHMET SALİH ARIK:**56 yaşında, lise mezunu, emekli, Estel
- K32. MELEK AKYOL:** 65 yaşında, ortaokul mezunu, telkari ustası, Midyat
- K33. MERYEM SADIK:** 80 yaşında, okur yazarlığı yok, ev hanımı, Estel
- K34. MEVHİBE YILDIRIM:** 61 yaşında, lise mezunu, ebe, Estel
- K35. MUAZZEZ TURAL:** 40 yaşında, ilkokul mezunu, ev hanımı, Estel
- K36. MUHİTTİN ARIK:** 54 yaşında, üniversite mezunu, öğretmen, Estel
- K37. NURHAN DEMİRDAĞ:** 45 yaşında, lise mezunu, banka emeklisi, Estel
- K38. PEYRUZE ULUIŞIK:** 80 yaşında, okuryazarlığı yok, ev hanımı, Midyat
- K39. PROF.DR.ABDURAHMAN AKSOY:** 37 yaşında, üniversite mezunu,
- K40. RASİM BAŞTUĞ:**54 yaşında, üniversite mezunu, öğretmen, Estel
- K41. SAFİYE TEZEL:** 60 yaşında, okuryazarlığı yok, ev hanımı, Estel
- K42. SALAHATTİN EROL:** 38 Yaşında, Lise Mezunu, Gazeteci, Midyat
- K43. SELEN SEVEN:** 22 yaşında, lise mezunu, usta öğretici, Estel
- K44. SEMİR AKAY:** 45 yaşında, ortaokul mezunu, esnaf, Güven köyü
- K45. SERVET ARIK:** 40 yaşında, üniversite mezunu, veteriner hekim, Estel
- K46. SÜLEYMAN DEMİRDAĞ:**80 yaşında, ilkokul mezunu, emekli, Estel
- K47. ŞEFİKA YILDIRIM:** 50 yaşında, lise mezunu, ebe, Estel
- K48. ŞERİF ARIK:** 76 yaşında, ilkokul mezunu, inşaat ustası, Estel
- K49. ÜNAL GÜNEL:** 64 yaşında, üniversite mezunu, eczacı, Midyat
- K50. VAHAP İŞ :** 24 yaşında, üniversite mezunu, Gazeteci, Midyat
- K51. VASFİYE ŞAHMANSUR:** 60 yaşında, ilkokul mezunu, ev hanımı, Estel
- K52. YAŞAR AKKURT:**44 yaşında, üniversite mezunu, Estel
- K53. YUSUF DEMİRDAĞ:** 58 yaşında, lise mezunu, Estel
- K54. YUSUF ULUIŞIK:** 57 yaşında, lise mezunu, şarap ustası, Midyat
- K55. ZEKİ AY:** 80 yaşında, okuryazarlığı yok, esnaf, Estel
- K56. ZEKİ AYYILDIZ:** 45 yaşında, lise mezunu, Estel
- K57. ZEKİ DEMİRDAĞ:** 53 yaşında, ortaokul mezunu, Estel
- K58. ZEKİYE KAYA:** 75 yaşında, okuryazarlığı yok, ev hanımı, Estel
- K59. ZERO ATALAY:**67 yaşında, okuryazarlığı yok, ev hanımı, Güven köyü
- K60. ZEYNEP DEMİR:** 29 yaşında, ilkokul mezunu, ev hanımı, Estel
- K61. ZEYNEP DEMİRDAĞ:** 34 yaşında, orta okul mezunu, ev hanımı, Estel
- K62. ZÜBEYDE DEMİRDAĞ:** 45 yaşında, lise mezunu, banka emeklisi, Estel